

T. C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**19. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN HATİCE
NAKİYYE HANIM'IN DİVANI'NIN
TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE
İNCELENMESİ**

Didem ŞENTÜRK

2501070776

Tez Danışmanı: PROF. DR. A. AZMİ BİLGİN

İstanbul 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI** Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501070776** numaralı **Didem ŞENTÜRK**'ün hazırladığı "**19.Yüzyıl Şairi Hatice Nakiye Hanım'ın Divanının Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **22.07.2010 Perşembe günü saat 14.00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne**ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. AZMİ BİLGİN	Kabulü	
PROF. DR. KEMAL YAVUZ	Kabulü	
PROF. DR. HÜSEYİN YAZICI	Kabulü	
YRD. DOÇ. DR. MURAT KARAVELİOĞLU	Kabulü	
YRD. DOÇ. DR. CEMAL AKSU	Kabulü	

ÖZ

19. Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakıyye Hanım'ın Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi adlı bu çalışmada, 19. yüzyılda yaşamış Nakıyye Hanım'ın hayatı, edebi kişiliği ve *Divanı* incelenmiş, *Divan* günümüz Türkçesine aktarılarak Türk edebiyatı içerisindeki yeri belirlenmeğe çalışılmıştır.

Çalışmamızda şair, eser, toplum arasındaki ilişki göz önünde tutulmuş ve mutasavvıf bir kadın şair olan Nakıyye Hanım merkeze alınmak suretiyle diğer Mevlevi kadın şairler, Tanzimat edebiyatı ve Türk edebiyatında kadın şair olmak kavramı üzerinde durulmuştur.

Tez beş ana bölümden oluşmaktadır: 1. bölümde Nakıyye Hanım'ın hayatı ve edebi kişiliği tanıtılmış, 2. bölümde 19. yüzyılda gelişen Tanzimat edebiyatını hazırlayan tarihi sürece ve Tanzimat edebiyatına bakılmış, 3. bölümde Nakıyye Hanım gibi Mevlevi olan diğer kadın şairler üzerinde durulmuş, 4. bölümde Nakıyye Hanım'ın *Divanı* şekil ve muhteva yönlerinden incelenmiş, 5. bölümde Nakıyye Hanım'ın *Divanı*'nın tek nüshası ele alınarak ilmi çeviriyazı sistemine uyularak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmış ve metnin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

ABSTRACT

In this work under the title of *The Transcriptional Text and Analysis of Hatice Nakıyye Hanım's Divan of One of the 19. Century Poets*, the author researches the biography and the poetry personality of one of the poets in 19.th century Hatice Nakıyye Hanım. Her Divan was interpreted into the modern Turkish language to define it's role within the Turkish literature.

The study is focused on the connection between society and the work of Hatice Nakıyye Hanım as a Sufi women poet. Beside, the other terms of Sufi women literature, Tanzimat literature and the Women poetry of the Turkish literature were researched in this study.

The work is set up by five parts: 1.st part is about the life and the poetry personality of Hatice Nakıyye Hanım, 2.nd part studies the Tanzimat literature and it's evolution, 3.rd part mentions the other Sufi women poets like Hatice Nakıyye Hanım, 4.th part defines the style and content of the Hatice Nakıyye Hanım's Divan and the last 5.th part is focused on one of the pieces of the work which was interpreted from the Arabic letters into the Latin letters and translated into the modern Turkish language to make it more clear and apprehensible.

ÖNSÖZ

Hatice Nakıyye Hanım, Eski Türk edebiyatı içerisinde eser vermiş elliye yakın kadın şairden birisidir. Bu az sayıdaki kadın şairlerin çoğu, ne Şair Tezkîreleri'ne girebilmiş ne de eserlerine nazire mecmualarında yer verilmiştir. Şair Tezkîreleri'nde adı geçenlerin de özel hayatları, edebî şahsiyetlerinin önüne geçmiştir. 19.yüzyılda gerek devletin siyasi yapısında gerekse sosyal ve kültürel hayatta meydana gelen değişimler ve Avrupa Medeniyeti merkeze alınmak suretiyle yapılan yenilikler, kadınlara öteden beri fiilen içerisinde oldukları günlük hayata ek olarak eğitim ve çalışma hayatının da kapılarını açmıştır. Bu nedenle yukarıda zikrettiğimiz kadın şairlerin çoğunluğu son dönemde yetişip eserler vermiştir.

Hatice Nakıyye Hanım, 19.yüzyıl içerisinde yaşadığı sosyal, kültürel ve siyasî ortama çok iyi ayak uydurmuş, iyi eğitilmiş bir kadın şair olarak üzerine fazla araştırma yapılmamış ve tarihin tozlu sayfaları arasında kalmıştır. İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, kütüphanesinde bulunan ve İstanbul Üniversitesi'ne bağışladığı, Nakıyye Hanım'ın kendi el yazısıyla kaleme aldığı *Dîvân*'ının da bugüne kadar herhangi bir bilimsel çalışma ile incelenmediği görülür. Ahmet Muhtar Bey tarafından basıldığı söylene de buna ulaşmak mümkün olmadığı gibi İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi'nin kataloglarına kaydının geçirilmediğini gördük. Sanırız bu da araştırmacıların Nakıyye Hanım'a ulaşmasını zorlaştırmıştır. Çalışmamıza temel teşkil eden bu eser araştırmalarımız sonucunda sadece İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal Katalogu'nda bulunmuştur.

İşte bu sebeplerle, yukarıda da söylediğimiz gibi az olmaları dolayısıyla dikkatle incelenmelerinde fayda bulunan kadın şairlerden, kendi döneminde önemli başarılar kazanmış ve şiire gönül vermiş birisi olan Nakıyye Hanım'ın hayatını ve sanatını incelemeyi uygun gördük.

Sanatçı, eserini tek başına değil yaşadığı dönemin sosyal, siyasî, kültürel hatta ekonomik şartları ile birlikte şekillendirir. Sanatçı-eser-dönem arasındaki ilişki göz ardı edilmeksizin öncelikle şairimizin hayatı ve edebî kişiliği üzerinde durulmuş ardından dönemin tarihî ve edebî ana hatlarına bakılmıştır. Sanatçı, dönem ve sosyo-

kültürel çevre ilişkisinin doğru bir şekilde gözlemlenebilmesi eseri doğru anlayabilmemiz için çok önemlidir.

Çalışmamızın metin bölümünde İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesinde T10156 numarasıyla kayıtlı olup elimizde tek nüshası bulunan *Dîvân*'ı ele alınarak transkripsiyon sistemiyle Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmış ve gerek daha iyi anlaşılabilmesi gerekse ne anladığımızın ortaya konulabilmesi için günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Bu metin üzerinde şekil ve muhteva yönünden ilmî tahlil metoduyla incelenmiştir. Şekil yönünden vezin, kafiye, redif ve nazım biçimleri incelenmiştir. Muhteva yönünden incelenirken önce kelimeler tek tek fişlenmiş ardından uygun başlık altında toplanarak kelimelere yüklenen anlam ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma süresince konunun tespitinden başlayarak yukarıda sayılan çalışmaların her aşamasında açıklayıcı ve yol gösterici yardımlarıyla bilgi ve alakasını esirgemeyen değerli hocamız Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN'e, sonsuz sabrı ile yardımlarını esirgemeyen değerli hocamız Prof. Dr. Kemal YAVUZ'a en derin şükranlarımı sunarım.

Moda, 3 Temmuz 2010

Didem ŞENTÜRK

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZ	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. HATİCE NAKİYYE HANIM'IN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	5
1.1 Hayatı ve Şahsiyeti	5
1.2 Sanatı, Edebî Kişiliği ve Üslûbu	10
1.3 Eserleri	16
2. TANZİMAT'IN EŞİĞİNDE HATİCE NAKİYYE HANIM	17
2.1 19. Yüzyıl Edebiyatı'nı Hazırlayan Tarihi Süreç	17
2.2 Tanzimat Edebiyatı Döneminde Eski Türk Şiirinin Durumu ve Hatice Nakıyye Hanım	20
3. MEVLEVÎ KADIN ŞAİRLER VE HATİCE NAKİYYE HANIM	26
3.1 Leylâ Hanım	28
3.2 Şeref Hanım	30
3.3 Münîre Hanım	33
3.4 Mâide Hasibe Hanım	33
3.5 Habîbe Hanım	35

3.6 Nakiyye Hanım	36
3.7 Tevhîde Hanım	36
3.8 Mâhşâh Hanım	39
4. DİVAN'IN İNCELENMESİ	41
4.1 Şekil Özellikleri	41
4.1.1 Nazım Şekilleri	41
4.1.2 Vezin	43
4.1.3 Kafiye ve Redif	47
4.2 Muhteva Özellikleri	50
4.2.1.Din-Tasavvuf	51
4.2.1.1 Din	51
4.2.1.1.1 Allah	51
4.2.1.1.2 Melekler	52
4.2.1.1.3 Peygamberler.....	52
4.2.1.1.3.1 Hz.Muhammet	52
4.2.1.1.3.2 Hz. İsa	52
4.2.1.1.4 Mutasavvıflar.....	52
4.2.1.1.4.1 Osman Salahüddin Efendi	52
4.2.1.1.4.2 Şâbân	53
4.2.1.1.4.3 Mevlânâ	53
4.2.1.1.4.4 Şems-i Tebrizî	53

4.2.1.1.5 Dinî Unsurlar.....	53
4.2.1.1.5.1 İslâm	53
4.2.1.1.5.2 Âyet	53
4.2.1.1.5.3 Mahşer	54
4.2.1.1.5.4 Cennet	54
4.2.1.1.5.5 Cehennem	54
4.2.1.1.5.6 Kurban	55
4.2.1.1.5.7 Bayram	55
4.2.1.1.5.8 Sevap	55
4.2.1.1.5.9 Suç	55
4.2.1.1.5.10 Hâfızlık	55
4.2.1.1.5.11 Şükür	55
4.2.1.1.5.12 Duâ	56
4.2.1.1.5.13 Bedduâ	56
4.2.1.1.5.14 Tövbe	56
4.2.1.1.5.15 Şehit	56
4.2.1.1.5.16 Peri	56
4.2.1.1.5.17 Sihir	57
4.2.1.1.5.18 Ölüm	57
4.2.1.2 Tasavvuf.....	57
4.2.1.2.1 Ezel	57

4.2.1.2.2	Beden	58
4.2.1.2.3	Tekke	58
4.2.1.2.4	Pîr	58
4.2.1.2.5	Yâr	59
4.2.1.2.6	Meyhâne	60
4.2.1.2.7	Sâlik	60
4.2.1.2.8	Dünya, Devrân, Felek, Cihân, Âlem	60
4.2.1.2.9	Zâhit	60
4.2.1.2.10	Âşık	60
4.2.1.2.11	Aşk-Akıl	61
4.2.1.2.12	Gönül	61
4.2.1.2.13	Hayret	62
4.2.1.2.14	Hasret	63
4.2.1.2.15	Himmet	63
4.2.1.2.16	Sabır	63
4.2.1.2.17	Nefs	63
4.2.1.2.18	Dert	63
4.2.1.2.19	Cevr	64
4.2.1.2.20	Can	64
4.2.1.2.21	Pervâne	64
4.2.1.2.22	Hastalık	64

4.2.1.2.23 Ferah	64
4.2.1.2.24 Fenâ	65
4.2.1.2.25 Can Gözü	65
4.2.1.2.26 Zikir	65
4.2.2 Cemiyet	65
4.2.2.1 Şahışlar	65
4.2.2.1.1 Tarihî Şahışlar	65
4.2.2.1.1.1 Hükümdarlar	65
4.2.2.1.1.1.1 II. Abdülhamit	65
4.2.2.1.1.1.2 Hâtem-i Tay	65
4.2.2.1.1.2 Vezirler	66
4.2.2.1.1.2.1 Ali Paşa	66
4.2.2.1.1.3 Şairler	66
4.2.2.1.1.3.1 Şeref Hanım	66
4.2.2.1.1.3.2 Veysî	66
4.2.2.1.1.3.3 Fıtnat Hanım, Leylâ Hanım ve Koca Rağıp Paşa	66
4.2.2.1.1.3.4 Muvakkitzâde Pertev	66
4.2.2.1.1.4 Diğeri Şahışlar	66
4.2.2.1.2 Edebî Hikâye Kahramanları	67
4.2.2.1.2.1 Ferhat	67

4.2.2.1.2.2 Mecnûn	67
4.2.2.1.2.3 Kârûn	67
4.2.2.1.2.4 Cem	67
4.2.2.2 Meslekler	68
4.2.2.2.1 Askerlik	68
4.2.2.2.2 Doktor	68
4.2.2.2.3 Cellât	68
4.2.2.2.4 Büyücülük	68
4.2.2.2.5 Bekçi	68
4.2.2.3 İçtimâî Hayat	68
4.2.2.3.1 Telâkkîler, İnanışlar	68
4.2.2.3.1.1 Dünya	68
4.2.2.3.1.2 İlim	70
4.2.2.3.1.3 Padişah	70
4.2.2.3.1.4 Uyku	70
4.2.2.3.1.5 Gece	71
4.2.2.3.1.6 Gündüz	72
4.2.2.3.1.7 Yemek	72
4.2.2.3.1.8 Günlük Hayat	73
4.2.2.3.1.9 Okçuluk	73
4.2.2.3.1.10 Hazine	73

4.2.2.3.1.11 Rütbe Kazanmak	73
4.2.2.3.1.12 Sihir	73
4.2.2.3.1.13 Mezar	73
4.2.2.3.1.14 Mevsimler	73
4.2.2.3.1.15 Avcılık	74
4.2.2.3.1.16 Hastalık	74
4.2.2.3.1.17 Aşk	74
4.2.2.3.1.18 Bayram	74
4.2.2.3.1.19 Güzellik	74
4.2.2.3.1.20 Meclis	75
4.2.2.3.1.21 Sarhoş	76
4.2.2.3.1.22 Kölelik	76
4.2.3 İnsan	76
4.2.3.1 İnsan Telakkisi ve İnsanın Mahiyeti	76
4.2.3.2 Güzellik	77
4.2.3.3 Sevgili	77
4.2.3.3.1 Sevgili	77
4.2.3.3.2 Mâh	81
4.2.3.3.3 Gül	83
4.2.3.3.4 Şûh	84
4.2.3.3.5 Sultan	85

4.2.3.3.6 Zâlim	86
4.2.3.3.7 Pür-vefâ	87
4.2.3.3.8 Şem-i Cemâl, Zübde-i Nâs, Nur Cemâl, Şîrîn Dehen.....	87
4.2.3.3.9 Güneş	88
4.2.3.3.10 Göz	88
4.2.3.3.11 Peri, Kâdiü'l-Hâcât, Melek	89
4.2.3.3.12 Hûbân	89
4.2.3.3.13 Sîm-ten, Sîm-ber, Nûr-ı sîmîn-ten	89
4.2.3.3.14 Dil-ber, Dil-dâr, Kâmet-i Dildâr, Dil-ârâ, Dil-hah.....	90
4.2.3.4 Sevgilide Güzellik Unsurları	90
4.2.3.4.1 Saç	90
4.2.3.4.2 Kaş	91
4.2.3.4.3 Göz	92
4.2.3.4.4 Kirpik	93
4.2.3.4.5 Yüz	93
4.2.3.4.6 Ağız	94
4.2.3.4.7 Dudak	95
4.2.3.4.8 Çene	95
4.2.3.4.9 Boy	95
4.2.3.4.10 Göğüs	96

4.2.3.4.11 El	95
4.2.3.4.12 Ayak	96
4.2.3.5 Sevgiliye Ait Diğer Unsurlar	97
4.2.3.5.1 Bûse	97
4.2.3.5.2 Söz	97
4.2.3.5.3 Kûy	97
4.2.3.5.4 Kapı	98
4.2.3.5.5 Etek	98
4.2.3.6 Seven	98
4.2.3.6.1 Gönül	99
4.2.3.6.2 Âşıkta Vücut Aksâmı	104
4.2.3.6.2.1 Beden	104
4.2.3.6.2.2 Can	105
4.2.3.6.2.3 Yüz	107
4.2.3.6.2.4 Göz	107
4.2.3.6.2.5 Gözyaşı	109
4.2.3.6.2.6 Boy	109
4.2.3.6.2.7 Boyun	109
4.2.3.6.2.8 Bel	109
4.2.3.6.2.9 Göğüs	110
4.2.3.6.2.10 Kulak	111

4.2.3.6.2.11 Ciğer	111
4.2.3.6.3 Maddî ve Manevî Hâller	111
4.2.3.6.3.1 Hasta	111
4.2.3.6.3.2 Mihnet	111
4.2.3.6.3.3 Gam	112
4.2.3.6.3.4 Hasret	115
4.2.3.6.3.5 Yara	117
4.2.3.6.3.6 Vuslat	118
4.2.3.6.3.7 Muhabbet	119
4.2.3.6.3.8 Delilik	119
4.2.3.6.3.9 Ah	120
4.2.3.6.3.10 Nâle	121
4.2.3.6.3.11 İnilti	122
4.2.3.6.3.12 Aşk	123
4.2.3.7 Ağyar	124
4.2.4 Tabiat	127
4.2.4.1 Kozmik Âlem	127
4.2.4.1.1 Gökyüzü	127
4.2.4.1.2 Yıldız	127
4.2.4.1.3 Ay	127
4.2.4.1.4 Venüs Gezegeni	128

4.2.4.1.5 Güneş	128
4.2.4.1.6 Diğer Kozmik Unsurlar	128
4.2.4.1.6.1 Burc	128
4.2.4.1.6.2 Işık	128
4.2.4.1.6.3 Karanlık	129
4.2.4.1.6.4 Gölge	129
4.2.4.2 Zaman	129
4.2.4.2.1 Bahar, Hazân	129
4.2.4.2.2 Sabah	129
4.2.4.2.3 Gece	130
4.2.4.3 Su, Toprak, Ateş	131
4.2.4.3.1 Su	131
4.2.4.3.1.1 Deniz	131
4.2.4.3.1.2 Dalga	131
4.2.4.3.1.3 Bulut	131
4.2.4.3.2 Toprak	131
4.2.4.3.3 Ateş	131
4.2.4.4 Hayvanlar	133
4.2.4.4.1 Kuşlar	133
4.2.4.4.1.1 Kuş	133
4.2.4.4.1.2 Bülbül	133

4.2.4.4.1.3 Tavus	134
4.2.4.4.1.4 Papağan	134
4.2.4.4.1.5 Serçe	134
4.2.4.4.1.6 Semender	134
4.2.4.4.2 Eşek	134
4.2.4.4.3 Öküz	134
4.2.4.5 Bağ, Bahçe	135
4.2.4.5.1 Bağ	135
4.2.4.5.2 Çemen	135
4.2.4.5.3 Gül Bahçesi	135
4.2.4.5.4 Sümbül Bahçesi	136
4.2.4.5.5 Dikenlik	136
4.2.4.6 Nebâtlar	136
4.2.4.6.1 Servi	136
4.2.4.6.2 Gül	136
4.2.4.6.2.1 Gonca	137
4.2.4.6.2.2 Diken	137
4.2.4.6.3 Lâle	137
4.2.4.6.4 Yaprak	137
5. METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR VE ÇEVİRİYAZI ALFABESİ.....	138
6. NÜSHANIN TANITILMASI.....	141

7. METİN VE NESRE ÇEVİRİSİ	142
SONUÇ	295
KAYNAKÇA	297
İNDEKS	302

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
A.K.M.B.	:Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
B.	:Beyit
bkz.	:Bakınız
bs.	:Baskı
C.	:Cilt
ev.	:eviren
d.	:Doğumu
G.	:Gazel
h.	:Hicrî
Haz.	:Hazırlayan
Hız.	:Hazret
İ.A.	:İslâm Ansiklopedisi
K.	:Kasîde
Kt.	:Kıt'a
K.T.B.	:Kültür ve Turizm Bakanlığı
M.E.B.	:Millî Eğitim Bakanlığı
Mes.	:Mesnevî

Mh.	:Muhammes
Mr.	:Murabba
Ms.	:Müseddes
Müs.	:Müstezat
Nr.	:Numara
ö.	:Ölümü
s.	:Sayfa
S.B.E.	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
S.Ü.	:Sakarya Üniversitesi
Ş.	:Şarkı
T.D.V.	:Türkiye Diyânet Vakfı
Th.	:Tahmis
T.T.K.	:Türk Tarih Kurumu
vs.	:Vesaire
Y.L.T.	:Yüksek Lisans Tezi
y.y.	:Yayım yeri yok

GİRİŞ

Hatice Nakiyye Hanım, 19. yüzyılda yaşamış ve dîvân edebiyatı geleneğine uygun eser vermiş bir kadın şairdir. Hatice Nakiyye Hanım'ın hayatı ve edebî kişiliği, teyzesi Şeref Hanım'ın gerisinde kalmıştır. Edebiyat tarihi ile ilgili kimi eserlerde, E.J. Wilkinson Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi* adlı eserinde olduğu gibi, adı sadece Şeref Hanım'ın yeğeni olması ve onun tarafından büyütülmesiyle anılmıştır. Bunun dışındaki özellikleri ve sanatıyla ilgili bilgi veren eserler pek fazla güncellenmeden zamanımıza kadar gelmiştir.

Tezimiz, Eski Türk edebiyatı tarihinde geri planda kalmış bu kadın dîvân şairinin üzerine bir çalışma yaparak ileride bu sahada araştırma yapacak kimselere az da olsa Nakiyye Hanım ile ilgili bilgi verebilmekte ve elimizde tek nüshası bulunan *Dîvân*'ını dikkatlerine sunmaktadır.

Edebiyatı, “insanın dünya ve hayat görüşünün, kültür ve bilgi birikiminin dış dünyadan, çevresinden ve iç dünyasından aldığı duyuların (ihlas) kelimeler aracılığı ile objektif âlemde estetik bir hüviyet kazanması olayı¹” olarak tanımlarsak eseri ve onu meydana getiren sanatçıyı dış dünyadan ve içinden gelen itici kuvvetlerin etkisinden bağımsız düşünmemiz şiir estetiğini yanlış yorumlamamıza sebep olacaktır.

Çalışmamızda öncelikle Nakiyye Hanım'ın, hayatı ve şahsiyeti üzerinde durulmuş, metne daha sağlıklı bir yorum getirebilmek için eseri meydana getiren sanatçının içinde yaşadığı maddî-manevî dünyayı anlama çabası içerisine girilmiş ardından sanatı, edebî kişiliği ve üslûbu üzerinde durulmuş ve ortaya koyduğu eserleri açıklanmıştır.

Tezimizde sanatçı-eser-devir etkileşimi göz ardı edilmeksizin bütüncül bir yapıyla şahıs ve eser incelemesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ilk olarak Nakiyye Hanım'ın yaşadığı, eserlerini verdiği tarihî dönemi hazırlayan etkenler ve devrin genel özellikleri kısaca özetlenerek Nakiyye Hanım'ın sanatının bu dönem edebiyatının genel karakteri içerisinde bulunduğu yer açıklanmaya çalışılmıştır.

¹ Muhammet Nur Doğan, *Eski Şiirin Bahçesinde*, İstanbul, Ötüken Yay., 2002, s.13.

Ardından Nakiyye Hanım'ın mensup olduğu inanç dünyası da eklenmek suretiyle sanatçı ile benzer inanç, duygu ve düşünce dünyaları içinde bulunarak aynı tarıkata bağlanmış diğer kadın şairlerin hayatları ve sanatlarıyla ilgili kısa bir bilgi verilmiştir.

Nakiyye Hanım, gerek çok erken yaşlarda anne, baba ve teyzesini kaybetmesi, Mevlevîliğe girişi ve devrin ünlü sîmalarından Osman Salahüddin Efendi'den ders alması, Darü'l-muallimat'taki hocalığı ve buradaki başarısından dolayı II. Abdülhamit tarafından nişanla ödüllendirilmesi, devrin ileri gelen ailelerin çocuklarına ve hanım sultanlara ders vermesi, Mısır Prensisi Zeynep Sultan'la yakınlığı ve onunla Mısır'a gitmesi ile nihayetinde de yazmış olduğu *Lûgat-ı Fârisîyye* ve *Dîvân*'ıyla gerekse yaşadığı devrin hem siyasî hem de edebî renkliliği ve karmaşıklığı sebebiyle üzerinde durulması gereken bir kadın dîvân şairidir.

Erkek egemenliğinin –tüm dünya edebiyatlarında olduğu gibi²– Eski Türk edebiyatında da açık bir şekilde hissedildiği zamanlarda yaşamış az sayıda kadın şairin bu alanda eser verme çabaları içinde olması, insanların bu kadın şairlerin yaşantıları, eğitimleri ve aile hayatları ile ilgili düşünme, araştırma ve hatta asılsız hikâyeler uydurmalarına sebep olmuştur³.

Nakiyye Hanım'ın yaşamış olduğu ve *Dîvân*'ını yazdığı 19. yüzyıl, kadın şairler için önceki yüzyıllara göre daha serbest bir ortama sahiptir. Eski Türk edebiyatının gittikçe zayıfladığı ve sona yaklaştığı bu yüzyılda yeni tanınmaya başlanan ve özellikle gazetelerde yayınlanan tercümeleler vasıtasıyla geniş halk kitlelerine ulaşan Batı edebiyatına ait şiirlerin yeni mazmunları ve şekilleri Türk şiirini etkilemeye başlamıştı. Bu da Eski Türk edebiyatının klasik mazmunlar ve estetik sisteminin değişmez kurallarında gevşemeye sebep olmaktadır.

19. yüzyılda eser vermiş kadın dîvân şairlerin sayısı dikkate alındığında önceki yüzyılların kadın şairlerinin sayısının oldukça üstünde olduğu görülecektir. Bunda edebiyatın kendi içinde değişimi ile birlikte toplumun değişen şartlarının da büyük

² Yusuf Mardin, **Şair Şeref Hanım**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Büyüklüğü:1718, 1994, s.7.

³ Mehmet Arslan, **Leylâ Hanım Divanı**, İstanbul, Kitabevi, 2003, s. 33-35.

etkisi olsa gerektir. Bu yüzyılda Tanzimat Fermânı ve ardından gelişen yenileşme hareketleriyle meslekî ve yüksek eğitim alma şansı kazanan Türk kadını aldığı eğitimin toplumda kendisine tanıdığı haklar ve meslekler vasıtasıyla çalışma hayatının içerisinde yerini almıştır. Nakiyye Hanım da Darü'l-muallimat'ı bitirdikten sonra burada öğretmenlik yapmaya başlamış ve ülkenin çeşitli yerlerinde öğretmenlik yapacak olan bayan öğretmen adaylarını yetiştirmiştir.

Eğitim alan bu kadınlar edebiyatla uğraşmış, kurdukları hanımlara mahsus gazetelerle kadın yazar ve şairlerin eserlerini yayımlayabilecekleri yeni mecralar açarak kadınların edebiyatla daha yakından ilgilenmelerini sağlamışlardır.

Yaygın söyleyişle Tanzimat edebiyatı, eski ile yeninin bir geçiş dönemini yaşarken kadın şairlerin bir kısmının tercihlerini geleneksel olandan yana kullandıklarını görmekteyiz. Bu kadın şairlerin çoğu aynı zaman da bir, hatta bazen daha çok tarikata bağlıdır. Tabii bu bayan şairlerin Eski Türk edebiyatı geleneğinde eserler vermelerini yalnızca tarikata bağlı olmalarıyla açıklamamız yanlış olur.

Kadın şairler, çoğu zaman ilk eğitimlerini aldıkları aile üyelerinin şiir zevkini de devam ettiriyorlardı. Örneğin Leylâ Hanım, şiirlerinde bizzat dayısı ve ilk hocası olan Keçecizâde İzzet Molla'yı örnek aldığını ve şiirlerini yazdıktan sonra ilk olarak ona okuttuğunu ifade etmektedir. Nakiyye Hanım da teyzesi Şeref Hanım'ın yolunu takip etmiştir.

İşte tüm bu bilgiler ışığında Nakiyye Hanım'ın içerisinde bulunduğu çağın neresinde, nasıl bir rol üstlendiği, sanatının nasıl şekillendiği ve ulaştığı sonuç anlaşılmalı çalışılmıştır.

İnceleme kısmında son olarak Nakiyye Hanım'ın *Dîvânı*'nın şekil ve muhteva özellikleri incelenerek sanatına ayrıntılı bir şekilde bakılmaya çalışılmıştır. Şekil özellikleri incelenirken nazım şekilleri, vezin ve kafiye hakkında istatistiksel bilgiler sunulmuştur. Muhteva özellikleri incelenirken Mehmet Çavuşoğlu'nun *Necati Bey Dîvânı'nın Tahlilî* adlı eserindeki yöntem esas alınmıştır. Bunun için önce kelimeler tek tek fişlenmiş ardından da uygun başlıklar altında toplanarak şairin kelimelere

yüklediği anlamlar keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu alışmada Nakiyye Hanım'ın ruh dünyasının daha anlaşılır şekilde ortaya koyulması amaçlanmıştır.

İnceleme kısmından sonra Nakiyye Hanım'ın *Dvni*'nin Arap harflerinden Latin harflerine çevrilirken dikkat edilen hususlar açıklanmış ve eviriyazı alfabesi belirtilmiştir. Nüsha tanıtıldıktan sonra *Dvn*'ın transkripsiyonlu metni ve günümüz Türkçesine evirisi verilmiştir.

Sonuç bölümünde Nakiyye Hanım'ın hayatı, edeb kişiliği, devrin şartları, diğer Mevlev kadın şairler ve Nakiyye Hanım'ın *Dvni* ile şekil ve muhteva özellikleri incelendikten sonra oluşan genel kanaatimiz sunulmuştur. Tezin en sonunda kaynakça ile inceleme bölümünde ve *Dvn*'da geçen özel adların indeksi eklenmiştir.

1. HATİCE NAKİYYE HANIM'IN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1 Hayatı ve Şahsiyeti

Hatice Nakıyye Hanım, 1262 (1846) yılında kardeşi Abdürrahim Besim ile ikiz olarak dünyaya gelmiştir. Şeref Hanım'ın *Dîvânı*'nda bu doğuma düşürdüğü tarih beyitini görebiliyoruz:

“Vâlideyni okusun târîh-i tâmım subh u şâm

Doğdılar çün mihr ü meh ikiz Nakıyye 'yle Besîm” (1262)⁴

19. yüzyılın arka planında kalmış kadın şairlerinden birisidir. Nakıyye Hanım'ın hayatı hakkında kendi döneminde yazılmış eserlerde fazla bilgi bulunmamaktadır. Ahmed Muhtâr Hacı Begzâde'nin *Şair Hanımlarımız*, Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî*'si ve Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserleri Nakıyye Hanım ile ilgili bilgi edinebileceğimiz yegâne kaynaklardır. Daha sonraki devirde yazıldığı hâlde yaptığı titiz çalışma ile en ayrıntılı bilgiyi bize sunan İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*'nde Hatice Nakıyye Hanım'la ilgili ayrıntılı bilgi buluruz. Daha sonra yazılan eserler⁵ bize fazla bilgi vermemekte ve İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın söylediklerini tekrardan öteye geçememektedir. Tüm bunlara karşın Nakıyye Hanım'ın teyzesi olan devrin ünlü kadın şairlerinden Şeref Hanım'ın *Dîvân*'ından kaynak niteliğinde bilgilere ulaşmaktayız. Şeref Hanım'dan bahseden çoğu kaynakta kendi kızı gibi büyüttüğü Nakıyye Hanım'ın da adı geçmektedir.⁶

⁴ Şeref Hanım, **Şeref Hanım Dîvânı**, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul, Kitabevi, 2002, s.197.

⁵ Murat Uraz, **Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz**, İstanbul, Tefeyyüz Kitabevi, 1941, s.68-76; Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C:II, İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Millî Eğitim Basımevi 1976, s.990; Bedihan Tamsöz, **Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi**, Ankara, Ayyıldız Yayınları, 1994; Meral Altındal, “Kalem Güzelleri”, **Osmanlı'da Kadın**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1994, s.130; Mehmet Aydın, **Edebiyatımızda Kadın Şair ve Yazarlar Sözlüğü**, İstanbul, Alesta Yayınları, 2001, s.153; Mehmet Aydın, **Ne Yazıyor Bu Kadınlar**, Ankara, İlke Kitabevi, 1995, s.29; “Nakiye Hadice Hanım”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C:VI, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1986, s.504-505; İsmail Parlatur, “Nakiye Hanım, Hafîce”, **Türk Ansiklopedisi**, C:XXV, Ankara, Millî Eğitim Basımevi, 1977, s.87.

⁶ E.J.Wilkinson Gibb, **Osmanlı Şiir Tarihi**, Çev. Ali Çavuşoğlu, C:III-V, Ankara, Akçağ Yayınları:293, 1999, s.505-506; Yusuf Mardin, **Şair Şeref Hanım**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları:1718, Ankara, 1994, s.7.

Şeref Hanım'ın yazdığı tarih beyitlerinden Nakiyye Hanım'ın kardeşlerinin sayısı, doğum tarihleri, babasının memuriyeti ve Kur'an okumaya başladığı yılları takip edebiliyoruz:

*“Okurken mâderi didi bu mu‘cem tâm târîhi
Nakiyye‘m bed-i Kur‘ân-ı Azîm ile azîz oldı” (1266)⁷*

Babası Osman Sâib Efendi⁸, tıp ve coğrafyayla ilgili çeşitli eserleri bulunan Tophâne-i Adliye'de dersler verirken devrin padişahı tarafından müneccimbaşılık⁹ görevine getirilmiş âlim bir kişidir.¹⁰

Annesi Şerîfe Sâmiye Hanım¹¹, Şeyhü'l-İslâm ‘Âşir Efendi soyundan gelen Mısır ve Medine-i Münevvere Mollalıkları yapmış ve aynı zamanda şair olup *Dîvânçe*'si bulunan Hâfız Mehmed Nebîl Bey'in¹² kızıdır.

Asıl ismini Bursalı Mehmet Tahir, “Nakiye Şerîfe Hanım” olarak bildirmekle birlikte bu anneannesinin adının da Şerîfe Nakiyye¹³ olmasından oluşan bir karışıklıktan kaynaklanmış olabilir. Ahmed Muhtâr Hacı Begzâde - şiirlerinde mahlas olarak Nakiyye'yi kullanmasından olsa gerek – sadece “Nakiyye Hanım” olarak söyleseler de doğrusunun İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın söylediği ve daha sonraki yazarların tekrarladıkları “Hatice Nakiyye” olduğunu yine Şeref Hanım'ın şiirinden öğreniyoruz:

“Koydular ismin Hadîce duhter-i sad-ahterin ”¹⁴

Nakiyye Hanım'ın Hasîbe¹⁵ (d. 1254/1838), Mehmet Nebîl¹⁶ (d. 1258/1842), Abrürrahim Besîm¹⁷ (d. 1262/1846) adlarında üç kardeşi vardır. Kardeşleri arasında

⁷ Şeref Hanım, **a.g.e.**, s.166.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaâ-i Âmire 1333, C:III, s. 485.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Salim Aydüz, “Müneccimbaşı”, **İ.A.**, İstanbul, T.D.V., 2006, C:XXXII, s.2-4.

¹⁰ Şeref Hanım, **a.g.e.**, s.185.

¹¹ **a.g.e.**, s.17.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, İstanbul 1311, C:IV, s.540.

¹³ Şeref Hanım, **a.g.e.**, s.13.

¹⁴ **a.g.e.**, s. 166.

¹⁵ **a.g.e.**, s. 165.

¹⁶ **a.g.e.**, s. 165.

elimizde en fazla bilgi bulunanı Nebil Bey'dir. *Hicr ü Visâl* isimli basılmamış bir mesnevîsi ve *Dîvânçe-i Eş'âr*'ı bulunan Nebil Bey, Mevlevî tarikatına mensup derviş tabiatlı, eğlenmeyi seven bir kişi olup çeşitli yerlerde memuriyetlerde bulunmuş ve Ayvalık muharrirliğinde görevli iken 1307 (1890)'de vefât etmiştir.¹⁸ Hayatını incelediğimizde Nakıyye Hanım'la birçok ortak yanları olduğunu gördüğümüz Nebil Bey, kız kardeşinin hayatını anne babasının yokluğunda şekillendirmesinde adeta bir rol modeli olmuş gibidir. Hamamîzade İhsan, Nakıyye Hanım'ın şiirlerinin bazılarını kardeşi Nebil Bey'in *Dîvân*'ının sonunda gördüğünü bildirmekle beraber yaptığımız araştırmada bu esere ulaşamadık.

Küçük yaşta önce annesini (ö. 1273/1857) çok zaman geçmeden eğitimini ve bakımını üstlenen teyzesini, kısa bir süre sonra da babasını kaybetmesini Ahmed Muhtâr Hacı Begzâde *Şair Hanımlarımız* adlı eserinde şöyle dile getirmiştir: "1273 (1857)'te vâlideleriniñ vuku'-ı vefâtı, mûmâ-ileyhâ Şeref Hanım'ı hemşîre-zâdesini taht-ı terbiyesine almaga mecbûr itmiş. Nakıyye Hanım da kendisüne hem şefkatli bir vâlide ve hem de âlî bir mu'allime vazîfelerini icrâ iden böyle bir hâmîniñ nezdinden 1277 (1861) târîhîne kadar münfekk olmamışlar idi. 1280 (1864) senesinde Osmân Sâ'ib Efendi vefât itmekle ..."¹⁹

Annesi hayattayken başladığı sıbyân mektebinden sonra Darü'l-muallimât'a devam etmiş; teyze ve babasının ölümlerinden sonra eğitimine kendisi yön vermiştir. Buradan mezun olduktan sonra ağabeyi Nebil Bey ve teyzesi Şeref Hanım gibi o da Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Salahüddin Dede Efendi'ye (ö. 1304/ 1886)²⁰ intisâp etmiştir.

Osman Salahüddin Dede Efendi'den Mesnevî dersleri alarak buradan mezun olduktan sonra devrinin tanınmış ilim adamlarından Hoca Mecid Efendi'den de Farsça dersleri almıştır.²¹

Teyzesi Şeref Hanım'ın bir şiiri ile istediği yardıma karşılık onu kırmayarak maaş bağlayan Ali Paşa'nın oğlu Ali Fuad Bey'in Maârif Nazırlığı'nda bulunduğu

¹⁷ a.g.e., s. 166.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Haz.:Hidayet Özcan, C:III, Ankara 2000, A.K.M.B. Yayınları:242, s.1572-1574.

¹⁹ Ahmed Muhtâr Hacı Begzâde, *Şair Hanımlarımız*, İstanbul, Matbaâ-i Safâ ve Enver, 1311, s. 62.

²⁰ Osman Salahüddin Dede'nin tercüme-i hâli için bkz.: Elif Efendi, *Tenşitü'l-Muhibbin*, İstanbul, 1342.

²¹ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, a.g.e., C:III, s. 1503.

zaman Ahmed Muhtâr'ın deyişiyile: “1298 (1880) Muharreminde bâ-emr-i ma‘ârif Dârü't-ta‘lîmât târîh mu‘allimeligine ta‘yîn olunarak el-hâletü hâzihi mekteb-i mezkûrda târîh ve Fârisî tedrîsiyle meşgûl bulunmaktadır.”²² Bursalı Mehmed Tahir *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Dârü'l-muallimât'taki bu görevini ölümüne kadar on sekiz sene sürdürdüğünü bildirmektedir.²³ Buradaki başarısından dolayı devrin hükümdarı II. Abdülhamit'ten 1314 (1897)'te üçüncü dereceden “Şefkât” nişanı almıştır.

Dârü'l-muallimât dışında Ali Paşa'nın kızı Selma Hanım'a, Müşir Abdülhalim Paşa'nın kızları Atiye ve Servet Hanım'a, şehzâde ve sultanların bazılarına da özel dersler vererek gerek öğretmenlik mesleğindeki başarısını kanıtlamış gerekse devletin ileri gelenleriyle yakın ilişkiler içerisine girme fırsatı bulmuştur.²⁴

Lûgat-ı Fârisîyye adıyla yazdığı Farsça sözlük üzerine 1300 (1883)'de II. Abdülhâmit'ten aldığı gümüş “İftihâr” madalyasının da öğretmen olarak tercih edilmesinde önemli bir payı olması muhtemeldir.

V. Mehmet Reşad, tahta çıkmadan çok önceleri Nakiyye Hanım'la görüşmüş ve kendisine çeşitli hediyeler vermiştir.

Prenses Zeynep, bir düğün vesilesiyle yeğeni Hidiv İsmail Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a giderken yanında Nakiyye Hanım'ı da götürmüş, Nakiyye Hanım burada üç ay burada kalmıştır.²⁵

Görüldüğü gibi Nakiyye Hanım yaşadığı devirde saygı duyulan her türlü seçkin zümre içinde kendine yer bulabilen iyi eğitim almış önemli bir hanımdır.

Nakiyye Hanım, babası Osman Sâib Efendi'ye Sultan Abdülmecit tarafından verilen Hırka-i Şerif semtinde bulunan taş konağın kendine miras kalan selamlık kısmında yaşarken 1297 (1880) yılında – yaptığı hayırlar için paraya ihtiyaç duyduğu için olsa gerek – burayı satarak Hekimoğlu Ali Paşa semtinde bir ev almış ve buraya taşınmıştır. Kardeşi Nebîl Bey bu olay üzerine tarih düşürmüştür:

“Haherim eyledi temlik bu defa hâne

Revzeninden gire ikbâl ü ferah hem-çü güneş

²² Begzâde, **a.g.e.**, s. 62.

²³ Bursalı Mehmet Tahir, **a.g.e.**, C: II, s.470.

²⁴ Murat Uraz, **a.g.e.**, s.70.

²⁵ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, **a.g.e.**, C:III, s.1503.

*Bir iki beyt ile geldi bu mücevher tarih
Cây-gâhı zürefâ ola bu dâr-ı dil-keş” (1297)²⁶*

Nakiyye Hanım burada çok fazla oturmayıp üç sene sonra bu evi satarak Davutpaşa semtinde vakıflardan kendisine verilen bir eve taşındı. Yakınları tarafından bu, kişiliğine bağlanarak cömert ve gözü tok birisi olduğu ve eğer elindekini etrafındaki ihtiyaç sahiplerine, mensubu olduğu Yenikapı Mevlevihanesi’ne vermese yüklüce mal mülke sahip olacağı fakat kendisinin gerek yalnız başına yaşamasının gerekse miras bırakacağı çocuğunun bulunmamasının etkisiyle tüm varlığını bağışladığı şeklinde ifade edilmiştir.²⁷ Buradan Nakiyye Hanım’ın ne kadar paylaşmayı seven, iyi niyetli ve yalnızlığının içine hapsolmayıp insanlarla iletişim kuran sosyal bir kişiliğe sahip bir kimse olduğunu, diğer deyişle tam bir “toplum insanı” olduğunu anlıyoruz.

Mahmud Kemal İnal, Nakiyye Hanım’ın dış görünüşünü “kısa boylu, büyük başlı idi” şeklinde özetlemektedir.

Nakiyye Hanım, 1316 (1899) yılının Şevval ayında bir hafta boyunca süren iltihâb-ı sehaya-yi şevkî hastalığı sonucunda vefât etti. Ölümüne Hamamîzâde İhsan tarafından tarih düşülmüştür²⁸:

“Cennet olsun câ Nakiyye Hanıma” (1316)²⁹

Yenikapı Mevlevihanesi’nde Çınaraltı Mezarlığı’nda teyzesi Şeref Hanım’ın mezarının üzerine gömülmüştür.³⁰ Günümüzde bu mezardan eser yoktur.

²⁶ a.g.e., C:III, s.1504.

²⁷ a.g.e., C:III, s.1504.

²⁸ a.g.e., C:III, s.1504.

²⁹ Bu tarih beyiti Hamamîzâde İhsan’ın *Dîvân*’ında bulunmamaktadır. Bkz. Mustafa İsen- Rıdvan Canım, **Hamamîzâde İhsan**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları:1062 Kaynak Eserler Dizisi: 30, 1989.

³⁰ Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., s.470.

1.2 Sanatı, Edebî Kişiliği ve Üslûbu:

Nakiyye Hanım, Batılı tarzı kendisine örnek alan yeni bir şiir anlayışının geçerli olduğu bir devirde dîvân edebiyatı nazım şekilleri ile *Türkçe* ve *Farsça* şiirler yazmıştır. Şiirlerinde hem aruz, hem de hece ölçüsünü kullanmış, çoğunlukla aşk duygusuna ve tasavvufî kavramlara yer vererek yeni oluşum karşısında gelenekçi bir tutum sergilemiştir.

Hatice Nakiyye Hanım'ın edebî kişiliğine etki eden unsurların başında din ve mensup olduğu Mevlevî tarikatı gelir. Tarikatın hiyerarşik yapısı *Dîvân*'ının düzenlenişini etkilemiştir. *Dîvân*'ı Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî'ye yazılmış olan "Destûr"la başlar. Ardından bir Mevlevî şeyhi olan Şâbân'a yazılmış "İstimdât" ve Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi olup Nakiyye Hanım'ın Mesnevî dersleri aldığı Osman Efendi'ye yazdığı "Niyâz"la devam eder. Bunları Hz. Muhammed'e ithaf ettiği üç kıt'a takip eder. Şeyhine derin bir sadakatle bağlıdır:

*"Penâhım mürşidim Osman Efendi'dir dü âlemde
Cilâ-yı çeşm ü dildir pâyına yüz sürmeden maksûd"* (K.3-2)

*"Kuhl-ı çeşmîdir Nakiyye efkârûn hâk-i derin
Eyleme pîrim cüdâ ol feyz-i pür-envârdan"* (G.37-7)

Gazellerinde çoğunlukla tasavvufî kavramları kullandığı görülmektedir. Bununla beraber sanatını din ve tasavvuf arasında kısıtlamak yanlış olur. Şiirlerinde yalnız ve hissî bir kadının duygusallığı hissedilmektedir. Küçük yaşlarda anne, baba ve teyzesini kaybetmesinin Nakiyye Hanım'ın ruh dünyasında yaptığı etkiyi şiirlerinde görmek mümkündür:

*"Vâlid ü mâderimi aldın elimden sad âh
Bu cihân hasret ü fir-kâtle harâm oldu bana"* (K.1-3)

*"Gözümde dil-hâhı üzre cümle yârân su-be-su
Sende gamdan başka ey gam-güsârın kalmadı"* (G.45-3)

Nakiyye Hanım, Osmanlı Devleti'nin merkezinde birçok imkâna sahip olarak yaşamıştır. İyi bir eğitim almış, devrin edebî atmosferine yabancı kalmamış ve pek çok şair, mutasavvıf ve devlet adamıyla tanışma fırsatını yakalamıştır. Nakiyye Hanım, Mahmud Kemal İnal'ın ifadesiyle: “Zurefâdan ve güzel söz söyleyenlerden olduğu için ricâl ve ekâbiri nisvân ile ihtilât eder ve iltifât görürdü.”³¹

Ağabeyi Nebîl Bey'in torununun eşi olan Trabzonlu ünlü şair Hamamîzâde İhsan Bey Nakiyye Hanım'ın resmi ve kendi yazdığı bir kağıtla beraber bazı bilgileri Mahmud Kemal İnal'a ulaştırmıştır. Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde görebildiğimiz Nakiyye Hanım'ı tanıyan akrabalık derecesiyle bağlı bir kişinin değerlendirmeleri birinci elden kaynak niteliği taşımaktadır. Mahmud Kemal İnal, Hamamîzâde İhsan Bey'i “tabiat-ı şâirânesindeki kuvvet sebebiyle tam merd ve şiiirlerindeki tarâvet itibariyle de şâbb-ı emred ad olunmağa lâyıkdır” şeklinde tanımlamıştır.³²

İhsan Bey yazdığı yazıda Nakiyye Hanım'ın şairliği ve şiiir söylemesi hakkında şunları söylemektedir: “Nakiyye Hanım, Türkî ve Farisî – fakat ahyanen – şiiirler söyler, ancak bir kısmını münasibet sevkiyle kayd ve hıfz eylerdi. Anun için belli başlı bir mecmua tutmamıştı. (...) Nakiyye Hanım, ilmî ve edebî meziyyatı câmi' ve kadirşinas idi.”³³

Mahmut Kemal İnal, Nakiyye Hanım'ın şairliğini “Şeref Hanım, pek o kadar değerli şairlerden olmadığı halde bile aralarında pek çok fark vardır. Bu hakikati kabul etmekle beraber Nakiyye'nin –merd-i sühen geçinen - niçe nâmerd müteşairden daha düzgün sözler söylediğini teslim etmek de mukteza-yı insafdır.” diyerek tanımlarken³⁴; Murat Uraz, “Nakiyye Hanım'ın bilgisi fazla, nazım ifadesi temizdir. Aruzu da iyi kullanabilmiştir. Tahassüs ve zevk itibariyle eskiye bağlı idi.”³⁵ der.

Nakiyye Hanım'ın üslûbunda devrindeki dîvân şiiirinin genel temayülü olan didaktik söyleyiş yerine Şeyh Gâlib ve Şeref Hanım tarzı bir lirizm bulunmaktadır.

³¹ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, **a.g.e.**, C:III, s.1503.

³² **a.g.e.**, C:III, s.1504.

³³ **a.g.e.**, C:III, s.1504.

³⁴ **a.g.e.**, C:III, s.1504.

³⁵ Murat Uraz, **a.g.e.**, s.72.

Bu konuda çağdaşı Enderunlu Vâsıf'la birlikte anılabilir. Tasavvufî kavramları sıkça kullanır. Şiirleri oldukça açık gözükmesine karşın tasavvufî bir derinliğe sahiptir:

*“Debistân-ı dil içre oldığım demden sebak-hânın
Okurdum mushaf-ı ruhsârını dildârım ezber ben”* (G.35-4)

*“Mestem Nakıyye hamr-i muhabbet ile deyyâr
Olmam feleğin câm-ı Ceminden mütelezziz”* (G.21-5)

Tasavvufî aşk, sevgili ve âşık kavramlarının çokluğu gazellerinde hissedilmektedir:

*“Bırakmam dâmenin olsam hadeng zahm-ı agyârdan
Dem-i mahşerde aşkın bâis-i izz [ü] vakarımdır”* (G.15-5)

*“Ayılmam bâde-i lâlinle mestim tâ-be-mahşer ben
Aceb mi fahri dersem halka oldum lutfâ mazhar ben”* (G.35-1)

*“Dil senin rûyında hayrân oldı cânâ bilmedin
Âteş-i aşkınla cânım yandı hâlâ bilmedin”* (G.27-1)

*“Aşka oldum âşinâ hazz eyledim ammâ ne hazz
Nârdan buldum safâ hazz eyledim ammâ ne hazz”* (G.24-1)

*“Lutfîder agyâra cânâ bendesin tefrik için
Görmede cevre sezâ hazz eyledim ammâ ne hazz”* (G.24-2)

*“Ezelden öyle medhûşum ki lebrîz-i muhabbetle
Humâr-âlûd-ı gam olmam felek bir dem küdüretle
O rütbe tıfl-ı dil perverdedir ki nân-ı mihnetle
Zebûn olmaz bu âlem kec nigâh itse husum ile”* (Ms.1-3)

Şiirlerindeki “aşk” nadiren de olsa Nedim benzeri bir şûhluğa sahip olabilmektedir:

*“Yârin dil olur bûs-ı feminden mütelezziz
Elbet olunur bu kereminden mütelezziz” (G.21-1)*

*“Bu şeb pâ-yı hayâlin pister-i dilde iderken bûs
Kıyâs itdim ki cânâ leşker-i uşşâka server ben” (G.35-2)*

*“Azm idüp bâg-ı dile ol gül ögünsün yürisün
Gâh agyâra geh uşşâka görünsün yürisün
Bir yana zümre-i şeydâsı bulunsun yürisün
Rûyımın hem-kademin üzre sürünsün yürisün” (Ms.2-1)*

*“Var mıdır hiç böyle câ-yı pür-safâ
Gülşen-i dilden ferh-zâ bî-riyâ
Mehini vird-i zebân itsem sezâ
Gel buyur zevk it efendim câ-be-câ
Kasr-ı ihsâniyye gayet dil-güşâ” (§.3-1)*

*“Ey şeh-i bahş-ı çeşm-i âfitâb
Câm-ı ihsânınla oldum neşe-yâb
Var iken dilde humâr-ı bî-hisâb
Câm-ı ihsânınla oldum neşe-yâb” (§.21-1)*

Bazı beyitlerinde Nef’î benzeri alaycı bir hava bulunmaktadır:

*“Dil diler rü’yet o yâri câ-be-câher dem degil
Rûz [u] şeb nûr cemâli görme de elzem degil
Çün Nakıyye bâb-ı Me’vâdan sürülsem gam degil
Dâimâ cânânı râhat isterim meşreb bu ya” (§.4-4)*

*“Olamaz bir kimse hem-hâlin senin
Yokdur eşeklikde emsâlin senin
Geçmede lanet ile sâlin senin
Yokdur eşeklikde emsâin senin” (Ş.8-1)*

*“Anırırken sen o savt ile hemân
Hep gelür şevke gürûh-i merkebân
Vursalar şâyân sana bir âl palâ
Yokdur eşeklikde emsâlin senin” (Ş.8-4)*

*“Gerçi teşrifinle memnûn oldum amma bî-riyâ
Yâr ile gelsen eger gönülüm olurdu rûşenâ” (Ş.17-1)*

Nakiyye Hanım’ın üslûbu bilerek ya da bilmeyerek belirgin bir şekilde teyzesi Şeref Hanım’ın etkisinde kalmıştır:

*“Göñül kan aglamaz mı kaldı yâri gurbet illerde
Yanında yok enîs ü gam-güsârı gurbet illerde (G.220-1)*

*Garîbim bî-kesim bulsam Şeref bir çâresin vallâh
Komazdım yalnız ol şîve-kârı gurbet illerde”
Şeref Hanım (G.220-9)*

*“Şerâr-ı âteş-i firkatle yandım gurbet illerde
Sirişk-i hûn-âlûde boyandım gurbet illerde (G.2-1)*

*Garîbim gam-kârım hem-demim yok bî-kesim ammâ
Nakiyye himmet-i pîre tayandım gurbet illerde”
Nakiyye Hanım (G.2-5)*

“Gelür mi yâda cânâ tîg-ı âh-ı âteşinimle
Benim cemiyet-i agyârı talan itdigim demler”

Şeref Hanım (G.42-4)

“Görüp cemiyet-i uşşâkını zülfün hevâsında
Gelür mi hâtıra cânâ perîşân olduğum günler”

Nakiyye Hanım (G.13-2)

Nakiyye Hanım, Şeref Hanım ve Muvakkitzâde Pertev’den şiirlerinde övgüyle bahsetmekte bunun yanında Koca Rağıp Paşa, Leylâ Hanım ve Fıtnat Hanım’ı artık kimsenin yâd etmediğini söylemektedir.

Hatice Nakiyye Hanım *Dîvân*’ında Şeref Hanım ve Muvakkitzâde Pertev’e tahmisler yazmış; kendisi gibi Mevlevî olan Zühdî Bey ile müşterek gazel yazmıştır.

Hatice Nakiyye Hanım, Nâilî’nin “*Yıkanlar hâtır-ı vîrânemi yâ Rab şâd olsun/ Benim çün nâ-murâd olsun diyenler ber-murâd olsun*”, Enderunlu Vâsıf’ın “*O gül-endâm bir âl şâla bürünsün yürisün/ Ucu gönülüm gibi ardınca sürünsün yürisün*” beyitlerine şiirlerinde yer vermiştir.

Hatice Nakiyye Hanım’ın bazı gazelleri tahmis edilmiştir.³⁶ Hatice Nakiyye Hanım’ın şiirlerini yazarken Hamamîzade İhsan’ın da dediği gibi fazla özen göstermediği *Dîvân*’ını yazarken yaptığı imla hataları³⁷ ve gazel tekrarlarından anlaşılmaktadır.

Nakiyye Hanım’ın şiirlerindeki dil ve anlatımın eskiye bağlıdır. Şiirleri sade ve anlaşılır, anlatımı ise açık ve düzgündür. *Dîvân*’ında kendi yazısıyla yazılmış kasîde, kıt’a, gazel, müstezat, mesnevî, murabba, muhammes, müseddes, şarkı ve beyit nazım şekillerinde şiirler bulunmaktadır.

³⁶ Murat Uraz’ın *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* adlı eserinde söylediğine göre, Zühdî Bey Nakiyye Hanım’ın “*Mevlevîyiz şeref-i aşk iledir şöretimiz*” mısraı ile başlayan gazelini, Nakiyye Hanımın akrabalarından biri olan Seniye Hanım da, “*Sanma kim zevk ile cânâ oyalandım bu gece*” mısraı ile başlayan gazelini tahmis etmiştir. Yaptığımız araştırmalarda bu şiirlere ulaşamadık.

³⁷ Farsça’yı sözlük yazacak kadar iyi bilen Darü’l-muallimât’ta öğretmenlik yapan ve buradaki başarısından dolayı ödüllendirilen birinin bu ufak tefek imla hatalarını yapması ancak dikkatsizlik veya özensizlikle açıklanabilir.

1.3 Eserleri:

• **Lûgat-ı Fârisîyye:** Nakiyye Hanım'ın tek basılmış eseri, Beyazıt Devlet Kitaplığında (nr.22556, 1310) "*Lûgat-ı Fârisî*" adlı 67 sayfadan oluşan sözlüğüdür.

Sözlük çeşitli konulara ait kelimeler gruplandırılarak Farsçaları verilmek suretiyle hazırlanmıştır. 2278 kelime içermektedir. Eserin başında Nakiyye Hanım'ın yazdığı "Mukaddime" kısmı bulunmaktadır.

• **Dîvân:** Nakiyye Hanım, bir *Dîvân* ya da *Dîvânçe* düzenlememiştir. Hamamîzâde İhsan, Mahmut Kemal İnal'a yazdığı bir yazıda Nakiyye Hanım'ın şiirleri hakkında "...belli başlı bir mecmua tutmamıştı. Bir iki mecmuada, biraderinin *Dîvân*'ının sonunda, Malûmat Gazetesi'nde ve "*Şair Hanımlarımız*" isimli kitapta bazı şiirlerini gördük."³⁸ dese de tezimizi oluşturan *Dîvân*'ını şu kaynaklardan yararlanarak hazırladık: 1. Kendi el yazısı ile tuttuğu şiir mecmuası, 2. Malûmat Gazetesi (nr.13, 1311, "Hanımlara Mahsus" özel sayı s.24-25).

Tezimize esas teşkil eden *Dîvân*, İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi'nde (nr.T10156) bulunmaktadır. Nakiyye Hanım'ın kendi yazısıyla rika olarak yazılmış olup 236×177 ebatlarında ve 30 varaktan oluşmaktadır. İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal tarafından bağışlanmıştır.

Dîvân'ı 2 kasîde, 4 kıt'a, 45 gazel, 1 müstezat, 2 mesnevî, 2 murabba, 2 muhammes, 3 müseddes, 6 tahmis, 29 şarkı, 15 beyitten oluşmaktadır.

Malûmat Gazetesi'nin 24. sayfasında yer alan "Manzûme" başlıklı şiiri de *Dîvân*'a eklenmiştir.

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın bildirdiğine göre Hatice Nakiyye Hanım, Namık Kemal'in "*Zavallı Çocuk*" adlı tiyatro eserini Farsçaya tercüme etmek için çalışmalar yapmıştır.³⁹ Ancak günümüze böyle bir tercüme ulaşmamıştır.

³⁸ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, **a.g.e.**, C:III, s. 1504.

³⁹ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, **a.g.e.**, C:III, s. 1503.

2. TANZİMAT'IN EŞİĞİNDE BİR KADIN DİVÂN ŞAİRİ

2.1 19. Yüzyıl Edebiyatı'nı Hazırlayan Tarihî Süreç

Edebiyatı oluşturan sanatçı ve onun meydana getirdiği eseri, içinde bulunduğu devrin siyasî, sosyal ve kültürel şartlarının dışında düşünerek yorumlamak doğru olmayacağı için Nakiyye Hanım'ın yaşamış olduğu, eserlerini meydana getirdiği 19. yüzyılın tarihî şartlarına kısaca değinmemiz faydalı olacaktır. Ayrıca edebiyat tarihimizde eski ve yeni arasında bir köprü vazifesi gören bu dönemin tarihî şartları ışığında gelişen Batılılaşma veya modernleşme çabaları ile eski edebiyatımızın durumu ve dîvân edebiyatı tarzında eser veren şairlerimizin bu dönemdeki konumları üzerinde düşünmemiz de çalışmamızın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

19. yüzyılı derinden etkileyerek devrin edebiyatına da ismini veren Tanzimat Fermânı, 3 Kasım 1839'da Sultan Abdülmecit döneminde Mustafa Reşit Paşa tarafından "Hatt-ı Hümayûn" adı altında Topkapı Sarayı'nın Gülhane Meydanı'nda okunarak resmen ilan edilmiştir.⁴⁰ Tanzimat Fermânı'yla Osmanlı Devleti içerisinde sistematik olarak başlatılan Batılılaşma hareketleri ve bunların etkisi hakkında kısaca şunları söyleyebiliriz:

İstanbul'un fethi ile yeni bir çağ açan Osmanlı Devleti, Kanunî Sultan Süleyman döneminin sonlarından başlayarak gerek Avrupalı Devletlere verilen kapitülasyonlar, gerekse bu devletlerin gerçekleştirdiği coğrafi keşiflerle ekonomi alanında gittikçe zayıflamaya ve bunun neticesinde de askerî ve siyasî gücünü kaybetmeye başladı.⁴¹ 16. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa'dan daha üstün devlet sistemi ve bilim anlayışına sahip Osmanlı Devleti'nin, gittikçe gelişen teknolojik ve bilimsel yenilikleri takip edememesi, medrese ve ordu gibi devletin çeşitli kurumlarının da çağın gereklerine göre kendini yenileyememesi ve toplum hayatındaki düzenin bozulması bu kötü gidişi etkiliyordu.⁴²

⁴⁰ Ercümen Kuran, "Reşit Paşa", İ.A., C: IX, 2. bs., İstanbul, M.E.B. Yayınları., 1970, s. 702.

⁴¹ A. Hamit Olgunsu, "Tanzimat ve Amillerine Umumî Bir Bakış", **Tanzimat**, C:I, İstanbul, M.E.B. Yayınları: 3273, 1999, s.1.

⁴² Ramazan Korkmaz, "Yenileşmenin Tarihî, Sosyo- Kültürel ve Estetik Temelleri", **Türk Edebiyatı Tarihi**, C:III, K.T.B. Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi:403, İstanbul, 2007, s.20; Kemal Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi**, y.y., İmge Kitabevi Yayınları, 2002, s.57-64.

Viyana Bozgunu (1683) ve Karlofça Antlaşması'na (1699) kadar Avrupalı devletlerin, ekonomik ve siyasî alanda kazandıkları üstünlüğü kabul etmeyen Osmanlı devlet adamları artık ıslahatlar yapmayı gerekli görmüşlerdir.⁴³ Bu zamana kadar dış dünyadaki gelişmeleri önemsemeyen Osmanlı devlet adamları Avrupa'nın bu üstünlüğünün sebeplerini araştırma gereği gördüler. Bu amaçla III. Ahmet zamanında Yirmisekiz Çelebi Mehmet, elçi olarak 1721 yılında Paris'e gönderildi. Dönüşünde Fransa'da gördüğü kurumları ve sosyal yaşantıyla ilgili gözlemlerini *Sefâretnâme* adlı eserinde anlattı. *Sefâretnâme*, devlet kademesinde etkili olmuş ve Batı Medeniyeti yüzeysel bir şekilde de olsa gözlemlenmiştir. Bu dönemde yapılan en önemli yenilik Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin oğlu Said Mehmed Efendi'nin İbrahim Müteferrika ile beraber matbaa açmasıdır.⁴⁴

Sefaretnâme yazmak yurt dışına gönderilen elçiler için adeta bir gelenek haline gelir.⁴⁵ Zamanla gerek halk gerekse devlet kadrolarında karamsarlığa yol açan savaş alanlarında birbiri ardına gelen yenilgiler, toprak kayıpları, Avrupalı Devletlerle Rusya'ya verilen tavizler ve önlenemez iç isyanlar dolayısıyla bu kötü gidişatı durduracak pratik çözümler bulmak amacıyla devlet adamları tarafından yeni düzenlemelerin yapılması yönünde hedefler belirlenmeye başlar.⁴⁶

İlk zamanlarda gerçekleştirilen ıslahatlar çoğunlukla askerî alanda⁴⁷ olmak üzere Lâle Devri'nden (1718-1730) sonra mülkî, malî, eğitim, sosyal ve sanatsal alanlarda da çeşitli ıslahatlar yapılmıştır.⁴⁸ Yapılan bu ıslahatlar, halkı arkasına alan Patrona Halil İsyanı (1730) gibi Yeniçerilerin çıkardığı bazı isyanlarla kesintiye uğramış ve devletin kötü gidişatına fazla etki edememiştir. Bu yenileşme hareketlerinin “tepeden inme” şeklinde yapıldığını halka yeterince iyi anlatılamadığının da göstergesidir. Islahat çalışmalarında belli bir program olmayışı

⁴³ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, 4.bs., Ankara, T.T.K. Yayınları, 1991, s.46.

⁴⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, **19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 4.bs., İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1976, s.43-45.

⁴⁵ **a.g.e.**, s.120.

⁴⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, 2. bs., C:V, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1976, s. 1-73.

⁴⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, **a.g.e.**, s.72.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ebubekir Sofuoğlu, **Osmanlı Devletinde Islahatlar ve I. Meşrutiyet**, İstanbul, Gökkuşbuca Yayınları, 2004, s.56-58; Mehmet İpşirli-Kemal Beydilli, “Islahat”, **İ.A.**, İstanbul, T.D.V., 1999, C:XIX, s.170-185.

da ıslahatların etkisinin düşük olmasına sebep olmuştur. Programlı bir şekilde yapılan yenilik hareketleri 19. yüzyılın başlarından itibaren gerçekleştirilmeye başlanmıştır ve öncekilerin aksine halkı devlet işleriyle ilgili bilgi edinmesini sağlamak amacıyla ilk resmî gazete olan “Takvîm-i Vekâyi” (1832) çıkarılmıştır.⁴⁹

III. Selim tarafından 1794’te Yeniçeri Ocağı’nın yanında Batılı tarzda yapılan Nizam-ı Cedit ordusunun kurulması ardından II. Mahmut döneminde 1826’da Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılması ve Lâle Devri’nden beri yapılan yeniliklere mesafeli davranan medresenin yanında Batılı tarzda eğitim veren askerî ve sivil okulların açılarak yaygınlaştırılması, yapılacak yeniliklerin önünü açmıştır.⁵⁰

Böylece askerî ıslahatlarla başlayan Batılılaşma hareketleri, Batı tarzı açılan okullarda Fransız dili ve kültürüyle yetişen ve Osmanlı Devleti tarafından Avrupa’ya eğitim için gönderilen gençleri devlet kadrolarında yerleşmesiyle hız kazanmıştır. Çoğu devlet adamı ve aydınına göre Avrupa Medeniyeti Osmanlı Devleti’nden üstün durumdadır ve devlet varlığını sürdürebilmek için Avrupa ile uyum içerisinde olmalıdır.⁵¹ Batılı değerler, Osmanlı toplum hayatında gittikçe daha fazla etkin bir hâle gelerek adeta gelenekle mücadeleye girişmiştir. Bu mücadeleyi başta padişah II. Mahmut olmak üzere bazı devlet adamları da desteklemiştir.⁵² Tanzimat Fermânı’nın ilanıyla beraber Batılılaşma devletin resmî ideolojisi haline gelmiştir.

Görüldüğü gibi 18. yüzyıl boyunca Türk devlet ve fikir adamları tarafından Osmanlı Devleti’nin Avrupa devletleri karşındaki geri kalışına, iç ve dışta meydana gelen isyanlara, yenilgiyle sonuçlanan savaşlara, ekonomik sıkıntılara çareler aranırken yapılan değişikliklerin ve yeniliklerin hemen hepsi askeri sahada idi. 19. yüzyıla geldiğimizde değişim süreci siyasî, sosyal ve kültürel sahalara da genişleyerek kendini daha yoğun olarak hissettirmiştir. Bu yenilik hareketleri, sistemleşmeye başlamasından itibaren “teceddüd”, “temeddün”, “muasırlaşmak”, “asrîleşmek”, “Avrupalılaşmak”, “Batılılaşmak”, “modernizm”, “çağdaşlaşmak” gibi

⁴⁹ Ahmet Hamdi Tanpınar, **a.g.e.**, s.110.

⁵⁰ Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, İstanbul, Eser Matbaası, 1977, C:I-II, s.309-407.

⁵¹ Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1966, C:II, s.302.

⁵² Bernard Lewis, **a.g.e.**, s.103.

farklı adlar altında⁵³ gelişip yaygınlaşarak toplumun yeni yaşam tarzını oluşturmaya başlamıştır. Batı'dan alınan bu yeni hayat tarzı, toplumsal hayatla iç içe olan edebiyatı da etkilemiş ve Batılı tarzda yeni bir şekil kazanmasına sebep olmuştur.

2.2 Tanzimat Edebiyatı Dönemi'nde Eski Türk Şiirinin Durumu ve Nakiyye Hanım

Nakiyye'nin yaşadığı ve eserlerini meydana getirdiği yıllarda (1846-1899) edebiyatı denilen Batılı tarzda yeni bir edebiyat anlayışı ortaya çıkmıştı. Dîvân şiiri geleneği ise Nakiyye Hanım'ın da içerisinde olduğu bir takım şairler tarafından temsil ediliyordu.

Bu devirde, Fransız İhtilâli sonucu imparatorluklar içerisindeki çeşitli milletlerin etnik olarak bölünme çabaları, Sanayi Devrimi'yle ekonomisini ve askerî gücünü tamamlamış ülkelerin sömürgeleşme yarışı ve istilaları, Rönesans ve Reform süreçleriyle başlayan fikrî düşüncelerin Fransız İhtilâli'yle farklı bir boyut kazanması gibi nedenlerle başta Osmanlı Devleti olmak üzere tüm dünyada var olan bir huzursuzluk mevcuttu.⁵⁴

Bu sıkıntılı devir ve çağın şartlarından etkilenen Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı Devleti'ndeki aydın ve sanatçılar arasında da yeni fikirler, duygular ve sanat anlayışları gelişerek eski ile ciddi bir mücadele içerisine girdi. Sanat, bu yeni duygu, düşünce ve anlayışların ifade edilerek insanlara anlatılacağı bir araç haline gelmeye başladı. Buna bağlı olarak Türk edebiyatında o zamana kadar görülmemiş, gazete, tiyatro, hikâye, roman gibi duygu ve düşünceleri doğrudan ve etkili bir şekilde yansıtılabilen Batılı türlerin Türk edebiyatında ilk denemeleri yapılmaya başlandı.⁵⁵

Tüm bu gelişmelere karşın Türk edebiyatı'nda 19. yüzyılda eser vermiş dîvân şairlerinin sayısı oldukça fazladır. Bu sayı, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu*'na göre 114'tür. Bu yüzyıl incelendiğinde pek çok yeni dîvân şairinin yetiştiği görülecektir. Bu yüzyıl aynı zamanda dîvân şiirinin tarihinde kadın şairlerin sayısının da en fazla olduğu yüzyıldır.

⁵³Orhan Okay, "Osmanlı Devleti'nin Yenileşme Döneminde Türk Edebiyatı", **Genel Türk Tarihi**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, C:VIII, s.79.

⁵⁴Ramazan Korkmaz, **a.g.e.**, s.17.

⁵⁵İsmail Parlatur, "Giriş", **Türk Edebiyatı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006, s.12-17.

19. yüzyılın ilk yarısı Tanzimat edebiyatının hazırlık dönemini oluştururken dîvân edebiyatı artık sona yaklaşmıştır. Dîvân edebiyatının son büyük temsilcisi kabul edilen Şeyh Gâlib'ten sonra bu edebiyat içerisinde şiire yenilikler getirecek kadar yetenekli şairler yetişmiyordu. Dîvân edebiyatı artık kendini tekrardan öteye gidemiyordu.⁵⁶

Devrin önemli dîvân şairlerinden Enderunlu Vâsıf, Nedim'in tesiri altındadır. Gazellerinin çoğunda ve şarkılarında yer alan İstanbul hayatı, mesire yerleri, İstanbul ağzı Nedim'in şiirlerinden alınmış gibidir. Keçecizâde İzzet Molla'nın kasîdelerinde çoğunlukla Nef'î ve Nâbi, gazellerinde ise Şeyh Gâlib tesiri göze çarpmaktadır. Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk* adlı eserine nazire olarak yazdığı *Gülşen-i Aşk* adlı mesnevîsi edebî olarak taklitten öteye geçememiştir. Devrin kadın şairlerinden Şeref Hanım güçlü bir şair olmasına karşın şiirlerinde gözle görülür bir Şeyh Gâlib etkisi vardır. Yeğeni Nakiyye de teyzesinin söyleyişinden etkilenerek şiirler yazmıştır. Bu üslûp benzerliği özellikle tahmis ve şarkılarında göze çarpar.

18. yüzyılda Nedim'le en güzel örneklerini veren "Mahallileşme Cereyanı" ile dilde sadeleşme ve şiirde yerlileşme meydana gelmeye başladı. 19. yüzyılda onu takip eden Enderunlu Vâsıf ve Enderunlu Fâzıl'la halk söyleyişi ve gündelik hayat şiire girmiştir. Nedim'in yazdığı türküden sonra dîvân şiirinde hece vezni ile türküler yazılmaya başlanmıştır. Bu akımdan etkilenen Tanzimat edebiyatının hazırlayıcısı olan Âkif Paşa, Ethem Pertev Paşa ile kurucularından olan Ziya Paşa hece vezniyle şiirler yazmışlardır.⁵⁷

Dîvân edebiyatının her döneminde olduğu gibi 19. yüzyılda da tasavvuf şiirde görülmekte ve mutasavvıf şairler bulunmaktaydı ancak tasavvufla hiç ilgisi bulunmayan şairler de tasavvufî öğeleri şiirlerine serpiştirerek eserlerine renk katmaya çalışıyorlardı.⁵⁸

1861'de kurulan ve çalışmalarını bir yıl düzenli olarak sürdüren Encümen-i Şuarâ topluluğu yeni oluşan dil anlayışı ve tasavvufî kavramları kullanarak eski şiire

⁵⁶ M.Orhan Okay, "Tanzimatçılar:Yenileşmenin Öncüleri (1860-1869)", **Türk Edebiyatı Tarihi**, C:III, bs.2, İstanbul, K.T.B. Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi:403, 2007, s.66; Ahmet Hamdi Tanpınar, **a.g.e.**, s.77; Neclâ Pekolcay, **İslâmî Türk Edebiyatı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1994, s.329.

⁵⁷ Nihat Sami Banarlı, **a.g.e.**, s.829.

⁵⁸ İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı", **Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri**, C:VIII, İstanbul, Ötüken-Söğüt Yayınları, 1988, s.100.

yeni bir boyut kazandırarak güçlendirme çabası içine girmişlerdir.⁵⁹ Bu topluluk, haftada bir Hersekli Ârif Hikmet'in evinde toplanıp şiir okur ve okunan bu şiirler üzerine tartışmalar yapılırdı. Hersekli Ârif Hikmet, Leskofçalı Gâlib, Osman Şems, Koniçeli Kâzım Paşa, Manastırlı Hoca Nâilî, Hâlet Bey, Recâizâde Celâl Bey, Yenişehirli Avnî, Üsküdarlı Hakkı, Eşref Paşa bu topluluğun üyelerindendi. Sonraki yıllarda Tanzimat edebiyatının kurucularından olan Namık Kemal ve Ziya Bey (Paşa) de bu toplantılara katılmışlardır.⁶⁰

Dîvân edebiyatı bu yüzyılın ilk yarısında hâkimiyetini sürdürmektedir. Bunun nedeni, dîvân edebiyatının asırlarca işlenerek yerleşmiş doğal bir ahenge sahip vezinleri ile kendine özgü söyleyiş tarzıdır. Bu edebiyat, Türk milleti tarafından yüzyıllarca işlenerek zirve şahsiyetler yetiştirmiş devletin üç kıtaya yayılan topraklarında yaşayan çeşitli milletlerin katkılarıyla bir buluşma noktası haline gelmiştir. Asırlarca devam eden bir edebiyatın son bularak yerine yenisinin geçmesi kolay olamazdı. “Eski, yürüyen hayat karşısında son sözünü söylemesine rağmen, cemiyetin içinde, ruhlarda bütün unsurlarıyla çok derin surette hâkimdi. Bütün hayat onunla dolu idi.”⁶¹

Bu nedenle bu edebiyata karşı çıkıp yerine yeni bir edebiyat anlayışı getirmek isteyen, eski edebiyatı eleştiren Tanzimat'ın ilk dönem şairleri bile bu edebiyatın vezin ve nazım şekillerini kullanmaktan vazgeçememişlerdir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni edebiyat devri başlar ve dîvân edebiyatı Şinasi'nin faaliyetleri ve edebiyatta gerçekleştirdiği “ilk”lerle⁶² 1860'da başlatılan Tanzimat edebiyatı gibi bir rakiple mücadele edemez.

1859'dan önceki nesir dili bazı istisnalar dışında eski “inşa”nın devamı niteliğindedir. Nazım ve nesir alanında 1860 yılına kadar bir takım yenilik denemeleri yapılır. Böylece Tanzimat edebiyatı hazırlıkları nesirde de kendini göstermeye başlar.⁶³ Müteccim Âsım *Kâmûs* ve *Kâmûs'ül-Muhîr*'iyle sözlük

⁵⁹ İsmail Parlatır, **a.g.e.**, s.17; ayrıntılı bilgi için bkz.: M. Kayahan Özgül, “Osmanlı'nın son Encümeni-i Şuara'sı”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C: III, 2.bs., İstanbul, K.T.B. Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi:403, 2007, s. 83-95.

⁶⁰ İsmail Ünver, **a.g.e.**, s.100.

⁶¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, **a.g.e.**, s.38.

⁶² Orhan Okay, , “Edebiyatımızda Batılılaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1990, s.44.

⁶³ Orhan Okay, **a.g.e.**, s.48-49.

alanında⁶⁴; Ahmet Cevdet Paşa *Târîh-i Cevdet, Mecelle, Ma'rûzât, Tezâkir, Kavâ'id-i Osmaniyye* adlı eserleriyle tarih, hukuk, anı ve gramer alanlarında⁶⁵; Münif Paşa *Muhâverât-ı Hikemiyye*'si ve Yusuf Kâmil Paşa *Telemak*'ı ile tercüme alanında⁶⁶; Âkif Paşa ve Ethem Pertev Paşa şiirleriyle⁶⁷; Sâdık Rıfat Paşa'nın *Avrupa Ahvâline Dâir Risâle* ve Mustafa Sami Efendi *Avrupa Risâlesi* adlarındaki seyahatnâme türündeki eserleri⁶⁸ ile Tanzimat edebiyatının hazırlanmasına katkı sağlamışlardır.

Tanzimat Devri'nin, siyasî olarak 3 Kasım 1839'da, edebî olarak da 1860'da başladığı kabul edilir. Bu edebiyat, devlet kurumlarında ve toplum hayatında başlayan yenileşme sürecinin edebiyat alanında yansımalarıyla oluşmuştur. Ancak bu devirde gelişen bu yeni edebiyat akımına farklı isimler verilmekle beraber "Tanzimat edebiyatı" tabiri kullanıldığına rastlanmamaktadır. Bu isim II. Meşrutiyet'ten sonra kabul görmüştür.⁶⁹

Tanzimat edebiyatı, yukarıda bahsettiğimiz siyasî, sosyal ve kültürel şartlar altında 1860-1896 yılları arasında kapsar. Batılılaşma hareketlerinde olduğu gibi bu hareketlerin sonucu oluşan yeni edebiyat akımına; "Tanzimat edebiyatı", "Yeni Türk edebiyatı", "Son Asır Türk edebiyatı", "Türk Teceddüd edebiyatı", "Avrupaî Türk edebiyatı", "Batı Tesirinde Türk edebiyatı", "Arayışlar Devri Türk edebiyatı" gibi zamanla farklı adlar⁷⁰ verilmiş olsa da en fazla yaygınlık kazananı "Tanzimat edebiyatı" olmuştur.

1860-1896 yılları arasındaki Tanzimat edebiyatı kendi içinde ikiye ayrılıp incelenmektedir: Birinci grup 1860'da başlayarak 1876 yıllarında biter. Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal bu grubu oluştururlar. Bu grubun temel özelliği edebiyatı siyasî ve sosyal düşüncelerinin halka yayılması için araç olarak görmeleridir. Şinasi'nin yaptığı yeniliklerin en iyi temsilcisi olan Namık Kemal, Ziya Paşa'yla da önceleri "Encümen-i Şuarâ" sonraları da "Yeni Osmanlılar" siyasî topluluklarında beraberdir. Bu grubu edebiyat yapmak amacından çok, siyasî ve sosyal faaliyetler bir

⁶⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, **a.g.e.**, 19.

⁶⁵ **a.g.e.**, s.168-174.

⁶⁶ **a.g.e.**, s.142,180.

⁶⁷ İsmail Parlatır, **a.g.e.**, s.18-20.

⁶⁸ **a.g.e.**, s.11-12.

⁶⁹ **a.g.e.**,s.81.

⁷⁰ Bkz.:Hüseyin Tuncer, **Arayışlar Devri Türk Edebiyatı**, İzmir, Akademi Kitabevi, 1992; İsmail Habib Sevük, **Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Maarif Vekaleti, 1954; Mustafa Nihat Özön, **Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Maarif Vekaleti, 1941.

araya getirmiştir. Bu gruptaki şahsiyetler “toplum için edebiyat” ilkesini benimsemişler ve eserlerinde sanatsal olmaktan çok toplumsal fayda amacı gütmüşlerdir.⁷¹

İkinci grup 1876 yılından Servet-i Fünûn edebiyatının başlangıcı olan 1896 yılına kadar devam eder. Bu grup Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit ve Sami Paşazâde Sezâi’den oluşur. Bu sanatçıların birbirleriyle önceki grupta olduğu gibi doğrudan bir ilişkileri yoktur. Onları bir araya getiren edebiyat anlayışları, şahsi benzerlikleri ve siyasî ve toplumsal olaylardan uzak duruşlarıdır. Onlar için edebiyat sosyal ve siyasî görüşlerin ifade aracı değil şahsi arzularının, kendi çevrelerinin etrafında oluşan hislerinin ifadesi hâline gelmiştir. Devrin sıkı sansür uygulamalarından edebî eserlerin etkilenmesi kadar bu şahsiyetlerin kendi edebiyat anlayışı da sanatlarının bu şekilde oluşmasında etki etmiştir. Bunlar ilk grubun aksine “sanat için sanat ” ilkesini benimsemiş ve halka inmesi amaçlanmadığı için sade olmasına gerek olmayan ve sanatsal değeri ön plana çıkan bir edebiyat ve şiir anlayışı gelişmeye başlamıştır.⁷²

Yeni değer yargıları ve dünya görüşü ile eski edebiyattan farklılaşan nesir tarzının Tanzimat devrinde kazandığı yeni kimliği, gazete makaleleriyle kendini göstermeye başladı. Tanzimat’tan önce ilk gazete *Takvîm-i Vekâyi*, devlet tarafından 1832 yılında yayımlanmaya başlar. Tanzimat ile 1840’ta *Cerîde-i Havâdis*, 1860’ta gazeteciliğin öncüsü sayılan Şinasi’nin Agâh Efendi ile beraber çıkarttıkları *Tercümân-ı Ahvâl*, tek başına çıkarttığı *Tasvîr-i Efkâr* (1862) gazeteleri yayın hayatına başlar.⁷³ Yukarıda da söylediğimiz gibi Tanzimat aydını gazeteye halkı eğitime ve Batılılaşma hareketini geniş halk kitlelerine yayma aracı olarak görüyordu. Bu nedenle dil konusunda halkın anlayacağı sadeliğe yaklaşma çabası içindeydiler.

Batı’dan alınan tiyatro, roman ve hikâyenin Türk edebiyatındaki ilk örneklerini tercüme eserler oluşturmuştur. Şinasi, ilk şiir tercümelerini *Tercüme-i Manzûme* adıyla 1859’da yayımlar. Ardından 1862’de Yusuf Kâmil Paşa Fenelon’dan çevirdiği *Telemak* adlı romanı yayımlanır. Bu çevirilerin Tanzimat edebiyatçıları üzerine

⁷¹ M. Orhan Okay, **a.g.e.**, s.66.

⁷² **a.g.e.**, s.66-67.

⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat’tan Cumhuriyet’e**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2006, s.32-70.

önemli etkisi olur. Bu edebî türlerde ilk telif eserler de yavaş yavaş yazılmaya başlar.⁷⁴

Nakiyye, dili sadeleştirme, tasavvufî mecazların sıkça kullanılması, Nedim’le başlayan 19. yüzyılda oldukça popüler olan şarkı türüne geniş yer verme, devrin nazireciliğini yansıtan çok sayıdaki tahmisler ve yukarıda da bahsettiğimiz bu yüzyılda yaygın hâle gelen hece vezni ile şiir yazma denemeleri ile devrinin genel dîvân şairi özelliklerini taşımaktadır. Bunun yanında devrinde yukarıda da değindiğimiz tercüme faaliyetlerinden etkilenmiş ve Namık Kemal’in *Zavallı Çocuk* adlı tiyatro eserini Farsça’ya tercüme etme girişiminde bulunarak çevresinde gelişen edebî akımlara tamamen yabancı kalmadığını göstermiştir.

Nakiyye, Tanimat edebiyatının ikinci devresine denk gelen bir zamanda eserlerini meydana getirmiştir. Her ne kadar dîvân edebiyatı geleneğinde şiir yazsa ve Tanzimat edebiyatının siyasî ve sosyal temalarını merkeze alarak anlatma geleneğine bağlı olmasa da, devrinde değişen şekil ve muhteva özellikleri düşünüldüğünde, Ekrem, Hâmit, Sezâi üçlüsünün Tanzimat edebiyatının ikinci döneminde meydana getirdikleri edebiyatın, siyasî ve sosyal konulardan uzak durma, kişinin iç dünyasının izlerini yansıtmaya üslûbuyla paralellikler taşımaktadır.⁷⁵

Dîvân’ı incelendiğinde görüleceği gibi dîvân edebiyatının bitmeye yüz tuttuğu ve yeni bir edebiyat akımının etkisinin hissedildiği bir dönemde yeni hiçbir şey söyleyemeyerek kendisinden önceki şairlerin açtıkları yolda fazla bir iz bırakmadan ilerlemiştir. Zaten *Dîvân*’ını düzenleyip bastırmak gibi bir girişimde bulunmadığından da kendisini şairlik alanında kanıtlama gibi bir amacının olmadığını da belli etmektedir.

⁷⁴ A.Hamdi Tanpınar, **a.g.e.**, s.150.

⁷⁵ M.Orhan Okay, **a.g.e.**, s.66.

3. MEVLEVÎ KADIN ŞAİRLER VE HATİCE NAKİYYE HANIM

19. yüzyılda dîvân şiiri alanında eserler vermiş kadın şairlerin çoğunun bir tarikatla bağlı olduğu görülmektedir. Bu tarikatlar arasında en fazla tercih edileni ise Mevlevîliktir. Bu durum toplumsal ve psikolojik sebeplerle açıklanabilir.

Osmanlı toplum yapısında Mevlevî tarikatının hitap ettiği kesim, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini okuyabilecek kadar Farsça bilen, sosyo-ekonomik olarak orta veya üst sınıfa dâhil olan kimselerdir.

Dîvân şiiri yazan kadın şairlerin babaları, devletin önemli vazifelerinde görev yapmış toplumun önde gelen kişileridir. “Zeynep Hatun ve Mihri Hatun’un kâdı, Sıdkı ve Leylâ Hanım’ın, Fıtnat Hanım ve Leylâ Saz Hanım’ın vali, Adile Sultan’ın padişah, Nakiye Hanım’ın müneccimbaşı, Münire Hanım’ın sadrazam, Fatma Aliye Hanım’ın nâzır, Maide Hanım’ın mirliva, Sırrı, Nigar ve Nüzhet Hanımlar’ın paşa, Zübeyde Fıtnat müderris kızları olduğunu görürüz.”⁷⁶ Bu kadın şairlerin çoğu gerek Osmanlı Devleti’nin son zamanlarına kadar kız çocuklarının eğitim alabileceği yüksek öğretim kurumları olmamasından⁷⁷ gerekse babalarının görevleri dolayısıyla bir yerde yerleşik hayata geçememelerinden dolayı evlerinde özel dersler alarak iyi bir eğitime ve sanatsal zevke sahip olmuşlardır.

Mevlevîliğin ince ve yüzyıllarca işlenmiş zevkleri, sanata özellikle de şiir ve müziğe karşı Mevlevî şeyhlerinin koruyucu olmaları hatta bizzat kendilerinin bu sanat dallarıyla uğraşmaları, iyi eğitim almış bu hanımların kendi bilgi ve görgü birikimlerini rahatlıkla ortaya koyabilecekleri “sosyal bir ortam” sağlıyordu. Böylece kadın şairler, şiir yazmak konusunda diğer hem cinslerine göre biraz daha özgür bir ortama kavuşuyorlardı. Ayrıca şiir ve müzikle temas kurabilecekleri sanat meclislerine katılma imkânı da bulabiliyorlardı. Nakiyye Hanım’ın hayatını anlatılırken belirttiğimiz gibi tasavvufla uğraşmaları bu faaliyetlerinin toplumun

⁷⁶ Mübeccel Kızıltan, “Dîvân Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şairler”, **Sombahar**, Ocak-Nisan, Nr. 21-22, 1994, s.104.

⁷⁷ C. Nergiz Kavrayış, “Türk Kadınının Sosyal ve Siyasal Gelişimi”, S.Ü., S.B.E., Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Y.L.T., 2002, s. 17.

genel kabullerine ters düşmesine engel oluyor hatta belki de farklı bir saygınlık kazandırıyor.

Kadın dîvân şairleri tarafından Mevlevîliğin tercih edilmesinin psikolojik boyutunda ise Mevlevîliğin manevî önderi olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin İslâmî tasavvufî olarak yorumlayışı ve bu tarikatın sanatı destekleyici bir tavır takınarak içerisinden ünlü şair ve besteciler çıkarmasıyla sanata ve sanatçıya bakış açısının kadın ruhunun inceliklerine hitap etmesinin etkileri bulunmaktadır. Kadın şairlerin, okur-yazar kültürlü aileler içerisinde edebiyata hiç de yabancı kalmadan özel dersler alarak ve mümkün olduğunca şiir ve müzikle iç içe olan meclislere katılarak yetişmiş olmaları Mevlevî tarikatını, alışkanlık haline gelen zevklerini beslemesi sebebiyle, tercih etmelerinde önemli rol oynamıştır.

Şairler, maddî ve manevî dünyalarının ışığında eserlerini meydana getirdiklerinden, bunların şiirlerini de hem içerisinde yaşadıkları sosyal hayat hem de manevî dünyalarını oluşturdukları tarikatlar etrafında incelememiz gerekir. Tarikat mensubu olan şairlerimizin eserlerinin, başlı başına tasavvufî olduğunu söyleyemeyeceğimiz gibi tasavvufî mânâlarını göz ardı etmemiz ve bazı tasavvufî terimleri uygun bir şekilde yorumlamamız da doğru olmaz. Bu kadın şairler eserlerinde benzer tasavvufî terimleri kullanmış, sık sık Mevlânâ ile mürşitlerine olan bağlılık ve sevgilerini dile getirmişler, Mevlevîliğin ritüellerine, halef-selef olan veya bağlı buldukları şeyhlerinin adına şiirlerinde yer vermişlerdir. Bağlı buldukları tarikatlar bilirse şiirlerinin daha iyi anlaşılabilceği düşüncesiyle aynı tarikata bağlı olan kadın şairleri bir araya toplamayı uygun bulduk. Böyle bir gruplandırma bu kadın şairlerin eserlerindeki benzerlikler ve farklılıklar konusunda yapılacak bir çalışmaya da kolaylık sağlayacaktır.

Dîvân geleneğine bağlı eser veren Mevlevî kadın şairlerin sayısı bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla sekizdir.

3.1. Leylâ Hanım (? – 1264/ 1847)

Kaynaklarda Leylâ Hanım'ın doğum yerine ve tarihine rastlayamıyoruz. Doğum yeriyle ilgili bilgiler kesin olmamakla birlikte İstanbullu olduğu kabul edilebilir. Babası sudûrda kazaskerlik yapmış olan Moralızâde Hâmid Efendi'dir.⁷⁸ Annesi, 19. yüzyılın ünlü şairlerinden Keçecizâde İzzet Molla'nın ablası olan Hatîce Hanım'dır. Yazdığı bir tarih manzumesinde annesinin adını zikretmektedir.⁷⁹ Mehmet Arslan'a göre Leylâ Hanım, dayısı Keçecizâde İzzet Molla'nın Konyalı bir aileden gelmesi ve Leylâ Hanım'ın Mevlânâ için yazdığı bir şiirinde "Vatan-ı ceddime sen serversin" demesi düşünülürse anne tarafından Konyalı olabilir.⁸⁰

Mehmed Süreyyâ'nın *Sicill-i Osmânî* adlı eserinde Leylâ Hanım'ın iki erkek kardeşinin⁸¹ olduğu söylenmekle birlikte kendi *Dîvân*'ında yazdığı terkîb-i bend nazım şekliyle yazdığı mersiyyeden vefât etmiş "Hâlid Efendi" adında bir erkek kardeşinin daha olduğunu anlıyoruz.⁸²

Kaynaklardan öğrendiğimize göre Leylâ Hanım, özel dersler alarak yetişmiştir. Eğitiminde özellikle dayısı Keçecizâde İzzet Molla'nın çok katkısı olmuştur. Kendisi de şiir bilgisini ve zevkini dayısından aldığını, yazdığı şiirleri ilk olarak onun okuyup düzelttiğini belirtmiştir.⁸³

Leylâ Hanım, çeşitli vesilelerle sarayın hanım sultanlarına şiirler yazıp sunacak kadar sarayla yakın ilişkiler içerisinde olabilecek kadar köklü bir aileden gelmesine karşın özellikle babasının ölümünden sonra hayatının maddî sıkıntılarla geçtiğini şiirlerinden anlıyoruz.

Leylâ Hanım, genç yaşta evlenmiş fakat İbnü'l-Emin'in Fatma Âliye Hanım'ın *Nâmdârân-ı Zenân-ı İslâmiyân* adlı eserinden naklen söylediğine göre evlendiği gece eşinin münasebetsizliğine dayanamayarak gelin odasını terk edip o gece ayrılmaya karar vermiştir. Başka kaynaklarda da bir hafta içinde eşinden ayrıldığı konusunda

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmed Süreyyâ, "Hâmid Efendi", **a.g.e.**, C:II, s.112-113.

⁷⁹ Leylâ Hanım, **Leylâ Hanım Dîvânı**, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul, Kitabevi, 2003, s. 226.

⁸⁰ **a.g.e.**, s.24.

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmed Süreyyâ, **a.g.e.**, C:II, s.113.

⁸² Leylâ Hanım, **a.g.e.**, s. 171.

⁸³ **a.g.e.**, s.189.

bilgiler yer almaktadır. Leylâ Hanım evliliği konusunda aldığı kararlar zamanına göre oldukça cesur bir bayan olduğunu göstermektedir. Belki de bu cesaretli ve asi kişiliği nedeniyle zamanın erkekleri tarafından şahsiyeti etrafında çeşitli dedikodular çıkarılmış bu dedikodular bazı kaynaklarda ayrıntılı olarak yer almıştır.

Leylâ Hanım, 1264 (1848) yılında İstanbul'da vefât etmiştir. Mevlevî olduğundan dolayı Galata Mevlevihanesi hazîresine gömülmüştür. Vefâtı üzerine Kıbrısîzâde Hakkı ve Şeref Hanım tarafından tarih yazılmıştır. Bunların dışında yazarı belli olmayan iki tarih kıt'ası daha bulunmaktadır.

Leylâ Hanım, devrinin tanınmış şairlerindedir. Hazır cevaplığı ve güzel sözlülüğü edebiyat çevrelerinde bilinmektedir.⁸⁴ Yaşadığı devirde bir kadının söylemesi hoş görülmeyen şiirleri insanların ağızından düşmemiştir. Bu konuyla ilgili olarak İbnü'l-Emin *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde Fatma Âliye Hanım'dan aktardığı “O kadar zemler, hücumlar Leylâ'yı susdurmak için de değil. Anı söyletmek de istiyorlardı. Bir yandan kadınların okuyup yazdıklarını dahi istemedikleri halde bir yandan da Leylâ'yı söyletmek için olanca zekâlarını, irfanlarını sarfediyorlardı.” sözü oldukça ilginçtir. Leylâ Hanım, şiirlerinde aşk, şarap ve eğlence meclislerine yer verirken zamanına göre oldukça cüretkârdır. Bununla birlikte bazı tasavvufî şiirleri de bulunmaktadır:

*“Hazret-i Pîr itmedi Leylâ'yı da mahrûm-ı feyz
Tab'ımı mir'ât idüp eş'âr kendin gösterür” (G.30-6)⁸⁵*

*“Ezelden rûhî şâd olsun bize üstâdımız Leylâ
Elif-bâ'dan çok evvel nüsha-i aşkı okutdurdu” (G.114-7)⁸⁶*

*“Öğrenmeden evvel der-i medreseyi sûfi
Ben mekteb-i aşk içre degildim yine câhil” (Tb.6-29)⁸⁷*

⁸⁴ Bkz.: Mehmed Zihni, *Meşâhirü'n-Nisâ*, C:II, İstanbul, 1295, s.195; Leylâ Hanım, *a.g.e.*, s.33-36.

⁸⁵ Leylâ Hanım, *a.g.e.*, s.249.

⁸⁶ *a.g.e.* s. 308.

⁸⁷ *a.g.e.*,s. 176.

“Dem-â-dem âşika zulm eyledikçe ol sitem-mu'tâd
Yine dil tekye-i aşk içre kıldı ney gibi feryâd” (G.23-1)⁸⁸

Şiirlerindeki dil, oldukça açık ve akıcıdır. Şiirlerinin hem konusu hem de ifadesi zariftir. Üslûbu yapmacıklığa kaçan süslerden uzak samimi ve sıcaktır. İfade etmek istediği şeyleri dolandırmadan en doğru şekliyle ifade etmeye çalışmıştır. Bu nedenle kolay anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda sadeleşmeye başlayan dîvân şiiri diline uygun örnekler verdiğini görmekteyiz. Ancak yeni bir üslûp ya da değişim getirmeyecek kadar da geleneğe bağlıdır.⁸⁹

Leylâ Hanım'ın *Dîvân*'ının tamamı Ankara Millî Kütüphane'de olmak üzere dört yazma nüshası vardır.

3.2 Şeref Hanım (1224/1809 – 1277/1861)

Şeref Hanım'la ilgili o dönemin kaynaklarında ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Şeref Hanım hakkında yapılmış araştırmalar, onun şahsiyetine saygı duyulan, edebî olarak başarılı görülen, en azından şair kimliği ve kadın oluşu sebebiyle ilgi uyandıran bir hanım olduğunu göstermektedir.

Şeref Hanım, 1224 (1809) yılında İstanbul'da doğmuştur.⁹⁰ Babası, Mısır ve Medine Mollalığı yapmış Şeyhülislâm Âşir Efendi soyundan gelen aynı zamanda şair olan Mehmed Nebîl Bey'dir.⁹¹ Annesi Şerîfe Nakıyye Hanım da Âşir Efendizâde Mehmed Hafîd Efendi'nin kızıdır.⁹²

Babasının görevi dolayısıyla Mısır ve Medine'de bulunmuş, şiirlerinden anladığımızı göre Gelibolu'ya gitmiş, ömrünün büyük bir kısmını ise İstanbul'da geçirmiştir. Yakacık semtini öven şiirler yazmıştır.

⁸⁸ a.g.e., s. 244.

⁸⁹ E.J. Wilkinson Gibb, a.g.e, C:III-IV, s. 502.

⁹⁰ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Ankara, 2001, C:II, s.482.

⁹¹ Mehmed Süreyyâ, a.g.e., C.:III, s.154.

⁹² Şeref Hanım, a.g.e., s.13.

Şeref Hanım'ın eğitimiyle ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Büyük ihtimalle ilk eğitimini babasından almıştır. Yazdığı şiirlere ve Yenikapı Mevlevihanesi'ne bağlandığına göre iyi bir eğitim almış olmalıdır.

Evlenip evlenmediği konusunda hiçbir bilgi yoktur. Kız kardeşi Şerîfe Sâmiye Hanım'ın Hasîbe, Nebîl, Besîm ve Nakıyye adlarındaki dört çocuğunu kendi çocuğu gibi görmüş onlar için şiirler yazmış ve kardeşinin ölümünden sonra onların bakımını üstlenmiştir.

Maddî sıkıntılar çeken Şeref Hanım durumunu Sadrazam Ali Paşa'ya yazdığı bir şiirle anlatarak ondan yardım istemiştir. Bunun sonucunda Ali Paşa tarafından kendisine maaş bağlanmıştır.⁹³ Çok fazla kasîde yazmakla beraber kasîde yazdığı kişilerin takdirini ve yardımın görmediğinden şiirlerinde şikâyet etmektedir.⁹⁴

Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Salahüddin Dede'ye bağlanarak Mevlevî tarikatına intisâp etmiş olmakla birlikte Kâdirî tarikatına da yakın bir kişidir.⁹⁵ Şiirlerinde peygamber soyundan geldiğine gönderme yapmakta ve dört halife sevgisine değinmektedir. Mevlânâ, Abdülkâdir Geylânî, Yazıcızâde Ahmed-i Bîcân ve Seyyid Rufâî için methiyeler ve istimdatlar yazmıştır.

Şeref Hanım, 1277 (1861) yılında 53 yaşında iken bilinmeyen bir sebepten vefât etmiş ve Yenikapı Mevlevihanesi'nde muhipler kabristanında, Çınaraltı Mezarlığı'na gömülmüştür. Mezar taşının üzerine “Sadr-ı esbak Nâilî Paşa ahfâdından merhûm Nebîl Bey kerîmesi şâire-i meşhûre el-mevlevî Şeref Hanım, gaferallâhu lehâ” yazılı olduğu söylene de günümüzde bu mezar ve taşından eser yoktur.⁹⁶ Aynı zamanda şair olan yeğeni Nebîl Bey teyzesinin ölümü üzerine şu tarihleri düşürmüştür:

*“Cevher-i ekşim ile söyledim târîhini
Hay Şeref Hanım hay kıldı gülzârı makar”*

⁹³ a.g.e., s.484.

⁹⁴ a.g.e., s.512.

⁹⁵ a.g.e., s.15.

⁹⁶ a.g.e., s.16.

“Şâ‘ire vü mâhire halam idi gitdi âh

Yakdı bir âteş kodı sîne-i sûzânıma

Geldi bir âvâz necîb söyledi târîh Nebîl

Fâtiha-hân olalım rûh-ı Şeref Hanım ‘a”⁹⁷

Şeref Hanım kültürlü ve seçkin bir aile ortamında iyi eğitim almış önemli kadın şairlerden birisidir. Değişik nazım şekilleri ve farklı aruz kalıplarını kullandığı oldukça hacimli bir *Dîvân*’ı vardır.

Şeyh Gâlib üslûbunda kaleme aldığı şiirlerinde tasavvufî; Nedim ve Enderunlu Vâsıf üslûbunda kaleme aldığı şiirlerinde ise şûh söyleyişlerinin bulunduğu görülmektedir. Hatta Nedim üslûbunda yazdığı şiirleri Leylâ Hanım’ın da başına geldiği gibi şahsiyeti etrafında hoş olmayan sözlerin dolaşmasına sebep olmuştur. Halbuki onların yazdıklarına benzer şiirler yazan erkek şairler Mehmed Zihni başta olmak üzere diğer bazı yazarlar tarafından yadırganmamıştır.

Şeref Hanım’ın *Dîvânı*’nda yer alan “Ninni”ler, Eski Türk şiirinde kadınsı duygu ve söyleyişler ile kadın seslerinin duyulmaya başlanacağı ilk işaretleri olarak kabul edilmektedir.

Şeref Hanım, yazdığı tarih şiirleriyle tarihî ve sosyal manzarayı da sene sene anlatmaktadır.⁹⁸

Şeref Hanım’ın Türkçe bir *Dîvân*’ı vardır. Bu *Dîvân*’ın bir yazma iki tane de matbu nüshası bulunmaktadır. Yazma nüsha, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’ndedir (nr.T.2808). Matbu nüshaların ilki Şeref Hanım’ın ölümünden 7 sene sonra 1284-(1867) yılında basılmıştır. İkincisi ise ölümünden 15 sene sonra 1292 (1875)’de basılmıştır.

⁹⁷ a.g.e., s.16.

⁹⁸ Yusuf Mardin, a.g.e., s. 12-25.

3.3 Münîre Hanım (1241 /1825 – 1321 /1903)

19. yüzyılda yaşamış Mevlevî bir kadın şair olan Münîre Hanım hakkında fazla araştırma yapılmamıştır. Osmanlıca yazılmış eserlerden sadece Mehmet Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî* adlı eserinde kendisinden bahsedilmiştir. Bazı latin harfli kaynaklarda hakkında az da olsa bilgi bulunmaktadır.

Münîre Hanım, 1241(1825) yılında İstanbul'da doğdu. Babası Moralı Rüstem Ağa'nın oğlu Sadrazam Mehmed Derviş Paşa'dır.⁹⁹ İki erkek kardeşi vardır. Kapıcıbaşı olan ağabeyi Ömer Lütî Bey, Münîre Hanım daha altı yaşındayken, babası da on iki yaşındayken vefât eder.¹⁰⁰

Kerbela Mutasarrıfı Ali Rıza Paşa ile evlenen Münîre Hanım'ın, Ahmed Kemalüddin Perrî adındaki oğlunu Manastır'da iken dünyaya getirmiştir.¹⁰¹ Bu bilgidenden onun bir süre Manastır'da yaşadığı anlaşılmaktadır.

Özel eğitim alarak Arapça ve Farsça öğrenmiş, Müştak Efendi'den edebiyat dersleri almıştır.¹⁰²

Münîre Hanım, Şeref ve Nakiyye gibi Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi olan Osman Salahüddin Dede Efendi'ye intisâp etmiş ve Mevlevî tarikatına girmiştir.

Münîre Hanım, 1321 (1903) yılında vefât etmiş ve Karacaahmet'teki aile mezarlığına gönülmüştür.

İbnü'l-Emin, Münîre'nin eserleriyle ilgili “Eş'ârının ekseri, münâcât ve naatdan, çârîyâr ve pirâni tarikat hakkındaki medhiyelerden müteşekkildir. Garâmiyata müteallik manzumeleri de vardır.” demektedir ve iki gazel, bir müstezat ve bir tane de Fuzûlî'ya yazdığı nazireye yer vermektedir.¹⁰³ Ancak bu eserleri nasıl elde ettiğini belirtmemiştir.

3.4. Mâide Hasibe Hanım (1255/1830 – 1299 /1881)

Bir başka Mevlevî olan kadın dîvân şairimiz de Mâide Hasibe Hanım'dır. Münîre Hanım gibi onun hakkında da fazla araştırma yapılamamıştır. Kaynaklarda yalnızca adı geçmekte, *Dîvân*'ı ve eserleriyle ilgili fazla bilgi verilmemektedir.

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmed Süreyyâ, **a.g.e.**, C.:II, s.370.

¹⁰⁰ Mehmed Süreyyâ, **a.g.e.**, C.:II, s.370.

¹⁰¹ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, **a.g.e.**, C.:II, s.1205.

¹⁰² **a.g.e.**, C.:III, s.1405.

¹⁰³ **a.g.e.**, C.:III, s.1405.

Mâide Hasibe, 1255 (1839)'te İstanbul'da doğmuştur. Babası Mirlivâ Bekir Paşa'dır.¹⁰⁴ Zabıta Meclisi reisi Âtîf Bey'le evlenmiş, Reşad ve Kevser adlarında iki çocuğu olmuştur.¹⁰⁵ Henüz otuz bir yaşındayken eşi vefât etmiştir. Bir şiirinden anladığımızı göre kızının da ölümünü görmüştür. Belki bu yüzden hayatının zorluklarla geçtiğine dair şiirleri bulunmaktadır:

*“Gece gündüz gönülde üzüntüler varken
Evimiz sevinç içinde olamaz
Serseri gönülüm neylesin vesselam”¹⁰⁶*

*“Yâr-ı gârım idi mîri Âtîf
O idi hâli derûne vâkıf*

...

*O bırakmıştı iki gonce-i ter
Biri terk etti beni gitti gider”¹⁰⁷*

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Mâide Hasibe'nin akrabalarıyla ve onu tanıyanlarla bağlantıya geçip onun hakkında bilgi almıştır fakat verilen bu bilgilerden babası ile ilgili tutarsızlıklar vardır. Bunu kendisi de ifade etmiştir.

Mâide Hasibe, 1299 (1881)'da İstanbul'da vefât etmiş ve Beşiktaş'ta Yahya Efendi Tekkesi'nin mezar saray doktorlarından Müşir İsmet Paşa'nın eşi olan kızı Kevser Hanım'ın mezarına gömülmüştür. Dahiliye Nezareti Müsteşarı Berberbaşızâde Mehmed Fuad Bey ölümü üzerine şu tarihi düşürmüştür:

*“Hüzn ile tarih-i cevherdir Safâyizâdeye
Mâide bî-şekk gidüp cennette buldı Kevseri”¹⁰⁸*

¹⁰⁴ Mehmet Nâil Tuman, **a.g.e.**, s.897.

¹⁰⁵ Murat Uraz, **a.g.e.**, s.62.

¹⁰⁶ Meral Altındal, **a.g.e.**, s. 135.

¹⁰⁷ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, **a.g.e.**, C.:III, s.1267.

¹⁰⁸ Mehmet Nâil Tuman, **a.g.e.**, s.897.

Mâide Hasibe Hanım, Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhi Nazif Efendi'ye intisâp etmiştir. Onun bir gazelini terbi ve onun oğlu Hüseyin Fahri Efendi'nin bir gazelini de tahmis etmiştir. *Dîvânçe*'sinin bir nüshasının Konya'ya gönderildiği belirtilmektedir.¹⁰⁹

Kızı Kevser Hanım'ın oğlunun söylediklerine bakılırsa ailesi eserini bastırmak istemiş, ancak Maârif Nezareti tarafından üzerinde bazı düzenlemeler yapıldığı için oğlu Adliye memurlarından Reşad Bey, bu girişimden vazgeçmiş ve *Dîvânçe*'sini kızı Cavid Hanım'a vermiştir. Ancak Cavid Hanım da İbnü'l-Emin'e yazdığı bir yazısıyla eserin Konya'ya gönderildiğini söylemiştir. Ancak müsveddesini İbnü'l-Emin'e göndermiştir. O da bu müsvedde halindeki mecmuadan seçtiği şiirleri eserine almış ardından da geri göndermiştir. İbnü'l-Emin'e göre bu mecmuada bir *Dîvân* oluşturacak kadar şiir bulunmaktadır.¹¹⁰

3.5. Habîbe Hanım (1845 – 1890)

Habîbe Hanım'ın, hayatı hakkında bilgilerimiz esasen Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* ile Ahmed Muhtâr Hacı Begzâde'nin *Şâir Hanımlarımız* adlı eserlerine dayanmaktadır. Diğer eserler buradan alınmış bilgileri vermektedir.

Habîbe Hanım 1262 (1845) yılında Hersek'te doğmuştur. Babası, Hersekli Ali Paşa'dır. Annesi hakkında herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır. Kendisi Hersekli Ârif Hikmet Bey'in de halası olmaktadır.

İstanbul'a gelerek Mehmed Mehdî Efendi adında Dersaadet küttabından birisi ile evlenmiştir. Bu Bey'den boşanmış ve Konya Defterdârı Numan Fikrî Efendi'yle ikinci evliliğini yaparak Konya'ya yerleşmiştir. Burada Mevlevîliğe intisâp etmiştir.

Habîbe Hanım, bu kişiyle de anlaşamayarak ondan da ayrılmış ve yılında tekrar İstanbul'a dönmüştür.

İstanbul'da 1308 (1891) yılında vefât etmiştir. Mezarı Topkapı Mezarlığı'ndadır. Ârif Hikmet Bey, İbnü'l-Emin Bey'e Habîbe Hanım için mezar taşı yapılmadığını söylemiş. Murat Uraz, bir *Dîvân*'ı olduğunu söylese de İbnü'l-

¹⁰⁹ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, a.g.e., C:III, s.1268-1269.

¹¹⁰ a.g.e., C:III, s.1269.

Emin Mahmud Kemal İnal, bir gazeline yer vermiştir. Bu gazel, dîvân şiirini geleneğini yansıtmaktadır. Ancak başka örnek bulunmadığından Habîbe Hanım'ın edebî kişiliğiyle ilgili bir fikir yürütmemiz mümkün değildir. Bu gazel Habîbe Hanım'a ait elimizdeki tek şiir olduğundan burada vermeyi uygun bulduk.¹¹¹

*“Ciğerde tîg-i gamzen zahmı varken atma peykânın
Yeter ey kaşı yay artık yeter depretme müjgânın*

*Nigâh-ı mestine cânâ ki şâyân gördün ağyâri
Yine nev yâreler açtı derûne tîg-i hicrânın*

*O gâfil bî-haber nâdân adûya hemdem olmuşsun
Visâlinden bizi dûr eyledin varolsun ihsânın*

*Ümîd-i merhamet kılmak abestir senden ey kâfir
Seni bî-din demişlerdi ezelden yoktur îmânın*

*Habîbe bî-devâ derdden halâs olmak da müşkildir
Ümîd etmez esîr-i derd olanlar gayri dermânın”¹¹²*

3.6. Nakiyye Hanım (1262/1845 – 1316/1899)

Nakiyye Hanım'ın hayatı ve edebî şahsiyetine birinci bölümde değinildiği için burada tekrarlamıyoruz.

3.7. Tevhîde Hanım (1263/1847 – 1318 /1901)

Tevhîde Hanım, belki de taşrada yaşamış olması daha çok tekke edebiyatına meyilli olması nedeniyle edebiyat araştırmacılarının pek fazla dikkatini çekmemiş kadın şairlerden birisidir. Saydığımız diğer kadın şairler hakkında bilgi veren

¹¹¹ a.g.e., C:II, s.715; Murat Uraz, a.g.e., s.60.

¹¹² İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, a.g.e., C:II, s.716.

Osmanlı kaynaklarında Tevhîde Hanım'ın adına rastlanmaz. Cumhuriyet Dönemi'nde yazılan bazı makale ve kitaplarda Tevhîde Hanım'dan söz edilmektedir. Yukarıda adını saydığımız eserler içinde Tevhîde Hanım'ı merkeze alarak onunla ilgili en ayrıntılı bilgiyi veren Gürol Pehlivan, Bülent Bayram ve Veysî Dörtbulak'ın hazırladığı eserdir. Tevhîde Hanım'ın hayatı ve sanatıyla ilgili vereceğimiz bilgiler bu esere dayanmaktadır.

Tevhîde Hanım, 1264 (1847) yılında Manisa'da doğmuştur. Babası, Limoncuzâde Fehim Efendi'dir. Annesi, Tâhire Hanım, İzmirli Sinanzâde Ahmed Efendi'nin kızıdır.¹¹³

Tevhîde Hanım, kendisi gibi Manisalı olan Veznedâr Çakmak Hüseyin Efendi ile evlenmiştir. Bu evlilikten 1286 (1869) yılında Hatice Sadiye adında bir kızı olmuştur. Bu kızı 23 yaşındayken 1309 (1891) yılında vefât etmiştir. Tevhîde Hanım, bu ölümden beş ay sonra da eşini kaybetmiştir. Kaynaklar Tevhîde Hanım'ın bir de Atiye adında ve annesinin *Dîvân*'ını ölmünden sonra istinsah etmiş bir manevî evlâdı olduğunu bildirmektedir.

“*Sultân Hamîd Hân Hakkında*” adlı kasîdesinden anladığımıza göre II. Abdülhamit'in tahta çıkış töreninde katılmıştır (1876). Yani hayatının belli bir döneminde İstanbul'da bulunmuştur.

Nazmi Bayçın'a göre elli beş yaşındayken 1319 (1901) yılında Manisa'da vefât etmiş ve Revak Sultan Türbesi Mezarlığı'na gömülmüştür. Günümüzde bu mezar bulunmamaktadır.¹¹⁴

Tevhîde Hanım'ın ne zaman Mevlevî tarikatına girdiği bilinmemekle birlikte annesinin de Mevlevî olduğu bilindiğine göre ailesinin etkisiyle Mevlevîliğe bağlandığı anlaşılmaktadır. Birçok şiirinde Mevlânâ, Hüsameddin Çelebi, Şems-i

¹¹³ Nazmi Bayçın, “Yurt Tetkikleri: Manisa'da Bir Kadın Şair: Bayan Tevhîde ve Eserleri”, **Gediz**, C:III, nr. 35 (1 Mart 1940), s.11; M. Halit Bayrı, “Âşık Tevhîde”, **Türk Dili**, C:III, nr.32, (1 Mayıs 1954), s. 466.

¹¹⁴ Tevhîde Hanım, **Osmanlı Taşrasında Kadın, Şair, Mevlevî Olmak: Tevhîde Hanım ve Dîvânı**, Haz. Gürol Pehlivan, Bülent Bayram, Mehmed Veysî Dörtbulak, Manisa, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, 2006, s.3.

Tebrizî, Sultan Veled ve şeyhi Hünkâr Fahreddin Çelebi'ye bağlılığını dile getirmektedir:

“Çeşmime tûtiyâdır izi
Lûtfundan red etme bizi
Aman yâ Şems-i Tebrîzî
Yâ Hazret-i Molla Celâl”¹¹⁵ (K.24-5)

“Tevhîde zâre kıl meded
‘Afv eyle cürmün etme red
Mahdumzâde Sultan Veled
Yâ Hazret-i Molla Celâl”¹¹⁶ (K.24- 6)

Tevhîde Hanım, Hazret-i Muhammet ve dört halifeye içten bağlı olduğunu *Dîvân*'da yazdığı kasîdelerle dile getirmektedir. Mevlevîlik dışında Halvetî, Nakşî, Kâdirî, Rifaî, Uşşakî, Sünbülüyye ve Bektaşî tarikatlarına da çeşitli manzûmelerinde yer vererek bu tarikatlar ve şeyhlerine de kendini yakın hissettiğini ifade etmiştir.

Tevhîde Hanım'ın elimizde ölümünden sonra istinsah edilmiş bir *Dîvân*'ı vardır. Bunun dışında, elinde Âşık Tevhîde'ye ait hece vezniyle yazılmış bir *Destan*'ın olduğunu söyleyen Halit Bayrı, sanatı ile ilgili şunları söylemektedir:

“Tevhîde'nin, dîvân edebiyatı şekilleriyle ve aruz vezniyle yazdığı eserlerini göremediğimiz için, burada onların değeri veya değersizliği hakkında söz söylemek yetkimiz dışında kalmaktadır. Ancak destan ve türküleri Tevhîde'nin ihmal edilecek bir sima olmadığını pek iyi göstermektedir. Destanlarına ve türkülerine göre Tevhîde, sanat ve hüner sahibi bir şair sayılmaz. Onun manzumelerinde dikkate çarpan tek cihet, duygu ve edâsındaki derin samimiliktir. Basit bir dille duygularını anlatırken şair, olduğu gibi görünmeyi bilmiş, içinin sıcaklığını mısralarına dökerken, ne zaafını örtmeğe çalışmış ne de kuvvetini mübalağalandırmıştır. Bu

¹¹⁵ a.g.e., s.53.

¹¹⁶ a.g.e., s.54.

sebeple Tevhîde'nin şiirlerini, temiz sadeliği, mahcup gösterişsizliği içinde güler yüzlü ve cana yakın bulduğumuzu saklamayacağız."¹¹⁷

3.8. Mâhşâh Hanım (1281/1864 – 1352 /1933)

Mâhşâh Hanım hakkında son dönem kaynaklarında yer alan bilgiler esasen Trabzonlu ünlü şair Hamamîzâde İhsan'dan almış olup hakkında fazla bilgibulunmamaktadır.

Mâhşâh Hanım, 1281 (1864) yılında Trabzon'da Uzunsokak Mahallesi'ndeki evlerinde dünyaya gelmiştir. Babası, Şatırzâde Ahmet Bey'dir. Annesi hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Küçük yaşlarda Kasapzâde Naime Hanım, Sofu Efendi'nin karısı ve Mehmet Yazıcı'dan Kur'an ve tecvid dersleri aldı. Zühtü Efendi'den de hüsn-ü hat (kaligrafi) dersleri almaya başlar. İstanbul Kızıltoprak'ta oturduğu sırada Dârü't-talim öğretmenlerinden olan Hacı Feyzi Efendi'den ve Muallim Sait Efendi'den Arapça, fıkıh ve aruz dersleri almıştır.

Mâhşâh Hanım, küçük yaşta vilâyet kâtibi olan Kalcızâde Ahmet Bey ile evlenmiştir. Kalcızâde Agâh Bey adında bir oğlu olup o da Trabzon şairlerindedir.

Mâhşâh Hanım, eşinin Genç Sancağı Tahrirat Müdürlüğü'ne getirilmesi üzerine onunla birlikte oraya gitti. Sekiz ay sonra eşi veremden ölünce Trabzon'a döndü. 1883-1884 yıllarında İstanbul'a geldi. Burada Kızıltoprak'ta oturdu.

İkinci evliliğini Halep Ceza Reisi Mehmet Hamit Efendi ile yaparak kocasıyla İstanbul'dan ayrılan Mâhşâh Hanım Kocası Hamit Efendi'nin Kastamonu'da 1320 (1902) yılında vefât etmesi üzerine İstanbul'a geri dönmüştür.

Mâhşâh Hanım, 1352 (1933) yılında Fatih, Kıztaşı semtindeki evinde vefât etmiştir. Kabri, Edirnekapı Mezarlığı'ndadır.

Tasavvufa karşı özel bir ilgisinin olduğu çeşitli tarikatlar ve şeyhleriyle görüşmesi ve onlara bağlanmasından anlaşılan Mâhşâh Hanım'ın Nakşî, Mevlevî, Şâbânî, Kâdirî tarikatlarına bağlandığı belirtilmiştir.

Mâhşâh Hanım şiirlerinin çoğunu aruz ölçüsüyle kaleme almakla birlikte hece ölçüsünü de – daha önce değindiğimiz gibi – devrin modasına uyarak kullanmış ve

¹¹⁷ M. Halit Bayrı, **a.g.m.**, s. 468.

bazı ilâhiler yazmıştır. Bu şiirler, tasavvufî ağırlıkta olup şiirlerinde kimi zaman ruh dalgalanmalarını ifade etmiştir.

Hayatının sonuna doğru müzikle ilgilenmiş ve bazı şarkılarını kendisi bestelemiştir. “Mü’min Şah yahut Zafer” adında manzum bir piyesi olduğu da söylenmektedir. Ancak şiirleri henüz ele geçmemiştir.

4. DİVAN'IN İNCELENMESİ

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı incelemesi yapılırken ilk olarak şekil özellikleri üzerinde durulmuş nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif çeşitleri üzerinde açıklamalar verilip, bu açıklamalar sayısal veriler ve tablolarla desteklenmiştir. Ardından muhteva özellikleri, Mehmet Çavuşoğlu'nun *Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlihi* adlı eserindeki tasnifi esas alınarak, “Din-Tasavvuf”, “Cemiyet”, “İnsan” ve “Tabiat” başlıkları altında incelenmiştir.

4.1 Şekil Özellikleri

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı'ndaki şekil özellikleri kısmında ilk olarak *Dîvân*'da kullanılmış olan nazım şekilleri üzerinde bilgiler verilecek ardından kafiye ve redif ile ilgili bilgiler bir tablo halinde sunulacaktır.

4.1.1 Nazım Şekilleri

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı'nda iki tane kasîde, dört tane kıt'a, kırk beş tane gazel, bir tane müstezat, iki tane mesnevî, iki tane murabba, iki tane muhammes, üç tane müseddes, altı tane tahmis, yirmi dokuz tane şarkı ve on beş tane beyit bulunmaktadır. Bu nazım şekilleri karışık olarak verilmekle birlikte tarafımızdan düzenlenerek sıraya konulmuştur.

Birinci kasîde, “Takdîmiyye” başlığıyla adı belirtilmemiş bir vezir için yazılmış bir methiye olup on dört beyittir. İkinci kasîde, “Niyâz” başlığıyla Mevlevî Şeyhi Osman Salahüddin için yazılmış bir methiye olup dokuz beyittir. *Dîvân*'daki kasîdelerin oranı %2.22'dir.

Dîvân'da biri “İstimdât” başlığıyla yazılmış toplam dört tane kıt'a bulunmaktadır. *Dîvân*'daki kıt'aların oranı %4.44'tür.

Dîvân'daki gazellerin sayısı kırk beştir. Bu gazellerin bir tanesi dört, otuz altı tanesi beş, iki tanesi altı, altı tanesi de yedi beyitten oluşmaktadır. Dördüncü gazel, “Gazel-i Müşterek” başlığı altında Hatice Nakıyye Hanım gibi Mevlevî Tarikatı'na

bağlı Zühdi Bey ile birlikte yazdığı bir manzumedir. *Dîvân*'ın %45.95 gazellerden oluşmaktadır.

Dîvân'daki tek müstezat beş beyitten oluşmaktadır. *Dîvân*'daki müstezatin oranı %1.11'dir.

Birinci mesnevî, "Manzûme" başlığıyla II. Abdülhamit Han için yazılmış bir methiye olup yirmi bir beyittir. "Suâl-Cevab" başlığı altında yazılmış ikinci mesnevî on beyitten oluşmaktadır. *Dîvân*'daki mesnevîlerin oranı %2.22'dir.

Mevlânâ'ya ithafen yazılmış ve toplam yedi bentten oluşmuş "Destûr" ile bir çocuğa ithafen yazılmış "Ninni" başlıklı iki murabba bulunmaktadır. *Dîvân*'daki murabbaların oranı %2.22'dir.

Dîvân'daki muhammeslerin ikisi de "Terci" başlığı altında yazılmış ve beş bentten oluşmaktadır. *Dîvân*'daki muhammeslerin oranı %2.22'dir.

Yine "Terci" başlığı altında yazılmış üç tane müseddesten ikisi dört bentten biri de beş bentten oluşmaktadır. *Dîvân*'daki müseddeslerin oranı %3.33'tür.

Dîvân'daki tahmislerden bir tanesi dört, dört tanesi beş ve bir tanesi de dokuz bentten oluşmaktadır. Birinci tahmis Şeref Hanım'ın bir gazelinin tahmisi olup beş bentten oluşmaktadır. İkincisi Muvakkitzade Pertev'in gazelinin tahmisi olup dört bentten oluşmaktadır. Üçüncüsü yine Muvakkitzade Pertev'in bir gazelinin tahmisi olup beş bentten oluşmaktadır. Dördüncüsü Şeref Hanım'ın gazelinin tahmisi olup beş bentten oluşmaktadır. Beşincisi yine Şeref Hanım'ın gazelinin tahmisi olup dokuz bentten oluşmaktadır. Altıncısı da Şeref Hanım'ın gazelinin tahmisi olup beş bentten oluşmaktadır. *Dîvân*'daki tahmislerin oranı %6.66'dır.

Şarkıların iki tanesi üç bentten, dokuz tanesi dört bentten, on sekiz tanesi de beş bentten oluşmaktadır. On yedinci şarkı "Şarkı-i Teşrîfiyye Râziye Hânım" başlığı altında Raziye Hanım'ın gelişi için yazılmıştır. On dokuzuncu ve yirminci şarkılar "Şarkı-i Tanzîr", yirmi birinci şarkı, "Şarkı-i Cemîle Sultan Hazretlerine", yirmi ikinci şarkı "Şarkı-i Büyük Hânımefendi", yirmi üçüncü şarkı "Şarkı-i Küçük Hânımefendi" başlığı altında yazılmıştır. Yirmi dördüncü şarkı ise "Şarkı-i

Kudūmiyye-i Berâ-yı Tevhîde Hânımefendi” başlığı altında Tevhîde Hanım’ın gelişi için yazılmıştır. *Dîvân*’daki şarkıların oranı %32.19’dur.

Şarkıların ardından gelen on beş beyit “Beyit”, “Diger” ve “Bu Dahi” başlıkları altında verilmiştir. *Dîvân*’daki beyitlerin oranı %16.65’tir.

Dîvân’daki toplam beyit sayısı bin yüz altmış altıdır. Toplam manzume sayısı da yüz on birdir.

4.1.2 Vezin

Dîvân’da on yedi çeşit vezin kullanılmıştır. Bu durum aruz vezni konusunda oldukça fazla bilgisinin olduğu fikrini akla getirmekle birlikte şiirlerinde aruzu ustaca kullanabildiği söylenemez. Ancak yaşadığı dönemde gittikçe daha popüler hâle gelen hece vezni karşısında aruz vezninin altı bahrinden on yedi farklı vezin kullanmış olması dikkat çekicidir. *Hatice Nakiyye Hanım Dîvânı*’nda hemen hemen edebiyatımızda yer alan bütün bahirlerin kullanıldığı görülmektedir.

Hatice Nakiyye Hanım Dîvânı’nda aruz bahirlerinden en çok remel bahrinin kullanıldığı görülmektedir. Manzumelerin yetmiş tanesi remel bahrinin çeşitli kalıplarıyla yazılmıştır. Bu da *Dîvân*’ın %70.70’inin remel bahrinin çeşitli kalıplarıyla yazıldığını göstermektedir. Şairimizin ikinci olarak üstünde durduğu bahir hezec bahridir. Bu bahrin çeşitli kalıplarıyla otuz bir tane manzume yazılmıştır. Bu sayı da *Dîvân*’ın %34.41’ine tekâbül etmektedir.

Hezec bahrinde “*Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün*”, “*Mefâ’îlün Mefâ’îlün Fe’ülün*”, “*Mef’ülü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ülün*”, “*Mef’ülü Mefâ’îlün*” kalıpları kullanılmıştır. Aruz bahirlerinden *remel* bahrinde “*Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün*”, “*Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün*”, “*Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün*”, “*Fâ’ilâtün Fâ’ilün*”, “*Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün*”, “*Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün*”, “*Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün*” kalıpları kullanılmıştır. Aruz bahirlerinden *recez* bahrinde “*Müstef’ilâtün Müstef’ilâtün*”, “*Müstef’ilün Müstef’ilün*” kalıpları kullanılmıştır. Aruz bahirlerinden *muzarî* bahrinde “*Mef’ülü Fâ’ilâtü Mefâ’îlü Fâ’ilün*” kalıbı kullanılmıştır. Aruz bahirlerinden *müctes* bahrinde

“*Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*” kalıbı kullanılmıştır. Aruz bahirlerinden *münserih* bahrinde “*Müfte‘ilün Fā‘ilün*” kalıbı kullanılmıştır.

Hatice Nakıyye Hanım, aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi en çok *Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün* veznini kullanmıştır. *Dîvân*’ındaki yüz on bir manzumenin otuz sekizi bu vezinle yazılmıştır. Bu da *Dîvân*’ının %38.38 ine tekabül etmekle birlikte, *Dîvân*’nın önemli bir kısmının bu vezinle yazılmış olması açısından dikkat çekicidir.

Vezinlerin nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir:

Bahirler	Vezinler	Kasideler	Kıt'alar	Gazeller	Müstezat	Mesnevî	Murabba	Muhammes	Müseddes	Tahmis	Şarkı	Beyit
Hezec	1- <i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün</i>	1	2	7					1	1		
	2- <i>Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün</i>		1			1					1	
	3- <i>Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün</i>			6	1					1	4	4
	4- <i>Mef'ülü Mefâ'ilün</i>						1					
Remel	5- <i>Fâ'ilätün Fâ'ilätün Fâ'ilätün Fâ'ilätün</i>											2
	6- <i>Fâ'ilätün Fâ'ilätün Fâ'ilätün Fâ'ilün</i>		1	19				1		2	7	8
	7- <i>Fâ'ilätün Fâ'ilätün Fâ'ilün</i>										4	
	8- <i>Fâ'ilätün Fâ'ilün</i>										1	
	9- <i>Fâ'ilätün Fâ'ilätün</i>										1	
	10- <i>Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün</i>	1		9				1	2	1	4	1
	11- <i>Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün</i>					1					3	
	12- <i>Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ülün</i>			1								
Recez	13- <i>Müstef'ilätün Müstef'ilätün</i>			1								
	14- <i>Müstef'ilün Müstef'ilün</i>										2	
Muzari	15- <i>Mef'ülü Fâ'ilätü Mefâ'ilü Fâ'ilün</i>			1							1	
Müctes	16- <i>Mefâ'ilün Fe'ilätün Mefâ'ilün Fe'ilün</i>									1		
Münserih	17- <i>Müfte'ilün Fâ'ilün</i>						1					

Vezinlerin şiirlere göre dağılımı şöyledir:

Vezinler	Şiirler
1- <i>Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün</i>	K.2, Kt.1, Kt.2, G.11, G.13, G.15, G.23, G.35, G.36, G.39, Ms.1, Th.1
2- <i>Mefā 'ilün Mefā 'ilün Fe 'ülün</i>	Kt.4, Mes.1, Ş.25
3- <i>Mef'ülü Mefā 'ilü Mefā 'ilü Fe 'ülün</i>	G.8, G.16, G.19, G.21, G.25, G.41, Müs.1, Th.4, Ş.7, Ş.9, Ş.15, Ş.19, B.2, B.10, B.12, B.15
4- <i>Mef'ülü Mefā 'ilün</i>	Mr.1
5- <i>Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün</i>	B.6, B.11
6- <i>Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün</i>	Kt.3, G.1, G.2, G.4, G.6, G.10, G.12, G.14, G.18, G.20, G.24, G.26, G.27, G.29, G.30, G.32, G.37, G.40, G.44, G.45, Mh.1, Th.5, Th.6, Ş.2, Ş.3, Ş.4, Ş.8, Ş.13, Ş.14, Ş.16, Ş.17, B.1, B.3, B.4, B.7, B.8, B.9, B.13, B.14
7- <i>Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün</i>	Ş.6, Ş.21, Ş.22, Ş.24, Ş.26
8- <i>Fā 'ilātün Fā 'ilün</i>	Ş.29
9- <i>Fā 'ilātün Fā 'ilātün</i>	Ş.28
10- <i>Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilün</i>	K.1, G.3, G.5, G.17, G.22, G.31, G.33, G.34, G.42, G.43, Mh.2, Ms.2, Ms.3, Th.3, Ş.1, Ş.12, Ş.18, Ş.23, B.5
11- <i>Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilün</i>	Mes.1, Ş.20
12- <i>Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ülün</i>	G.38
13- <i>Müstef'ilātün Müstef'ilātün</i>	G.7
14- <i>Müstef'ilün Müstef'ilün</i>	Ş.5, Ş.11
15- <i>Mef'ülü Fā 'ilātü Mefā 'ilü Fā 'ilün</i>	G.9, Ş.27
16- <i>Mefā 'ilün Fe 'ilātün Mefā 'ilün Fe 'ilün</i>	Th.2

4.1.3 Kafiye ve Redif

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı'nda yer alan şiirlerin çoğunluğu zengin kafiyedir. Bunun yanı sıra yarım kafiye de yer verilmiştir. Bu durum bize Hatice Nakıyye Hanım'ın dîvân edebiyatının genel kafiye anlayışına bağlı şairlerden olduğunu göstermektedir.

Zengin kafiye:

*Ey gül-i bâg-ı emel tâ kim bu cânım tendedir
Âcîzin âzâd kabul etmez kapunda bendedir*

G.18-1

*İtmege ilmi cihâna tarîf
İyledi hâce-i âlem teşrîf*

Mes.1-5

Yarım kafiye:

*Yâr cevri itmede uşşâkına oldu yek-nâm
Ey gönül biz de cefâ-keşlere sâni olalım*

B.5

*Eşk-i dîde oldu mâni yâri tenhâ görmege
Terk-i hicrânı ricâyâ pâyına yüz sürmege*

B.9

Hatice Nakıyye Hanım'ın *Dîvânı*'nda kullandığı redif sayısı oldukça fazladır. Rediflerin çoğunluğu Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Bu redifler bazen ek hâlinde bazen sözcük veya sözcük öbeği hâlinde bazen de ek ve sözcük veya söz öbeği şeklinde karşımıza çıkar.

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı'nda kullanılmış kafiye ve redif bilgilerini aşağıdaki tabloda kafiye harfi ve redif birlikte olacak şekilde vereceğiz:

Şiir	Kafiye ve Redif	Şiir	Kafiye ve Redif
K. 1	-ā (redif yok)	G. 18	-endedir
K. 2	-ūd (redif yok)	G. 19	-āndır
Kt. 1	-ān yā Hazret-i Şābān	G. 20	-er (redif yok)
Kt. 2	-et yā Resū'l-ullāh	G. 21	-eminden mütelezziz
Kt. 3	-et eyle Allah aşkına	G. 22	-et sensiz
Kt. 4	-em (redif yok)	G. 23	-ār āteş
G. 1	-ā (redif yok)	G. 24	-ā hazz eyledim ammā ne hazz
G. 2	-ā ağlar bana	G. 25	-ā haberim yok
G. 3	-ā (redif yok)	G. 26	-ār olduk
G. 4	-îb (redif yok)	G. 27	-ā bilmediñ
G. 5	-et yā Rab	G. 28	-āndır ğamzeñ
G. 6	-ār oldum bu şeb	G. 29	-āniñ seniñ
G. 7	-ār-ı hasret	G. 30	-ān ebrūlarıñ
G. 8	-ār-ı muhabbet	G. 31	-ā mı lebiñ
G. 9	-āl abeş	G. 32	-eniñ
G. 10	-ā olmak da güç	G. 33	-erim
G. 11	-ādan geç	G. 34	-erim
G. 12	-en buldum ferah	G. 35	-er ben
G. 13	-ān olduğım günler	G. 36	-āhımdan
G. 14	-ān olur	G. 37	-ārdan
G. 15	-ārımdır	G. 38	-āndır bu
G. 16	-ekdir	G. 39	-andım ğurbet illerde
G. 17	-ān ağlar	G. 40	-āna Allah aşkına

Şiir	Kafiye ve Redif	Şiir	Kafiye ve Redif
G. 41	-āh (redif yok)	Ş. 3	-ā, -ān, -ağlasun, -em
G. 42	-andım bu gîce	Ş. 4	-et isterim meşreb bu yā, -āh istemem, -ā, -em değil
G. 43	-înim seni sevdim seveli	Ş. 5	-ā, -ān, -en, -eti, -eb
G. 44	-ağladı	Ş. 6	-ül, -rū, -ānımı, -leyim, -ā
G. 45	-ārīn kalmadı	Ş. 7	-ād olacaktır, -em, -ārı
Müs.1	-îr, -ārīn, -et, -āya	Ş. 8	-ālīn seniñ, -eme, -er, -ān
Mes. 1	-ā, -ir, -lî, -ān, -rîf, -er, -berdir, āz eyler, -îd, -eli, -nde, -etini, leyiñiz, -āz	Ş. 9	-elinden, -itdin, -en, -āñı
Mes. 2	-āba, -āre, -ānıñ, -şlemiştir, -enden, -ānım, -et, -üş, -it	Ş. 10	-ār, -āna, -açdın, -lı, -andırdın beni, -üç değil, -rt değil, -ş değil, -z değil
Mr. 1	-et (redif yok)	Ş. 11	-ā, -ür eyledin, -ek, -ete, -mān
Mr. 2	-ār, -ād, -ān, ā, -ū, -ām, ār (redif yok)	Ş. 12	-ānlığı var, -arası, -ür, -et, -ā
Mh. 1	-ād elinden gönlümün, -ārımı, -ān, -āhıma, -itmedi	Ş. 13	-eni, -āhısın, -ālīnden seniñ, -ū
Mh. 2	-ār oldum, -āh, -ān, -ār, -ād	Ş. 14	-eb, -estine, -üd, olduğın
Ms. 1	-ād olsun, -āre, -etle, -ā	Ş. 15	-āb, -āh, -ānıñ, -îr
Ms. 2	-ünsün yürisün, -āh, -et, -ād itsün	Ş. 16	-āre, -erim, -at, -en
Ms. 3	-ā ne seniñdir ne benim, -ār, -ān, -em, -anma	Ş. 17	-ā, -āneme, -ür eyledin, -ān
Th. 1	-ānedir şimdi, -er gönlüm, -ür it, -āhklar, -ānım	Ş. 18	-ün, -lmuş iken, -itdi, -en
Th. 2	-r itmesek ne olur, -āz itseñ, -ān, -ān pertev	Ş. 19	-aldı, -ān, -elden, -en
Th. 3	-ür olur in-şā'Allah, -ām-ı diliñ, -ār, -ā, -ār	Ş. 20	-en, -ān itdin, -zime, -akdın
Th. 4	-et-i ağıyar, -at, -er, -ān, -et	Ş. 21	-āb, -āl, -ān, -eb (redif yok)
Th. 5	-ā nedir, -et eyledin, -em de vasl ümmîdidir, -eti, -ür, -ān-ı aşk, -er, -ām	Ş. 22	-ārımdan, -āh, -ān, -etdeyim
Th. 6	-ān oldu gel, -ār, -eniñ, -ā, ündür	Ş. 23	-ür, -āt, -āh, -ān (redif yok)
Ş. 1	-etiñ yok mu seniñ, -ūd itdiñ, -yāda, -āh, -ān	Ş. 24	-ān, -ā, -ür, -eni, -etiñ
Ş. 2	-ān, -eri, -ā, -etiñ	Ş. 25	-îd, -etiñle, -āle

Şiir	Kafiye ve Redif	Şiir	Kafiye ve Redif
Ş. 26	-erî, -ül, -ân, -en, -ilî	B. 7	-ân (redif yok)
Ş. 27	-andım ağlarım, -gıtdım ağladım, -eti, -âlime	B. 8	-ende (redif yok)
Ş. 28	-âre, -â, -âsı, -kar	B. 9	-rmege
Ş. 29	-ek, -ldı, -rarsıñ	B. 10	-âh (redif yok)
B. 1	-â abeş	B.11	-ânımı
B. 2	-ârelerim var	B.12
B. 3	-ânımı	B.13
B. 4	-ân (redif yok)	B.14	-erî (redif yok)
B. 5	-m (redif yok)	B. 15
B. 6	-enim		

4.2 Muhteva Özellikleri

Hatice Nakiyye Hanım Dîvânı'nda muhteva özellikleri incelenirken izlenen yol şöyledir:

Öncelikle kelimeler teker teker fişlenmiş, ardından fişlenen kelimeler ifade ettikleri anlamlar dolayısıyla Mehmet Çavuşoğlu'nun *Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlili* adlı eserindeki tasnifi esas alınarak, "Din-Tasavvuf", "Cemiyet", "İnsan" ve "Tabiat" başlıkları altına dâhil edilerek şair tarafından nasıl bir benzetme unsuru olarak kullanıldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.2.1 Din-Tasavvuf

4.2.1.1 Din

4.2.1.1.1 Allah: Hayy, Kadir, Hudâ, Hayy, Alîm, Kadîm, Hudâvend-i Kadîm, Hakk, Ezel, Mevlâ, Ma'bud, Rabb, Kâdiü'l-Hâcât, Rabbü'l-İbâd, Hû, İlahî

“Allah kendinden öncesi olmayan, kudret sahibi bir Padişah'tır.” (Mes.1-2)

“Allah'ın emriyle gökler yaratılmıştır. (Mes.1-3)

“Allah, adalet sahibidir.” (Mes.1-10)

“Allah, dilerse insan ömrünü ve mutluluğunu arttırabilir.” (K.1-14), (K.2-9), (Mes.1-20)

“Allah'a verdiği tüm nimetler için şükür edilir.” (G.1-1)

“Allah, hastalıklara şifa verir.”(G.5-1), (Mr.1-3)

“Allah'a yalvarılarak O'ndan sağlık konusunda yardım istenir.” (G.5-2), (G.5-3), (G.5-4), (G.5-5)

“Allah, tüm insanları farklı farklı yaratmıştır.” (G.32-6)

“Allah yolunda her zorluğa şükretmek insana kuvvet verir.” (G.34-4)

“Bir kimsenin zor durumda yüz üstü bırakmasına Allah razı gelmez.” (G.41-2)

“Allah, insanları dileklerine ulaştırır.” (G.45-5), (Mr.2-1), (Ms.1-1)

“Allah'a sürekli şükredilmelidir. Allah, diridir ve her şeyi bilendir.” (Mes.1-1)

“Çaresiz kimseler gece gündüz Allah'a duâ ederler.” (Mh.1-4)

“Kul, Allah'a dilekleri için duâ eder.” (Ms.1-1)

“Allah, dilerse aşkıyla kulunun gönülünü doldurup ayrılıklarını kavuşmaya döndürerek sevindirir.” (Th.1-3)

“Allah dilerse çaresiz gönül de mutlu olur.” (Th.3-3)

“Allah, dilediği kimsenin ömrünü uzatır.” (§.2-4)

“Allah, iyi kimseleri mutlu ederek ödüllendirir.” (§.12-5)

“Allah, ezelde kullarına bazı özellikler bahşetmiştir. İyilikseverlik de bunlardan birisidir.” (§.21-2)

“Allah'a dilekler iletilmek için gece gündüz duâ edilir.” (§.23-1)

“Allah'ın, zor durumdaki kulunun canını alması kul için bir rahmettir.” (B.11)

4.2.1.1.2 Melekler: Mâlik-i Dûzah

“Malik, cehenneme ait olan bir melektir. Ateşte gönülleri yakar.” (G.14-4)

“Gök ehli olan melekler, âşığın çektiği ahlar karşısında gözyaşı dökerler.”
(G.17-4)

“Cehennem meleği olan Malik, bir kıvılcımla vücudu yakar.”(G.32-2)

“Melekler, güneş ışıklarıyla süslenirler.” (Ş.24-3)

“Melekler, aşığın çektiği ahın kıvılcımlarıyla tutuşurlar.” (Ş.29-1)

4.2.1.1.3. Peygamberler

4.2.1.1.3.1 Hz. Muhammet: Hâce-i Âlem

“Hz. Muhammet, mahşerde Müslümanlara şefaet ederek günahlarının affedilmesi için yardımcı olabilir.” (Kt.2), (Kt.3), (Kt.4)

“Hz. Muhammet, âlemin övünç kaynağıdır.” (Kt.4)

“Hz. Muhammet, mirac etmiştir. Hz. Muhammet için bu âlem yaratılmıştır.”
(Kt.4)

“Hz. Muhammet, gerçek bilgiyi açıklamak için gönderilmiştir.” (Mes.1-5)

“Hz. Muhammet, âlemi aydınlatan bir güneştir.” (Mes.1-7)

4.2.1.1.3.2 Hz. İsa

“Hz. İsa, gökyüzünde bulunmaktadır.” (G.6-3)

“Hz. İsa, ölüleri diriltir.” (G.31-4)

4.2.1.1.4 Mutasavvıflar

4.2.1.1.4.1 Osman Salahüddin Efendi

“Osman Salahüddin Efendi, Nakiyye Hanım tarafından mürşit olarak kabul edilmektedir.” (K.2-2)

“Osman Efendi’nin kendisi değil kapısındaki köpekler bile ondan memnun olsa Nakiyye Hanım kendisini talihli görmektedir.” (K.2-3)

“Osman Efendi’nin dergâhında Mevlana’nın feyzi devam etmektedir.” (K.2-5)

“Osman Efendi, benzeri bulunmayan bir hakikat feyzinin kaynağı ve ilim hazinesidir.” (K.2-7)

“Tüm âlem onu över.” (K.2-8)

“Nakiyye Hanım, Osman Efendi'nin tüm sıkıntılarında kurtulması için Allah'a duâ eder.” (K.2-8)

4.2.1.1.4.2 Şâbân

“Hz. Şâbân, çaresiz kullara yardımcı olacak onları Allah'a ulaştıracak bir kurtarıcıdır.” (Kt.1)

4.2.1.1.4.3 Mevlânâ

“Hz. Mevlânâ, gönlü Allah'tan ayrılıkla acı çeken kimselere yardımcı olarak O'na ulaştırır.” (Mr.1-1), (Mr.1-2), (Mr.1-4), (Mr.1-5)

“Hz. Mevlânâ, Allah'a hasta kimseler için duâ edip sağlıklarına kavuşmalarına yardımcı olur.” (Mr.1-3)

“Hz. Mevlânâ, Allah'tan ayrı kaldığı için acı çeken kimselere dayanma gücü verir.” (Mr.1-6), (Mr.1-7)

“Nakiyye Hanım, çektiği çileler ile istese göğü yerle bir eder. Ama Mevlânâ hatırına bunu yapmaz.” (Ms.1-4)

4.2.1.1.4.4. Şems-i Tebrizî

“Nakiyye Hanım, çektiği çileler ile istese göğü yerle bir eder. Ama Şems-i Tebrizî hatırına bunu yapmaz.” (Ms.1-4)

4.2.1.1.5 Dinî Unsurlar

4.2.1.1.5.1 İslâm

“İslâm, Müslüman anlamında kullanılmıştır.” (G.41-4)

4.2.1.1.5.2 Âyet

“Sevgilinin güzelliği, âyete benzetilmiştir. Bu âyetin yani güzelliğin de açıklanması bazı Kuran âyetlerinde olduğu gibi imkânsızdır.” (M.1-5)

4.2.1.1.5.3 Mahşer: Haşr, Kıyâmet, Âhîret

“Ahirette mutsuz olmak istemeyenler ermiş kimselerin dergâhından yüzlerini çevirmemelidirler.” (K.2-4)

“-Haşre kadar, Kıyâmete kadar- diye zaman mefhumunun biteceği o güne işaret olunmaktadır.” (G.1-3), (G.14-5), (G.18-6), (G.32-1), (G.36-5), (§.17-1), (§.6-1), (§.2-1), (Th.4-4)

“Mahşer zamanı, âşıklar aşkları sayesinde yüce sayılacaklardır.” (G.15-5)

“Mahşer günü Hz. Muhammet Müslümanlara şefaet ederek kurtuluşlarına vesile olacaktır.” (Kt.2), (Kt.3)

“Kul iki dünyada da ancak Hz. Muhammet’in şefaatiyle kurtuluşa erebilir.” (Kt.2), (Kt.3)

“İki dünyada da Allah’ın keder vermemesi istenir.” (§.23-1)

4.2.1.1.5.4 Cennet

“Âşık, sevgilisi olmadan Mevâ Cenneti’nde bile yaşasa orası gözüne cehennem gibi görünür.” (G.22-1)

“Âşık, Behişt Bahçesi’nde bile yaşasa sevgilisi olmadan buradan zevk alamaz.” (G.22-3)

“Mevâ Cenneti’ndeki Kevser Havuzu, sevgilinin dudağından içilen suya benzetilmiştir.” (G.31-1)

“Cennette âşıkların derecesi çok yücedir.” (G.43-3)

“Cennet, sevgilinin güzel yüzü olmadan âşığa zevk vermez.” (Th.5-3)

“Nakiyye, Mevâ Cenneti’nin kapısından sürülse bile dert etmeyecek bir yaratılıştadır.” (§.3-3)

4.2.1.1.5.5 Cehennem

“Cehennem, ayrılıkla kıyaslanmaktadır.” (G.17-5)

“Cehennem, aşk ateşi yanında bir kıvılcım gibi küçük kalır.” (G.20-4)

“Cehennem, âşığın göğsündeki ateşi kıskanır.” (G.33-2)

“Cehennem, âşığın bakışının ateşinden tutuşup yanmaya başlar.” (G.36-2)

“Hasret, cehenneme benzetilmiştir. Bu hasret cehennemi içinde gönül yanmaktadır.” (Mh.1-2), (Th.1-2)

“Ayrılık acısı ile cehennem âşığa mesken olur.” (Ş.9-3)

4.2.1.1.5.6 Kurban

“Sevilen bir kimse için kurban kesilir.” (G.14-1)

“Âşık, sevgilisi için canını bile kurban eder.” (G.29-5), (Th.4-4), (Ş.17-2)

“Uzaktan gelen bir kimse için kurban kesilirdi.” (Ş.26-1)

4.2.1.1.5.7 Bayram

“İçlerinde oç alma duygusu olanlar bayramda bile mutlu olamazlar.” (Th.5-9)

“Bayramda hediyeleşilir.” (Th.4-5)

4.2.1.1.5.8 Sevap

“Sevaplar, dinen yapılması istenen şeylerdir.” (G.41-4)

“Zor durumdaki bir hastayı ziyaret etmek çok sevaptır.” (Ş.23-2)

4.2.1.1.5.9 Suç: Cürm, Kusur

“Günah, onu işleyen kişileri her zaman utandırır.” (G.18-3)

“Kulun suçları haddi aşsa da Allah’ın merhamet edeceği ümidiyle kalbe korku gelmemektedir. (Th.3-3)

“Âşığın suçu, feleğinkilerden çok olup azarlanma ve azaba lâyük olsa bile Allah dilerse affedilerek mutluluğa kavuşabilir.” (Th.3-4)

4.2.1.1.5.10 Hâfızlık

“Yapılan ezberin saklandığı yer ise gönüldür.” (G.28-3)

“Okullarda mushaflar okunup ezberlenirdi.” (G.35-4)

4.2.1.1.5.11 Şükür

“Allah yolunda çekilen çilelere şükretmek kurtuluşa erdirir.” (G.34-4)

“Şükür, Allah’a devamlı edilmelidir.” (Mes.1-1)

“Kulun yeterince şükretmeye kudreti yetmez.” (Ş.2-3), (Ş.24-5)

“Huzurlu olmak isteyen kimse, ne kadar acı çekerse çeksin daima buna şükretmelidir.” (Th.5-6)

4.2.1.1.5.12 Duâ

“Dergâhlarda Allah’a yakarılır. Bu sayede insan, hayvanî vasıflardan kurtulur.” (K.2-5)

“Pîrlerin dünya sıkıntısı görmemeleri için salıklar tarafından duâ edilir.” (K.2-9)

“Duâ, edilirken eller yukarı kaldırılır.” (G.1-4)

“Kul istekleri için Allah’a gece gündüz duâ etmelidir.” (Mes.1-19), (Mes.1-20), (Mes.3-8)

“Halk, padişahlarının uzun yıllar devleti şanlı bir şekilde yönetmesi ve ömrünün uzun olması için duâ eder.” (Mes.1-21)

“Zor durumdaki kul feryat ederek gece gündüz Allah’a yakarır.” (Mh.1-4)

4.2.1.1.5.13 Bedduâ: Lânet

“Kötü huylu kimselerin ömrü, lânet okuyarak geçmektedir.” (Ş.8-1)

4.2.1.1.5.14 Tövbe: İstifsâr

“Tövbe eden kişiler, huzura kavuşur.” (G.12-1)

“Her tövbe edene inanıp ona sırları açıklamamak gerekir.” (Ms.3-2)

4.2.1.1.5.15 Şehit

“Aşk acısıyla şehit olunabilmektedir.” (G.15-4)

4.2.1.1.5.16 Peri

“Sevgili, periye benzetilmiştir.” (G.24-5), (G.33-3), (Ş.26-1), (B.14)

“Periler, gönülü sihirle etki altına alabilirler.” (Ş.26-3)

4.2.1.1.5.17 Sihar

“Sihar, bazı insanlara etki etmemektedir.” (Müs.1-1)

“İnsanlar, arzu şarabıyla sihar yapılmış gibi etki altına alınmaktadır.” (Th.2-1)

“Sihar, gönülü etki altına alabilmektedir.” (§.26-3)

4.2.1.1.5.18 Ölüm: Ecel

“Ecel, dilde acı bir tat bırakan şaraba benzetilmiştir.” (G.29-4)

“Eziyet gören âşıklar için ölüm bir kurtuluştur.” (G.3-3)

“Sevilen şey uğruna can fedâ edilebilir.” (G.14-3)

“İnsanlar öldükten sonra mezarlarında da acı çekerler.” (G.23-6)

“Kişinin canını fedâ ettiği bir durumda bile bazen çevresinden takdir görmeyebilir.” (G.27-5)

“Sevgilinin kaşları, can alıcıdır.” (G.30-1)

“Ayrılık acısıyla insan ölebilir.” (G.41-5)

“Sevgilinin yan bakışı, kılıç gibi öldürücüdür.” (Müs.1-2), (§.1-4)

“Âşık, sevgilinin kapısında bağırıp aşkını ilan etmesi halinde yabancılar tarafından ayıplama taşlarıyla taşlanarak öldürülür.” (Mh.1-3)

“Âşık, bir gün ölürse bu ağıyarın gayreti sayesinde olacaktır.” (Th.4-1)

“Hâtem-i Tay gibi cömertliğiyle ünlü birisi bile sevgilinin iyiliklerini rüyasında görse neşesinden canını fedâ ederdi.” (§.2-3)

4.2.1.2 Tasavvuf

4.2.1.2.1 Ezel

“Ezelde gönül, aşk şarabıyla sarhoş olmuştur.” (Ms.1-3)

“Ezelden gönül aşk ateşinde yanmaya isteklidir.” (Th.1-2)

“Ezelde, herkes birbirine vefâliydi.” (Th.1-4)

“Ezelde gönül, hayret içindeydi.” (Th.1-4)

“Ezelden beri kula dünya isteklerinden kurtulması için türlü cefâlar çektirilmiştir.” (§.9-1)

“Ezelden kul Allah’a âşık olmuştur.” (§.19-3)

4.2.1.2.2 Beden: Vücut, Ten

“Ten, canı içerisinde barındırır.” (G.18-1)

“Cevr yüzünden vücuttan eser kalmamaktadır.” (G.18-6)

“Ten ve can, aşk ateşiyle yanar.” (G.23-1)

“Vücut, harmana benzetilmiştir.” (G.32-2)

“Vücut, hicrân ateşinden yanar.” (G.36-2)

“Ten, kale burcuna benzetilmiştir.” (G.38-1)

“Beden, cansız kalınca bile sevgiliden vazgeçmez.” (Mes.2-8)

“Vücuttan can uçar gider.” (Mh.1-1)

“Cisim, ağlayarak hasret cehenneminde yanmaktadır.” (Mh.1-2)

“Vücut, gam ateşinde erir.” (Th.2-1)

“Vücut, pişmanlıkla yok olacaktır.” (Th.3-4)

“Ten, aşk ateşiyle yanar.” (§.31-4)

“Ten, aşk ateşiyle mahvolur.” (B.6)

“Tendeki her kıl dile gelip konuşsa sevgiliden görülen iyiliğin şükrü tam olarak edâ edilmiş sayılmaz.” (Diğer-10)

4.2.1.2.3 Tekke: Dergâh

“Tekkede uzun süre kalanlar aşk sırrını keşfederler.” (G.8-3)

“Ancak tekkede yaşayanlar derdin ne olduğunu anlayabilirler.” (G.9-5)

“Tekkedeki aşk şarabıyla sarhoş olanlar feleğin kadehinden etkilenmezler.” (G.21-5)

“Dergâhlara bağlı bulunanlar tarafından hoş şeyler sunulurdu.” (Th.1-4)

“Aşk sultanı olan seyh, dergâhının kapısını aşığa açmıştır.” (§.12-7)

4.2.1.2.4 Pîr: Mürşid, Hudâvend-i kerâmet-güster, Şeyh, Monla,

Sultan-ı aşk

“Pîr, uygun gördüğü kişiyi dergâhından uzaklaştırır.” (G.4-5), (Mes.3-1)

“Şeyhler, iki dünyada için de yol gösterecek kişilerdir.” (K.2-2)

“Şeyhler, dünyada kerâmet yayan hükümdarlardır.” (K.2-3)

“Dergâhlarda manevî liderlerinin feyzi devamlı mevcuttur.” (K.2-5)

- “Şeyhler, hakikat bereketinin kaynağıdır.” (K.2-7)
- “Pîr, kurtuluşa erdirir.” (G.7-6)
- “Bir mollanın yardımıyla insan huzura kavuşabilir.” (G.12-5)
- “Mollanın dergâhından başka kapıya meyledilmez.” (G.35-5)
- “Pîrin kapısının toprağı, sâliklerinin fikirleri için nurlu feyizler veren bir ilaç gibidir.” (G.37-7)
- “Pîrin himmeti, insanlara sıkıntılara karşı dayanma gücü verir.” (G.39-5)
- “Şeyh, dergâhının kapısını istekli herkese açmıştır.” (Th.5-7)
- “Şeyh, aşk sultanı olarak nitelendirilmiştir.” (Th.5-7)
- “Pîrin dergâhı, harâbeye benzetilmiştir.” (§.12-1)
- “Pîrin dergâhında gönül dile gelir.” (§.12-1)

4.2.1.2.5 Yâr: Can, Cemâl

- “Sevgilinin âşığına iyilikte bulunarak hayret içinde ağlayıp inler halde bıraktığı tek vakit geceleyindir.” (G.6-1)
- “Sevgilinin güzelliğinin gül bahçesinde zikir yapılmaktadır.” (G.6-4)
- “Sevgilileri uğruna canlarını ve gönüllerini fedâ eden âşıklar, sabırdan yoksun kalırlar.” (G.14-3)
- “Sevgili, bu dünyada âşık tarafından istenen tek şeydir.” (G.18-5)
- “Sevgilinin aşkı için can verilir.” (G.23-6)
- “Cemâl, muma benzetilmiştir. Âşık bu mumda yanmaktadır.” (G.25-5)
- “Dergâhta sevgilinin aşkıyla kendinden geçip başkalarını rahatsız edencesine bu aşkı sergileyenler ayıplanırdı.” (Mh.1-3)
- “Sevgiliyi rahat bir şekilde görüyorsa Mevâ Cenneti’nin kapısından sürülmek âşığı üzmez.” (§.4-4)
- “Cemâl, fikire benzetilmiştir.” (§.13-3)
- “Sevgilinin görünüşü, gümüşi bir nurdur.” (§.19-4)
- “Cemâl, güneşe benzetilmiştir.” (§.19-4), (§.25-3)
- “Sevgiliyi görmeye gözyaşı engel olmaktadır.” (B.9)

4.2.1.2.6 Meyhâne

“Meyhâne, âşığın yokluğunda bomboş kalmıştır.” (G.4-4)

4.2.1.2.7 Sâlik: Ehl-i dil

“Sâlikler, Allah’a pîrlerini tüm sıkıntılardan koruması ve ömrünü uzun etmesi için yakarırlar.” (K.2-9)

“Sâlikler, aşk sultanının kapısını açtığı dert taliplisi gönül ehli kimselere benzetilmişlerdir.” (Th.5-7)

4.2.1.2.8 Dünya, Devrân, Felek, Cihân, Âlem

“Dünya, Hz. Muhammet mirâc ettiği için aydınlıkla süslenmiştir.” (Kt.4)

“Dünyada âşığın tek isteği, cevrin kılıcının şehidi olmaktır.” (G.15-4)

“Dünyada, kulun istediği yalnızca Allah’a kavuşmaktır.” (G.18-5)

“Âlem, sevgilinin cemâlinin mumunda yanmakta âşıkla aynı duruma düşmüştür.” (G.25-5)

“Dünya, alçak olarak nitelenmiştir.” (G.44-3)

“Dünya, Allah tarafından yoktan var edilmiştir.” (Mes.1-2)

“Bu dünya ilim ile aydınlatıldı.” (Mes.1-4)

“Dünyaya hakikat ilmini anlatmak için âlemin hocası olan Hz. Muhammet gönderilmiştir.” (Mes.1-5)

“Cihân, Allah’a kavuşmanın etkisiyle mutlu ve kendinden geçmiştir.” (Ms.1-1)

“Felek, aşk sarhoşu olan gönülü ne yaparsa yapsın üzemez.” (Ms.1-3)

“Dünyevî isteklerden cevr ile kurtulunur.” (§.9-1)

“Dünya, meclise benzetilmiştir.” (§.15-3)

4.2.1.2.9 Zâhit

“Zâhit, dünya bahçesinin boş olduğunu sanmaktadır.” (G.8-2)

4.2.1.2.10 Âşık: Ehl-i aşk

“Âşık, sevgilinin iyiliklerinden hayret içinde kalmıştır.” (G.6-1)

“Âşık, hasret kuşağıyla bağlıdır.” (G.7-6)

“Âşıklar, aşkın gül bahçesini doldurmuşlardır.” (G.8-2)

“Âşıklar, sevgili uğrunda canlarını ve gönüllerini vermekten çekinmezler.”
(G.14-3)

“Aşka âşına olanlar, acı çekmekten haz alırlar.” (G.24-1)

“İnleyen âşığa, eziyet çekmek lutuf gibi gelir.” (Ms.1-2)

“Âşıklarının gözüne, sevgilinin ayağının toprağı ilaç gibi gelir.” (Ş.19-4)

4.2.1.2.11 Aşk-Akıl

“Aşk, tekkeye benzetilmiştir.” (G.8-3)

“Aşk, gül bahçesine benzetilmiştir.” (G.8-2)

“Aşk, geçici değildir.” (G.14-5)

“Aşk, ateşe benzetilmiştir. Âşığın aşk ateşi yanında cehennem ateşi kıvılcım gibi kalır.” (G.20-4)

“Aşk ile gönül, vücut ve can yanar.” (G.23-1)

“Aşk, şaraba benzetilmiştir.” (G.21-5)

“Akıl, gönülden uzakta kalmıştır.” (Mh.1-1)

“Aşk, gönülleri ezelde sarhoş etmiştir.” (Ms.1-3)

“Aşk, çerağa benzetilmiştir. Gönül, bu aşk çerağının ateşinde yanmak için can atar.” (Th.1-2)

“Akıl, âşığa bigânedir.” (Th.1-4)

“Aşk, ihsana benzetilmiştir.” (Th.5-7)

“Aşk, yola benzetilmiştir.” (Th.5-9)

4.2.1.2.12 Gönül: Dil

“Gönül, âsiliğin kirine bulaşmıştır.” (K.1-1)

“Gönül için şeyhin ayağına yüz sürmek ilaç gibi gelir.” (K.1-2)

“Gönül, dünyada ve ahirette mutlu olmak isterse şeyhin kapısından yüzünü çevirmemelidir.” (K.2-4)

“Gönül de duâ edebilir.” (G.1-4)

“Gönül, ateş içerisinde. Ârif olanlar gönülün bu halini hatırladıkça ağlarlar.”
(G.2-4)

- “Gönül dardini de iyileştirecek ayrı bir doktor bulunmaktadır.” (G.4-1)
- “Gönül, âşîğın yokluğunda yalnız kalmıştır.” (G.4-4)
- “Hasret ateşî, gönölü yakmaktadır.” (G.7-1)
- “Gönül, sadece sevgiliyi arzular.” (G.18-5)
- “Gönül, aşkla yanar.” (G.23-1)
- “Gönül, hayret içindedir.” (G.45-1)
- “Gönölün sâdık bir mağara arkadaşı kalmamıştır.” (G.45-1)
- “Gönüle, dertten şikâyet etmek yakışmaz.” (Mes.1-6)
- “Gönül, âşîğî mutlu etmez.” (Mh.1-1)
- “Gönül, virânedir.” (Ms.1-1)
- “Gönül, mihnetzededir.” (Ms.1-1)
- “Gönül, sevgilinin kapısında azarlanmaya lâyıktır.” (Ms.1-2)
- “Gönül, çocuğa benzetilmiştir.” (Ms.1-3)
- “Gönül, aşk ateşinde yanmak için can atar.” (Th.1-2)
- “Gönül, körükçü ateşîyle yanıp tüter.” (Th.1-2)
- “Gönül, hasret cehenneminde acı çeker.” (Th.1-2)
- “Gönül, aşk çerağına can verir.” (Th.1-2)
- “Gönül, aşk ihsanına kavuşmak isterse dert taliplisi olmamalıdır.” (Th.5-7)
- “Gönül, çaresiz bir hastadır.” (Th.6-1)
- “Gönül, sevgilinin hayalinden neşelenmektedir.” (§.13-3)
- “Gönül, coşkunlukla sevinmektedir.” (§.12-1)
- “Gönül, felek meclisinde mutludur ve pîrin harabelerinin gölgesinde konuşur.” (§.12-1)
- “Gönül, elemenden cevr çekerek kurtulur.” (§.9-1)
- “Gönül, eve benzetilmiştir.” (§.9-1)
- “Gönül, sevgilinin hayalinden neşelenmektedir.” (§.13-3)
- “Gönül, hasret şarabını içerek yokluk zevkini tatmıştır.” (§.18-2)
- “Gönül, beyite benzetilmiştir.” (§.18-2)

4.2.1.2.13 Hayret

- “Hayrette kalan gönül, hicrân denizine dalar.” (G.45-1)

- “Hayret, insanı ne yapacağını bilmez hâle getirir.” (G.6-1)
“Hayret, ezelde insan gönülüne verilmiştir.” (Th.1-4)
“Hayret, çekilen elemle günden güne artmaktadır.” (Th.5-5)

4.2.1.2.14 Hasret

- “Hasret ateşi, gönülü yakmaktadır.” (G.7-1)
“Hasret, insanlara bıkkınlık verir.” (G.7-1)
“Hasret, hiç bitmeyen pazara benzetilmiştir.” (G.7-2)
“Hasret, hastalığa benzetilmiştir.” (G.7-3)
“Hasret, ateşe benzetilmiştir.” (G.7-4)
“Hasret, etrafı saran yılanı benzetilmiştir.” (G.7-5)
“Hasret, âşığı bağlayan kuşağa benzetilmiştir.” (G.7-6)
“Hasretin, eziyetlere dayanılmayarak ondan kaçılır.” (G.7-7)
“Hasret, cehenneme benzetilmiştir.” (Th.1-2)
“Hasret, şaraba benzetilmiştir.” (Ş.18-2)

4.2.1.2.15 Himmet

- “Pîrin himmeti, sâlike dayanma gücü verir.” (G.39-5)

4.2.1.2.16 Sabır

- “Sevgilileri uğruna gönüllerini fedâ eden âşıklar, sabırdan yoksun kalırlar.”
(G.14-3)

4.2.1.2.17 Nefs

- “Kul, nefesine uyup günah işler.” (Kt.3), (Th.2-1)

4.2.1.2.18 Dert: Mihnet

- “Gönül derdinden şikâyet âşığa yakışmaz.” (K.1-6)
“Dert, sadece bir tekkeye bağlananların anlayabileceği bir şeydir. Başkalarına anlatmak boşunadır.” (G.9-5)
“Renc ve kederi sadece insanlar değil, kötü talih de çektirir.” (G.20-2)

“Mihnet, gönülü dilsiz bırakır.” (Th.4-1)

“Dert taliplisi olan kişi aşkın ihsanlarına kavuşamaz.” (Th.5-7)

“Renc, âşığın kaderinin esasıdır.” (Ş.15-3)

4.2.1.2.19 Cevr

“Cevr kılıcının şehidi olmak övünç kaynağıdır.” (G.15-4)

“Cevr yüzünden vücuttan eser kalmamıştır.”(G.18-6)

“Cevr, eziyet çekilen kapıya benzetilmiştir.” (Ms.1-1)

4.2.1.2.20 Can

“Can, tazelenebilir.” (G.6-2)

“Canı, aşkın uğruna fedâ etmek övünç kaynağıdır.” (G.15-4)

“Can, vücudun içindedir.” (G.18-1)

“Can, sevgili yolunda verilir.” (G.23-6)

“Can, bedenden çıksa bile var olmaya devam eder.” (Mes.2-8)

“Can, kuşa benzetilmiştir.”(Mh.1-1)

“Can, aşk için fedâ edilir.” (Th.1-2)

4.2.1.2.21 Pervâne

“Pervâne, aşk ateşinde yanmaktadır.” (Th.5-7)

4.2.1.2.22 Hastalık

“Hastalık, gamdan oluşur.” (G.5-4)

“Hastalık, gönüle bulaşmıştır.” (G.31-1), (Th.6-1)

“Göz, hastadır.” (Mr.1-3)

4.2.1.2.23 Ferah

“Gönül ferahlığı verecek şeyler dergâha sunulurdu.” (Th.1-4)

“Ferahlık, en çok gönülün gül bahçesinde bulunur.” (Ş.3-1)

4.2.1.2.24 Fenâ

“Fenâ mertebesi, zevke benzetilmiştir.” (§.18-2)

4.2.1.2.25 Can Gözü

“Can gözü, sevgili görülür görülmez ona kul olur.” (§.24-4)

4.2.1.2.26 Zikir

“Gönülün gül bahçesine ferahlık veren sevgilinin methini, dil sürekli zikir gibi tekrar etse yaraşır.” (§.3-1)

4.2.2 Cemiyet

4.2.2.1 Şahıslar

4.2.2.1.1 Tarihî Şahıslar

4.2.2.1.1.1 Hükümdarlar

4.2.2.1.1.1.1 II. Abdülhamit

“II. Abdülhamit’i, cihân padişahı olarak adlandırmış ve kızların eğitim görmesi için bir fermân yayınladığından bahsetmiştir.” (Mes.1-9)

“II. Abdülhamit’in gösterişinin, Cem’in gösterişiyle eşit olduğunu söylemektedir.” (Mes.1-10)

4.2.2.1.1.1.2 Hâtem-i Tay

“Cömertliğiyle ünlü hükümdar Hâtem-i Tay gibi yüzlercesinin, kendisine ihsanlarda bulunduğu anlaşılan fakat adını söylemediği bir vezirin kapısında cömertliğinden etkilenerek köle olacağını ifade etmektedir.” (K.1-9)

“Cömertliğiyle ünlü hükümdar Hâtem-i Tay, cömert davrananları rüyasında görse sevincinden canını verebilirdi.” (§.2-3)

4.2.2.1.1.2 Vezirler

4.2.2.1.1.2.1 Ali Paşa

“Ali Paşa’ya dair yazdığı Şarkı’sında onu, kimsesizlere iyiliklerde bulunan, Hâtem-i Tay gibi cömertliğiyle meşhur bir padişahın rüyasında görse canını fedâ edebileceği kadar cömert bir kimse olduğunu ve kendisinin de onun yanında olduğu için çok mutlu olduğu, daima ona duâ ettiğini söylemektedir.” (§.2-1), (§.2-2), (§.2-3), (§.2-4)

4.2.2.1.1.3 Şairler

4.2.2.1.1.3.1 Şeref Hanım

“Şeref Hanım’ın şiirleri çok etkileyici ve güçlüdür. Onun takipçisi olmak bu yüzden herkesin haddi değildir.” (G.23-7)

4.2.2.1.1.3.2 Veysî

“Veysî gibi bir şair olmak zordur.” (G.33-5), (G.34-6)

4.2.2.1.1.3.3 Fitnat Hanım, Leylâ Hanım ve Koca Rağıp Paşa

“Fitnat Hanım, Leylâ Hanım ve Koca Rağıp Paşa’nın şiirlerine artık kimse fazla itibar etmemektedir.” (Mr.2-4)

4.2.2.1.1.3.4 Muvakkizâde Pertev

“Muvakkit-zâde Pertev, söz söyleyenlerin üstadıdır.” (Th.9-4)

4.2.2.1.1.4 Diğer Şahıslar

“Ali Paşa’nın eşi için yazdığı Şarkı’da cömertliğinin gölgesinde huzur bulunduğu ve teşrifini dört gözle beklediğinden bahsetmiştir.” (§.3-1), (§.3-2), (§.3-3), (§.3-4)

“Raziye Hanım adında bir tanıdığıнын evine gelişi dolayısıyla yazdığı Şarkı’sında gelişinden çok mutlu olduğunu ancak ismini vermediği bir kimse ile

beraber gelse daha mutlu olacağını, evine huzur getirdiğini ifade etmiştir.” (§.17-1), (§.17-2), (§.17-3), (§.17-4)

“Cemile Sultan adına yazdığı Şarkı’sında onun ihsanlarının büyüklüğünden bahsetmiştir.” (§.21-1), (§.21-2), (§.21-3), (§.21-4)

“Büyük hanımefendi ve küçük hanım efendi olarak tanımladığı iki kişi hakkında da Şarkı’lar yazmıştır. Bunlardan ilkinde kendi dertlerinden bahsederken ikincisinde iyi dileklerini dile getirmiştir.” (§.22-1), (§.22-2), (§.22-3), (§.22-4), (§.23-1), (§.23-2), (§.23-3), (§.23-4)

“Tevhide Hanımefendi’nin uzak bir yerden gelişi için yazdığı Şarkı’sında onu tekrar görmekten mutlu olduğundan bahsetmektedir.” (§.24-1), (§.24-2), (§.24-3), (§.24-4), (§.24-5)

4.2.2.1.2 Edebî Hikâye Kahramanları

4.2.2.1.2.1 Ferhat

“Ferhat aşkıyla meşhur hikâye kahramanıdır.” (Th.5-5)

4.2.2.1.2.2 Mecnûn: Kays

“Mecnun aşkıyla meşhur hikâye kahramanıdır.” (Th.5-5)

“Mecnun kederinden zincirlerini kırmıştır.”(Th.6-5)

“Mecnun, hem âşık anlamında hem de sevgilinin bir bakışıyla âşık olup kendinden geçen Mecnun anlamında kullanılmıştır.” (§.18-1)

“Cennette Mecnun’un yüksek bir mertebesi bulunmaktadır.” (G.43-3)

4.2.2.1.2.3 Kârûn

“Kârûn’a dünyanın zenginlikleri sunulmuştur.” (§.13-4)

4.2.2.1.2.4 Cem

“Cem’in saltanatı çok gösterişli geçmiştir.” (Mes.1-1)

4.2.2.2 Meslekler

4.2.2.2.1 Askerlik

“Ordular, ateş saçılarak dağıtılabilir.” (G.38-4)

“Kumandanlık, bir büyüğün yardımıyla kazanılır.” (G.12-5)

“Askerler, padişahı korumak için etrafına etten duvar örmektedirler.” (§.14-3)

4.2.2.2.2 Doktor: Tabîbân

“Doktorlar, acı çeken hastalardan kolay kolay kimselerdir.” (G.44-3)

“Doktorlar, hastalıklara çare bulurlar.” (G.4-1)

4.2.2.2.3. Cellât

“Cellâtların işi can almaktır.” (G.31-4)

4.2.2.2.4 Büyücülük

“Büyücüler, gönüllere teshir ederler.” (§.26-3)

4.2.2.2.5 Bekçi: Pاسبân

“Göz, hafızanın bekçisidir. Bilgileri toplayan ve saklayan gözdür.” (G.28-3)

“Bekçiler, huzuru bozanları taşlardı.” (Mh.1-3)

4.2.2.3 İctimâî Hayat

4.2.2.3.1 Telâkkîler, İnanışlar

4.2.2.3.1.1 Dünya

“Dünya, ayrılık acısı çekenler için dayanılması zor bir yerdir.” (K.1-3)

“Dünya, gam doludur.” (K.1-1)

“Dünyayı, cömert bir insan daha güzel bir hâle getirebilir.” (K.1-7)

“Dünyada mutlu olmanın yolu bir dervişin dergâhına bağlanmaktan geçer.”
(K.2-4)

“Dünya, bir gül bahçesine benzetilmiştir.” (G.8-2)

“Dünyada iyi bir ün kazanan insanlar, zevk ve eğlenceyi bir kenara bırakanlar arasından çıkar.” (G.11-5)

“Dünya, bazen yangın bazense sel felaketiyle karşı karşıya gelmektedir.” (G.15-1)

“Dünyada âşığın tek dileği, aşkı uğrunda şehit olabilmektir.” (G.15-4)

“Dünyada, sevgililerin aşığa eziyet ettiği gibi meşhur bir düşünce yaygındır.” (G.19-2), (G.25-4)

“Dünya’nın herkesi hayran bırakan gül bahçeleri vardır.” (G.31-3)

“Dünyada, insanlar haşre kadar acı çekerler.” (G.36-5)

“Dünya, kış mevsiminde beyaz bir örtü gibi olan kar ile yeryüzünü kaplar. Kar, beyaz tüle benzetilmiştir.” (G.37-4)

“Dünya, geceleri ay sayesinde aydınlanır.” (G.42-2)

“Dünya, alçaktır.” (G.44-3)

“Dünyada çektikleri eziyetler sonucu kimi insanların dili tutulur konuşamazlar.” (G.45-2)

“Dünyayı yoktan yaratan Allah’tır.” (Mes.1-2)

“Dünya’ya ilmin ne olduğunu anlatmak için Hz. Muhammet, gönderilmiştir.” (Mes.1-5)

“Ay ve güneş dünyanın etrafında dönerler.” (Mes.1-11)

“Dünya, alçaktır.” (Mh.1-5), (§.3-4)

“Güneşin doğuşuyla dünya aydınlanır.” (§.25-2)

“Dünya, kavuşma kadehiyle sarhoş olduğu için döner durur.” (Ms.1-1)

“Dünya, eğik bakışlar atmaktadır. Dünyanın eğik duruşuna telmih vardır.” (Ms.1-3)

“Dünya, sevgiliye kavuşma ümidiyle yaşanan bir yerdir.” (Th.5-3)

“Dünyada, sevgiliden iyilik beklenilmez.” (§.1-3)

“Dünya, insanlar için türlü isteklerle doludur.” (§.9-1)

“Dünya, dert vericidir.” (§.12-3)

“Dünyada Kârûn’a verildiği kadar büyük bir zenginlik kimseye verilmemiştir.” (§.13-4)

“Dünya’yı ay aydınlatmaktadır.” (§.15-1)

“Dünya, âşığın canının içildiği içki meclise benzetilmiştir.” (§.15-3)

“Dünya, ayın ışığıyla aydınlanır.” (§.24-1)

“Dünya, güneşin sabahleyin doğuşuyla aydınlanır.” (§.25-2)

“Dünya, sevgilinin beninin kokusuna köle olur.” (§.26-2)

“Dünya, âşıklara bir gün bile mutluluk vermez.” (§.26-3)

4.2.2.3.1.2 İlim

“Okula başlayan öğrenciler, bazı metinler ezberlemeye başlarlar.” (G.35-4)

“Okullarda Kur’an âyetleri açıklanırdı. Bazı âyetlerin ise açıklaması yoktur.”
(Müs.1-5)

“Hz. Muhammet, her ilmin kaynağıdır ve ilim, olgunluğa ulaşmayı sağlar.”
(Mes.1-7)

“İlim, insanı yükseltir ve güzel söz söyleyen biri haline getirir.” (Mes.1-8)

“Tahsil yapılırken ezber esastır.” (Mes.1-18)

4.2.2.3.1.3 Padişah

“Padişah gösteriş sahibidir.” (Mes.1-10)

“Padişahlar, tahta gösterişli bir törenle çıkarlar.” (Mes.1-12)

“Padişahlar, yeni eserler meydana getirilmesi için emek harcarlar.” (Mes.1-13)

“Padişahlar, okullar yaptırarak gençlerin eğitilmesi için çaba harcarlar.”
(Mes.1-14)

“Padişah, okullar açar.” (Mes.1-15)

“Padişahların uzun yıllar güçlü bir şekilde hüküm sürmeleri için halk duâ eder.” (Mes.1-21)

“Padişahlar, gösterişli ve adalet sahibi kimselerdir.” (Mes.1-10)

“Askerler, padişahı korumak için etrafına etten duvar örerler.” (§.14-3)

“Padişahlar, halka ihsanda bulunurlar.” (§.34-1)

“Padişahların cömertlikleri Allah tarafından onlara verilmiş bir özellik sebebiyledir.” (§.34-2)

4.2.2.3.1.4 Uyku

“Uyku, kadehe benzetilmiştir.” (Mes.2-1)

“Hasret çekenler, gece boyunca uykusuz kalırlar.” (Ş.25-2)

“Rakipler meclisindeki âşık, uyuyamaz ve bu nedenle güçsüz kalır.” (Ş.25-4)

4.2.2.3.1.5 Gece

“Dünyada yalnız kalan kimseler, gece gündüz acı çekip inlerler.” (K.1-4)

“Geceleri misafir kabul edilir.” (K.1-12)

“Dergâhların kapısında dervişlerin besledikleri köpekleri vardır.” (K.2-3)

“Hz. Muhammet’in mirac hadisesi, geceleyin gerçekleşmiş.” (Kt.4)

“Acı çeken kimseler, gece gündüz dertlerini anlatırlar.” (G.2-2)

“Âşıklar, gece gündüz gözyaşı dökerler.” (G.4-3)

“Geceleyin sevgilinin âşığına lütuflarda bulunması beklenilmeyen bir hadisedir.” (G.6-1)

“Gece, yeni ilhamlar alınıp adeta yeniden doğulur.” (G.6-2)

“Gece, sevgilinin dudağından sonsuz hayat kazanılarak Hz. İsa’ya göğün dördüncü katında arkadaş olunur.” (G.6-3)

“Gece, aşk ateşi göğeye kadar uzanır.” (G.8-1)

“Sevgilinin isteği üzere suç işleyen âşık, gece gündüz bunun utancını yaşar.” (G.18-3)

“Gece, rüyada sevgili görülür.” (G.24-4), (G.29-4), (G.35-2)

“Gece gündüz, sürekli sevgilinin eziyetlerine maruz kalınmaktadır.” (G.33-3)

“Geceleri şiddetli fırtınalar olmaktadır.” (G.37-2)

“Gece, ay dünyayı aydınlatır.” (G.42-2)

“Gece, ayrılık ateşi ile âşık yanar durur.” (G.42-4)

“Gece misafir kabul etmek eve neşe getirir.” (Mes.1-11), (Mes.1-12)

“Gece boyunca hiç durmadan isteklerin gerçekleşmesi için duâ edilir.” (Mes.1-19)

“Gece gündüz istekler için yakarılır.” (Müs.1-2)

“Geceleri bekçiler dolaşıp asayiş bozanları yakalayıp cezalandırmış.” (Mh.1-3)

“Dileklerin kabul edilmesi için gece gündüz Allah’a duâ edilir.” (Mh.1-4)

“Geceleri dertli kimseler, meyhâne köşelerinde sızıp kalırlar.” (Th.1-1)

- “Gece gündüz âşıklar, gönül dertlerini anlatmaktadır.” (Th.1-2)
- “Geceleri gönüldeki acılar artar.” (Th.3-2)
- “Gece sevgili iyilikte bulunarak âşığı mutlu eder.” (Th.4-5)
- “Geceleri sarhoşlar meyhânede uyurlarmış.” (Th.8-1)
- “Gece gündüz sürekli sevilen kimselerle görüşmek yerine arda sırada görüşmek daha iyidir.” (§.4-4)
- “Gece gündüz âşık, ayrılık acısı çeker.” (§.14-1)
- “Dertli kimseler geceleri dertlerini anlatır dururlar.” (§.15-4)
- “Gece, dertli kimseler dertlerini anlatıp ağlayabilecekleri içki meclislerine giderler.” (§.27-2)
- “Geceleri, sahip olunanlar için şükredilir.” (B.13)

4.2.2.3.1.6 Gündüz

- “Dünyada yalnız kalan kimseler, gece gündüz acı çekip inlerler.” (K.1-4)
- “Acı çeken kimseler, gece gündüz dertlerini anlatırlar.” (G.2-2)
- “Âşıklar, gece gündüz gözyaşı dökerler.” (G.4-3)
- “Sevgilinin isteği üzere suç işleyen âşık, gece gündüz bunun utancını yaşar.” (G.18-3)
- “Gece gündüz, sürekli sevgilinin eziyetlerine maruz kalınmaktadır.” (G.33-3)
- “Gündüz sürekli duâ edilir.” (Mes.1-19)
- “Gece gündüz istekler için yakarılır.” (Müs.1-2)
- “Gündüz feryatla karışık duâ edilir.” (Mh.1-4)
- “Gece gündüz âşıklar, gönül dertlerini anlatmaktadır.” (Th.1-2)
- “Gece gündüz sürekli sevilen kimselerle görüşmek yerine arda sırada görüşmek daha iyidir.” (§.4-4)
- “Gece gündüz âşık, ayrılık acısı çeker.” (§.14-1)
- “Gündüz çekilen acılar geceye kadar sürer.” (B.3)

4.2.2.3.1.7 Yemek

- “Kebap etin şişe geçirilmesiyle yapılan bir yemektir.” (G.3-2)

4.2.2.3.1.8 Günlük Hayat

“Pazarda alışveriş yapılır.” (G.7-2)

“Çölde yılanlar bulunur.” (G.7-5)

“Gazelhânlar içi yanık kimselerdir.” (G.13-5)

“Fakirler için efendilerinin ayaklarının toprağı bile büyük bir nimettir.” (G.37-7)

“Hanımların, örtünerek güzelliklerini gizlemeleri gerekir.” (Ş.20-1)

“Uzaktan gelen kimseler için kurban kesilirdi.” (Ş.24-4)

“Âşıklar sevdiklerini görme umuduyla mesirelere giderlermiş.” (Th.2-3)

4.2.2.3.1.9 Okçuluk

“Okçulukta hedefe ok atılması hadisesine değinilmiştir.” (G.15-2)

“Ok atışında insan da hedef olarak kullanılır.” (G.33-3), (G.35-3)

4.2.2.3.10 Hazine

“Hazineler, belli kaynaklardan çıkarılır. Dünyada az bulunur olmalarıyla değerlidirler.” (K.2-7)

“Hazineler gizli yerlere saklanır ve kapılarında bekçiler bulunur.” (G.28-3)

4.2.2.3.11 Rütbe Kazanmak

“Makam sahibi kimselerin yardımıyla rütbe elde edilebilir.” (G.32-1)

4.2.2.12 Sihir

“İnsanların duygularına tesir edebilmek için büyü yapılırdı.” (Müs.1-1)

4.2.2.13 Mezar

“Mezarların üzerine çiçek dikilir.” (G.37-5)

4.2.2.14 Mevsimler

“Kış gelince ağaçlara kar yağar. Her yer karla kaplanır.” (G.37-4)

4.2.2.15 Avcılık

“Kuşlar saç kılından yapılan bir tuzakla yakalanırdı.” (G.40-3)

4.2.2.16 Hastalık

“Hastalıklar karşısında Allah’a duâ edilerek deva aranırdı.” (Mr.1-3)

“Âşıkların bedenleri çektikleri sıkıntının tesiriyle erir gider, hastalıklı görünürler.” (Th.2-1)

“Akıl hastalarına zincir takılırdı.” (§.28-4)

“Oruç insan bedenini güçsüz düşürür.” (B.8)

4.2.2.17 Aşk

“Aşkın da bir âdâbı vardır. Çekilen sıkıntılara sabredilmeli, kimseyle sevgili için kavga edilmemeli, sevgilinin yaşadığı yerde ona duyulan aşk belli edilmemelidir.” (Th.5-6)

“Aşk konusunda aşırıya kaçanlar bu yüzden cezalandırılırlar.” (§.9-3)

4.2.2.18 Bayram

“Bayramda insanlar mutlu olurlar.” (Kt.1)

“Bayramlarda bayram hediyesi verilir.” (Th.4-5)

“Bayramlar insanı mutlu eder.” (Th.5-9), (B.7)

“Bayramda kurban kesilir.” (B.7)

4.2.2.19 Güzellik: Hüsn

“Dünyadaki tüm güzeller, gönül yakıcı olup âşıkların gönül hallerini kendilerini sevenlere hemen öğretirler.” (G.16-4)

“Bir güzeli seven başkasını sevemez.” (G.18-7)

“Güzelleri sevenler acıyla ağlayıp inlerler.” (G.19-3)

“Güzellik gül bahçesine benzetilmiştir.” (G.24-3)

“Gönül, güzelliği öyle ezberler ki, asla unutmaz.” (G.24-3)

“Güzellik, yakıcı olan muma benzetilmiştir.” (G.25-5)

“Güzellerin, âşıklarına eziyet etme adetleri vardır.” (G.38-3)

“Güzellik, açıklanması mümkün olmayan Kuran âyetlerine benzetilmiştir.”
(Müs.1-5)

“Güzel hanımlar, şal takıp gezintiye çıktıkları zaman insanlar etraflarında onları seyredelermiş.” (Ms.2-1)

“Güzeller, kırmızı şal takıp yerde sürüyerek yürürlermiş.” (Ms.2-3)

“Güzellik, ülkeye benzetilmiştir ve sevgili de bu ülkenin padişahıdır.” (Th.3-3)

“Güzelliğin düşüncesi bile gamı dağıtmaya yeter.” (§.13-3)

“Güzellerin yüzünün parıltısı ile evler aydınlanır.” (§.17-3)

“Güzellik, güneşe benzetilmiştir ve bu güneş karanlık geceyi aydınlatır.” (§.19-4)

“Hanımların, örtünerek güzelliklerini gizlemeleri gerekir.” (§.20-1)

“Güzellik, aya benzetilmiştir. Güzeller yüz görümlüğü karşısında yüzlerini gösterirler.” (§.24-5)

“Güzeller, periye benzetilmiştir.” (§.26-1), (B.14)

“Güzellerin sözleri servi ağacı gibi dosdoğrudur.” (§.26-1)

“Güzeller, vefâlıdırlar ancak başkalarının sözlerine uyup âşıklarına eziyet ederler.” (§.27-4)

4.2.2.20 Meclis: Bezm

“Meclislerde acı ve keder vardır.” (G.2-2)

“Meclisler, iyi aydınlatılır.” (G.32-5)

“Mecliste elem vardır.” (G.41-2)

“Cefâ etmeyi alışkanlık haline getirmişler bir mecliste bulunurlar.” (Mh.2-1)

“Mecliste şarap içilip sarhoş olunur.” (Mh.2-1)

“Meclisler, bağlarda ve gül bahçelerinde kurulup insana huzur verirler.” (Ms.3-1)

“Meclislerde gamlı insanlar sarhoş olup kendilerinden geçerek ağlarlar.” (Th.1-1)

“Gönül, felek meclisinde mutlu olur.” (§.12-1)

“Emel meclislerinde sevgililerden bahsedilir.” (§.13-2)

“Güzellerin aşkı için âşıklar deliye dönerler.” (§.15-3)

“Güzeller, güzelliklerini gizlerler.” (§.20-1)

4.2.2.21 Sarhoş: Mest

“Sarhoşlar bülbül gibi şarkı söyler dururlar.” (G.6-4)

“Sarhoşlar uzun süre ayılmazlar.” (G.35-1)

“Sarhoş olanlar dertli kimselerdir.” (Th.1-1)

“Sarhoşlar dertlerinden bu duruma düşmüşlerdir.” (§.10-1)

“Sarhoşluk insana neşe verir.” (§.21-1)

4.2.2.22 Kölelik

“Köleler, sahipleri tarafından azat edilebilirdi.” (G.18-1)

“Köleler, efendilerinden iyilik bekleyip eziyetlerinden şikâyetçi olamazlar ve emirlerini yerine getirirler.” (G.18-2), (G.18-3)

“Esirler, zincirle bağlanırlar; güçlerini kaybederler ve gece gündüz ağlayıp kederlenirler.” (Th.1-5)

“Kölelerine iyi davranan ve ihsanlarda bulunan efendiler vardır.” (§.3-4)

“Kölelere kötü davranarak cehennem hayatı yaşatan efendiler vardır.” (§.9-3), (§.10-4)

“Kölelerin hepsine aynı şekilde davranılmayıp bazıları eziyet çekerken bazıları ise rahat şartlar da yaşayabilirler.” (§.9-4)

“İsyan eden köleler, yakalandıkları takdirde affedilmeleri için efendilerine yalvarırlar.” (§.15-2)

4.2.3 İnsan

4.2.3.1 İnsan Telakkisi ve İnsanın Mahiyeti

“İnsanlar başkasının halini görüp ondan ders çıkarırlar.” (G.20-1), (G.20-5)

“İnsan, topluluk halinde ele alınmaktadır.” (G.35-1)

“İnsanların, sosyal kontrol gücü bulunmaktadır.” (G.42-5)

“İnsanlar arasında seçkin kimseler vardır.” (G.43-5)

“İnsan, ilim sayesinde olgunlaşır ve güzel söylemeyi öğrenir.” (Mes.1-8)

“İnsanlar, sosyal kontrol mekanizmalarıyla yanlış davranışlar sergileyen kimseleri cezalandırmaktadırlar.” (Müs.1-4)

“İnsanlar âşık olup kendinden geçen kimselerin haline hayretle bakmakta ve onları anlamamaktadırlar.” (Ş.1-5)

“Bazı insanlar diğerlerine öyle çok iyilik ederler ki o kimseler tarafından kurtarıcı olarak görülürler.” (Ş.21-4)

4.2.3.2 Güzellik: Talat, Cemâl, Hüsn

“Güzellik, padişaha benzetilmektedir.” (G.18-7)

“Güzellerin yüzü, güneşe benzetilmektedir.” (G.25-3)

“Güzellik, muma benzetilmektedir.” (G.25-5)

“Güzellik, ülkeye benzetilmektedir.” (Th.3-3)

“Güzellerin yüzü, ay gibi parlamaktadır.” (Ş.24-5)

4.2.3.3 Sevgili

4.2.3.3.1 Sevgili: Yâr, Cânân, Cân, Mahbûbân

“Sevgili, âşığına eziyet etmektedir.” (G.3-1)

“Sevgili, âşığının acıklı haline şefkat göstermez.” (G.3-2)

“Sevgili, öyle narin yapılıdır ki, hastalığın verdiği eziyete bile dayanamaz.” (G.5-2)

“Sevgilinin sağlıklı görülmesi âşığı mutlu eder,” (G.5-5)

“Sevgilinin iyiliğini görmek de mümkündür.” (G.6-1)

“Sevgiliden cömertlik, vefâ, kavuşma ümidi beklenmemelidir.” (G.9-1)

“Sevgili, âşığı istemez ve varlığından rahatsız olur. Bu yüzden çok öfkeli.” (G.9-3)

“Sevgili uğruna ağıyarla bile dost olunur.” (G.10-1)

“Sevgilinin gözünde sâdık âşığın değeri azdır.” (G.10-3)

“Sevgilinin bulunduğu yerden uzaklaşmak çekilen tüm çilelere rağmen çok zordur.” (G.10-4)

“Sevgilinin kulağına âşığın sabaha kadar ettiği ahlar gitse bundan dolayı üzülür.” (G.11-3)

“Sevgilinin verdiği cevaplar âşığın istediği cevaplar ise bu onu huzura kavuşturur.” (G.12-2)

“Sevgilinin peşinde olan birçok kişi vardır.” (G.13-2)

“Sevgilinin aşkı mezarında bile âşığına acı çektirir.” (G.14-5)

“Sevgili, âşığın acıklı halini görse dayanamayarak ağlar.” (G.17-5)

“Sevgilinin eziyetlerinden kaçınılmaz. Sadece onu memnun etmeye uğraşılır.” (G.18-2)

“Sevgili, isyan çıkararak bir âsiye benzetilmiştir.” (G.20-1)

“Sevgili, çıkardığı isyan ateşiyile âşığın gönülünü yakmakta ve gam okuyla göğsünü delmektedir.” (G.20-1)

“Sevgilinin dudağını öpmekten gönül haz alır ve bu sevgili tarafından yapılan büyük bir cömertliktir.” (G.21-1)

“Sevgili, gerçek âşığını yalancısından ayırt etmek için eziyet eder.” (G.24-2)

“Sevgili, aşkının ateşiyile yanan âşığını ağyarla bir olup değersiz gibi gösterir.” (G.25-3)

“Sevgilinin yüzüne bakan âşığın gönülü aşk ateşiyile acı çeker de sevgili bunu fark etmez.” (G.27-1)

“Sevgilinin zayıf kaşları, âşığın aklını başından alacak kadar güçlüdür.” (G.30-3)

“Sevgilinin konuşmaksızın ayrılık acısını anlatan dudakları konuşan papağana verilen gönül şekerine benzetilmiştir.” (G.30-3)

“Sevgilinin adeta bir âşıklar ordusu vardır.” (G.35-2)

“Sevgilinin eteğini ağyaran elinden almadıkça âşığın yaralı gönülü kurtuluşa eremez.” (G.37-1)

“Sevgilinin hasreti, gönülü yakar.” (G.38-1)

“Sevgili, alnından süzölen kıvrıcık saçlarıyla gönüllere tuzak kurmaktadır.” (G.38-2)

“Sevgilinin kapısının toprağı âşığın gözü için şifa verici bir ihsandır.” (G.38-5)

“Âşık, sevgilinin başına kötü bir şey gelmesindense kendi başına gelmesini tercih eder.” (G.40-1), (G.40-5)

“Sevgili, saçiyile âşığın gönülüne tuzak kurmaktadır.” (G.40-3)

“Sevgili, âşığının yaralarını iyileştirir gibi görünürken aslında daha çok zarar vermekle meşguldür.” (G.44-1), (G.44-2)

“Sevgili, âşığını üzerken ağyarı mutlu eder.” (G.44-5)

“Sevgili, âşığının varlığından rahatsız olmaktadır ve o ölürse rahat edecektir.” (Müs.1-4)

“Sevgilinin hasretiyle acı çeken âşık onu hayal ederek avunur.” (Mes.2-1)

“Sevgiliden merhamet istense de o asla merhamet etmez.” (Mes.2-10)

“Sevgilinin kapısında onu âşığından uzak tutan birisi bulunur ve bu kişi âşığın insanlar tarafından ayıplanmasına vesile olur.” (Mh.1-3)

“Sevgili, kendisiyle buluşma lutfunu başkalarına edip âşığını ayrılık acısıyla bırakmaktadır.” (Mh.2-5)

“Sevgilinin aşkı yüzünden duyulan acıyla ah çekilse bu feleği parçalar.” (Ms.1-4)

“Sevgili, kederli âşığının gözüne korku salmaktadır.” (Ms.2-3)

“Sevgili, gönüle ferahlık veren bir bahçede yaşar.” (Ms.3-1)

“Sevgili ne âşığın ne de rakibin olur.” (Ms.3-1)

“Sevgiliye aldanmamak gerekir.” (Ms.3-1)

“Sevgilinin ilgi göstermesi iyilik edeceği anlamına gelmez. Çünkü sevgili dürüst değildir ve ona aldanmamak gerekir.” (Ms.3-3)

“Sevgilinin hayalinin görüleceği yer âşığın gönülüdür.” (Th.1-3)

“Sevgilinin yanında yapılan suçlar ne kadar haddi aşsa da âşığın gönülünde bağışlanma ümidi vardır. Çünkü sevgilide âşıklara iltifat edici bir tabiat vardır.” (Th.3-3)

“Sevgili tarafından affedilme ümidi âşığı hayatta tutmaktadır yoksa pişmanlıkla vücudu yok olur gider.” (Th.3-4)

“Sevgilinin nazarında ağyarın değeri âşığınkinden fazladır.” (Th.4-2)

“Sevgili, merhametsiz ve cimri olarak nitelendirilmiştir.” (Th.4-2)

“Sevgilinin yüzü, âşığının gönülünü yakmaktadır.” (Th.4-4)

“Sevgilinin zülfü ve beni kendine âşık edicidir.” (Th.5-1)

“Sevgili, âşığına nazlanarak yavaş yavaş eziyet etmektedir.” (Th.5-1)

“Sevgili, âşğın yaşam sebebidir. Âşğın üzüntüsü de sevinci de sevgilinin varlığından kaynaklanır. Bu yüzden sevgili olmazsa cennet bile âşğa mutluluk vermez.” (Th.5-3)

“Sevgilinin eziyeti, âşğına öyle bir rütbe kazandırır ki, ağyar bundan dolayı sıkılır.” (Th.5-4)

“Sevgilinin aşkına kavuşmak isteyen sıkıntı çekmeye istekli olmamalıdır.” (Th.5-7)

“Sevgiliden ayrılan gönül acı çeker.” (Th.6-4)

“Sevgiliden arkadaşlık ve dostluk değil sadece rahatta olması beklenir.” (§.4-1)

“Sevgilinin mahallesinde âşğın başına taş yağdırsalar âşık bundan yine de şikâyetçi olmaz.” (§.4-3)

“Sevgili, nur yüzlü olarak nitelendirilmiştir.” (§.4-4)

“Sevgiliyi her zaman değil ara sıra görmek âşık için yeterlidir.” (§.4-4)

“Sevgilinin rahat ettiğini gören âşık Meva Cenneti’nin kapısından kovulsa da bunu umursamaz.” (§.4-4)

“Sevgilinin çene çukuruna hapsolmuş âşık buradan kurtulamaz.” (§.5-3)

“Sevgili, âşğı yanağının yakıcılığıyla yakar, her şeyini yağmalar.” (§.6-3)

“Sevgili, ağyarın yanına gidip iyilikte bulununca âşğının gönülünü tamir olmayacak şekilde kırar.” (§.9-2)

“Sevgili, ettiği eziyetlerle âşğına dünyayı cehennem de etse âşık ondan vazgeçmez.” (§.9-3)

“Sevgili, âşık aşk ateşinde aşırıya kaçtığı için onun gönülünü kırar.” (§.9-3)

“Sevgilinin yüzündeki beninin kokusundan âşğı hayat bulmaktadır.” (§.13-3)

“Sevgilinin güzel yüzünü düşününce âşğın kederi dağılır.” (§.13-3)

“Sevgilinin bir benzeri daha dünyada yoktur ve âşık onu asla başka bir şeye değişmez.” (§.13-4)

“Sevgilinin bir bakışı kendine âşık etmeye yeter.” (§.15-2)

“Sevgilinin gözleri, sarhoş gibi süzgün bakmaktadır.” (§.16-3)

“Sevgiliye dertlerini anlatan âşık onun gözlerinde acıma belirtisi göremez.” (§.16-3)

“Sevgili, acımasızdır.” (§.16-4)

“Sevgilinin ziyarete gelmesi gönülü neşelendirir.” (§.17-1)

“Sevgili, âşığının evine gelse bunun için âşık canını bile kurban edebilir.”
(Ş.17-1)

“Sevgili, aşkı doyasıya yaşarken âşığına da ağyara da ümit dağıtır.” (Ş.19-1)

“Sevgili, ezelden beri saçını âşıkları için tuzak gibi kullanmaktadır.” (Ş.19-3)

“Sevgiliye âşık olanın bilinci kaybolur.” (Ş.19-3)

“Sevgili, güzelliğini âşığından gizleyip ağyar meclisinde gösterir.” (Ş.20-1)

“Sevgili, iyiliği başkalarına gösterip âşığını üzer. Âşığının söylediklerini dinlemez ve insanlara alay konusu eder.” (Ş.20-2), (Ş.20-3)

“Sevgilinin aşkı yakıcıdır.” (Ş.22-4)

“Sevgili, âşığın çektiklerini duyunca çok üzülür ve ondan uzaklaşır.” (Ş.27-2)

“Sevgilinin saçının kıvrımları âşıkların gönülünü kendisine bağlar.” (Ş.28-1)

“Sevgilinin ağyara yakıştırılması ona yapılan bir eziyettir.” (B.1)

“Sevgilinin hayali, âşığını gece gündüz üzüntü içinde bırakır.” (B.3)

“Âşıkta sevgiliye içinde bulunduğu hâli anlatacak kuvveti bulunmamaktadır.”

(B.4)

“Sevgilinin, âşıklarına eziyet etmede bir benzeri daha yoktur.” (B.5)

“Sevgiliyi görmeye âşığın gözyaşları engel olmaktadır.” (B.9)

“Sevgiliyi ağyaran ayıplamasından kurtarmak için âşık canını vermeye hazırdır.” (B.11)

“Sevgiliden görülen iyiliklerin teşekkürünü etmek âşık için zordur.” (B.13)

4.2.3.3.2 Mâh: Meh, Meh-i hüsn, Mah-rû, Meh-i rahşân, Meh-i gaddâr, Mah-likâ, Mah-ı cihân-tâb, Meh-pâre, Meh-i evc-i derûn-ı âşıkân, Meh-i talat, Meh-i burc-ı ihsân

“Sevgilinin sağlıklı görülmesi âşığı mutlu eder,” (G.5-3)

“Sevgili, aya benzetilmiştir.” (G.5-3), (G.10-2), (G.16-1), (G.16-5), (G.18-3), (G.36-1), (G.40-2), (G.41-5), (Müs.1-5), (Mr.2-7), (Mh.1-2), (Mh.1-4) (Mh.2-2), (Th.3-1), (Ş.1-4), (Ş.13-2), (Ş.15-4), (Ş16-2), (Ş.18-3), (Ş.18-4), (Ş.29-1), (B.10)

“Sevgiliden cömertlik, vefâ, kavuşma ümidi beklenmemelidir.” (G.9-2)

“Sevgili, ağyara iltifat eder.” (G.10-2)

“Sevgili, âşığı istemez ve varlığından rahatsız olur. Bu yüzden çok öfkeli.”
(G.10-5)

“Sevgili, ağyarın gönülündeki adalet duygusundan etkilendiği için acımasızdır.” (G.16-5)

“Sevgilinin emirlerine kayıtsız şartsız uyulur.” (G.18-3)

“Sevgilinin saçının kıvrımları gönülleri çeker ve kendine bağladığı gönüllere acı çektirir.” (G.19-3)

“Sevgilinin yüzünü nurlu aya benzetmek yanlış olur çünkü o feleklerin güneşi gibi eşsizdir.” (G.32-4)

“Sevgilinin yüzünden çekilen ahlarla gökyüzü kararmaktadır.” (G.36-1)

“Sevgilinin amacı, âşığını ayrılığının acısıyla yavaş yavaş öldürmektir.” (G.41-5)

“Sevgili, ay yüzlü olarak nitelendirilmiştir.” (G.42-5), (§.6-2), (§.9-4), (§.13-4), (§.14-3)

“Sevgilinin düşüncesi bile âşığının dilinin tutulmasına yeter.” (G.42-5)

“Sevgilinin güzelliği, Kur’an âyetine benzetilmiş ve âşıklık da bir ders gibi görülmüştür. Bu derse başlanıldığında ilk yapılan sevgilinin güzelliğinin gönüle olduğu gibi yazılmasıdır.” (Müs.1-5)

“Sevgili, parlak aya benzetilmiştir.” (Mr.1-4)

“Parlak aya benzeyip etrafına sağlık ve neşe saçan sevgiliyi görmek için ermiş kişilerden yardım istenir.” (Mr.1-4)

“Sevgilinin yaptıklarını âşığının ömrünü uzatabilir.” (Mr.2-7)

“Sevgili, kendisine gönülden bağlı âşığının sırlarını açıklayıp herkesi ondan nefret ettirerek ve hasret acısı çektirerek onu mahveder.” (Mh.1-2)

“Sevgiliye âşık olunduktan sonra hüzünden başka bir şey hissedilmez. Ancak sevgili de âşığın bu hâline aldırış etmez.” (Mh.1-4)

“Sevgili, âşığını acı çekerken görse başını başka tarafa çevirir.” (Mh.2-2)

“Sevgili, âşığın düşmanlarından uzak kalınca âşığına merhamet etmek zorunda kalır.” (Th.3-1)

“Sevgilinin öfkeli bakışı âşığını öldürmeye yeter.” (§.1-4)

“Sevgilinin elinden kurtulmaya çare yoktur.” (§.6-2)

“Sevgili, acıması olmayan aya benzetilmiştir.” (§.9-1)

“Sevgilinin ezelden beri isteği, âşığını ettiği eziyetlerle dünya arzusundan kurtarmaktır.” (§.9-1)

“Sevgili, başkalarına vefâ kapısını açar. Âşığa da eziyet eder.” (§.9-4)

“Sevgili, cihânı aydınlatan ay olarak nitelendirilmiştir.” (§.15-1)

“Sevgili, affedicidir ve ondan af dlenilir.” (§.15-1)

“Sevgili, âşığının dertlerini dinleyerek sıkılmaktadır.” (§.15-4)

“Sevgilinin zülfünün kıvrımları, âşık için tuzaktır.” (§.16-2)

“Sevgilinin kaşları, âşığın gönülünü yaralar.” (§.16-2)

“Sevgili, ay parçası olarak nitelendirilmiştir.” (§.17-2)

“Sevgili, âşığının gönülünü kırıp ağyara iltifatlar etmekte ve âşığın durumuna ilgisiz davranmaktadır.” (§.18-3)

“Sevgili, aşkın coşkunu ancak âşığından görmektedir.” (§.18-4)

“Sevgili, âşıkların gönüllerindeki yüce ay olarak nitelendirilmiştir.” (§.24-1)

“Sevgili, güzellik ayı olarak nitelendirilmiştir.” (§.24-5)

“Sevgili hiçbir isteği yerine getirmez.” (§.29-1)

“Sevgili, âşığının kalbini kolayca kırabilir.” (B.10)

4.2.3.3 Gül: Gül-i bağ-ı sahâvet, Gül-i bâğ-ı emel, Gül-i hoş-bûy, Gül-i ter, Gonca-i ranâ, Gonca-leb

“Sevgili, cömertlik bahçesinin gülüne benzetilmiştir.” (G.5-1)

“Sevgili, emel bahçesinin gülüne benzetilmiştir.” (G.18-1)

“Sevgilinin kapısında azat edilmeyi kabul etmeyen köleye benzeyen âşıkları vardır.” (G.18-1)

“Sevgili, güle benzetilmiştir.” (G.24-4)

“Sevgilinin elini rüyasında öperken aldığı vefâ kokusu âşığı mutlu eder.” (G.24-4)

“Sevgili, hoş kokulu bir güle benzetilmiştir.” (G.26-2)

“Sevgili, güle benzetilmiştir.” (Ms.2-1)

“Sevgili, salınarak yürürken ona âşık olanları da peşinde sürükleyerek gül bahçesinde gezinir.” (Ms.2-1)

“Sevgili, taze güle benzetilmiştir.”(Mh.2-3)

“Sevgiliyi görmeyen âşık için dünya acı çekilecek yerden başka bir şey değildir.” (Mh.2-3)

“Sevgili, gonca dudaklı olarak nitelendirilmiştir.” (§.5-5)

“Sevgilinin dudakları, âşık tarafından arzulanır.” (§.5-5)

“Sevgili, gonca dudaklı olarak nitelendirilmiştir.” (§.14-1)

“Sevgilinin hayali bile âşığı mutlu ederken uyanınca sıkıntıya sokar.” (§.14-1)

4.2.3.3.4 Şûh: Şûh-ı fitne-engîz, Şûh-ı dil-efrûz, Şûh-ı cihân-gîr, Şûh-ı müstesnâ, Şûh-ı vefâ-dâr

“Sevgilinin ayrılığının ateşi, âşığın gönülünü kebab gibi yakmaktadır.” (G.13-7)

“Sevgili, fitne çıkaran şûh bir güzele benzetilmiştir.” (G.13-7)

“Sevgili, gönül aydınlatan birisi olarak nitelendirilmiştir.” (G.25-2)

“Sevgilinin kılıç gibi keskin olan bakışları âşığın ciğerini deler.” (G.25-2)

“Sevgili, şûh bir güzele benzetilmiştir.” (G.28-3)

“Sevgilinin gözünün hazinesini sakladığı yer gönülüdür ve bu hazineyi de yan bakışı korur.” (G.28-3)

“Sevgili, cihânı zapt eden neşeli birisi olarak nitelendirilmiştir.” (Müs.1-3)

“Sevgilinin ayrılığının acısı çeken âşık ona kavuşma arzusundadır.” (Müs.1-3)

“Sevgili, şûh olarak nitelendirilmiştir.” (Ms.1-1)

“Sevgiliden gelecek eziyet bile âşık tarafından istenen bir şeydir ve buna dayanmak için Allah’tan yardım istenilir.” (Ms.1-1)

“Sevgili, şûh olarak nitelendirilmiştir.” (Th.2-1), (Th.2-3)

“Sevgiliye, ona âşık olduğu hissettirilmezse âşık açısından daha iyi olur.” (Th.2-1)

“Sevgili, gül bahçesinde gezinmek ister.” (Th.2-3)

“Sevgili, kimseye benzemeyen şûh birisine benzetilmiştir.” (Th.5-2)

“Sevgili, ağyara uyarak âşığı üzer.” (Th.5-2)

“Sevgili, vefâlı ve neşeli birisidir.” (§.27-4)

“Sevgili, acımasız kimselerin sözüne uyup kendisini sevenlere merhamet etmez.” (§.27-4)

4.2.3.3.5 Sultan: Şeh, Şâh-ı cefâ, Efendi, Şehin-şâh-ı vefâ, Şeh-i mülk-i vekâr, Pâdişeh-i memleket-i hüsn ü vakâr, Sultân-ı aşk, Mülk-i mürüvvet şâhı, Şeh-i bahş-i çeşm-i âfitâb, Şeh-i taht-ı vefâ, Şeh-i mülk-i vefâ

“Sevgili, ettiği eziyet ile âşığının canını bile alacak güçtedir.” (G.3-3)

“Sevgili, sultana benzetilmiştir.” (G.3-3)

“Sevgili, aşkıyla yanıp tutuşulur.” (G.13-1)

“Sevgili, efendiye benzetilmiştir.” (G.13-1), (G.32-1)

“Sevgili, vefânın sultanlar sultanı olarak nitelendirilmiştir.” (G.40-4)

“Sevgili, padişah gibi büyük ihsanlarda bulunabilir.” (G.40-4)

“Sevgili, ağırbaşlılık ülkesinin padişahı olarak nitelendirilmiştir.” (Mh.2-4)

“Sevgili, âşığının gönülündeki sıkıntılara duyarsızdır ve asla merhamet etmez.”

(Mh.2-4)

“Sevgili, güzellik ve ağırbaşlılık ülkesinin padişahı olarak nitelendirilmiştir.”

(Th.3-3)

“Sevgili, aşk sultanına benzetilmiştir.” (Th.5-7)

“Sevgili, padişaha benzetilmiştir.” (Ş.6-5)

“Sevgili, cefâ padişahı olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.11-1)

“Sevgili sayesinde eziyete alışılır.” (Ş.11-1)

“Sevgili, iyilik ülkesinin padişahı olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.13-2)

“Sevgili, güneşin gözünün bahşettiği padişah olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.21-

1)

“Sevgili, vefâ tahtının padişahı olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.24-2)

“Sevgili, âşığına yüz vermez.” (Ş.28-2)

“Sevgili, padişaha benzetilmiştir.” (Ş.29-2)

“Sevgili, ağıyarı görünce âşığına ilgisiz davranır ve ümidini kırar.” (Ş.29-2)

“Sevgili, efendiye benzetilmiştir.” (Ş.29-3)

“Sevgili, âşığını sevip sevmeme konusunda kararsızdır.” (Ş.29-3)

“Sevgili, vefâ ülkesinin padişahı olarak nitelendirilmiştir.” (B.7)

“Sevgili, iyilik kalesinin ayı olarak nitelendirilmiştir. (B.7)

4.2.3.3.6 Zâlim: Hâin, Bî-kerem, Sengîn dil, Mâlik-i Dûzah, Sîne-i sûz, Sitem-pîşe, Âfet, Cihân-sûz, Âteş-sühân, Mehcûr, Hûn-çegân, Cefâ-cû, Cefâ-pîşe

“Sevgili, zâlim bir kişiye benzetilmiştir.” (G.2-1)

“Meşrebinde zerrece sevgi ve vefâ olmayan sevgili hâin olarak nitelendirilmektedir.” (G.3-4)

“Sevgili, âşığı istemez ve varlığından rahatsız olur. Bu yüzden çok öfkeli.” (G.9-4)

“Sevgili, kan dökücü olarak nitelendirilmiştir.” (G.9-4)

“Sevgili, bir kere vefâlı kimseleri görse âşığa ettiği eziyetlerden pişman olur.” (G.11-1)

“Sevgili, zâlim bir kişiye benzetilmiştir.” (G.13-3)

“Sevgilinin ayağını öpmek rüyada bile olsa âşığını mutlu etmeye yeter.” (G.13-3)

“Sevgili, cehennemin kapıcısı olan melek Malik’e benzetilmektedir.” (G.14-4)

“Sevgilinin ettiği eziyetlerle birçok gönül acı çeker.” (G.14-4)

“Sevgili, âşığının inlemelerine aldırış etmeyen taş kalpli olarak nitelendirilmiştir.” (G.20-3)

“Sevgili, âfet olarak nitelendirilmiştir.” (G.22-1)

“Sevgili olmadan âşık Mevâ Cenneti’nde bile yaşansa orası ona cehennem gibi gelir.” (G.22-1)

“Sevgili, cehennem kapıcısı melek olan Malik’e benzetilmiştir.” (G.32-2)

“Sevgili, yürek yakıcıdır.” (G.32-2)

“Sevgili, eziyet etmeyi huy edinmiş birisi olarak nitelendirilmiştir.” (G.38-3)

“Sevgili, cihânı yakan olarak nitelendirilmiştir.” (Müs.1-1)

“Sevgili, âşığının dertlerine aldırış etmez ve onu azarlar. Bu yüzden ona dert anlatmamak uygun olur.” (Müs.1-1)

“Sevgili, âfet olarak nitelendirilmiştir.” (Ms.2-3), (Th.4-5)

“Sevgilinin nazarında ağyarın değeri âşığından fazladır.” (Th.4-4)

“Sevgili, cefâ etmeyi huy edinmiş olarak nitelendirilmiştir.” (Th.4-3)

“Sevgilinin güzel kokulu saçının ağyarın elinde olması ve sevgilinin onunla görüşmesi âşık açısından hiç uygun değildir.” (Th.4-3)

“Sevgili, bayram hediyesine benzetilmiştir.” (Th.4-5)

“Sevgili, cefâ edici olarak nitelendirilmiştir.” (Th.5-5)

“Sevgilinin ettiği eziyetler âşığında dayanma gücü bırakmaz.” (Th.5-5)

“Sevgili, âfet olarak nitelendirilmiştir.” (§.14-4)

“Sevgili, âşığının acınacak bir halde olmasını ister.” (§.14-4)

“Sevgili, ateş gibi yakıcı şekilde konuşan birisine benzetilmiştir.” (§.26-4)

“Sevgili, âşığını aşkının ateşiyle yakar.” (§.26-4)

“Sevgili, uzaklaşmış olarak nitelendirilmiştir.” (§.27-3)

“Sevgili, âşıklarına karşı mesafeli ve duyarsızdır.” (§.27-3)

“Sevgili, zâlim olarak nitelendirilmiştir.” (B.6)

“Sevgilinin aşkı, âşığını hem bedenen hem ruhen mahveder. (B.6)

4.2.3.3.7 Pür-Vefâ: Derd-i vefâ, Vefâ-zâde

“Sevgili, merhamet ehlidir ve vefâlıdır. Âşığın yaralı göğsünü görünce üzülüp ağlar.” (G.2-1)

“Sevgili, vefâ sıkıntısı olan birisine benzetilmiştir.” (Th.6-4)

“Sevgili, vefâdan doğmuş olarak nitelendirilmiştir.” (§. 13-1)

4.2.3.3.8 Şem-i cemâl, Zübde-i nâs, Nur cemâl, Şîrîn dehen

“Sevgilinin verdiği cevaplar âşığın istediği cevaplar ise bu onu huzura kavuşturur.” (G.12-1)

“Sevgili, tatlı ağızlı birisi olarak nitelendirilmiştir.” (G.12-1)

“Sevgili, güzellik mumuna benzetilmiştir.” (G.25-5)

“Sevgilinin birçok hayranı vardır.” (G.25-5)

“Sevgili, insanların en seçkini olarak nitelendirilmiştir.” (G.43-5)

“Sevgiliye âşık olanlar, ayrılık acısıyla durmadan ağlayıp inlerler.” (G.43-5)

“Sevgilinin yüzünrlüdür.” (§.17-3)

4.2.3.3.9 Güneş: Şems-i cihân, Şems-i eflâk-ı melahat, Mihr-i eflâk-ı vakâr, Mihr-i cihân, Âfitâb, Hûrşîd-likâ, Âfitâb-ı burc-ı ümmîd, Mihr-i cemâl

“Sevgili, güneşe benzetilmiştir.” (G.14-2), (G.16-1), (Ş.14-2), (Ş.17-4)

“Sevgilinin yanağının parlaklığına ay bile hayran olur.” (G.14-2)

“Sevgilinin yüzü, güneşe benzetilmiştir.” (G.32-4), (Ş.15-3)

“Sevgili, ağırbaşlı göklerin güneşi olarak nitelendirilmiştir.” (Th.6-2)

“Sevgiliye kavuşmak ağıyarı mutlu etmekte ve talihini döndürmekte âşığın ise kötü talihini arttırmakta ve mutsuz etmektedir.” (Th.6-2)

“Sevgili, cihânın güneşi olarak nitelendirilmiştir.” (Th.6-2)

“Sevgilinin alnından dökülen saçları âşığı için tuzaktır.” (Ş.14-2)

“Sevgilinin ağıyarın eline düşmesi âşığına acı çektirir.” (Ş.14-2)

“Sevgilinin gelişi ile âşığın hüznü dağılır yerini neşeye bırakırdı.” (Ş.17-4)

“Sevgili, ümit kalesinin güneşi olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.25-1)

“Sevgilinin güzelliğinin ışıltısından Venüs Gezegeni bile utanarak gizlenir.” (Ş.25-1)

“Sevgili, güzellik güneşi olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.25-3)

“Sevgilinin hayali bütün gece âşığının aklından çıkmaz ve onu gündüz görmek için sabırsızlanır.” (Ş.25-3)

4.2.3.3.10 Göz: Çeşm-i elâ, Kemân ebrû, Çeşm-i füsûn

“Sevgiliye âşık olduktan sonra âşık sürekli gözyaşı döker.” (G.17-2)

“Sevgili, keman gibi kaşlara sahiptir.” (G.34-4)

“Sevgili, göze benzetilmiştir.” (Ş.1-1)

“Sevgili, elâ gözlü olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.5-1)

“Sevgili, âşığının kalbindeki sırları, o anlatsa da dinlemez.” (Ş.5-1)

“Sevgili, büyüleyici bakışları olan birisine benzetilmiştir.” (Ş.18-1)

“Sevgili, âşığını kendi eline düşmüş görünce gönülünü yaralar.” (Ş.18-1)

“Sevgili, elâ gözlüdür.” (Ş.28-2)

4.2.3.3.11 Peri, Kâdü'l-Hâcât, Melek

“Sevgili, periye benzetilmiştir.” (G.24-5)

“Sevgili umursamazdır.” (G.24-5)

“Sevgili, periye benzetilmiştir.” (G.33-3)

“Sevgilinin eziyetinin yardımıyla âşığını ağyarın okuna hedef hâline getirmektedir.” (G.33-3)

“Allah'tan başka gerçek sevgili yoktur.” (G.45-5)

“Gerçek sevgili, Kâdü'l-Hâcât olarak nitelendirilmiştir.” (G.45-5)

“Sevgili, meleğe benzetilmiştir.” (§.24-3)

“Sevgili, periye benzetilmiştir.” (§.26-1)

“Sevgili, servi gibi dosdoğru sözlü birisine benzetilmiştir.” (§.26-1)

“Sevgilinin bir benzeri daha dünyada yoktur.” (§.26-1)

“Sevgilinin yüzündeki ben dünyadaki herkesi kendine köle edebilir.” (§.26-2)

“Sevgili, görünüşte âşıklarını hiç üzmez.” (§.26-2)

“Sevgilinin güzelliğine zengin fakir herkes düşkündür.” (§.26-5)

“Sevgilinin eziyetleri bile âşığı tarafından arzu edilmektedir.” (§.26-5)

“Sevgili, periye benzetilmiştir.” (B.14)

“Sevgili, âşığına iyilik edince karşılığında can verilse uygun olur.” (B.14)

4.2.3.3.12 Hûbân: Hûbân-ı cihân

“Sevgilinin işi, âşıklarının gönülünü yakmaktır.” (G.16-4)

“Güzel sevgililerin âdeti cefâ okuyla gönülü yaralamaktır.” (G.38-3)

4.2.3.3.12 Sîm-ten, Sîm-ber, Nûr-ı Sîmîn-ten

“Sevgili, merhamet edip ayrılık acısını iyileştirmeye çalıştığında âşık sağlığına kavuşur.” (G.12-3)

“Sevgili, gümüş tenli olarak nitelendirilmiştir.” (G.12-3)

“Sevgili, gümüş tenlidir.” (G.33-2)

“Sevgili âşığın göğsündeki ateşi yalanlayarak bilmezlikten gelir.” (G.33-2)

“Sevgili, gümüş bedenli, nurlu olarak nitelendirilmiştir.” (§.19-4)

“Sevgilinin ayağının tozu âşıklarının gözüne şifa gibi gelir.” (§.19-4)

“Sevgilinin güzelliği etrafını aydınlatacak kadar çoktur.” (Ş.19-4)

4.2.3.3.13 Dil-ber, Dil-dâr, Kâmet-i Dil-dâr, Dil-ârâ, Dil-hah

“Sevgili, gönül alıcıdır.” (G.16-2)

“Sevgiliye âşıkları ‘Ülker Yıldızı’ yakıştırmasını yapsa da o aslında meleklerin kıskançlık uyandıranıdır.” (G.16-2)

“Sevgili ile gezenler ay ve güneşi görünce bile onu hatırlayarak ağlarlar.” (G.17-3)

“Sevgili, ay ile güneşe benzer.” (G.17-3)

“Sevgiliye âşık olunca bunu açıklamak oldukça güçtür.” (G.19-1)

“Sevgilinin ayrılığının verdiği gamın sonu yoktur.” (G.29-1)

“Sevgilinin yüzü, Kuran sayfasına benzetilmiştir.” (G.35-4)

“Sevgilinin yüzünü âşığı öyle ezberlemiştir ki, her ayrıntısını ezbere bilir.” (G.35-4)

“Sevgili, gönül alıcı olarak nitelendirilmiştir.” (G.37-5)

“Sevgilinin alnından dökülen saçlar, âşığın gönülü için vatan gibidir.” (G.37-5)

“Sevgilinin ettiği eziyetle âşık kendinden geçerek adeta sarhoş gibi olur.” (G.39-2)

“Sevgili, kararsızdır.” (Ms.3-1)

“Sevgilinin yardımıyla gönül yeniden mutlu olabilir.” (Th.3-1)

“Sevgilinin nazarında ağyarın değeri âşığınkinden fazladır.” (Th.4-1)

“Sevgili, herkesin gönülünün istediği kişi olarak nitelendirilmiştir.” (Ş.13-2)

“Sevgiliye gönülün yanışından bahsedilmesi uygun değildir.” (Ş.16-1)

4.2.3.4 Sevgilide Güzellik Unsurları

4.2.3.4.1 Saç: Zülf, Zülf-i girih-gîr, Zülf-i leylî, Dâm-ı zülf, Tavk-ı zülf, Bend-i zülf, Turre-i zülf, Zülf-i zincir, Turre-i perçîn, Gîsû, Turre-i dil-dâr, Turre-i cânân, Turre-i tarrâr, Gîsû-yı muattar, Kâkül-i ham

“Sevgilinin zülfünü âşıkların hepsi arzular.” (G.13-2)

“Sevgilinin saçları, âşıklarını bağlayan bir ip gibidir.” (G.16-3)

- “Sevgilinin saçı omuzlarına dökülecek kadar uzundur.” (G.19-3)
- “Sevgilinin kahkülleri kıvrım kıvrımdır.” (G.30-2)
- “Sevgilini saçları gecenin karanlığı kadar siyahtır.” (G.34-5)
- “Sevgilinin saçları alından kıvrırcık şekilde sarmaktadır.” (G.37-5), (G.38-2), (G.42-4)
- “Sevgilinin saçları, vatana benzetilmiştir.” (G.37-5)
- “Sevgilinin saçları dolaşıktır.” (G.39-3)
- “Sevgilinin saçları, âşığın gönül kuşunun dolaşacağı tuzaktır.” (G.40-3)
- “Sevgilinin saçları, gönülleri çalması sebebiyle yankesiciye benzetilmiştir.” (G.42-4)
- “Sevgilinin saçının halkası, âşığın boynuna takılan bir tasma gibidir.” (Th.1-5)
- “Sevgilinin saçı güzel kokuludur.”(Th.4-3)
- “Sevgilinin saçı, kendisine âşık edicidir.” (Th.5-1)
- “Sevgilinin saçı, bağa benzetilmiştir.” (Th.6-1)
- “Sevgilinin saçının kıvrımlarına âşığın başı dolaşır.”(Ş.16-2)
- “Sevgilinin saçları zincir gibidir ve âşığını kendisine bağlar.” (Ş.18-3)
- “Sevgili saçlarını tuzak gibi kullanmaktadır.” (Ş.19-3)
- “Sevgilinin saçının kıvrımına gönül bağlanır.” (Ş.28-1)

4.2.3.4.2 Kaş: Şimşîr-i ebrû, Tîr-i ebruvân, Ebrû, Ebruvân, Tîr-i ebrû

- “Sevgilinin kaşları, eline düşeni öldüren kılıca benzetilmiştir.” (G.14-1)
- “Sevgilinin kaşları, oka benzetilmiştir.” (G.27-4)
- “Sevgilinin kavisli olan kaşları âşığın ciğerini kılıç gibi keser.” (G.30-1)
- “Sevgilinin kaşları acıması olmayan bir savaşçıya benzetilmiştir.” (G.30-1)
- “Sevgilinin merhametsiz kaşları âşığının canını almak ister.” (G.30-2)
- “Sevgilinin kaşları, her ne kadar âşığın aklını çaresiz hâle getirirse de aslında zayıftır.” (G.30-3)
- “Sevgilinin kaşları tercümana benzetilmiştir.” (G.30-4)
- “Sevgilinin kaşları, âşığın gönülünde saklanmaktadır.”(G.30-5)
- “Sevgilinin kaşları, kavislidir.” (G.34-4)

“Sevgilinin kaşları, hilâle benzetilmiştir.” (G.43-4)

“Sevgilinin kaşları, kaderin yayına benzetilmiştir.” (Mes.2-3)

“Sevgilinin kaşları âşığının ciğerini delen oka benzetilmiştir.” (Ş.16-2)

4.2.3.4.3 Göz: Çeşm, Gamze, Dîde, Nigâh, Nigeh, Çeşm-i elâ, Çeşm-i hûn-feşân, Çeşmân, Çeşm-i pür-fen, Dîde-i bîmâr, Dîde-i ser-mest, Çeşm-i bîmâr, Çeşm-i mest, Gamze-i hûn-hâr, Tîr-i gamze, Gamze-i cellâd

“Sevgilinin yan bakışı, bir emirle âşığının kanını döker.” (G.9-4)

“Sevgilinin gözleri, hasta gibi süzgün bakmaktadır.” (G.14-1)

“Sevgili, elâ gözlüdür.” (G.17-2)

“Sevgilinin bakışı, âşığı sürekli ağlatır.” (G.17-2)

“Sevgilinin bakışı, âşığın sabrını yağmalar.” (G.25-1)

“Sevgilinin yan bakışı, âşığını delirtir.” (G.25-1)

“Sevgilinin yan bakışı, zamanın kızlarını hasta ederken bir taraftan da iyileştirir.” (G.28-2)

“Sevgilinin gözünün hazinesi, gönüldür ve onu da bekçisi gamzesidir.” (G.28-3)

“Sevgilinin yan bakışı, istediği kalbi çalabilecek usta bir yan kesiciye benzetilmiştir.” (G.28-4)

“Sevgilinin yan bakışı, servilik kaynağına benzetilmiştir.” (G.28-4)

“Sevgilinin yan bakışı, sadece âşığın anladığı gizli bir ilimdir.” (G.28-5)

“Sevgilinin yan bakışı, cellâda benzetilmiştir.” (G.31-4)

“Sevgilinin gözleri aldatıcıdır ve bir anda gönülleri ele geçirir.” (G.32-3)

“Sevgilinin gözlerini hatırlamak âşığını üzer.” (G.42-1)

“Sevgili gamzesiyle âşığına kılıç çekmektedir.” (Müs.1-2)

“Sevgilinin gamzesi oka benzetilmiştir.” (Mh.1-4)

“Sevgilinin gözü, hastaya benzetilmiştir.” (Mr.1-3)

“Sevgilinin gözleri sarhoşa benzetilmiştir.” (Mh.2-1), (Ş.16-3)

“Sevgilinin gözüne meyledilmesi doğru değildir onun ancak özlemiyle acı çekilir.” (Mh.2-3)

“Sevgilinin bir bakışı bile âşığı için büyük bir iyiliktir.” (§.1-1)

“Sevgili, elâ gözlüdür.” (§.5-1)

“Sevgilinin gözlerinde şefkat görülmez.” (§.16-3)

“Sevgilinin gözleri, ağyar meclisinde bulunup uykusuz kalmasından dolayı güçsüz düşer.” (§.25-4)

“Sevgilinin yan bakışı kan dökücüdür ve âşık onun için canını fedâ eder” (G.27-5)

“Sevgilinin yan bakışı, can yarasına sebep olan amansız bir oka benzetilmiştir.” (G.28-1)

“Sevgili, elâ gözlüdür.” (§.28-2)

“Sevgilinin gözleri âşığını görmez.” (§.28-2)

4.2.3.4.4 Kirpik: Müjgân, Nâvek-i müjgân

“Sevgilinin kirpiği, oka benzetilmiştir.” (G.2-3), (G.32-3)

4.2.3.4.5 Yüz: Rûy, Vech, Tâb-âver-i ruhsâre, Rûy-ı rahşân, Mushaf-ı ruhsâr, Vech-i mâh, Gül-zâr-ı rûy, Şule-i rûy, Meh-rû, Cihet, Mâh, Meh, Tâb-âver-i ruhsâre, Şûle-i rûhsâr, Rûy-ı rahşân, Şems-i eflâk-ı melahat, Vech-i mâh, Dîdâr, Şûle-yi rûy, Meh-rû, Âyet-i hüsn, Cebhe, Nûr-ı cemâl, Mâh-likâ, Mâh-rû, Meh-likâ, Hûrşîd-likâ, Gül rûy, Şems-i cemâl, Nûr-ı vech

“Sevgilinin yüzü, aya benzetilmiştir.” (G.5-3), (G.9-2), (G.10-2), (G.10-5), (G.16-5), (G.18-3), (G.36-1), (G.40-2), (G.41-5), (G.42-5), (Mr.2-7), (Müs.1-5), (Mh.1-2), (Mh.2-2), (§.9-4), (§.13-4), (§.14-3)

“Sevgilinin yüzü, güle benzetilmiştir.” (G.11-4)

“Sevgili güzel yüzüyle âşığını mutlu eder.” (G.12-2)

“Sevgilinin yüzü tertemizdir.” (G.14-2)

“Sevgilinin yanağının parlaklığına ay bile hayran kalır.” (G.14-2)

“Sevgilinin yüzü, âşığına güç verir.” (G.16-1)

“Sevgilinin yüzü, gönülleri kendine hayran bırakır.” (G.27-1)

“Sevgilinin parlak yüzü, gönülleri yakar.” (G.29-3)

“Sevgilinin yüzünü, nurlu aya benzetmek yanlış olur çünkü o, güneş gibidir eşi benzeri yoktur.” (G.32-4)

“Sevgilinin yüzü, öğrencilerin sürekli okuyup ezberlediği kitap sayfasına benzetilmiştir.” (G.35-4)

“Sevgilinin yüzü, gül bahçesine benzetilmiştir.” (G.37-4)

“Sevgilinin yüzü, hasret derdiyle âşık canından usanır.” (G.39-4)

“Sevgilinin yüzü ateşlidir.” (G.42-3)

“Sevgilinin yüzü, âyete benzetilmiştir.” (Müs.1-5)

“Sevgili âşığını feryat ederken görünce yüzünü hemen başka tarafa çevirir.” (Mh.2-2)

“Sevgilinin yüzünün ateşi, âşığın gönülünü yakmaktadır.” (Th.4-4)

“Sevgilinin yüzü olmazsa cennet bile âşığa keyif vermez.” (Th.5-3)

“Sevgilinin yüzü görmek şevk vericidir.” (§.3-2)

“Sevgilinin yüzü nurludur.” (§.4-4)

“Sevgilinin yüzünü her zaman değil ara sıra görmek de âşığa yeter.” (§.4-4)

“Sevgilinin yüzü, güneşe benzetilmiştir.” (§.15-3)

“Sevgilinin güzel yüzü nurludur.” (§.17-3)

“Sevgilinin yüzü, güle benzetilmiştir.” (§.19-2)

“Sevgilinin güzel yüzü, güneşe benzetilmiştir.” (§.19-4)

“Sevgili, yüzünün güzelliğinin güneşiyle etrafını aydınlatır.” (§.19-4)

“Sevgilinin yüzünün parıltısından dünya aydınlanır.” (§.24-1)

“Sevgilinin yüzünü göremeyenler mutsuz olurlar.” (§.24-2)

“Sevgili, yüzünü yüz görümlüğü karşılığında gösterir.” (§.24-5)

“Sevgili yüzünü göstererek âşığını eziyet karanlığından kurtarır.” (§.25-5)

“Sevgilinin yüzü, âşığın ruhunu ve bedenini yakar.” (§.26-4)

4.2.3.4.6 Ağız: Dehen

“Sevgilinin ağızı tatlıdır.” (G.12-1)

4.2.3.4.7 Dudak: Leb, Gonca-leb, Mey-i Lâl

“Sevgilinin dudaklarının hayali öyle kırmızıdır ki, göze yansımalarıyla etrafa bakıldığında her yer kırmızı görünür.” (G.23-2)

“Sevgilinin dudakları, Cem’in şarabına benzetilmiştir.” (G.31-1)

“Sevgilinin dudakları, Meva Cenneti’ndeki Kevser Havuzu’na benzetilmiştir.” (G.31-1)

“Sevgilinin dudakları, gönül hastalığında şifa niyetine içilen suya benzetilmiştir.” (G.31-1)

“Sevgilinin dudakları, konuşmaksızın ayrılık acısının köşesini sürekli anlatır.” (G.31-2)

“Sevgilinin dudakları, konuşan papağana verilen gönül şekerine benzetilmiştir.” (G.31-2)

“Sevgilinin dudakları, gül bahçesinde açılmış bir güle benzetilmiştir.” (G.31-3)

“Sevgilinin dudakları, yan bakışının öldürdüğü kimseleri diriltmektedir.” (G.31-4)

“Sevgilinin dudakları, Hz. İsa’nın ölümlere hayat veren mucizevî çeşmesine benzetilmiştir.” (G.31-4)

“Sevgilinin dudağı, kavuşma bahçesinde açan hoş görünüşlü goncaya benzetilmiştir.” (G.31-5)

“Sevgilinin dudağı şekerlidir.” (Mh.2-4)

“Sevgilinin şekerli dudağı, gönül dileğini avlayan papağana verilir.” (Mh.2-4)

“Sevgilinin dudakları, goncaya benzetilmiştir.” (§.5-5), (§.14-1)

“Sevgilinin dudakları, kırmızı şaraba benzetilmiştir.” (§.5-5)

4.2.3.4.8 Çene: Zekan

“Sevgilinin çene çukuru, âşığı kendisine başlamıştır.” (§.5-3)

4.2.3.4.9 Boy: Kâmet-i dil-dâr

“Sevgilinin boyu gönül çekicidir.” (G.17-3)

4.2.3.4.10 Göğüs: Ber

“Sevgilinin göğsü, gümüşe benzetilmiştir.” (G.33-2)

4.2.3.4.11 El: Dest, Dest-i cevr, Dest-i yâr, Dest-i cefâ, Dest-i rikkat

“Sevgilinin eli, merhametle ayrılık acısını iyileştirir.” (G.12-3)

“Sevgilinin elini rüyada bile olsa öpmek âşık için ümit vericidir.” (G.24-4)

“Sevgilinin elinden ölmek âşığı çektiği acılardan kurtarır.” (G.41-5)

“Sevgilinin eli eziyet edicidir.” (G.44-2)

“İnsana yardım edecek olan gerçek sevgili eli, Allah’ın yardımlarıdır.” (G.45-5)

“Sevgilinin cefâ eli, âşığın ümitlerini yok eder.” (Ş.29-2)

4.2.3.4.12 Ayak: Pây, Kadem-i renc, Kudum, Kubâr-ı pây, Pây-ı hayâl, Hâk-i pây, Gerd-i kadem, Gerd-i pây

“Sevgilinin ayağının tozuna âşık canını fedâ etmeye kendini borçlu hisseder.” (G.12-4)

“Sevgilinin ayağı uyurken rüyada, uyanırken de hayalde öpülerek mutlu olunur.” (G.13-3)

“Sevgilinin ayaklarının altına âşık bedenini halı gibi sermeye isteklidir” (G.27-2)

“Sevgilinin ayağı, gece rüyada öpülür.” (G.29-4), (G.35-2), (Ş.14-1)

“Sevgilinin ayağının toprağından bir haber gelmesi bile âşığın istediği bir şeydir.” (Th.6-4)

“Sevgilinin ayağını öpmek âşığa büyük bir neşe verir ve talihini açar.” (Ş.2-2)

“Sevgilinin ayağını öpmek öpen kişiye ebedî hayatı kazandırır.” (Ş.3-2)

“Sevgilinin ayağının değdiği çimenlik bile sevincinden ağlar. (Ş.3-3)

“Sevgilinin ayağına, gölgenin değdiği gibi değmeyi âşığın gönülü ister.” (Ş.14-1)

“Sevgili eziyet ayaklarıyla çaresiz âşığını ezer.” (Ş.17-3)

“Sevgilinin ayağının tozu, âşıklarının gözüne parlaklık ve şifa verir.” (Ş.19-4),
(Ş.24-2)

“Sevgilinin ayağına yüz sürmek âşık için bir övünç kaynağıdır.” (Ş.21-4)

“Sevgili âşığının evine ayak basarak ona hayat bahşeder.” (Ş.23-2)

“Sevgilinin ayağını öpen âşık bu yüzden bayram eder.” (B.8)

“Sevgilinin ayağına ancak o ayrılıktan vazgeçerse yüz sürülebilir.” (B.9)

4.2.3.5 Sevgiliye ait Diğer Unsurlar

4.2.3.5.1 Bûse

“Sevgilinin dudağını öpmekten âşık büyük bir haz alır.” (G.21-1)

“Sevgilinin elini rüyada bile olsa öpmek âşığı için mutluluk vericidir.” (G.24-4)

“Sevgilinin hayalinin ayağı bile öpmek âşığı diğer âşıkların önüne geçirir.”
(G.35-2)

“Sevgilinin yanağını öpmek inleyen âşığın tek dileğidir.” (Müs.1-2)

“Sevgilinin dudağından öpmeyi isteyen âşık reddedilir.” (Mes.1-5)

“Sevgilinin ayağını bile olsa öpmek âşığı neşelendirir.” (Ş.2-1), (Ş.14-1)

“Sevgilinin ayağını öpmek bile çaresizler için şifa kaynağıdır.” (Ş.3-2)

“Sevgilinin ayağından öpen çimenlik bile bu öpüşten neşelenerek ağlar.” (Ş.3-3)

4.2.3.5.2 Söz: Âteş-zebân, Sühân

“Sevgilinin sözü, ateş gibi âşığının için yakar.” (G.23-1)

“Sevgili bir sözüyle âşığın ümitlerini yok eder.” (Ş.1-2)

“Sevgilinin sözü, servi ağacı gibi doğrudur.” (Ş.26-1)

4.2.3.5.3 Kûy

“Sevgilinin oturduğu yerden ayrılmak âşığa zor gelir.” (G.10-4)

“Sevgilinin mahallesinde başına taş da atılsa âşık bundan şikâyetçi olmaz.”
(Ş.4-3)

4.2.3.5.4 Kapı: Der, Bâb, Âsitân, Bâb-ı lutf, Der-i aşk, Bâb-ı vefâ, Bâb-ı cevır

“Sevgilinin kapısında, Hâtem-i Tay gibi ünlü padişahlar bile bugün yaşasalardı, köle olmak isterlerdi.” (K.1-9)

“Sevgilinin aşkının kapısında can vermek bir övünç kaynağıdır.” (G.15-4)

“Sevgilinin kapısında âşığı kölelik etmek istemektedir.” (G.18-1)

“Sevgilinin kapısından başka bir kapıya gidilmez.” (G.18-7)

“Sevgilinin iyilik kapısı, âşığına kapalıdır.” (G.34-2)

“Sevgilinin kapısının toprağı, âşığının gözüne şifadır.” (G.38-5)

“Sevgilinin kapısı, eziyet doludur. Ama âşık yine de Allah’tan bu eziyetlere dayanma gücü isteyerek kapıdan ayrılmama arzusundadır.” (Ms.1-1)

“Sevgilinin kapısında kötü muameleye bile razı olunur.” (Ms.1-2)

“Sevgiliden vefâ kapısını açması beklenmektedir.” (Th.2-2)

“Sevgilinin kapısının eşiğinde âşığı aşk ateşiyle yanar.” (Th.5-7)

“Sevgili, vefâ kapısından âşığını uzaklaştırır.” (Ş.1-2)

“Sevgili başka kullarına vefâ kapısını açarak âşığının gönülünü kırar.” (Ş.9-4)

“Sevgilinin kapısına aşkıyla yana yana giden âşık, bu kapıda ancak eziyet görür.” (Ş.10-2)

4.2.3.5.5 Etek: Dâmen

“Sevgilinin eteğini âşık bırakmak istemez. Çünkü sevgilinin eteğine bağlı olmak âşığı mahşer günü yüceltir.” (G.15-5)

“Sevgilinin eteğini tutmak âşığa önemli bir derece sağlar.” (G.32-1)

“Sevgilinin eteğini ağyar ele geçirince bu âşığı çok üzer.” (G.37-1)

“Sevgilinin eteği, suçu çok olan âşığı affedebilir.” (Th.3-4)

4.2.3.6 Seven: Âşık, Mecbûr, Bende, Mecnûn, Güncişk, Üftâde, Uşşâk-ı vefâ-dâr, Uşşâk, Mest, Elem-dîde

“Âşık olmak sevgili tarafından eziyet görmeye sebeptir.” (G.3-3)

“Âşık bülbül gibi kendinden geçip figan etmektedir.” (G.6-4)

“Âşık, sâdıktır.” (G.10-3)

“Sâdık âşığn değeri, sevgilinin gözünde düşüktür.” (G.10-3)

“Âşıklar, sevgiliyi gözlerinde fazla büyötmektedirler.” (G.16-2)

“Vefâlı âşıklar sevgilinin alnından dökölen saçına bağlanıp acı çekerler.”
(G.16-3)

“Âşıkların gönölünün hâlini anlamak için gönöl yanmasının ne olduğunu bilmek gerekir.” (G.16-4)

“Âşık olan kişi aşkını sevgiliye açıklayamaz.” (G.19-1)

“Âşık, aşk şarabıyla sarhoştur.” (G.21-5)

“Âşık, sevgilinin kırmızı dudağından sarhoş olmuştur.” (G.35-1)

“Âşık, gönöldeki sevgilinin sarhoşudur.” (Th.3-2)

“Âşık, köleye benzetilmiştir.” (Ş.18-1)

“Âşık, sevgilisinin eline düşmüş çaresiz bir köle gibi onun tüm eziyetlerine katlanır.” (Ş.18-1)

“Âşık, avcı tarafından avlanan serçe kuşuna benzetilmiştir.” (Ş.19-3)

“Âşık olan kişinin bilinci kaybolup sabrı tükenir ve elinde hiçbir şeyi kalmaz.”
(Ş.19-3)

“Âşık, elemli bir göze benzetilmiştir.” (Ş.23-1)

4.2.3.6.1 Gönöl: Dil, Yürek, Dil-i bî-tâb, Murg-ı dil, Debistân-ı dil, Murg-ı gönöl, Derûn-ı kalb, Dil-i bî-çâre, Binâ-yı dil, Dil hânesi, Dil-i güm-rah, Dil-i zâr, Beyt-i kalb, Dil beyti, Bülböl-i dil

“Âşığn gönölüne aşk derdinden ağlayıp şikâyet etmek yakışmaz.” (K.1-5),
(K.1-6)

“Âşığn gönölünün duâ etmesi gerekmektedir.” (G.1-4)

“Âşığn gönölü gam ateşinden yanıp tutuşmaktadır.” (G.3-2)

“Âşığn gönöl derdi, hastalığa benzetilmiştir.” (G.4-1)

“Âşığn gönölü, sevgiliyi sıhhatli görürse elemden kurtulur.” (G.5-3)

“Âşığn gönölünü hasret ateşi yakar.” (G.7-1)

“Âşığn gönölü, ülkeye benzetilmiştir.” (G.7-1), (G.8-1)

“Âşığn gönölünü aşk aydınlatır.” (G.8-1)

“Âşığın gönülü, uzun zaman aşkı yaşayınca aşkın tüm gizli sırları ona ilham olur.” (G.8-3)

“Âşığın gönülü, nazik bir sevgilinin sevdasına düşer.” (G.8-4)

“Âşığın gönülünün, aşk içinde boğulmasından dolayı ayıplanmaması gerekir.” (G.8-5)

“Gönül, sevgili onu istemediği için rakibe kızmaktadır.” (G.9-3)

“Gönülün sevgiliye ulaşmak için ağyarla dost olması güç bir iştir.” (G.10-1)

“Gönül, üzüntüden yıkık dökük bir haldedir.” (G.11-2)

“Gönülün, sevgiliyi üzeceğini düşünerek sürekli ağlamayı bırakması gerekmektedir.” (G.11-3)

“Âşıkların gönülü, sevgilinin eziyetleriyle yanar.” (G.14-4)

“Âşığın gönülünün yanması sevgilinin yüzündendir.” (G.16-4)

“Âşığın gönülü, ayrılık acısıyla yaralanır.” (G.17-1)

“Âşığın gönülü, şişe geçirilip pişirilen ete benzetilmiştir.” (G.17-1)

“Gönül, sevgilinin emrinden çıkmaz.” (G.18-3)

“Âşığın gönülü, aşk ateşi içinde yanmaktadır.” (G.20-1)

“Gönül, sevgilinin dudağını öpünce bunan çok mutlu olur.” (G.21-1)

“Gönül, sevgili uğruna her şeye katlanır da bir tek ağyara katlanmakta zorlanır.” (G.21-4)

“Âşığın gönülündeki ateş, sevgiliden ayrılmasıyla birlikte gönülden sıçrayarak göklere kadar çıkar.” (G.23-3)

“Âşığın gönülü, sevgilinin güzelliğini öyle ezberler ki, bir daha asla unutmaz.” (G.24-3)

“Gönül, sevgiliye rüyada dahi olsa kavuşmaktan büyük mutluluk duyar.” (G.24-4)

“Âşığın gönülünü sevgili aydınlatır.” (G.25-2)

“Âşığın gönülü de bir zaman sevgilinin aşk bahçesine girenlerden olmuş ve burada üzüntü çekmiştir.” (G.26-1)

“Âşığın çektiği ahlardan gönülündeki bütün sırlar anlaşılmaktadır.” (G.26-5)

“Gönül, sevgilinin yüzüne bakıp kendinden geçer.” (G.27-1)

“Gönülün isteği, sevgilinin ayağının altına kendini halı gibi sermektir.” (G.27-2)

“Âşığın gönülünde sevgilinin öldürücü aşkı bulunmaktadır.” (G.29-4)

“Gönül, sevgilinin sayesinde yüce bir mertebeye erişmektedir ve bunu kaybetmemek için onun yanından ayrılmaz.” (G.32-1)

“Âşığın gönülü, sevgilinin hayalinin yattığı yatağa benzetilmiştir.” (G.35-2)

“Âşığın gönülü, sevgilinin ders olarak öğretildiği okula benzetilmiştir.” (G.35-4)

“Âşığın gönülü, sevgilinin peşinde olduğu ava benzetilmiştir.” (G.38-2)

“Âşığın gönülü için sevgilinin saçları tuzaktır.” (G.38-2)

“Âşığın gönülü, sevgilinin tüm eziyetlerine karşı sabırlı olmalıdır.” (G.38-3)

“Âşığın gönülü, sevgilinin saçının tuzağına yakalanan kuşa benzetilmiştir.” (G.40-3)

“Âşığın gönülü, sâdık bir dostu olmadığından ne yapacağını bilemez bir haldedir.” (G.45-1)

“Âşığın gönülünün istediği şey dostlarıdır.” (G.45-3)

“Âşığın gönülünün sevgiliye çektiği gamı anlatmaması daha iyidir.” (Müs.1-1)

“Âşığın gönülü, sevgilinin kapısında kötü muameleye de razıdır ve bundan şikâyetçi olmaz.” (Ms.1-2)

“Gönülü, âşığın hiçbir zaman mutlu etmez.” (Mh.1-1)

“Âşığın gönülüne yapılacak iyilik de kötülük de sevgiliden gelir.” (Mh.1-1)

“Âşığın gönül dileği, sevgilinin dudağıdır.” (Mh.2-4)

“Âşığın gönülü, gamla beslenmektedir.” (Ms.3-2)

“Gönülün içindeki sırlar ortaya dökülürse etrafta âşığa karşı öfke oluşur.” (Ms.3-2)

“Âşık, gönülünü sevgilinin geçici ilgisini görüp ona bağlamamalıdır. Aksi halde çok kötü hallere düşer.” (Ms.3-3)

“Âşığın gönülünü sevgili süsler.” (Ms.3-1)

“Âşığın gönülü, üzüntüden kendinden geçmiş bir haldedir.” (Th.1-1)

“Âşığın gönülünü sevgili elinde tutmaktadır.” (Th.1-2)

“Âşığın gönülü, sevgilinin eziyetiyle virâneye dönmüş bir köşke benzetilmiştir.” (Th.1-3)

“Gönülün, sevgiliye bağlanması âşığın isteği dışındadır ve bu yolda kendisini kaybetmekten de korkar.” (Th.2-1)

- “Âşığın gönülünde sevgiliden ayrılığın yakıcı ateşi bulunmaktadır.” (Th.2-3)
- “Âşığın gönülü, eve benzetilmiştir.” (Th.3-1)
- “Âşığın gönülü, gönülü alan sevgilinin yardımıyla mutlu olur.” (Th.3-1)
- “Âşığın gönülünün sevginin nazarında kıymeti olmadığından gönülün elemleri çoğalmaktadır. ” (Th.3-2)
- “Gönülün gül renkli zamanı, âşığı sarhoş gibi kendinden geçirir.” (Th.3-2)
- “Âşığın gönülüne ümidi olduğu için korku etki etmez.” (Th.3-3)
- “Âşığın gönülü çaresizdir.” (Th.3-3)
- “Âşığın gönülündeki merhamet beklentisi olmasa vücudu işlediği suçların pişmanlığından yok olurdu.” (Th.3-4)
- “Âşığın gönülü, köleye benzetilmiştir.” (Th.3-5)
- “Âşığın gönülünü, sevgili süslemektedir.” (Th.4-1)
- “Âşığın gönülü, ağyarın yaptığı eziyetlerden dilsiz hâle gelmiştir.” (Th.4-1)
- “Âşığın gönülü, gam ateşinin baştanbaşa yaktığı ülkeye benzetilmiştir.” (Th.4-3)
- “Âşığın gönülü, ayrılık ateşiyle yanan eve benzetilmiştir.”(Th.4-4)
- “Gönül, sevgili tarafından incitilmesinde kimseyi suçlu görmemelidir.” (Th.4-5)
- “Âşığın kalbini kırmak ağyarın her zaman yaptığı bir iştir.” (Th.4-5)
- “Âşığın gönülü, gamla beslenir.” (Th.5-1)
- “Âşığın gönülünü ağyara uyan sevgili kırmıştır.” (Th.5-2)
- “Âşığın gönülü, ülkeye benzetilmiştir.” (Th.5-2)
- “Gönül, eğer amacı sevgiliye kavuşmaksa sevgilinin ayrılığının acısıyla yaralı da olsa her zaman hâline şükretmelidir ki ancak bu şekilde ona kavuşur.” (Th.5-6)
- “Gönül, eğer aşk nimetlerine sahip olmak istiyorsa dert taliplisi olmamalıdır.” (Th.5-7)
- “Gönül, ayrılık neşteriyle sürekli acı çekmektedir.” (Th.5-8)
- “Âşığın gönülü, kuşa benzetilmiştir.” (Th.6-4)
- “Gönül, âşık olduktan sonra kendine yabancılaşmıştır.” (Th.6-4)
- “Âşığın gönülü, aşk derdinden dolayı hüznüldür.” (Th.6-5)
- “Gönül, gam tarafından sadece rüyada iken rahat bırakılmaktadır.” (Ş.1-3)
- “Âşığın gönülü, sevgilinin ayağını öpmekten bile mutlu olur.” (Ş.2-1)

- “Âşığın gönülüne ferahlık veren şey sevgilinin iyilikleridir.” (§.3-1)
- “Gönül, sevgiliyi her zaman değil ara sıra görmeyi ister.” (§.4-4)
- “Âşık, gönülünden sevgilinin onu tanımazlıktan gelişinin verdiği acıyı gizler.” (§.5-2)
- “Gönül, sevgilinin çene çukuruna bağlanmıştır.” (§.5-3)
- “Gönül, eğer âşık sabrederse bir gün gamdan kurtulup mutluluğa kavuşacaktır.” (§.7-1)
- “Âşığın gönülü, bir gün yeniden mamur olacak yıkık eve benzetilmiştir.” (§.7-1)
- 1)
- “Âşığın gönülü, temelinden yıkılmış bir eve benzetilmiştir.” (§.9-1)
- “Âşığın gönülünün dayanma gücü kalmamıştır.” (§.9-2)
- “Âşığın gönülü ettiği eziyetlerden dolayı sevgiliden vazgeçmez.” (§.9-3)
- “Âşığın gönülünde sayılamayacak kadar çok yaralar vardır.” (§.10-1)
- “Gönül, yana yana sevgilinin kapısına gider.” (§.10-2)
- “Gönül, sevgilinin kuludur.” (§.10-4)
- “Âşığın gönülü, sevgilinin saçına asılı kuşa benzetilmiştir.” (§.14-2)
- “Âşığın gönülü, utanç ateşi içinde gücünü kaybetmiştir.” (§.15-1)
- “Âşığın gönülü, sevgilinin bir bakışıyla yolunu şaşırması ve hata ederek sevgiliye kul olmaya kalkışmıştır.” (§.15-2)
- “Gönül, çaresizdir.” (§.15-4)
- “Gönül, çaresizliğini açıklayarak sevgilinin kalbine sıkıntı vermektedir.” (§.15-4)
- 4)
- “Âşığın gönülüne aşk yüzlerce yara açmıştır.” (§.16-1)
- “Âşığın gönülünü sevgili elinde tutmaktadır.” (§.16-1)
- “Âşığın inleyen gönülü, ateşte yanmıştır.” (§.16-1)
- “Âşığın gönülü, sevgili tarafından aydınlatılacak eve benzetilmiştir.” (§.17-4)
- “Âşığın gönülü, hasret şarabıyla yokluk neşesini tatmıştır.” (§.18-2)
- “Âşığın gönülü, hicrân taşıyla yıkılmış eve benzetilmiştir.” (§.18-2)
- “Âşığın gönülü, sevgilinin aşk ateşiyle ve feryadın yakıcılığıyla yanar.” (§.18-4)
- 4)
- “Âşığın gönülü, sevgili tarafından avlanan kuşa benzetilmiştir.” (§.19-1)

- “Âşığın gönülüne sevgilinin iyilikleri -ağyara edilenler görülünce- az gelir.”
(Ş.19-1)
- “Âşığın gönlü, ağlayıp inleyen bülbüle benzetilmiştir.” (Ş.19-2)
- “Âşık gönül kuşunu bağlasa da sözünü ona geçiremez.” (Ş.19-2)
- “Âşığın gönlü, eve benzetilmiştir.” (Ş.19-2)
- “Âşığın gönlünde derecesi ölçülemeyecek kadar çok sarhoşluk vardır.” (Ş.21-1)
- “Âşığın gönlü, sevgili tarafından delik deşik edilmektedir.” (Ş.22-2)
- “Âşığın gönlünde devasız bir dert gizlidir.” (Ş.22-3)
- “Gönül, ayrılık acısının köşesine çekilip inler.” (Ş.23-3)
- “Âşığın gönlü, sevgilinin saçının kıvrımına bağlıdır.” (Ş.28-1)
- “Âşığın gönlü, gam kılıcıyla bin parçaya ayrılmıştır.” (B.2)
- “Âşığın gönlü, sevgilinin hayalinden ayrılınca sürekli bir üzüntü içinde kalmıştır.” (B.3)
- “Âşığın gönlünün sevgiliden ayrı kalması olanaksızdır.” (B.3)
- “Âşığın gönlüne cefâ çekenlerle birlikte olmak yakışıır.” (B.5)
- “Gönül, sevgilinin bir anda kırdığı aynaya benzetilmiştir.” (B.10)
- “Âşığın gönlü, sevgilinin oturacağı tahta benzetilmiştir.” (B.15)

4.2.3.6.2 Âşıқта Vücut Aksâmı

4.2.3.6.2.1 Beden: Cism, Ten

- “Âşığın vücuduna sağlık, sevgilinin elinden gelmektedir.” (G.12-3)
- “Âşığın bedeni, ruhunun içinde bulunduğu yerdir.” (G.18-1)
- “Âşığın bedeni de gönlü gibi sevgilinin aşkıyla yanar.” (G.23-1)
- “Âşığın bedeni, kaleye benzetilmiştir.” (G.38-1)
- “Âşığın bedeni, sevgiliden ayrılmanın acısıyla gücünü kaybeder.” (G.38-1)
- “Âşığın bedeni, kafese benzetilmiştir.” (Mh.1-1)
- “Âşığın çektiği acılar sonunda bedeninden canı çıkıp gider.” (Mh.1-1)
- “Âşığın bedeni, sevgili tarafından hasret cehenneminde inleyerek yanmaya terk edilmiştir.” (Mh.1-2)

“Âşığın vücuduna çeşitli eziyetler etseler de o yine de bu eziyetlere dayanır.”
(Ş.13-1)

“Âşığın bedeni, sevgilinin yüzündeki benin kokusundan hayat bulmaktadır.”
(Ş.13-3)

“Âşığın bedeni, aşk ateşi ve feryadın yakıcılığıyla yanarak aşktan coşar.”
(Ş.18-4)

“Âşığın bedeni, sevgilinin yüzünü görünce yanmaya başlar.” (Ş.26-4)

“Âşığın vücudu, sevgilinin aşkından mahvolur.” (B.6)

“Âşığın vücudundaki her kıl sevgiliye yaptığı iyiliklerden dolayı şükretse yine de tam karşılığını vermiş sayılmaz.” (B.13)

4.2.3.6.2.2 Can

“Âşığın canını almakla sevgili onu büyük bir eziyetten kurtarmış olur.” (G.3-3)

“Âşık, gece sevgilisinin hayalini rüyasında görünce canı tazelenir.” (G.6-2)

“Âşığın canı, sevgilinin ayrılığının okuyla zehirlenir.” (G.7-3)

“Âşık canını sevgilinin ayağının tozuna fedâ etmeye kendini borçlu görür.”
(G.12-4)

“Âşıklar canlarını, sevgilinin gözlerini görünce kaybederler.” (G.14-1)

“Âşıkların canı, para, değerli mal gibi servete benzetilmiştir.” (G.14-3)

“Âşıklar en değerli varlıkları olan canlarını sevgili uğruna harcayıp sonunda her şeylerini kaybederler.” (G.14-3)

“Âşık canını sevgilinin aşkının kapısında fedâ etmekle övünür.” (G.15-4)

“Âşığın canı, vücudunda var olduğu sürece sevgilinin kapısında köle olarak kalmayı ister.” (G.18-1)

“Âşığın canı, vücudunda bulunur.” (G.18-1)

“Âşığın canı, sevgilinin aşkının ateşiyle gönülü ve bedeniyle birlikte yanar.”
(G.23-1)

“Âşık, sevgilinin aşk ateşinden canını terk edip mezara girer.” (G.23-6)

“Âşığın canı, sevgilinin aşkının ateşiyle yansa da sevgilinin bundan haberi yoktur.” (G.27-1)

“Âşığın canı, sevgilinin yan bakışıyla yaralıdır.” (G.28-1)

“Âşığın canını, sevgilinin kılıç gibi olan merhametsiz kaşları almak istemektedir.” (G.30-1)

“Âşık canını sevgilinin kirpiğinin okundan korumaya çalışır.” (G.32-3)

“Âşığın canı için sevgilinin saç tuzaktır.” (G.38-2)

“Âşık, sevgilinin yüzünün hasretiyle gurbette canından usanır.” (G.39-4)

“Âşığın canına sevgili her an kastetmektedir.” (G.41-4)

“Âşığın canını almakla kader ona büyük bir iyilik yapmış olur.” (Müs.1-4)

“Canı varsa âşık kadere tahammül edebilir.” (Mes.2-3)

“Âşığın canını sevgilinin bakışının oku deler.” (Mes.2-6)

“Âşığın canı bedeninde çıksa da sevgiliden vazgeçemez.” (Mes.2-8)

“Âşığın canı, çektiği acılar sonucunda kuş gibi bedeninden uçup gider.” (Mh.1-1)

“Âşığın canı, kuşa benzetilmiştir.” (Mh.1-1)

“Âşığın canı, eve benzetilmiştir.” (Mh.1-4), (Ms.2-2)

“Âşığın can evine sevgili yan bakışının okunu saplamıştır.” (Mh.1-1)

“Âşığın can evindeki gönülüne sevgilinin kirpiğinin kılıcıyla yüzlerce yara açılmıştır.” (Ms.2-2)

“Âşık canını, sevgilisinin yolunda kurban ederken ağyara gösterilen ilginin arttığını görerek üzülmemektedir.” (Th.4-4)

“Âşığa sevgilinin dudak kadehindeki şarap can bağışlamaktadır.” (Th.5-1)

“Âşığın canı, sürekli sevgilinin ayrılığının neşteriyle yanmaktadır.” (Th.5-8)

“Âşığın canından gönülü uzun zamandır uzaklaşmıştır.” (Th.6-4)

“Âşığın canının kıymetini gam ateşi rüyada bilir ve onu rahat bırakır.” (Ş.1-3)

“Âşığın canına sevgili çok öfkelenir.” (Ş.1-4)

“Âşığın canı, gönül ve bedeniyle birlikte sevgilinin çene çukuruna hapsolmuştur.” (Ş.5-3)

“Âşığın canı, sevgili tarafından yanağının ateşine atılıp yakılmıştır.” (Ş.6-3)

“Âşık, sevgili tarafından aşk ateşinde yakılmak suretiyle canından usandırılmıştır.” (Ş.10-5)

“Âşık, felek tarafından canından uzaklaştırılmıştır.” (Ş.11-1)

“Âşık, ağyarın mutlu olduğunu görüp kederlenerek canından uzaklaştırılmıştır.” (Ş.11-2)

- “Âşık, sevgilinin yüzündeki benin kokusunda canına can katmaktadır.” (Ş.13-3)
- “Âşığın canı, bir gece rüyasında sevgilinin ayağını öperek sevinmiştir.” (Ş.14-1)
- “Âşığın canı, sevgiliye âşık olunca dünyanın eziyetini şarap gibi içer.” (Ş.15-3)
- “Sevgilisi evine gelmeye tenezzül eden âşık canını onun uğruna kurban etmeye razıdır.” (Ş.17-2)
- “Âşığın canı, serçeye benzetilmiştir.” (Ş.19-3)
- “Âşığın canı, sevgili tarafından kuş gibi avlanmaktadır.” (Ş.19-3)
- “Âşığın canı, sevgilinin yüzünü gördüğü anda ateşten tutuşup yanar.” (Ş.26-4)
- “Âşık, sevgilisinin ayıplanmalardan korunması uğruna Allah’ın canını alması için duâ etmektedir.” (B.11)
- “Âşığın canını sevgilisinin yaptığı iyiliklere karşı günde bin kere vermesi uygun olur.” (B.14)

4.2.3.6.2.3 Yüz

- “Âşığın yüzü, sevgili tarafından nefret perdesi arkasına gizlenmiştir.” (Mh.1-2)
- “Âşığın yüzü, sevgilinin üzerinde yürüdüğü ayak arkadaşıdır.” (Ms.2-1)
- “Âşığın yüzüne düşmanları sevgili tarafından güldürülmektedir.” (Ş.20-3)
- “Âşık yüzünü sevgilisinin ayağına sürdüğü için sürekli övünür.” (Ş.21-4)
- “Âşık, yüzünü sevgilinin ayağına sürmek için ona ricada bulunmaktadır.” (B.13)

4.2.3.6.2.4 Göz: Çeşm, Dîde, Dîde-i nâlân, Çeşm-i hûn-feşân, Çeşmân, Dîde-i bîmâr, Uşşâk-ı vefâ-dîde, Ayn

- “Âşığın gözünü felek fazlasıyla ağlatmıştır.” (G.5-5)
- “Âşığın inleyen gözleri, çağlayan gibi sürekli ağlar.” (G.17-2)
- “Âşığın gözleri, etrafa kan saçmaktadır.” (G.23-2)
- “Âşığın kan dolu gözlerine sevgilinin dudaklarının hayalinin yansımasıyla âşık her yeri ateş içerisindeymiş gibi görür.” (G.23-2)

“Âşık, gözüne sevgilinin yürüdüğü toprağı sürmek için ağırlar topluluğuna kul olur da sevgili yine de bu fedâkârlığını bilmez.” (G.27-3)

“Âşığın gözü için sevgilinin kapısının toprağı ilaç gibi gelir.” (G.37-7)

“Âşık için sevgilinin kapısının toprağını gözüne sürebilmek sevgili tarafından yapılan büyük bir ihsandır.” (G.38-5)

“Âşığın tüm dostları gözünden uzaktadır.” (G.45-3)

“Âşığın gözü hastadır.” (Mr.1-3)

“Âşığın gözüne üzüntü korku salmaktadır.” (Ms.2-3)

“Âşığın gözleri, sürekli yaşarmaya alışmalıdır.” (Ms.2-4)

“Âşığın gözlerinden sevgili gizlendiği zaman yeryüzü gözüne dikenlik gibi görünür.” (Mh.2-3)

“Âşığın gözleri, üzüntüyle dolu şarap kadehi gibidir.” (Th.1-1)

“Âşığın gözleri, sevgilinin yüzünün alevi görmekle nurlanır.” (Th.1-3)

“Âşıkların gözleri, sevgiliye sâdiktir. (Th.4-2)

“Âşıkların sâdik gözlerine sevgili hiç dikkat etmemektedir.” (Th.4-2)

“Âşığın gözlerinden akan yaşlar Nuh Tufanı'nı yeniden meydana getirebilir.” (Th.6-3)

“Sevgili âşığa gözleri kadar yakındır.” (§.1-1)

“Âşığın gözü, sevgili yerine kullanılmıştır.” (§.1-1)

“Âşığın gözleri, sevgilinin aşkına düşmüştür.” (§.16-2)

“Âşığın gözleri, sevgilinin ayrılığının kanıyla dolmuştur.” (§.18-2)

“Âşıklar, gözlerine sevgilinin ayağının tozundan parlaklık vermesini istemektedirler.” (§.19-4)

“Sevgili, âşığının gözüne insanları ok gibi batırmaktadır.” (§.20-3)

“Âşığın gözleri, sevgili yüzünden ızdırıp çekmektedir.” (§.23-1)

“Âşığın ızdırıp çeken gözleri herkes tarafından terk edilmişken sevgilinin gelişle neşelenmiştir.” (§.23-1)

“Âşığın gözleri, uzun zaman sevgiliyi görememekten dolayı ağlarken sevgilinin ayağının tozu gözüne şifa vermiştir.” (§.24-2)

“Âşığın gözleri, sevgilinin hasretiyle uykuyu unutmuştur.” (§.25-2)

4.2.3.6.2.5 Gözyaşı: Yaş, Eşk, Eşk-i çeşm, Eşk-i dîde, Hûn-âbe-i eşk, Sirişk, Hûn-ı sirişk, Seyl-i sirişk-i dîde

“Âşığın gözyaşının çokluğunu, Nil ve Fırat nehirleri kıskanırlar.” (G.4-3)

“Âşığın gözyaşı, Ceyhun Nehri gibi gece gündüz sabırsızca çağlamaktadır.”

(G.4-3)

“Âşığın gözyaşının yanında Nil Nehri bir damla gibi kalır.” (G.22-4)

“Âşık, sevgilinin eşiğinde kanlı gözyaşı dökmektedir.” (G.30-3)

“Sevgilinin gücenmesiyle âşığın gözyaşı yağmur gibi akmaya başlar.”(G.40-2)

“Âşığın gözyaşları, sevgilinin gözlerini anmaktan dolayı dolu dolu akmıştır.”

(G.42-1)

“Âşığın kanlı gözyaşının toprak üzerine akmasıyla toprak kırmızı olmuştur.”

(Mr.1-5)

“Âşık, kanlı gözyaşı akıtmaktadır.” (Mr.1-5)

“Âşık, gam evinde gözyaşını dökmektedir.” (Mh.2-4)

“Çaresiz âşığın gözyaşı, Ceyhun Nehri’ne benzetilmiştir.” (Th.6-5)

“Âşığın gözyaşı, sevgilisini görmesine engel olmaktadır.” (B.9)

4.2.3.6.2.6 Boy: Kûtâh

“Âşığın boyu kısadır.” (Mh.2-2)

4.2.3.6.2.7 Boyun: Gerden

“Âşık boynunda sevgilinin esaret zinciri varmış gibi düşünerek hareket eder.”

(G.32-7)

“Sevgili, gece gündüz yabancılarla konuşup onlara cömert davranırken âşığının boynuna da esaret zincirini bağlar.” (Ş.27-3)

4.2.3.6.2.8 Bel: Miyân

“Âşığın beli, gam ayında tuttuğu ayrılık orucuyla ikiye bükülmüştür.” (Kt.1)

4.2.3.6.2.9 Göğüs: Sîne, Derûn-ı sîne, Sîne-i mecrûh, Sîne-i per-rîş, Sîne-i sûzân, Taht-gâh-ı sîne, Zahm-ı sîne, Ahker-i sîne

“Âşığın göğsünün yarasını görse sevgili bile ağlar.” (G.2-1)

“Âşığın göğsüne sevgilinin oka benzeyen kirpikleri yüz binlerce yara açılmıştır.” (G.2-3)

“Âşığın yaralı göğsünü görse riya ehli de ağlar.” (G.2-3)

“Âşığın göğsü yarayla doludur.” (G.17-1)

“Âşığın göğsünde sevgilinin aşkının ateşi kıyamete kadar yanar.” (G.18-6)

“Âşığın göğsü, gam okuyla parçalanmaktadır.” (G.20-1)

“Âşığın yakıcı göğsünü yanardağ zannetmek yanlış olur. Onun yakıcılığı yanında cehennem ateşi bir kıvılcım gibi kalır.” (G.20-4)

“Âşığın göğsü, yakıcıdır.” (G.20-4)

“Âşığın göğsü, kanata benzetilmiştir.” (G.27-4)

“Âşığın göğüs kanadına sevgili ok gibi kaşlarını geçirince birçok yaralar oluşmuştur.” (G.27-4)

“Âşığın göğsü, ateş koruna benzetilmiştir.” (G.33-2)

“Âşığın göğsündeki ateşi cehennem ateşi kıskanır.” (G.33-2)

“Âşık, yaralı göğsünü iyileştirmek için sevgiliden merhem isterken sevgili eziyet eli ile gelip göğsünde yeni yaralar açar.” (G.44-2)

“Âşığın göğsü, artık kış mevsiminden korkmaz çünkü onun için baharla sonbaharın farkı kalmamıştır.” (G.45-4)

“Âşık, göğsünün içindeki kalbinin hevesine uyup sevgilinin kapısına gidince buradaki bekçi tarafından yakalanarak bu taşkınlığından dolayı ayıplanma taşlarıyla taşlattırılmıştır.” (Mh.1-3)

“Âşığın göğsünün yarası, sevgilinin şefkat ilacıyla iyileşir.” (Ş.12-2)

“Âşığın göğsü, sevgilinin oturduğu tahta benzetilmiştir.” (Ş.13-2)

“Âşığın göğsü, sevgilinin yüzünü gördüğü an kor gibi bir ateşte yanmaya başlar.” (Ş.26-4)

4.2.3.6.2.10 Kulak: Sem

“Âşığın kulağına, şair Hâtîf’in sesi gelir ve ona aşk derdinden ağlamamasını söyler.” (K.1-5)

4.2.3.6.2.11 Ciğer: Ciğer-gâh

“Âşığın ciğeri, sevgilinin ayrılığının şişikle şişlenerek kan ağlamaktadır.” (G.17-1)

“Âşığın ciğeri, sevgilinin kılıç gibi keskin olan kaşlarıyla delinmiştir.” (G.25-2), (G.30-1), (Ş.16-2)

“Âşığın ciğeri, mamur olan ne varsa harap edebilecek buluta benzetilmiştir.” (G.34-1)

“Âşığın ciğeri, kanlıdır.” (Th.6-5)

4.2.3.6.3 Maddî ve Mânevî Hâller

4.2.3.6.3.1 Hasta: Rencûr-ı gam, Bîmâr-ı hasret, Bîmâr, Bîmâne-i dil, Dîde-i bîmâr, Haste-i dil

“Âşık, gönülünde zerre kadar gücü kalmamış gam hastasıdır.” (G.5-4)

“Âşık, sevgilinin ayrılık okunun canını zehirlediği hasret hastasıdır.” (G.7-3)

“Âşığı, hasta eden sevgilinin yan bakışı iyileştirmekte de acele eder.” (G.28-2)

“Âşık, gönül hastasıdır.” (G.31-1)

“Âşığın gözü hastadır.” (Mr.1-3)

“Âşığın hasta gönülünün sevgilinin ilacına ihtiyacı vardır.” (Th.6-1)

4.2.3.6.3.2 Mihnet

“Âşık, zamanın mihnetine lâyık görülmektedir.” (K.1-2)

“Âşık, gece gündüz mihnet ile ağlayıp inler.” (K.1-4)

“Âşığın çektiği mihnet, yatağa benzetilmiştir.” (G.4-1)

“Âşığın sevgiliyi sevdikten sonra tek işi mihnetle ağlayıp inlemektir.” (G.19-3)

“Âşığın mihneti, ateşe tapanların mabedine benzetilmiştir.” (G.22-2)

“Âşığın mihneti, ateşe benzetilmiştir.” (G.23-5)

“Âşığın mihneti, vadiye benzetilmiştir.” (G.39-3)

- “Dünyanın mihneti âşığı dilsiz bırakmıştır.” (G.45-2)
- “Mihnet, âşığın gönülüne tesir etmektedir.” (Mr.1-1)
- “Âşığın gönülü, mihnete uğramıştır.” (Ms.1-1)
- “Âşığın çektiği mihnet, ekmeğe benzetilmiştir.” (Ms.1-3)
- “Âşığın çektiği mihnet, deliliğe benzetilmiştir.” (Th.1-5)
- “Ağyar tarafından âşığa çektirilen mihnet âşığı dilsiz bırakır.” (Th.4-1)
- “Âşık, sevgilinin yakınında olursa vücudu mihnet yüzü görmez.” (§.2-4)
- “Âşık sevgilinin mihnetlerinden ancak yalnızken şikâyet eder.” (§.5-4)
- “Âşığın çektiği mihnet bir gün geçer ve o da sonunda mutlu olur.” (§.7-2)
- “Âşığın çektiği mihnet, şaraba benzetilmiştir.” (§.10-5)
- “Âşık, sevgilinin ayrılığıyla gece gündüz mihnet çekmektedir.” (§.14-1)
- “Âşığın çektiği mihnet, rüzgâra benzetilmiştir.” (§.22-2)
- “Âşığın, sevgilinin iyiliği karşısında mihnetini sevinçle değiştirmesi gerekir.” (§.24-5)
- “Âşığın çektiği mihnet, zincire benzetilmiştir.” (§.27-3)
- “Âşığın çektiği mihnet, yakıcıdır.” (§.28-2)

4.2.3.6.3.3 Gam: Keder, Gussa, Dert, Belâ, Magmûm, Mekdûr, Elem

- “Âşık, felek tarafından dünya gamını çekmeye lââyık görülmüştür.” (K.1-1)
- “Âşık, dünyada gerçekten dert çeken tek insan olarak kendini görüp bu yüzden feleğe isyan etmektedir.” (K.1-2)
- “Âşığa gönül derinden şikâyet etmek yakışmaz.” (K.1-6)
- “Âşığın çektiği gam, eve benzetilmiştir.” (K.1-6)
- “Âşığa huzur veren bir misafir konuk olduğunda gönülünde gama yer kalmaz.” (K.1-12)
- “Âşığın çektiği gam, eti kebab yapmaya yarayan şişe benzetilmiştir.” (G.3-2)
- “Âşığın gönül derdi, hastalığa benzetilmiştir.” (G.4-1)
- “Âşığın çektiği elem, gönülünü bağlayan bağa benzetilmiştir.” (G.5-3)
- “Âşık, gam hastasıdır.” (G.5-4)
- “Âşığın çektiği elem, gönülünü harap eden taş benzetilmiştir.” (G.11-2)

- “Âşığın çektiği gam, gül bahçesine benzetilmiştir.”(G.11-4)
- “Âşık kederli iken sevgiliyi görünce huzura kavuşur.” (G.12-4)
- “Âşık sevgilinin ayrılığından acı çekmektedir.” (G.13-4)
- “Âşığın gönülü laf tanlardan dolayı hiç kederlenmez.” (G.15-2)
- “Âşığı sadece ağyar değil aynı zamanda ters giden talihi de kederlendirir.”
(G.20-2)
- “Âşığın gönülü, sevgilinin ayrılık ve azarlarının verdiği gamdan zevk almaktadır.” (G.21-3)
- “Âşık sadece ağyarın sebep olduğu elemden zevk almaz.” (G.21-4)
- “Âşık, ağyarın elinden çektiği gam yüzünden kabrinde bile rahat edemez.”
(G.23-6)
- “Âşığın çektiği elem, dikene benzetilmiştir.” (G.26-1)
- “Âşığın çektiği gam, âşığın içinde boğulduğu sonsuz bir denize benzetilmiştir.”
(G.29-1)
- “Âşığın başındaki dert sürekli artmaktadır.” (G.33-4)
- “Âşığın başındaki dert dokuz katlı göğü titretebilecek güçtedir.” (G.34-1)
- “Âşığın çektiği gam, ateşe benzetilmiştir.” (G.36-4)
- “Sevgilinin yüzünün hasreti âşığı dertlendirir.”(G.39-4)
- “Âşık, uzak ülkelerde gam çeken kimsesiz birisidir.” (G.39-5)
- “Âşığın çektiği elem, meclise benzetilmiştir.” (G.41-2)
- “Âşığın çektiği gam insanların oturduğu bir köşeye benzetilmiştir.” (G.43-1)
- “Âşığın çektiği gam, âşığın içinde inlediği yatağa benzetilmiştir.” (G.44-4)
- “Gam, âşığın dert ortağıdır.” (G.45-3)
- “Âşık, çektiği gamı sevgiliye anlatmamalıdır.” (Müs.1-1)
- “Âşığın gönülü, aklın nasihatlerini değil gamı dinler.” (Mh.1-5)
- “Âşığın başındaki derdin sabrı da çaresi de güçtür.” (Mh.2-1)
- “Âşığın çektiği gam, üzerinde ah çektiği yatağa benzetilmiştir.” (Mh.2-2)
- “Âşığın çektiği gam, içinde sürekli gözyaşı akıtıp inlediği bir eve benzetilmiştir.” (Mh.2-4)
- “Âşık, aşkın sebep olduğu gam içinde hatırlanmak istemektedir.” (Ms.1-1)
- “Âşık, ezelde aşktan öyle kendinden geçmiştir ki, bir anlık kaygıyla gamdan kendinden geçmez.” (Ms.1-3)

- “Âşığın gönülü gam yiyerek beslenir” (Ms.3-2)
- “Âşığın çektiği gam, içki meclisine benzetilmiştir.” (Th.1-1)
- “Gam, âşığın vücudunun içinde eriyip yok olduğu ateşe benzetilmiştir.” (Th.2-1)
- 1) “Âşık, gam yiyerek beslenmektedir.” (Th.3-2)
- “Gam, âşığın gönülünü yakan ateşe benzetilmiştir.” (Th.4-3)
- “Âşığın gönülü, gam yiyicidir.” (Th.5-1)
- “Gam yas tutulan bir köşeye benzetilmiştir.” (Th.5-3)
- “Âşığın çektiği elemle hayreti gittikçe artmaktadır.” (Th.5-5)
- “Gam, âşığın kanlı gözyaşlarıyla mercan taşına dönen toprağa benzetilmiştir.” (Th.6-1)
- “Âşık, zincirini kırmış Mecnun’un kederine sahiptir.” (Th.6-5)
- “Âşık bin tane dert içinde kalıp kendinden geçer.” (Th.6-5)
- “Gam, âşığı hiç olmazsa rüyasında rahat bırakan ateşe benzetilmiştir.” (§.1-3)
- “Âşık, sevgilinin yanına gelişiyle elem yüzü görmeden neşe içinde yaşar.” (§.3-4)
- “Âşığın sabretmesi sonucunda gönü bir gün gussadan kurtulacaktır.” (§.7-1)
- “Âşık için sevgili uğruna eziyet çekmek dert sayılmaz.” (§.10-2)
- “Gam, âşığın ölmüş kalbiyle yok olduğu köşeye benzetilmiştir.” (§.12-5)
- “Gam, sevgilinin güzel yüzünün düşüncesiyle aydınlanan köşeye benzetilmiştir.” (§.13-3)
- “Âşık gamla doludur.” (§.14-2)
- “Âşığın ümidinin, kederli şeyleri hatırlayarak solar.” (§.14-4)
- “Âşık, sevgili tarafından gamla perişan edilmiştir.” (§.20-2)
- “Âşık, gamdan ölmektedir.” (§.23-2)
- “Âşığı çektiği gam, geceye benzetilmiştir.” (§.24-4)
- “Âşık gamdan kurtulmak için sevgiliden yardım istemektedir.” (§.25-5)
- “Âşık, gam çekicidir.” (§.29-3)
- “Âşığı çektiği gam, gönülünde yaralar açan kılıca benzetilmiştir.”(B.2)
- “Âşık sürekli sevgilinin hayalini kurarak elem içinde kalır.” (B.3)

4.2.3.6.3.4 Hasret: Firâk, Hecr, Hicr, Hicrân, Firkat

“Âşık, çektiği hicrânı anlatsa bunu duyan herkes ağlar.” (G.2-2)

“Hasret, âşığın gönül ülkesini yakan ateşe benzetilmiştir.” (G.7-1)

“Âşık, kendisine zarar veren hasretten bıkmıştır.” (G.7-1)

“Hasret, alışverişin azar azar da olsa devam ettiği hiç sona ermeyen pazara benzetilmiştir.” (G.7-2)

“Hasret, hastalığa benzetilmiştir.” (G.7-3)

“Sevgiliden ayrılık, âşığın canını zehirleyen bir oka benzetilmiştir.” (G.7-3)

“Hasret, ateşe benzetilmiştir.” (G.7-4)

“Hasret, yılanı benzetilmiştir.” (G.7-5)

“Hasret, âşığı bağlayan kuşağa benzetilmiştir.” (G.7-6)

“Âşık, hasretten kaçmaktadır.” (G.7-7)

“Âşığın sevgiliden ayrılığı, yaraya benzetilmiştir.” (G.12-3)

“Ayrılık, âşığı her an yakıp inleyen gama benzetilmiştir.” (G.13-4)

“Âşığın hicrânı, ateşe benzetilmiştir.” (G.13-7)

“Hasret, âşığa acı çektiren ateşe benzetilmiştir.” (G.20-2)

“Hicrân, âşığa acı çektiren yaraya benzetilmiştir.” (G.20-2)

“Âşık, sevgilinin ayrılığından zevk aldığı için bu ayrılığa isteklidir.” (G.21-3)

“Âşığın hicrânı, gözyaşlarının mahvettiği tarlaya benzetilmiştir.” (G.22-4)

“Âşığın sevgiliden ayrılışıyla gönülünden alevler çıkar.” (G.23-3)

“Âşığın hicrânı, dalgaya benzetilmiştir.” (G.29-2)

“Âşığın hicrânı, sevgilinin dudaklarının konuşmaksızın anlattığı köşeye benzetilmiştir.” (G.31-2)

“Hicrân, âşığa tesir ettiğinde başındaki dert artar.” (G.33-4)

“Hicrân, âşığın vücudunu yakan ve cehennemi bile yakabilecek güçte ateşe benzetilmiştir.” (G.36-2)

“Sevgilinin hasreti, âşığın gönülünü yakar.” (G.38-1)

“Hicrân, âşığın beden kalesini yıkar.” (G.38-1)

“Âşığın sevgiliye karşı duyduğu hasret, gönülünü yakar.” (G.38-1)

“Ayrılık, âşığın kana kana içtiği zehre benzetilmiştir.” (G.39-2)

“Sevgilinin yüzünün hasreti, âşığa dert verir.” (G.39-4)

- “Âşığı hicrândan öldürmek mümkündür.” (G.41-5)
- “Âşığın çektiği ayrılık, ateşten yatağa benzetilmiştir.” (G.42-4)
- “Hicrân, âşığın içine daldığı sonsuz bir denize benzetilmiştir.” (G.45-1)
- “Hicrân, âşığın kana kana içtiği şaraba benzetilmiştir.” (Müs.1-3)
- “Âşık, sevgilinin hasretiyle gece ızdırap çeker.” (Mes.2-1)
- “Hasret, âşığın ciğerini yakar.” (Mr.1-1)
- “Hasret, âşığın bedeninin içinde yandığı cehenneme benzetilmiştir.” (Mh.1-2)
- “Âşık, sevgili tarafından hep hicrân içerisinde bırakılır.” (Mh.2-5)
- “Âşığın hicrânı, bahçeye benzetilmiştir.” (Ms.2-3)
- “Âşık, Allah’tan ayrılığı en kısa zamanda kavuşmaya döndürmesi için yalvarır.” (Th.1-3)
- “Âşığın hicrânı, onu sevgiliye bağlayan bir bağa benzetilmiştir.” (Th.1-5)
- “Sevgilinin ayrılığı yakıcıdır.” (Th.2-3)
- “Hasret, çaresi bulunmaya çalışılan ateşe benzetilmiştir.” (Th.2-3)
- “Âşık, ayrılık acısına kolay olmasa da tahammül etmeye çalışmalıdır.” (Th.2-3)
- “Âşık, ayrılığa dair olan sohbeti işitmek istemez.” (Th.2-4)
- “Hicrân, âşığın gönül evini yakmaktadır.” (Th.4-4)
- “Hicrân, sürekli âşığın canını kesen neştere benzetilmiştir.” (Th.5-8)
- “Ayrılık, âşığı yaralamış dikene benzetilmiştir.” (Th.5-6)
- “Hasret, sevgilinin örülü saçları arasına karışmış ipe benzetilmiştir.” (Th.6-1)
- “Ayrılık, sevgilinin ağzından çıkan ateşe benzetilmiştir.” (Th.6-1)
- “Âşık, sevgilinin ayrılığına düşkündür.” (Th.6-1)
- “Âşığın içinde bulunduğu ayrılık, yüke benzetilmiştir.” (Th.6-2)
- “Âşığın sevgiliden ayrılığı gözünden öyle yaşlar akıtır ki, bu yaşlar Nuh Tufanı’nı yeniden meydana getirebilir.” (Th.6-3)
- “Hicrân, âşığın canını yakan ateşe benzetilmiştir.” (§.1-4)
- “Hicrân çeken âşık, cehennem hayatı yaşar.” (§.9-3)
- “Hicrân, âşığı her an sarhoş eden şarap kadehine benzetilmiştir.” (§.10-1)
- “Hicrân, âşığın başına sevgili tarafından saçılan ateşe benzetilmiştir.” (§.10-3)
- “Âşığın gönülü felek tarafından hasrete düşürülmüştür.” (§.11-4)
- “Âşığın içinde bulunduğu hicrân duygusu, âşığın gece gündüz yaşadığı buluta benzetilmiştir.” (§.14-1)

- “Hasret, âşığm gönülüne neşe veren şaraba benzetilmiştir.”(Ş.18-2)
- “Âşığm gözleri, sevgilinin ayrılığının kanıyla dolmaktadır.”(Ş.18-2)
- “Âşığm çektiği hicrân, gönülünü harabeden taş a benzetilmiştir.”(Ş.18-2)
- “Âşık, sevgilinin firakıyla yanmaktadır.” (Ş.20-4)
- “Hicrân, âşığı gönülünün inlediği köşeye benzetilmiştir.” (Ş.23-3)
- “Hicrân, âşığm kalp evini harap etmiştir.” (Ş.23-2)
- “Âşık sevgilinin ayrılığıyla ağlar.” (Ş.24-2)
- “Âşığm gözleri sevgilinin hasretiyle uykuyu unutmuştur.” (Ş.25-2)
- “Firkat, âşığm halini kötüleştirmiştir.” (Ş.25-2)
- “Âşığm çektiği hasret, kana kana içilen şaraba benzetilmiştir.” (Ş.27-1)
- “Âşığm sevgiliden ayrılığı, onu yakan ateşe benzetilmiştir.”(Ş.27-1)
- “Hicrân, bin parçaya ayrılmış gönülün her parçasına yüzlerce yara açar.” (B.2)
- “Ayrılık, âşıkta zerre kadar güç bırakmayan oruca benzetilmiştir.” (B.8)
- “Âşık, sevgilisini görebilmek için ondan ayrılığı bırakmasını istemektedir.”
- (B.9)

4.2.3.6.3.5 Yara: Dâğ, Zahm, Yâre, Mecrûh

- “Âşığm göğsündeki yarayı görse zâlim sevgili bile dayanamayarak ağlar.”
- (G.2-1)
- “Âşığm göğsünde sevgilinin oka benzeyen kirpikleri tarafından açılmış yüz binlerce yarayı görse riyakârlar bile ağlar.” (G.2-3)
- “Âşığm hicrân yarasını sevgili iyileştirebilir.” (G.12-3)
- “Âşık, sevgiliden vazgeçmediği için ağyar tarafından yaranır.” (G.15-5)
- “Âşığm göğsü yarayla doludur.” (G.17-1)
- “Âşığa hicrân yarası acı çektirir.” (G.20-2)
- “Âşığm göğsünde sevgilinin ok gibi kaşlarının açtığı parça parça yaralar vardır.” (G.27-4)
- “Âşığm canında yara açan sevgilinin yan bakışıdır.” (G.28-1)
- “Âşığm yaralı göğsü, sevgiliyi ağyar elinde kurtarmadıkça iyileşemez.” (G.37-1)

“Âşığın gönülündeki yarayı sevgili iyileştirmek yerine daha da kötü hâle getirir.” (G.44-1)

“Âşığın göğsündeki yarayı sevgilinin iyileştirmesini beklerken o daha çok yaralar açar.” (G.44-2)

“Âşığın yüzlerce çaresiz yarası vardır.” (G.44-3)

“Âşığın gönülündeki yara, sevgilinin gül bahçesidir.” (G.45-4)

“Âşığın gönülündeki yaraların sayısı gittikçe artmaktadır.” (Mr.1-6)

“Âşığın gönülündeki yaralardan dolayı şikâyet etmez.” (Ms.2-2)

“Âşık, ayrılık dikenini ile yaralıdır.” (Th.5-6)

“Âşığın gönülünde sayılamayacak kadar çok yaralar vardır.” (§.10-1)

“Âşığın göğsündeki yara, şefkat ilacıyla iyileşir.” (§.12-2)

“Âşığı gönülüne aşk kılıcı yüz yara açar.” (§.16-1)

“Âşığın hüznün yarasına sevgili ağyarı dinleyip bir kez bile merhamet etmez.” (§.27-4)

“Âşığın bin parçaya ayrılmış gönülünün her parçasında yüzlerce yarası vardır.” (B.2)

4.2.3.6.3.6 Vuslat: Vasl, Visâl

“Âşığın sevgiliyle kavuşmayı hayal etmesi boştur.” (G.9-2)

“Sevgiliye kavuşma, gül bahçesine benzetilmiştir.” (G.31-5)

“Âşığın gönülü sevgiliye kavuşmak istemektedir.” (G.40-3)

“Âşık bir kere sevgiliye kavuşsa bu ona yeter.” (Müs.1-3)

“Âşığın sevgiliye kavuşması, sarhoşluk ve neşe veren şarap kadehine benzetilmiştir.” (Ms.1-1)

“Âşık, sevgiliden kavuşma iması olsa da buna inanmamalıdır.” (Ms.3-5)

“Âşığın tüm sevinci, matemi, ah edip inlemesi, dünyada yaşayabilmesi sevgiliye kavuşma ümidinden kaynaklanmaktadır.” (Th.5-3)

“Âşığın amacı sevgiliye kavuşmaksa bu sonunda gerçekleşeceğinden huzursuz olmasına gerek yoktur.” (Th.5-6)

“Âşığın hayalinde sevgiliyle gizli bir kavuşma canlanır.” (§.25-3)

“Âşığın sevgiliye kavuşması, sona eren güne benzetilmiştir.” (§.27-1)

4.2.3.6.3.7 Muhabbet: Sevdâ

“Âşıkta ona ah çektiren bir sevda vardır.” (G.3-5)

“Muhabbet, gece göklere sınır çeken ateşe benzetilmiştir.” (G.8-1)

“Muhabbet, âşığın gönül ülkesini aydınlatan nurlara benzetilmiştir.” (G.8-1)

“Muhabbet, âşıklarla dolu olan gül bahçesine benzetilmiştir” (G.8-2)

“Muhabbet, aşk tekkesinde gönül tarafından keşfedilebilecek sirlara benzetilmiştir.” (G.8-3)

“Muhabbet, sevgiliye açıklanılması mümkün olmayan bir durumdur.” (G.8-4)

“Muhabbet, gönülün içinde gark olduğu ırmağa benzetilmiştir.” (G.8-5)

“Muhabbet, âşığı sarhoş eden şaraba benzetilmiştir.” (G.21-5)

“Gönülü muhabbetle dolu olan âşık yanar.” (G.23-4)

“Ezelerde muhabbetle dolup sarhoş olan âşık, dünya kaygısından etkilenmez.”

(Ms.1-3)

“Muhabbet, gönülün ayrılmadığı kapıya benzetilmiştir.” (Th.3-5)

“Âşık, sevgilinin yüzünü görmeden önce sevdanın ne olduğunu bilmez.” (Th.5-1)

“Âşığın başındaki aşk kimseninkine benzemez.” (Th.5-5)

“Muhabbetin âdâbında kusur etmeyen âşık sonunda sevgiliye kavuşacaktır.” (Th.5-6)

“Muhabbet, âşığın içinde olduğu kaleye benzetilmiştir.” (§.6-5)

“Âşık, muhabbette aşırılık gösteren tek kişidir.” (§.18-4)

“Muhabbet, sevgilinin doruğunda keyif çatıp âşığı avladığı dağa benzetilmiştir.” (§.19-1)

4.2.3.6.3.8 Delilik: Dîvâne, Cünûn, Mecnûn, Şeydâ, Bî-şuûr

“Âşığı sevgilinin yan bakışı delirtir.” (G.25-1)

“Âşığın gönülü, sevgilinin siyah saçlarına tutulduğundan beri delidir.” (G.34-5)

“Âşıkların cennette yüksek bir mertebeleri vardır.” (G.43-3)

“Sevgiliye âşık olup deliren kimseler, o görünüp yürümeye başladığında topluca sevgilinin yanında yürümeye başlarlar.” (Ms.2-1)

“Âşığın delilik köşkü içindeki yeri ona harika gelmektedir.” (Th.1-1)

“Âşık, akılsızlık meyhânesinde benzersiz bir şöhrete sahiptir.” (Th.1-1)
“Âşığın deliliği mihnetten gelmektedir.” (Th.1-5)
“Âşık, divâne olduğu için saçma konuşabilir.” (Th.1-5)
“Kendinden geçen âşık, kederinden zincirini kırıp gezer.” (Th.6-5)
“Âşığın deliliği, kendini kaptırıp gezdiği çöle benzetilmiştir.” (Ş.1-5)
“Delilik, sevgiliye âşık olanların taktığı zincire benzetilmiştir.” (Ş.28-4)
“Sevgilinin aşkıdan kendini kaybedince âşığın canı dünyanın eziyet şarabını içer.” (Ş.15-3)
“Âşık, sevgilinin kendisine bir anlık dikkatlice bakmasından dolayı kendinden geçer.” (Ş.18-1)

4.2.3.6.3.9 Ah

“Âşık başındaki sevda yüzünden sabaha kadar ah eder.” (G.3-5)
“Âşık, göğsünün ateşi başından ateş saçmakta olduğundan ah çeker.” (G.4-2)
“Âşık, sabaha kadar ah ettiğini sevgili duyarsa incineceğinden bunu yapmaktan vazgeçmelidir.” (G.11-3)
“Âşığın ahları, geçici değildir, haşre kadar ah çekmeye devam eder.” (G.14-5)
“Âşığın ahını duyan gök ehli, inleyerek yağmur gibi gözyaşı dökerler.” (G.17-4)
“Sevgilinin saçlarına gönül verdikten sonra âşığın tüm işi ah edip inlemektir.” (G.19-3)
“Âşığın çektiği ahtan felekler kararır fakat sevgilinin taştan kalbine etki etmez.” (G.20-3)
“Âşığın ağzından çıkan ah, dağı ateş içinde bırakır.” (G.23-5)
“Âşığın ahları, etrafa aydınlık yaymakta ve gönülündeki sırları haber vermektedir.” (G.26-5)
“Âşığın ah çekmesinin tesiriyle felekler kararmaktadır.” (G.36-1)
“Âşık ah çekerse yanık kalbinin kıvılcımları arşa kadar çıkıp rakibi yakar.” (G.36-3)
“Sevgiliyi ağyarın elinden almadıkça âşığın yaralı göğsünü ah çekip inlemekten kurtaracak hiçbir şey yoktur.” (G.37-1)

“Dağlardan gelen sesler, âşığın gece gündüz çektiği ahların yankılanıp geri dönmesinden kaynaklanır.” (G.37-2)

“Âşığın ettiği ah, kıvılcımlar saçar.” (G.38-4)

“Âşığın ahı, âlemi nurlandırır” (G.42-2)

“Âşık, hasret ateşinin vadisinde dolaştığı için ah çeker.” (G.42-3)

“Âşığın ettiği ahlar sevgiliyi etkilemez.” (Müs.1-1)

“Âşığın ah edişine sevgili merhamet etmez.” (Mh.1-4)

“Âşığın çektiği ah, feleğin çeliğini baştanbaşa yüz parça edebilecek mızrağa benzetilmiştir.” (Ms.1-4)

“Âşığın ah çekerken gören sevgili başını başka tarafa çevirir.” (Mh.2-2)

“Âşığın hasret çeken gönülünün tüm işi ah çekmektir.” (Mh.2-3)

“Âşık, aklının, düşüncesinin bile kendisine yabancılaşmasına ah etmektedir.” (Th.1-4)

“Âşık, kendisinin ah etmemesini ve sevgilinin de naz yapmamasını arzu etmektedir.” (Th.2-2)

“Âşığın ahı ile faydasız düşünceleri bir tutmak yanlış olur.” (Ş.1-4)

“Aşk kılıcı gönüle yara açtığı anda âşık için ah etmenin zamanı gelmiş demektir.” (Ş.16-1)

“Âşığın uğruna ah ettiği sevgili sonunda onu terk eder.” (Ş.18-3)

“Âşık, sabaha kadar sevgili uğruna pervâne gibi yandığına ah etmektedir.” (Ş.22-2)

“Âşığın çektiği ahın kıvılcımıyla cinler ve melekler tutuşur.” (Ş.29-1)

4.2.3.6.3.10 Nâle: Figân, Efgân

“Âşığa gam evinde inlemek yakışmaz.” (K.1-6)

“Âşık, gam yatağında inleyerek bir şey elde edemez.” (G.4-1)

“Âşık, sevgilinin gül bahçesinde inleyerek adeta bülbül olur.” (G.6-4)

“Âşık, sevgiliye gönülünü bağılandığından beri tüm işi inlemektir.” (G.19-3)

“Âşığın inleyişi, sevgilinin taştan kalbine etki etmez.” (G.20-3)

“Âşık, sevgiliden ayrıldıktan sonra çölde inlemeyi adet etmiştir.” (G.22-2)

“Âşık inlemesiyle halkı rahatsız eder.” (G.26-3)

- “Âşığın yüreğinin yanışının iniltisi göklere kadar çıkar.” (G.33-1)
- “Feleğin mihnetinden âşığın inlemeye hiç kuvveti kalmamıştır.” (G.45-2)
- “Âşığın sevgilinin kapısında inlemesini duyanlar onu ayıplarlar.” (Mh.1-3)
- “Sevgiliden ayrılan âşığın gönülünün tüm işi inlemektir.” (Mh.2-3)
- “Âşığın inleyişi, sevgili tarafından feleğe ulaştırılmıştır.” (Ş.6-3)
- “Âşığın gönül bülbülü, sevgilinin gül yüzünü hatırladıkça inler.” (Ş.19-2)
- “İnleme, âşığın gamını anlayan ve aynı dili konuşan dostudur.” (Ş.22-3)
- “Âşığın gönülü, ayrılık köşesine çekilip inler.” (Ş.23-3)

4.2.3.6.3.11 İnilti, Zâr, Giryân

- “İnleyen âşığın sevgili şefkat göstermez.” (G.3-2)
- “İnleyen âşığın gözlerini felek ağlatır.” (G.5-5)
- “Âşık, hayretinden tüm gece inler.” (G.6-1)
- “Âşığın kalbinin inlemesi sevgilinin gelişiyle son bulur.” (G.12-1)
- “Âşık, sevgilinin cefâsını çektiğinden inler.” (G.13-6)
- “İnleyen âşıklar, tüm varlıklarını sevgili uğruna vererek her şeylerini kaybederler.” (G.14-3)
- “Âşığın inleyen gönülü ateş içinde yanar.” (G.23-1)
- “Âşığın yaralı göğsü inlemekten sevgilinin eteğini ağyar elinden almadıkça kurtulamaz.” (G.37-1)
- “İnleyen âşık, sevgilisini korumak uğruna ölmeye razıdır.” (G.40-5)
- “İnleyen âşık, sevgilinin elinden ölmek ister.” (G.41-5)
- “İnleyen âşığını üzen sevgili ağyarla gidip gönül eğlendirir.” (G.44-5)
- “İnleyen âşığın ölümü sevgilinin vahşetinden olacaktır.” (Mes.2-7)
- “İnleyen âşık, sevgiliden merhamet istese de sevgili tarafından reddedilir.” (Mes.1-10)
- “İnleyen âşığın kalbini felek yıkmaktadır.” (Mr.1-7)
- “Âşığın inleyen bedeni, hasret cehenneminde yanar.” (Mh.1-2)
- “Âşık gam evinde gözyaşı akıtıp inlemektedir.” (Mh.2-4)
- “İnleyen âşık, sevgilinin eziyetini bağış gibi görmektedir.” (Ms.1-2)

- “Âşığın inlemeleri sevgiliye kavuşacağı ümidinden kaynaklanmaktadır.” (Th.5-3)
- “İnleyen âşığın hâli çok kötü görünmektedir.” (Th.6-5)
- “Âşığın kalbi inlemektedir.” (§.6-5)
- “İnleyen âşık, sevgili tarafından canından da uzaklaştırılır.” (§.11-2)
- “İnleyen âşık, gam köşesinde ölmüş gönülüyle yok olurken sevgili iyiliğiyle onu yeniden canlandırır.” (§.12-5)
- “İnleyen âşık, mihnetle hicrân bulutu içinde yaşar.” (§.14-4)
- “İnleyen âşık, hâlini teşhir etmekte ve sevgiliden merhamet dilemektedir.” (§.15-4)
- “Âşığın inleyen gönülü, ateşte yanmıştır.” (§.16-1)
- “Âşık, sevgili gönülünde yüzlerce yara açtığı için inlemeye başlar.” (§.16-1)
- “Sevgili ne zaman âşığın baksa onu inlerken görecektir.” (§.18-1)
- “Sevgili, inleyen âşığı rakibe gösterdiği ilgi ile ayrılık ateşinde yakar.” (§.20-4)
- “Âşığın inlemesinden insanlar rahatsız olurlar.” (§.22-1)
- “İnleyen âşığın hâlini kimse anlamaz.” (§.22-1)
- “İnleyen âşığı gamdan sevgili kurtarabilir.” (§.25-5)

4.2.3.6.3.12 Aşk

- “Aşk, âşığın uzun zaman kaldığı tekkeye benzetilmiştir.” (G.8-3)
- “Aşk, âşığın sürekli yandığı ateşe benzetilmiştir.” (G.13-1)
- “Âşık, aşkla geçici bir süre değil sonsuza inler.” (G.14-5)
- “Aşk, can fedâ edilmekle övünülen kapıya benzetilmiştir.” (G.15-4)
- “Aşk, âşığın mahşer günü yücelmesine sebeptir.” (G.15-5)
- “Aşk, âşığın göğsünde kıyamete kadar yanacak ateşe benzetilmiştir.” (G.18-6)
- “Aşkını açıklamak âşık için çok zordur.” (G.19-1)
- “Aşk, âşığın göğsünde yanan ve cehennemi kıvılcım gibi gösterecek kadar büyük bir ateşe benzetilmiştir.” (G.20-4)
- “Aşk, âşığın sadece gönülünü değil bedenini ve ruhunu da yakar.” (G.23-1)
- “Aşk, âşığı öldüren ateşe benzetilmiştir.” (G.23-6)
- “Aşkın ne olduğunu öğrenen âşık, ateşten zevk alır.” (G.24-1)

- “Aşk, âşığın canını yakan ateşe benzetilmiştir.” (G.27-1)
- “Aşk, âşıkların içine işleyerek pek çok göğsü ateşlemiştir.” (Mes.2-4)
- “Aşk, gönülün içine düştüğü gama benzetilmiştir.” (Ms.1-1)
- “Aşk, âşığın gönülündeki yaraların sevinç goncaları olarak açtığı gül bahçesine benzetilmiştir.” (Ms.-2)
- “Aşk, gönülün canını verdiği muma benzetilmiştir.” (Th.1-2)
- “Aşk, âşığı tanınmadığı bir hâlde gezerken aşkıyla ünlü olduğu ülkeye benzetilmiştir.” (Th.3-5)
- “Aşk, âşığı pervâne gibi yakar.” (Th.5-7)
- “Aşk, âşığın sahip olmak istediği nimetlere benzetilmiştir.” (Th.5-7)
- “Aşk, âşıkların neler yapması gerektiğini bildiren fermâna benzetilmiştir.” (Th.5-7)
- “Aşk, âşığın sürekli kan ağladığı yola benzetilmiştir.” (Th.5-9)
- “Aşk, âşığın aşırıya kaçtığı ateşe benzetilmiştir.” (§.9-3)
- “Aşk, âşığı yakan ateşe benzetilmiştir.” (§.10-5)
- “Aşk, âşığın gönülünde yüzlerce yara açan kılıca benzetilmiştir.” (§.16-1)
- “Aşk, âşığı içinde tutan ele benzetilmiştir.” (§.18-1)
- “Aşk, âşığın bedenini ve gönülünü yakan ateşe benzetilmiştir.” (§.18-4)
- “Aşk, içenin delilik zincirini taktığı ve gönülünü yaktığı şaraba benzetilmiştir.” (§.28-4)
- “Aşk, âşığı vücudunu mahveden ateşe benzetilmiştir.” (B.6)

4.2.3.7 Ağyar: Ağyar-ı bed-kâr, Leşker-i ağyar, Zümre-i ağyar, Rakîb, Kelb, Ağyar-ı kelb-rûy, Ağyar-ı zâlim, Ağyar-ı bed-ahter, El, Sâir kul

- “Sevgiliye yakın olabilmek için ağyarla dost olmak lazımdır.” (G.10-1)
- “Ağyara sevgili tarafından iltifat edilir.” (G.10-2)
- “Ağyar, yalancı ve ikiyüzlüdür.” (G.10-3)
- “Ağyar, âşığı yaralar.” (G.15-5)
- “Ağyar, gönülündeki adalet duygusunu sevgiliye vermiştir.” (G.16-5)
- “Ağyar, âşığa acı çektirir.” (G.20-2)

- “Ağyar eleminden âşık zevk almaz.” (G.21-4)
- “Ağyarın sebep olduğu gam âşığının mezarından ateş çıkmasına sağlar.” (G.23-6)
- “Ağyara sevgili iyilik eder.” (G.24-2)
- “Ağyar sevgili ile bir olup âşığı değersizmiş gibi göstermeye çalışır.” (G.25-3)
- “Ağyarın canına âşık tarafından kastedilir.” (G.26-3)
- “Ağyarlar topluluğuna sevgiliye ulaşmak isteyen âşık kul olur.” (G.27-3)
- “Ağyar, sevgili sayesinde kıyamete kadar mutlu olur.” (G.29-2)
- “Ağyar meclisi, sevgilinin yüzünden parlaklığını almaktadır.” (G.32-5)
- “Ağyar, âşığa ok atar.” (G.33-3)
- “Ağyarın canını almak için âşık sevgiliden izin ister.” (G.34-2)
- “Ağyar, âşığının gönülüne diken gibi batamaz.” (G.34-3)
- “Ağyar sevgilinin eteğini elinde tutmaktadır.” (G.37-1)
- “Ağyar ordusunu âşığının ettiği ahların kıvılcımları yok edecektir.” (G.38-4)
- “Ağyar kötü huyludur.” (G.44-5)
- “Ağyarı sevgilinin bir an bile olsa unutmasını ister âşık.” (Mes.2-9)
- “Ağyar, sevgilinin kapısında inleyen âşığı ayıplama taşlarıyla taşlar.” (Mh.1-3)
- “Ağyar, sevgiliye kavuşma sevincini yaşar.” (Ms.1-2)
- “Ağyara da sevgili bazen görünür.” (Ms.2-1)
- “Sevgili, ağyara da vefâlı davranmaz.” (Ms.3-5)
- “Ağyarla ayrılık zamanlarını arttırması için âşık sevgiliye yalvarır.” (Th.2-2)
- “Ağyar, sevgili ile âşığının yakınlaşmasını kıskanarak kederlenir.” (Th.3-1)
- “Ağyarın bahtı, sevgilinin nazarında değeri fazla olduğundan âşığinkinden daha yüksektir.” (Th.4-1)
- “Ağyara yapılan övgüler aslında âşığa lâyıktır.” (Th.4-1)
- “Ağyarın mihneti, âşığının gönülünü şaşkınlıktan dilsiz bırakmıştır.” (Th.4-1)
- “Ağyarın yaptıkları âşığı bir gün öldürecektir.” (Th.4-1)
- “Ağyar aldattıcıdır ve sevgili ona şefkat gösterir.” (Th.4-2)
- “Ağyar, köpeğe benzetilmiştir.” (Th.4-2)
- “Ağyarın iç yüzü, âşığinkinden farklıdır.” (Th.4-2)
- “Ağyar, sevgilinin saçını eline alıp sürekli koklar.” (Th.4-3)
- “Ağyarla sevgili görüşürler.” (Th.4-3)

- “Ağyara sevgilinin gösterdiği hürmet gittikçe artmaktadır.”(Th.4-4)
- “Kalp kırmak ağyarin huyudur.” (Th.4-5)
- “Ağyar, köpek suratlıdır.” (Th.5-2)
- “Sevgili, köpek suratlı ağyarin dediklerine uyar.” (Th.5-2)
- “Ağyarin sıkıntısı, âşığın sevgiliyle oturmasından kaynaklanır.” (Th.5-4)
- “Ağyar ile kavga etmek âşığa bir şey kazandırmaz.” (Th.5-6)
- “Ağyar, kötü talihlidir.” (Th.6-2)
- “Kötü talihli ağyar, sevgiliye kavuşmakla gittikçe isteğine ulaşmaktadır.”

(Th.6-2)

- “Ağyarin okuna hedef olmak âşık için iyiliktir.” (§.4-3)
- “Ağyari çekmeye âşık şikâyet etmez.” (§.4-3)
- “Rakiplerin yanına sevgili lutfetmek için gider.” (§.9-2)
- “Ağyara sevgili tarafından iltifatlar edilir.” (§.9-2)
- “Ağyar, sevgilinin ay gibi olan yüzünü görür.” (§.9-4)
- “Başka kuluna sevgili, vefâ kapısını açar.” (§.9-4)
- “Ağyara sevgili tarafından vefâ perdesi açılır.” (§.10-3)
- “Ağyar ile dost olmak âşık için güçtür.” (§.10-3)
- “Ağyara âşığın meyletmesi imkânsızdır.” (§.10-4)
- “Ağyar, sevgili tarafından mutlu edilmektedir.” (§.11-2)
- “Ağyar, zâlimdir.” (§.14-2)
- “Ağyar, sevgiliyi elinde tutmaktadır.” (§.14-2)
- “Ağyar, âşığın düşmanıdır.” (§.16-4)
- “Ağyara sevgili tarafından iltifatlar edilir.” (§.18-3)
- “Sevgili, cömertliğini ağyara göstermektedir.” (§.19-1)
- “Ağyarin kalbi, sevgilinin ihsan mumunu yakmasıyla aydınlanır.” (§.20-2)
- “Sevgili, ellerle sabah akşam görüşür.” (§.27-3)
- “Ağyar, zâlimdir.” (§.27-4)
- “Zâlim ağyara uyan sevgili, bir kere bile âşığına merhamet etmez.” (§.27-4)
- “Ağyari bulan sevgili âşığa yabancı olur.” (§.29-2)
- “Ağyarin, sevgiliyi ayıplamaması için âşık canını vermeye razıdır.” (B.5)

4.2.4 Tabiat

4.2.4.1 Kozmik Âlem

4.2.4.1.1 Gökyüzü: Âsumân, Felek, Semâ, Arş

“Gökyüzünde Hz. İsa yaşamaktadır.” (G.6-3)

“Gökyüzünde güneş ve ay gibi parlak cisimler bulunur.” (G.14-2)

“Gökyüzündeki cisimler birbirlerine ışık kaynağı olmaktadır.” (G.16-1)

“Gökyüzünde gök gürültüsü ve yağmur gibi doğa olayları gerçekleşmektedir.”
(G.17-4)

“Gökyüzünün rengi, yeryüzünden yükselen maddelerle kararabilir.” (G.20-3)

“Yeryüzünde yanan ateşin kıvılcımları, gökyüzüne doğru çıkar.” (G.36-3)

4.2.4.1.2 Yıldız: Ahterân, Ahter, Encüm

“Yıldızlar, ışıklarını güneşten alırlar.” (G.35-5)

“Yıldızlar, insanların talihine etki etmektedir.” (Th.6-2)

“Yıldızların sayısı çok fazladır.” (Th.6-2)

“Yıldızların hareketi, insanların talihini değiştirebilir.”(Ş.2-2)

“Yıldızlar, ayın etrafına dizdiği ve onu korumakla görevli askerlere benzetilmiştir.” (Ş.14-3)

“Yıldızların ışıkları, başka bir cismin parlaklığının yansımından oluşur.”
(Ş.21-3)

4.2.4.1.3 Ay: Kamer, Mâh, Mâh-ı dırahşân, Mâh-ı cihân-tâb, Mâh-ı pür-envâre, Meh, Meh-tâb, Bedr-i tâm, Hilâl

“Ay, dönen bir gök cisimidir.” (K.2-11)

“Ayın ışığını, güneşin parlaklığı karanlıkta bırakır.” (G.14-2)

“Ay, güneşin yanında küçücük kalır.” (G.16-1)

“Ay ışığı, toprağı etkilemez.” (G.29-3)

“Ay, ışık kaynağıdır.” (G.32-4)

“Ay, geceleri doğarak etrafı aydınlatır.” (G.42-2)

“Hilal, sevgilinin kaşu gibi kavislidir.” (G.43-4)

“Ayın on dördünde oluşan dolunay, güneşle beraber görünmez olur.” (Mr.2-6)

“Ay, dünyaya ışık verir.” (§.15-1)

“Ay, başka bir cismin ışığını yansıtabilir.” (§.21-3)

“Ay ışığı, bulut içinde kalıp görünmez olabilir.” (§.25-4)

4.2.4.1.4 Venüs Gezegeni: Nâhîd

“Nâhîd Gezegeni, güneşin doğuşuyla görünmez hâle gelir.” (§.25-1)

4.2.4.1.5 Güneş: Şems, Mihr, Hurşîd, Âfitâb

“Güneş parlaklığıyla tüm dünyayı aydınlatır.” (K.2-6)

“Güneş, dönen bir gök cisimidir.” (K.2-11)

“Güneşin parlaklığı, ayınkinden fazladır.” (G.14-2)

“Güneş, aya parlaklık verir.” (G.16-1)

“Güneşin ışınları, bazı cins toprağa etki etmez.” (G.29-3)

“Güneş, yıldızlara parlaklık verir.” (G.35-5)

“Güneşin doğuşuyla karanlıklar aydınlığa dönüşür.” (Th.6-2)

“Güneşin doğuşuyla dünya aydınlanır.” (§.24-3)

“Güneşin doğuşuyla dünya aydınlanır, diğer gezegenler görünmez olur.” (§.25-1)

“Güneşin doğuşu, insanlara moral ve sıhhat vermektedir.” (§.25-3)

4.2.4.1.6 Diğer Kozmik Unsurlar

4.2.4.1.6.1 Burc

“Parlak bir burcda güneş bulunur.” (G.1-2)

“Ay da bir burcda bulunmaktadır.” (§.13-2)

“Ümit burcunda güneş bulunmaktadır.” (§.25-1)

“İhsan burcunda ay bulunmaktadır.” (B.7)

4.2.4.1.6.2 Işık

“Işık, toprağa etki etmektedir.” (G.29-3)

“Doğal ışık kaynağı, gündüz güneş gece ise aydır.” (Th.2-4)

“Işık, yıldızlara da yansiyarak onları parlatır.” (§.21-3)

4.2.4.1.6.3 Karanlık: Leylî, Mânend-i zindân

“Karanlık gece, sevgilinin saçları gibi âşıkları kendisine bağlar.” (G.34-5)

“Karanlık, ay ve güneş ışığı görmeyen zindana benzetilmiştir.” (Th.6-2)

“Karanlık gece, güneşin doğuşuyla aydınlanır.” (§.19-4)

“Karanlıkta yürümek insana sıkıntı verirken yıldızların aydınlığı kolaylık verir”
(§.2-2)

“Karanlığın gece insana eziyet vericiliğinden güneşin sabah doğuşuyla kurtulmak mümkündür.” (§.25-5)

4.2.4.1.6.4 Gölge: Sâye

“Gölge, insanın peşinden ayrılmaz.” (G.18-7)

“Cisimlerin yere vuran gölgeleri vardır.” (§.12-1)

“Gölge, insan yürürken ayağına düşmüş gibi görünür.” (§.14-1)

4.2.4.2 Zaman: Zemân, Dem, Dehr

“Zaman, bazı durumlarda insanlar için eziyet verici olabilir.”(K.1-2)

“Zamanla insanlar birçok şey öğrenebilir.” (G.8-3)

“Uzun zaman âşıklar aşklarını açıklayamadan gizlerler.” (G.19-1)

“Zaman, bazen insanlara acımasız davranabilir.” (Mh.-5)

“Zaman, acı çeken insanlar için daha zor geçer.” (Th.1-2), (Th.6-2)

“Zaman, üzülürken ve sevinirken farklı algılanır.” (§.12-4)

“Zaman geçince ayın doğuşu gerçekleşir.” (§.24-1)

4.2.4.2.1 Bahar, Hazân

“Bahar ile sonbaharın gönülde yarattığı duygular farklıdır.” (G.45-4)

4.2.4.2.2 Sabah: Subh, Seher

“Sabaha kadar âşık acı çeker.” (G.2-5)

“Sabaha kadar acı çekenler birbirlerini teselli etmeye çalışırlar.” (G.3-5)

“Sabah kadar âşık ah eder.” (G.11-3)
“Sabaha kadar âşık sevgilinin hayaliyle acı çeker.” (G.39-3), (G.42-4)
“Sabah çekilmeye başlanan gönül acısı akşama kadar devam eder.” (Th.1-2)
“Sabaha kadar acı çeken âşık inler.” (Th.1-5)
“Sabaha kadar âşık pervânenin mumun ateşinde yanışı gibi aşk ateşinde yanar.” (§.22-2)
“Sabah olunca güneş doğar, dünya aydınlanır.” (§.25-1), (§.25-2)
“Sabaha kadar âşık sevgilinin hayalini kurar.” (§.25-3)
“Sabahın oluşu ve güneşin doğuşuyla karanlığın sıkıcılığından kurtulmak mümkündür.” (§.25-5)

4.2.4.2.3 Gece: Gice, Şeb, Mesâ, Leyâl, Leylî, Şâm

“Geceden gündüze kadarki zaman dilimi olarak kullanılmakta ve süreklilik ifade etmektedir.” (K.1-19), (K.2-4), (G.2-2), (G.4-3), (G.18-3), (G.33-3), (G.37-2), (Müs.1-2), (Mh.1-1), (Mh.1-4), (Th.1-2), (Th.1-5), (§.4-4), (§.5-5), (§.13-4), (§.14-1), (§.21-4), (§.23-1), (§.27-3), (§.29-1), (B.3)
“Gece, mirac hadisesi gerçekleşmiştir.” (Kt.4)
“Gece, âşık karışık duygular içerisine girer.” (G.6-1)
“Gece, âşık sevgilisini rüyasında görür.” (G.24-4), (G.29-4), (G.35-2), (Mes.2-1)
“Gece, karanlıktır.” (G.34-5)
“Gece, âşıklar için sevgiliyi hatırlatıp ağlama vaktidir.” (G.42-1)
“Gece, ay doğup dünyayı aydınlatır.” (G.42-2)
“Gece, âşık sevgilinin hasretiyle acı çeker.” (G.42-3), (G.42-4)
“Gece, çocuklar rahat uyusun diye şekerli süt içirilir.” (Mr.2-6)
“Gece, sarhoşlar meyhâne köşelerinde uyuya kalırlar.” (Th.1-1)
“Gecenin karanlığını güneşin doğuşu bitirir.” (§.19-4)
“Gecenin gamından güneşin aydınlığıyla kurtulmak mümkündür.” (§.24-4)
“Gece, âşıkların gidip dertlerini anlattığı meclisler vardır.” (§.27-2)

4.2.4.3 Su, Toprak, Ateş

4.2.4.3.1 Su

“Şifalı sular, kimseleri iyileştirir.” (G.5-1)

“Su, toprağın rengini değiştirebilir.” (Mr.1-5)

“Su ile içkinin değeri farklıdır.” (Th.5-4)

“Su ile kirler temizlenir.” (§.12-2)

4.2.4.3.1.1 Deniz

“Denizler uçsuz bucaksız gibi görünecek kadar büyüktürler.” (G.29-1)

“Denizin içine dalan kimsenin ıslanmayan hiçbir yeri kalmaz.” (G.45-1)

4.2.4.3.1.2 Dalga

“Denizdeki dalgalar bazen öyle büyük olur ki insanın başını aşar.”(G.29-1)

4.2.4.3.1.3 Bulut

“Buluttan yağan yağmur yeryüzü için büyük bir iyiliktir.” (G.5-1)

“Bulut, insan ciğerine benzetilmiştir.” (G.34-1)

“Âşık, ayrılık bulutu içinde yaşamaktadır.” (§.14-1)

“Bulut, ay ışığını örter.” (§.25-4)

4.2.4.3.2 Toprak

“Toprak içinde insanlar yeniden diriltilene kadar beklerler.” (G.14-5)

“İnsanlar topraktan yaratılmıştır.” (G.15-6)

“Toprak üzerine dökülen suyla renk değiştirebilir.” (Mr.1-5)

4.2.4.3.3 Ateş: Nâr, Şerer, Şerâr, Şûle, Sûz

“Ateş, insan vücudunu yakıp yok eder.” (G.18-6)

“Ateşin yakıcılığına benzer bir his insan gönülünde de duyulur.” (G.20-1),
(Th.6-3), (§.16-1), (§.22-1)

“Ateşin yakıcılık hissi hasret duygusuna benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.20-2), (Th.6-1), (Ş.24-1)

“Ateş, aşk duygusunun gönülü acıtan hâline benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.20-4), (G.23-1), (G.23-3), (G.23-4), (G.23-5), (G.23-6), (G.27-1), (Ms.3-5), (Ş.9-3), (Ş.10-5), (Ş.18-4), (B.3)

“Ateşe tapan insanların bunun için mabetleri mevcuttur.” (G.22-2)

“Kanlanmış gözler etrafa baktığında her yeri ateş içindeymiş gibi görür.” (G.23-2)

“Ateş, sert ve güzel şiir için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.23-7)

“Gönüldeki ateş, âşığa neşe vermektedir.” (G.24-1)

“Ateşte yaşadığına inanılan Semender adında bir masal hayvanı vardır.” (G.25-3)

“Kıvılcımlar, yeryüzünde büyük ateşler çıkarıp her şeyin yanmasına sebep olabilirler.” (G.33-1)

“Cehennem büyük bir ateş kaynağıdır.” (G.33-2)

“Ateş, sevgiliden ayrılığa benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.36-2), (G.42-3), (Th.2-3), (Ş.1-4), (Ş.20-4), (Ş.27-1)

“Âşık gamın sebep olduğu ateşte yanar.” (G.36-4), (Ş.1-3), (Ş.28-2)

“Âşık, gurbette ayrılık ateşinin kıvılcımlarıyla yanar.” (G.39-1)

“Âşığın ahının ateşi dünyayı aydınlatır.” (G.42-2)

“Sevgilinin yüzünün ateşi, âşığı yakar.” (G.42-3)

“Hasret ateşinin vadisinde âşık tüm gece dolaşır.” (G.42-3)

“Ayrılık ateşinin yatağında âşık uzanıp yatar.” (G.42-4)

“Âşık, sevgilinin ayrılığıyla adeta ateşler içinde yanar.” (Müs.1-3)

“Âşık, pervâne gibi ateşte yanmaya hevesli olduğundan yakıcı olan şarabı içer.” (Mh.2-1)

“Körükçü ateşi durmadan yanıp tüter ve etrafa kıvılcım saçar.” (Th.1-2)

“Gam ateşiyle âşığın vücudu erir” (Th.2-1)

“Gam ateşi, âşığı gönül ülkesini yakar.” (Th.4-3)

“Sevgilinin yüzünün ateşi, âşığı yakar.” (Th.4-4)

“Pervâne, kendini ateşe atarak yakar.” (Th.5-7), (Ş.28-1)

“Ateş, utanma duygusuna benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ş.15-1)

“Sevgilinin ateşi, âşığı yakmaktadır.” (Ş.22-4)

“Ateş, sert ve acı konuşan kimselerin sözlerine benzetilmiştir.”(Ş.26-4)

4.2.4.4 Hayvanlar

4.2.4.4.1 Kuşlar

4.2.4.4.1.1 Kuş: Murg

“Kuşlar, iniltiye benzer sesler çıkarırlar.” (G.11-4)

“Kuşlar, seher vaktinde yeni açan çiçeklerin kokusundan dolayı öterler.”
(G.31-3)

“Kuşları avlamak için saç kullanılır.” (G.40-3), (Ş.14-2)

“Kuşlar, uçup giderler.” (Mh.1-1)

“Kuşlar, çiçek bahçelerinde yuva yaparlar.” (Th.6-4)

“Alıcı kuşlar, dağ doruklarında yaşarlar ve avlanırlar. Çünkü onlara verilen taneler az gelir.” (Ş.19-1)

“Kuş, gönül için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ş.19-1)

4.2.4.4.1.2 Bülbül

“Bülbül, inlemeye benzer bir ses çıkarır.” (G.1-1), (G.6-4)

“Bülbül, âşığa benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır.” (G.1-2)

“Bülbülün inlemeye benzer sesinin yakıcı bir özelliği vardır.” (G.23-4)

“Söz söylediği düşünülen bülbül, gülün dikenlerine alışmıştır.” (G.26-2)

“Bülbül, gülü sevdiğinden dikeninden şikâyet etmez.” (G.34-3)

“Bülbüllerin ızdıraplı nağmeleri vardır.” (Ms.2-4)

“Bülbülün sesi, feryada benzer.” (Mh.2-4), (Ş.3-2)

“Bülbül için gül bahçesi kendine has bir dünyadır.” (Ms.3-1)

“Bülbül, gül bahçesinde inlemeleri dinler.” (Th.6-3)

“Bülbül, gönül için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ş.19-2)

“Bülbül, kendisini pervâne gibi ateşe atmaz.” (Ş.28-1)

“Bülbül, ah çekmeye benzer ses çıkarır.” (Ş.7-3)

4.2.4.4.1.3 Tavus

“Tavus kuşları, kendi benzerleriyle birlikte gezerler.” (G.1-3)

4.2.4.4.1.4 Papağan: Tûti

“Papağanlar konuştuklarında şeker verilir.” (G.31-2)

“Konuşması istenen papağanlar konuştuklarında ödül olarak şeker verilir.”
(Mh.2-4)

4.2.4.4.1.5 Serçe: Güncişk

“Serçeleri avlamak için saç kullanılır.” (Ş.19-3)

4.2.4.4.1.6 Semender

“Semender, ateşte yanan bir kuştur.” (G.25-3)

“Semender, ateşin olduğu mekânlarda dolaşır.” (G.42-3)

4.2.4.4.2 Eşek: Merkebân

“Eşek, bedduâ ederek ömrünü geçiren insanlar için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ş.8-1)

“Eşek, insanların hâlini beğenmediği insanlar için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ş.8-3)

“Eşek, bağırp çağırın insanlara benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ş.8-4)

“Eşekler, bir anırma sesi duyunca hep bir ağızdan anırmaya başlarlar.” (Ş.8-4)

4.2.4.4.3 Öküz: Gâvân

“Öküzler, düşüncelerini insanların beğenmediği kişilerin fikirlerini kıskanan varlıklar olarak ifade edilmektedirler.” (Ş.8-3)

4.2.4.5 Bağ, Bahçe

4.2.4.5.1 Bağ

“Bağ, dünya için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.8-2)

“Bağ, sevgiliye kavuşma arzusuna benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.”
(G.18-1)

“Bağ, bülbüllerin inlemeye benzer sesiyle doludur.” (G.23-4)

“Bağda hoş görünüşlü goncalar açar.” (G.31-5)

“Bağ, gönül için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (Ms.2-1)

“Cennette bağlar vardır.” (Mh.2-3)

“Sevgiliye ait olan bağ, kimsenin eline kolay geçmez.” (Ms.3-1)

4.2.4.5.2 emen

“emen, gl bahçesinde biter.” (Th.2-3)

“imenlikte sular coşkun bir şekilde ağlar, gelincikler açar, insanlar
gezinirler.” (ř.3-3)

4.2.4.5.3 Gl bahçesi: Gl-zr, Glistn, Gülşen

“Gl bahçesi, aşıkların toplandıkları bir mekndir.” (G.8-2)

“Gül bahçesinde gezenlere orada bulunan dikenler batar.” (G.26-1)

“Gül bahçesinde bulunan gl için bülbül ter.” (G.34-3)

“Gül bahçesi ile l arasında gözle görülür bir fark vardır.” (G.37-3)

“Gül bahçesi, istenmeyen dikenlerle doludur.” (G.37-4)

“Gül bahçesinden uzak kalan kuşlar sümbül bahçesinde de yaşarlar.” (Th.6-4)

“Gl bahçesinde bülbüller durmadan ter.” (ř.19-2)

“Gl bahçesi, sevgilinin güzelliği için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.”
(G.24-3)

“Gül bahçesi, güzel kadınların gezmekten hoşlandıkları bir yerdir.” (Th.2-3)

“Gl bahçesinde seher vakti açılan gllerin kokusunu alan kuşlar ötmeye
başarlar.” (G.31-3)

“Gül bahçesi, kışın zarar görür.” (G.45-4)

“Gül bahçesinde kırmızı goncalar açar.” (Ms.2-2)

“Gül bahçesinde bülbül yaşar.” (Ms.3-1)

“Gül bahçesi, sevgilinin güzelliği için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.”
(G.6-4)

“Gül bahçesinde inlermiş gibi öten bülbüller vardır.”(Th.6-3)

“Gül bahçesi, gönül için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (§.3-1)

“Gül bahçesi, ümit için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (§.14-4)

4.2.4.5.4 Sünbül Bahçesi: Sünbül-sitân

“Sünbül bahçesi, gül bahçesinden uzak kalan kuşların yuva yaptıkları bir yerdir.” (Th.6-4)

4.2.4.5.5 Dikenlik: Hâr-sitân

“Dikenlik, insanların gözüne hoş gelmeyen bir yerdir.” (Mh.2-3)

4.2.4.6 Nebâtlar

4.2.4.6.1 Servi

“Servi, ince ve keskin görünümlü bir yapıya sahiptir.” (G.28-4)

“Servi ağacı, doğru sözlü kimseye benzetilmiştir.” (§.26-1)

4.2.4.6.2 Gül

“Gül, sevgili için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.1-2), (G.38-1),
(Ms.2-1), (G.8-4), (G.18-1)

“Gül, kırmızı renklidir.” (Ms.2-1)

“Gül, gül bahçesi içinde yaşar ve bülbül orada onu yalnız bırakmaz.” (G.1-1),
(G.34-3)

“Gül için su hayat kaynağıdır.” (G.5-1)

“Gül açmadıkça kuşlar nağmeyle ötmezler.” (G.11-4)

“Güller hoş bir kokuya sahiptirler.” (G.24-4)

“Hoş kokulu gülleri, bülbüller sevip etraflarında dolaştıklarından dikenleri vücutlarına batar.” (G.26-2)

“Güller gül bahçesinde seher vakti açınca bülbüller onların hoş kokusundan etkilenip ötmeye başlarlar.” (G.31-3)

“Gül yaprağı, çok nazik bir yaratılıştadır.” (G.32-6)

4.2.4.6.2.1 Gonca

“Gonca, sevgilinin dudağı için benzetme unsuru olarak kullanılmıştır.” (G.21-1), (G.31-5), (§.5-5), (§.14-1), (Ms.3-1)

“Goncanın insanların hoşuna giden bir görünüşü vardır.” (G.31-5), (Ms.3-1)

“Goncalar gül bahçesinde açarlar.” (Ms.2-2)

“Goncanın kırmızı renkli olanı beğenilir.” (§.5-5)

4.2.4.6.2.2 Diken: Hâr

“Diken, gül bahçesini seven bülbüller için sorun değildir.” (G.34-3), (G.26-2)

“Gülün üzerindeki dikenler, dikkatlice bakılmazsa görülmezler.” (G.37-4)

“Diken, insanın tenine batar.” (Mh.2-1)

“Diken insana batarak yaralar.” (Th.5-6)

“Dikenlerin en çok bulunduğu yer gül bahçesidir.” (G.26-1)

4.2.4.6.3 Lâle

“Lale ile kastedilen gelincik çiçeğinin içinde siyah yaraya benzer benekler vardır.” (§.3-3)

4.2.4.6.4 Yaprak: Berk

“Yapraklar, elle yolunur.” (§.29-2)

“Yapraklar bahçede yakılırdı.” (G.23-4)

“Gül yaprağı son derece naziktir.” (G.32-6)

“Yapraklar, mezarların üzerinde de kendiliğinden biterler.” (G.36-5)

5.METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR VE ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

Metin tespitinde izlenen yol:

1. *Dîvân*'ın metninin hazırlanmasında, tespit edebildiğimiz ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan tek nüshanın metni esas alındı. Hatice Nakiyye Hanım'ın hayatı incelenirken şiirlerinin olduğu öğrenilen Malumât Gazetesi taranarak bulunan bir Türkçe manzumesi de *Dîvân*'a eklenmiştir.
2. Eseri okuyan kişinin daha iyi anlayabilmesi için eserdeki bütün şiirler bugünkü Türkçe ile nesre çevirildi.
3. Temel olarak Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-TürkçeLûgat*'ı kullanılmıştır.¹¹⁸
4. "Manzûme", "Suâl-Cevâb", "Ninni", "Terci", "İstimdât" gibi başlıklar altında karışık olarak yazılan şiirler nazım şekillerine göre düzenlenmiştir.
5. *Dîvân*'daki şiirler kafiyelerine göre elifbâ sırasına göre düzenlendi.
6. Çalışmada kasîdeler için "K", kıt'alar için "Kt", gazeller için "G", müstezat için "Müs", mesnevîler için "Mes", murabbalar için "Mr", muhammesler için "Mh", müseddesler için "Ms", tahmisler için "Th", şarkılar için "Ş", beyitler için "B" kısaltması kullanılmıştır. Gerek indekste gerekse diğer bölümlerde manzumeleri ifade etmek için numaraları ile beyit numarası verilmiştir. (Örnek, G.1-2: Birinci gazelin ikinci beyti.)
7. Nüshada boş bırakılan ya da vezin gereği eksik olan yerlere tarafımızdan yapılan eklemeler köşeli parantez [] içine alınmıştır.
8. Kelimelerin okunuşunda metne sâdik kalmaya çalışılmıştır.
9. Arapça aslı "mahabbet" ve "ışk" olduğu hâlde 19. yüzyıldan itibaren Türkçede "muhabbet" ve "aşk" olarak okunmaya başlandığı için kelimeler "muhabbet" ve "aşk" olarak okunmuştur.
10. Arapça aslında sonlarında iki harf bulunan "hazz", "Hakk" gibi kelimelerin asıllarını koruduk.
11. *Vâv-ı ma'duleler*, üst karakter hâlinde yazılmıştır.

¹¹⁸ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Haz.:Aydın Sami Güneyçal, 16.bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1999.

12. Metinde okunamayan yerler [...] şeklinde gösterilmiştir.
13. Metinde bitişik yazılan bütün kelimeleri aralarına “-” işareti koyarak yazılmıştır. (Örnek, mey-hâne)
14. Metinde bitişik yazılmış olan “ki” ve “iken” bağlaçları kelimeyle aralarında “-” işareti konularak yazılmıştır.
15. Bazı şarkıların nakaratları tekrar yazılmamış sadece “nakarat” kelimesiyle belirtilmiştir. Bu nakaratlar tarafımızdan eklenerek [] işareti içinde yazılmıştır.
16. Şairin ismi vezin gereği kimi yerlerde Nakiye olarak okunmuştur.
17. “Destûr”, “Ninni”, “Terci”, “Suâl-Cevâb”, “Manzûme” vs. başlıkları altında yazılmış şiirler nazım şekillerine göre murabba, muhammes ve müseddes başlıkları altına alınarak düzenlenmiştir.
18. Kelimeler yazılırken yapılan yazım hataları düzeltilmiş ve dipnotlarla belirtilmiştir.

Çeviriyazı alfabesi:

ء, آ, ا	a, e, ‘, ā, a	ص	ş
ب	b	ض	z, ḍ
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s	ع	‘
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	q
خ	ḫ	ك	k, g, ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü, ū
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ی	y, ı, i, ī
ش	ş		

6. NÜSHANIN TANITILMASI

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı, İ.Ü. Nadir Eserler Kütüphanesi'nde (nr.T10156) bulunmaktadır. Silik kırmızı üzerine gri desenleri bulunan kumaş kaplı süssüz cilt üzerinde "10156" numaralı kütüphane etiketi bulunmaktadır. Sırt renksiz kumaşla kaplanmış ve oldukça yıpranmıştır. 1a'da Arap alfabesiyle "Şair Şeref Hanım'ın hemşirezadesi ve Münecimbaşı Osman Sâ'ib Efendi'nin kerîmesi Dârü'l-muallimât Fârisî mu'allimi Hadîce Nakıyye Hânım'ın Mecmû'a-i Eş'ârıdır. Şevvâl 1316'da vefât etmiştir. Yenikapu Mevlevî-hânesi'nde Çınaraltı makberesinde Şeref Hanım'ın kabrine defn idilmiş ise de şimdi kabrinden eser yoktur." yazısı bulunan eserde, yine 1a'da Latin alfabesiyle "İbnül-Emin Mahmut Kemal İnal Kütüphanesi 2668" kayıt numarası bulunmaktadır. Eser 1b'den başlayıp 42a'da bitmektedir. Eser numaralandırılırken karışıklık oluşmuş ve bu karışıklık sonradan düzeltilmeye çalışılırken bazı sayfaların numaraları üzerinde değişiklikler yapılmış ve kazıntılar oluşmuştur. *Dîvân*'ın 14a, 14b, 15a, 21a, 21b, 22a, 22b, 23a, 23b, 24a, 24b, 32b, 33a, 33b, 34a, 34b, 35a, 35b, 36a, 36b, 37a, 37b, 38a, 38b, 39a, 39b, 40a, 40b, 41a boş bırakılmıştır. Sayfalarda farklı sayıda satır bulunmaktadır. Bazı sayfalarda sonradan eklemelerin yapılabileceği izlenimi veren boşluklar bırakılmıştır. Sarı kağıda yazılmıştır. Eser, Nakıyye Hanım'ın kendi yazısıyla rik'a olarak siyah mürekkeple yazılmış olup 236×177 ebatlarındadır. Numaralandırılmış varak sayısı 42'dir. Elimizdeki bilgilere göre tek nüshadır.

Başlangıç:

کار ایندی دله محنت

یا حضرت مولانا

Son:

نیم صنع ستم پیشه ایله دون کیجه ای ماه

یک لحصه ده قردک کوکل ایینه سین ایواه

7. METİN VE NESRE ÇEVİRİSİ

Şâ‘ir Şeref Hânım’ın Hemşire-zâdesi ve Müneccimbaşı ‘Osman Şâ‘ib Efendi’niñ kerîmesi Dârü’l-Mu‘allimât Fârisî mu‘allimi Hâdîce Naqıyye Hânım’ın Mecnû‘a-i Eş‘ârıdır. Şevvâl 1316 da vefât itmiştir. Yeñikapū Mevlevî-hânesinde Çınāraltı maqberesinde Şeref Hânım’ın kabrine defn edilmiş ise de şimdi kabirden eşer yoktur.

Seyyid Mamūd Kemāl’in (...) ¹¹⁹

KASİDELER

1.

Takdîmiyye ¹²⁰

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Neden oldum a felek ben ğam-ı dünyāya sezā
Yok mudur zerrece ¹²¹ inşāf-ı mürüvvet eyā
2. Beni mi buldun eyā miḥnet-i dehre şāyān
Ben miyim dār-ı cihānda çekecek derd ü cefā
3. Vālid ü māderimi aldıñ elimden şad āh
Bu cihān ḥasret ü firqatle ḥarām oldu bañā

¹¹⁹ 1a

¹²⁰ 16a

¹²¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “z” olması gereken harf “j” olarak yazılmıştır.

4. N'eyleyim yok ki penāhım ideyim ḥalimi ' arz
Āh u zār eyler idim miḥnet ile şubḥ u mesā
5. Nā-gehān sem'ime hātīfden irişdi bu sedā
Didi ey dil neden eylersiñ ' acep bunca bükā
6. Saña lāyık mı bu ğam-ḥānede itmek efgān
Saña düşmez bu kadar derd-i dilinden şekvā
7. Bir efendiñ var ider herkesi ğamdan āzād
' Ālīdir himmeti de ' ālemi eyler ihyā
8. Bu cihān ḥalk olalı görmedi mişlün ' ālem
Gelmedi zātı gibi böyle vezīr-i dānā
9. Şu devirde eger olsaydı hezār Hātem
Cümlesi çāker olurdu ḫapusında ḥālā

Velehu

10. ' Arz-ı ḥāl eyleyigör ḥāl-i dil-i nā-şadı
İntikāmıñ alır elbette felekten o saḥā
11. Bende nūş eyleyecek böyle meserret cāmıñ
Geldi ol şevḫ ü neşāt ile vüzerā[']bañā

12. Didim ey ğam saña yer almadı gönlümde benim
Bir fera-n m mis fir bu gece geldi baa
13. İki yüzden h l-i z rım atı¹²² müşkildir  h
Eger itmez iseiz bendeize luf u ‘ aa
14. Sen du‘   eyle Naiyye diyeyim ben  m n
‘  mr   ib lini efv n ide d im Mevl 

1.

Takdimiyye

1. Ey felek! Neden bu dünya gamından bu kadar ok ektim? İyilik konusunda zerre kadar adaletin yok mudur?
2. Ey (felek)! Zamanın eziyetine uygun olarak beni mi buldun? Bu dünyada dert ve eziyet ekecek kii (bir tek) ben miyim?
3. Yüzlerce ah edeyim ki, anne babamı elimden aldın da bu dünya bana ayrılık ve özlemle haram oldu.
4. Bir koruyucum olmadıı iin halimi kime anlatacaımı bilmiyorum. Acı ile gece gündüz inler dururum.
5. Aniden kulaıma gaipten gelen bir ses iliti ve dedi ki, ‘Ey gönül! Acaba neden bu kadar ok alarsın?’
6. Sana bu gam evinde inlemek yakıır mı? Sana gönül derdinden bu kadar ik yet etmek yakımaz.’
7. (Senin) herkesi gamdan kurtaran bir efendin var. Tesiri  yle yücedir ki, tüm dünyayı yeniden canlandırır.
8. Bu k inat yaratıldıından beri dünya (bu efendinin) benzerini görmedi. Onun kendisi kadar bilgili bir vezir (dünyaya) gelmedi.
9. Eer bu zamanda binlerce H tem yaasaydı hepsi kapısında kul olurdu.

¹²² Kelimenin yazılıında imla hatası yapılarak ‘‘ط’’ olması gereken harf yerine ‘‘ت’’ harfi yazılmıtır.

10. Mutsuz gönlün halini anlattırsan mutlaka o cömertlik sahibi, felekten (senin) intikamını alır.
11. Bende böyle bir saadet kadehinin olduğunu görüp o vezirler de bana sevinç ve hasretle geldiler.
12. “Ey gam! Bu gece bana huzur adında bir misafir geldi ve benim gönlümde sana yer kalmadı.” dedim.
13. Eyvah ki, inleyen halimin son bulması, eğer iyilik ve lütufta bulunmazsanız iki sebepten zordur.
14. Ey Nakıyye! Sen dua et, ben âmin diyeyim de Allah sonsuza kadar ömrünü ve talihini arttırsın.

2.

Niyâz¹²³

Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün Mefâ ‘ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Hüdâyâ Hâzret-i Pîr’iñ derinden olmayam merdûd
Derûnum çirk-i ma‘ siyet ile olmuş serd-âlûd
2. Penâhım mürşidim ‘Osmân Efendi’dir dü ‘âlemde
Cilâ-yı çeşm ü dildir pâyına yüz sürmeden maşşûd
3. Cihânda ol Hüdâvend-i kerâmet-güsteriñ ey dil
Ne devletdir bu ‘âcizden olursa kelbleri hoşnûd

¹²³ 2a

4. Şaķın döndürme bu rūy-ı siyāhıñ asitānından
Göñül dünyā vü mā-fihā olam dırsen eger behbūd
5. İder insān niyāz it ğam yime ħayvānlıĝından geĉ
O zātıñ der-gehiñde feyz-i Mevlānā degil mesdūd
6. Günāhım ‘afv ider bī-şekk mürüvvetkānıdır yoķsa
Ĥuzūr-ı devletinde ben ķuluñ ‘isyānı nā-ma‘ dūd
7. O bir genc-i ma‘ārif ma‘den-i feyz-i ħaķıķatdır
Ki anun mişli bu ‘ālem içinde bī-riyā nā-būd
8. Anıñ meddāhıdır ‘ālem Naķiyye sür yüzüñ ħāke
Du‘ā ķıl sāyesinde ŧālī‘iñ ezher cihet mes‘ūd
9. Münācātım o pīr-i feyziñ hemişe cümle miñnetden
Vücūduñ ħıfz idüp ‘ömrin firāvān eylesü[n] Ma‘būd

2.

Niyaz

1. Ey Allah’ım! Pir Hazretleri’nin kapısından gönlüm, asiliĝin kirine bulaşmış durumdayken kovulup uzaklaştırılmayım.
2. Sığınılacak yerim, yol göstericim iki âlemde de Osman Efendi’dir. Gözüme ve gönlüme şifa vermek amacıyla ayaĝına yüz sürerim.
3. Ey gönül! Dünyada ihsan daĝıtan o hükümdarın köpekleri, bu aciz kulundan memnun kalırsa bu (benim için) ne mutluluktur.

4. (Ey gönül!) Eğer dünyada ve ahirette mutlu olmak istersen sakın şu kara yüzünü (Pirin) eşiğinden başka yöne çevirme.
5. İnsan (Mürşidine) yakarır, hayvanlar gibi gam çekmez. Sen de (O'na) yakar. O pirin dergâhında Hz. Mevlânâ'nın irfanı devam etmektedir.
6. Şüphesiz günahımı affeder. Çünkü o, cömertlik kaynağıdır yoksa ben onun verdiği saadetin rahatlığında sayısız isyanı olan bir kulum.
7. O, bir bilgi hazinesi, hakikat irfanının kaynağıdır. Onun benzeri riyasız bir kişi bu dünyada bulunmaz.
8. Ey Nakıyye! Tüm âlem onu metheder. Yüzünü toprağa sür ve dua et, zira onun yardımını sayesinde talihin her yönden kutlu olmuştur.
9. Tüm sıkıntılardan her vakit o irfan ehli pire yakarırım. Allah, vücuduna sağlık verip ömrünü uzun etsin.

KIT'ALAR

1.

İstimdât¹²⁴

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

Olup ben 'âcize çün sâye-bân yâ Hazret-i Şâ' bân
Sen itdir yân te 'sîr-i figân yâ Hazret-i Şâ' bân
Dü tâ kıldı miyânım mäh-ı gamda rûze-i firqat
Bekâm it 'ıyd-ı vuşlatla emân yâ Hazret-i Şâ' bân

1.

İstimdat

Ey Hazret-i Şâbân, benim gibi bir âcizi, düşkünü koru; ettiğim feryatların, inlemelerin etkili olmasını sağla. Gam ayında tuttuğum ayrılık orucu belimi ikiye büktü; ey hazret-i Şâbân kavuşma bayramıyla beni isteğime kavuştur.

¹²⁴ 1b

2.

ꞐıtꞐ a¹²⁵

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

Naꞑıyye 'ācizesin ꞑıl Őefā'et yā Resū'l-allāh
İkī 'ālemde çekdirme ꞑacālet yā Resū'l-allāh
İdüp her bir cihetle ber-murād bu bī-kesiñ bürde
Bula sāyende 'ilm-i bī-nihāyet yā Resū'l-allāh

2.

Kıta

Yā Resulallah! Aciz Nakıyye'ye Őefaat et; onu her iki ālemde de utandırma, bu kimsesizi her yönden muradına eriŐtir de o senin sayende sonsuz ilim elde etsin.

3.

ꞐıtꞐ a¹²⁶

Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Ben günāhkāra i'ānet eyle Allah 'aŐꞑına
Yā Resū'l-allāh Őefā'at eyle Allah 'aŐꞑına
Nefse uydum eyledim cürm ü ꞑabāꞑat bī-ꞑisāb
Rüz-ı maꞑŐerde Őefā'at eyle Allah 'aŐꞑına

¹²⁵ 2a

¹²⁶ 2a

3.

Kıta

Yâ Resulallah! Benim gibi günahkâr bir kuluna Allah aşkı için yardım et.
Nefsime uyup hesapsız suç ve kusur eyledim. Mahşer gününde bana şefaât et.

4.

Ḳıṭʿ a¹²⁷

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿülün

Hezec .--- / .--- / .--

Bu şeb miʿ rāc idüp faḥr-ı ʿālem
Anıñçün zīb-i fer oldı bu ʿālem
Naḳıyye ḥāke sür rüy-ı siyāhıñ
Şefāʿ at eyler ol şāh-ı mükerrerem

4.

Kıta

Bu gece âlemin övünç kaynağı mirac ettiği için bu âlem aydınlıkla süslendi. Ey
Nakiyye! Kara yüzünü toprağa sür. Belki o aziz padişah sana şefaât eder.

GAZELLER

1.

Ġazel¹²⁸

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Ey gül-i gülşen-serāy-ı milket¹²⁹-i şems-i vefā

¹²⁷ 2a

¹²⁸ 3b

¹²⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “S” harfinin üst çizgisi unutulmuş “P” harfi gibi yazılmıştır.

Ḥamdü li 'llāh oldu hem-dem bülbül-i gūyā sañā

2. Pek ğalaṭdır 'andelīb ü gül ne nisbet zātına
Bī- riyā bir burcda vāḳi' dir dü mihr-i pür-ziyā
3. Hem-ser-i ṭāvūs "ṭāvūsī-est" ma' nāsı budur
Oldı çün her vech-ile billāh mānend ü sezā
4. Sende ey dil ṭurmıyor 'aciz Naḳiyye ile hemān
Dest ber-ārīd kim geldi bu gün vaḳt-i du'ā
5. Hem-ser ü ḥiṣān ile maḳṣūd u dil-ḥ'āhım budur
Ḥaṣre dek ṣadr-ı sa' ādetde olun devlet-nümā

1.

Gazel

1. Ey vefa güneşi ülkesinin gül bahçesi içinde bulunan sarayının gülü! Allah'a hamd olsun ki, inleyen bülbül sana can yoldaşı oldu.
2. Gül ve bülbülü senin şahsınla kıyaslamak çok yanlıştır. (Çünkü) parlak iki güneş, riyasız bir burçta olur.
3. Bunun anlamı, her şekilde eşit ve benzer olduğu için 'tavus'un dengi tavustur'.
4. Ey gönül! Aciz Nakıyye (dua etmeden) durmuyor, bu gün dua vakti gelmiştir. Onunla birlikte sen de elini göğşe aç.
5. Eşim dostum ile dileğim haşre kadar talih gösteren saadetin en başında olmandır.

2.

Gazel¹³⁰

Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Görse zaḥm-ı s̄inemi ol pür-vefā ağlar baña
Ehl-i riḳḳatdir o zālīm muṭlaḳā ağlar baña
2. Çekdigim rüz [u] leyāl hicranım taḳrīr eylesem
Hem-niṣ̄in-i bezm olan cevr ü cefā ağlar baña
3. Şad hezārān yara olmuş nāvek-i müjgān-ıla
S̄inemi açsam hemān ehl-i riyā ağlar baña
4. Hālimiñ tefhīm iderse zerresin 'ārif olan
Yād idüp nār-ı derūnum dāimā ağlar baña
5. Kimseden olmaz meded itme Naḳiyye güft-[ü]-gū
Şubḫa dek hem-pā olan renc ü ezā ağlar baña

2.

Gazel

1. Göğsümün yarasımı görse o vefalı (sevgili) benim için ağlar. O zalim (sevgili) merhamet ehlidir, mutlaka bana ağlar.

¹³⁰ 6a. Bu gazel 10a'da da tekrarlanmıştır.

2. Gece gündüz çektiğim acıyı anlatsam meclis arkadaşı olan eziyet ve zulüm benim (çektiklerime dayanamayıp) ağlar.
3. Oka benzeyen kirpikle yüz binlerce yara açılmış göğsümü açsam riya ehli bile hemen ağlamaya başlar.
4. Arif olan (kimseler acıklı) halimin azıcık bir kısmını bile anlasa gönlümün ateşini hatırladıkça benim için ağlar dururlar.
5. Ey Nakıyye! Kimseden sana yardım gelmez, boşuna lakırdı etme. (Ancak sana) sabaha kadar arkadaşlık eden eziyet ve acı haline üzülür.

3.

Ġazel¹³¹

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Rāzıyım cevrine cānā baña sen eyle cefā
Tek raķībānım ile itmeyesiñ zevķ ü şafā
2. Sīh-i ğamla gönül olmaķda aña fer-i biryān
Eylemezsiñ yine ben zārına şefķat cānā
3. ‘Āşık olmaķsa eger cevre sebep sulţānım
Bāri al cānımı zālīm bulayım ben de rehā
4. N’eyleyim çāresi yok hāine düşdi gönlüm
Añladım meşrebini zerrece¹³² yok mihr ü vefā

¹³¹ 10b

¹³² Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “z” olması gereken harf “j” olarak yazılmıştır.

5. Naḳiye gel ikimiz şubḫa kadar āh idelim
Ġalibā bencileyin sende de vār bir sevdā

3.

Gazel

1. Ey sevgili! Rakiple zevk ve sefa etmediğin sürece her eziyetine razıyım yeter ki senden gelsin.
2. Ey sevgili! Gönül gam şişiyle süslenmiş bir kelep olmakta ama sen yine de inleyen (aşığına) merhamet etmezsın.
3. Ey (sevgili) sultanım! Eğer (bana ettiğin) eziyetlere sebep (sana) âşık olmamsa; Ey zalim! Bari canımı al da ben de kurtulayım.
4. Gönüm bir hainin (eline) düştü, ne yapayım çaresi yok. Onun yaratılışında zerre kadar sevgi ve vefa duygusu olmadığını anladım.
5. Ey Nakiyye! Sabaha kadar birlikte oturup ağlayalım. Galiba senin kalbinde de benimkinde olduğu gibi bir aşk var.

4.

Ġazel-i Müşterek¹³³

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Zühdī Beg: Ķandadur eyā devā-yı derd-i dil kimdir ṭabīb
Naḳiyye Ḥānım: Pister-i miḫnetde efgānımıla ḳaldım bī-naşīb
2. N. : Sūz-ı s̄inem tā serimden şu' le-pāş olmaḳda āh
Z. : Seyr idüp nār-ı derūnum şād olur ḳalb-i raḳīb

¹³³ 2b

3. N. : Reşk ider seyl-i sirişk-i d̄ideme N̄il ü Firāt
Z. : Çağlayor her r̄üz [u] şeb m̄ānend-i Ceyh̄ūn b̄ī-şek̄īb
4. Z. : S̄ākiyā baş̄ıñ için vir ayağın b̄ūs ideyim
N. : Çünkü dil mey-h̄āne-i fir̄katda k̄almışdır ġarīb
5. N. : İtme b̄ābından cūdā p̄irim Naḳiyye bendeni
Z. : Zühdi-i b̄ī-çāre de olsun edīb¹³⁴

4.

Gazel

1. Zühdi Bey: Ey! Gönül derdinin ilacı nerededir ve doktoru kimdir?
Nakiyye Hanım: Gam yatağında inlememle bir şey elde edemedim.
2. Kalbimin ateşi ta başımdan (etrafa) ateş saçmaktadır. İçimin ateşini seyreden rakibin kalbi mutlu olur.
3. Nil ve Fırat Nehirleri gözyaşımı kıskanır. (Gözyaşlarım) gece gündüz Ceyhun Nehri gibi sabırsızca çağlıyor.
4. Ey Saki! Başın için ayağını ver de öpeyim. Çünkü gönül ayrılık meyhanesinde garip kalmıştır.
5. Ey pirim! Kapından Nakiyye kulunun uzaklaştırma. Çaresiz Zühdi de (varsın) şair olsun.

¹³⁴ Bu beyit eksik bırakılmıştır.

5.

Gazel¹³⁵

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Nā-mizācdır o gül-i bağ-ı saḥāvet yā Rabb
Ebr-i luṭfuñdan ire āb-ı ifākat yā Rabb
2. Nāzenindir idemez rence taḥammül cānān
Def^c-i emrāzına sen eyle i‘ānet yā Rabb
3. Bu cihetle ola dil bend-i elemden azād
Göster ol māhı bana saĝ u selāmet yā Rabb
4. Öyle rencūr-ı ğamım çekmege firḫat dilde
Ḳalmadı zerrece¹³⁶ billāh liyākat yā Rabb
5. Yeter aĝlatdı felek çeşm-i Naḫıyye zārı
Şiḫḫat-ı yār ile vir zevḳ ü şetāret yā Rabb

5.

Gazel

1. Ey Allah’ım! O cömertlik bahçesinin gülü (olan sevgili) rahatsızdır. İyilik bulutundan şifalı su ona ulaşsın.

¹³⁵ 8b

¹³⁶ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “z” olması gereken harf “j” olarak yazılmıştır.

2. Ey Allah'ım! Sevgili narin yapılıdır eziyete dayanamaz. Hastalıklardan kurtulmasına sen yardım et.
3. Ey Allah'ım! O ay (yüzlü sevgiliyi) bana sağlığına kavuşmuş olarak göster. Bu şekilde gönül keder bağından kurtulsun.
4. Ey Allah'ım! Öyle gam hastasıyım ki, ayrılık çekmeye gönlümün zerre kadar bile gücü kalmadı; (gönlüme bu acıya dayanması için) güç ver.
5. Ey Allah'ım! Felek inleyen Nakıyye'nin gözlerini yeterince ağlattı. Sevgilinin sağlığına kavuşması ile neşe ve mutluluk ver.

6.

Gazel¹³⁷

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Ben yine müstağrağ-ı elṭāf-ı yār oldum bu şeb
Ḥayretimden gāh zār u geh nizā[r] oldum bu şeb
2. Māye-i 'ömrümden ey dil ḵalmamışken bir eşer
Tāze cān aḥz eyleyüp şāḥib-vaḵār oldum bu şeb
3. Bāde-i la' liyle kesb idüp ḥayāt-ı cāvidān
Āsmānda Ḥazret-i 'İsi'ye yār oldum bu şeb
4. Gülşen-i ḥüsnünde şemm idüp verd-i teriñ
Mest ü pür-efgān olup güyā hezār oldum bu şeb

¹³⁷ 9b

5. Bunca luṭf-ı bî-şümârîñ lâl olunca şükürne
Ey gönül hem-çün Naḳıyye şerm-sâr oldum bu şeb

6.

Gazel

1. Bu gece sevgilinin iyiliklerine boğulmuş bir şekilde şaşkınlığımdan güçsüz ve ağlamaklı oldum.
2. Ey gönül! Yaşama gücüm tükenmişken bu gece yeni bir ruh alıp ağırbaşlılık sahibi oldum.
3. Bu gece (sevgilinin) lal (gibi olan kırmızı dudağının) şarabıyla ebedi hayatı kazanıp gökyüzünde Hz. İsa'ya dost oldum.
4. Bu gece (sevgilinin) güzelliğinin gül bahçesinde taze gülü koklayıp sarhoş ve inlemeyle dolu olarak adeta bülbül oldum.
5. Ey gönül! Bu gece sayısız iyiliğinin şükürne dilsiz kesilince Naḳıyye gibi utangaç oldum.

7.

Ġazel¹³⁸

Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün

Recez --- / ---

1. Yaḳdı dil mülküñ çün nâr-ı ḥasret
Olmaz mıyım hiç bîzâr- ı ḥasret
2. Dād [ü] sitedler olsa pey-â-pey
İRmez encâme bāzâr-ı ḥasret
3. Nîş itdi tîr-i fırḳatiñ cānım
Oldum nihāyet bîmâr-ı ḥasret

¹³⁸ 8b

4. Deng-i hicramı yükletdi devrân
Eksilse bârî bu nâr-ı asret
5. Deřt-i cefâda olduđda pūyân
Eṭrâfım oldu hep mâr-ı asret
6. Pîrim Naḳıyye zârı ḫalâs it
Bend eylemişdir zünnâr-ı asret
7. Billâh bu rence farkından âḫir
Olsam sezâdır firâr-ı asret

7.

Gazel

1. Hasret ateşi gönül ülkesini yaktığı için hiç hasretten bıkmaz mıyım?
2. Azar azar alışverişler olsa da hasret pazarı sona ermez.
3. Ayrılığının oku canımı zehirledi. Sonunda hasret hastası oldum.
4. Felek, ayrılık sersemliğini (üzerime) yükletti. Hiç olmazsa bu hasret ateşi azalsa.
5. Eziyet çölünde kendini kaptırmış oldum da etrafım hep hasret yılanıyla doldu.
6. Pirim! Hasret kuşayıyla bağlanmış inleyen Nakiyye'yi kurtar.
7. Ayrılığından sonra bu eziyetten kaçan hasret kaçayı olsam yakışır.

8.

Ġazel¹³⁹

Meḫ'ülü Meḫâ 'ilü Meḫâ 'ilü Fe 'ülün

¹³⁹ 11a

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Ser çekdi semāvāta bu şeb nār-ı muḥabbet
Parlatdı gönül mülküni envār-ı muḥabbet
2. Zāhid bu cihān bāğını تنها mı şanursuñ
Tolmuş yine ‘uşşāk ile gül-zār-ı muḥabbet
3. Bir ḥayli zemān ḥān-ḳāh-ı ‘aşḳda tılandın
Keşf oldu mı ey dil saña esrār-ı muḥabbet
4. Duş oldu yine bir gül-i nāzik-tere gönlüm
Ḳābil degil ol meh-veşe izḥār-ı muḥabbet
5. Yok çāre ḥulāşā Naḳıye eyleme ta‘yib
Dil oldu bu dem ğarḳ-ı enhār-ı muḥabbet

8.

Gazel

1. Bu gece aşk ateşi, göklere (kadar uzanarak göklerin) sınırlarını çizdi. Aşk parıltıları, gönül ülkesini aydınlattı.
2. Ey Zahit! Bu dünya bahçesini boş mu sanıyorsun? Aşkın gül bahçesi (her zaman olduğu gibi) yine âşıklerle dolu.
3. Ey gönül! Uzun bir zaman aşk tekkesinde kaldın. Aşk sırları sana ilham olundu mu?
4. Gönlüm yine çok zarif bir gül (gibi sevgilinin) sevdasına rastladı (ama) o ay gibi (güzel sevgiliye) aşkımı göstermek kolay değil.
5. Ey Nakıyye! Sonuç olarak (gönlü) ayıplama, (onun da) başka çaresi yok. Gönül şu an aşk ırmaklarına batmış durumda.

9.

Gazel¹⁴⁰

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

Muzāri' -- / -.- / .-- / -.-

1. Yāriñ gönül mürüvvetin itmek hayāl ' abeş
Dā'im bu yolda sendeki fikr-i muḥāl ' abeş
2. Ol meh idüpdür ğayra vefā ' aşıka ' itāb
İtmen o bī-keremden ümīd-i vişāl ' abeş
3. Yār istemez seni suçı yok bunda kimseniñ
Ey dil raḳībe eylediğiniñ infi'āl ' abeş
4. Emr eyle ğamzeñ kânımı döksün de ol ḥalāş
Ey ḥün-çegān eyleme ḥışm u celāl ' abeş
5. 'Arz eyle derdiñ ḥān-ḳāh-ı bāb-ı cedīde
İtme Naḳıyye kimse ile ḥasbiḥāl ' abeş

9.

Gazel

1. Sevgilinin gönlünün cömertliğini hayal etmek ve asla gerçekleşmeyecek olan bu düşüncenin sende bulunması saçmadır.
2. O ay (yüzlü sevgili), başkalarına vefa gösterip âşığı azarlar. O cimri (sevgiliyle) kavuşmayı ümit etmek boşunadır.

¹⁴⁰ 4b

3. Ey gönül! Sevgili seni istemiyorsa bunda kimsenin suçu yok. (Bu yüzden) rakibe kızman gereksizdir.
4. Ey kendisinden kan akan (sevgili)! Boşuna öfkelenme; emret yan bakışın kanımı döksün de (sen bu öfkeden) kurtul.
5. Ey Nakıyye! Dardını yeni tekkenin kapısına anlat. Başkalarıyla bu konuda dertleşmen sana yarar sağlamaz.

10.

Gazel¹⁴¹

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Yār için ağyāra ey dil āşinā olmağ da güç
Bīm-i halkdan yāre bī-gāne olmağ da güç
2. Yād iderken ol meh ağyāra nevāziş itdigin
Şevk ile gūş eyleyüp bī-iştikā olmağ da güç
3. Şıdķ-ı ‘āşık nezd-i maḥbūbānda mezmūmdur velī
Hem-çü ağyār ḥāmil-i kizb ü riyā olmağ da güç
4. Gerçi ağyārdan melāmet görme de āsān degil
Līk ḥāk-ı kūy-ı cānāndan cūdā olmağ da güç
5. Olma maḥzūn gel Naķıyye nefretinden ol mehiñ
Sen gibi başında zīrā bir cezā olmağ da güç

10.

¹⁴¹ 5a

Gazel

1. Ey gönül! Sevgiliye (ulaşmak için) ağyarla dost olmak da halk korkusundan sevgiliye ilgisiz tavır takınmak da zor bir iştir.
2. O ay (yüzlü sevgili), ağyara iltifat ettiğini anarken (bunu) neşeyle dinleyip şikâyet etmemek de zordur.
3. Sadık âşık (olmak) sevgili katında beğenilmemiştir. Ancak yalancı ve ikiyüzlü ağyar gibi olmak da zor gelir.
4. Her ne kadar ağyar tarafından azarlanmak kolay olmasa da sevgilinin oturduğu yerin toprağından uzaklaşmak da zordur.
5. Ey Nakiyye! O ay (yüzlü sevgilinin) nefretinden dolayı üzülme. Çünkü başında senin gibi bir cezaya sahip olmak da (onun için) zordur.

11.

Gazel¹⁴²

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. N'olur ey bî-kerem bir kez reh-i ehl-i vefâdan geç
Olursuñ soñra nâdim ' âşıka cevr ü cefâdan geç
2. Raķibâ dil gibi seng-i elemle olmadan vîrân
Tolanma çevresin bir dâhı ol şâhib-cefâdan geç
3. Olur rencide elbetde giderse güşuna yâriñ
Gice tâ şubha dek ey dil amân bu âh [u] vâdan geç
4. O gül göstermedikce rüyını ey murğ-ı nâlende
Bu bağ-ı ğamda ğayrı cümle yâd u âşinâdan geç

¹⁴² 9a

5. Eger ister iseñ hem-çün Naqiyye nîk nām almak
Bu ‘âlem içre ey bî-kes hemân zevk ü şafâda[n] geç

11.

Gazel

1. Ey iyilik yapmayan (sevgili)! Ne olur bir kere vefa ehlinin yolundan geçsen.
(Bu yoldan geçtikten) sonra (yaptıklarından) pişman olursun; (bu sebeple)
aşığa haksızlık ve eziyet etmekten vazgeç.
2. Ey rakip! Gönül gibi elem taşıyla harap olmadan, o zulüm sahibinin etrafında
dolaşmayı bırak.
3. Ey gönül! Sevgilinin kulağına geceden sabaha kadar ağlayıp inlediğin giderse
haklı olarak kalbi kırılır. (Bu sebeple) ne olur bunu yapmayı bırak.
4. Ey inleyen kuş! O gül yüzünü göstermedikçe bu gam bahçesinde bundan başka
sözü anıp hatırlama.
5. Ey kimsesiz! Eğer Nakiyye gibi güzel bir isim kazanmak istiyorsan hemen bu
dünyadaki zevk ve eğlenceyi bırak.

12.

Gazel¹⁴³

Fā ‘ilātün Fā ‘ilātün Fā ‘ilātün Fā ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Geldiñ istifsāra ey şîrîn-dehen buldum feraḥ
Ḳalb-i zārımdan silindi ğam hemen buldum feraḥ
2. Bendeñi ezher-cihet billāh dil-şād eylediñ
Bilmiyorsuñ ğālibā cānāndan buldum feraḥ

¹⁴³ 11a

3. Dest-i rik̄katle verirken dāğ-ı hicrana devā
Ten-dürüst oldum o dem ey sīm-ten buldum feraḥ
4. Ben ğubār-ı pāyınā cānım fidāya borcluyum
Çün görünce zātını mağmūm¹⁴⁴ iken buldum feraḥ
5. Ben Naḳıyye sāye-i monlada kesb itdim ser-dār
Ḳalb-i zārımdan silindi ğam hemen buldum feraḥ

12.

Gazel

1. Ey tatlı ağızlı (sevgili)! Sen soru sormaya geldiğinde hemen inleyen gönlümden üzüntü yok oldu ve huzura kavuştum.
2. (Ey sevgili)! Köleni güzel yüzünle mutlu ettin. Sanırım haberin yok ama sevgili sayesinde sevindim.
3. Ey gümüş tenli (sevgili)! Merhamet eliyle ayrılık yarasını iyileştirirken bir anda sağlığıma kavuşup rahat ettim.
4. Ben senin ayağının tozuna, canımı feda etmeyi borçluyum. Çünkü kederli iken seni görünce huzura kavuştum.
5. Ey Nakiyye! Molla'nın gölgesinde kumandanlığı kazandım. İnleyen kalbimden üzüntü silindi, (onun yerine) neşe doldu.

13.

Ġazel¹⁴⁵

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

¹⁴⁴ Kelime yazılırken “ġ” harfinin noktası yazılmamıştır.

¹⁴⁵ 3a

1. Efendim kaldı mı yādında hayrān olduğum günler
Dem-a-dem āteş-i ‘ aşkıñla sūzān olduğum günler
2. Görüp cem‘ iyyet-i ‘ uşşākımı zūlfüñ hevāsında
Gelür mi hātıra cānā perişān olduğum günler
3. Niç’oldı gāh rü ’yāda gehi hūlyāda¹⁴⁶ ey zālīm
Öpüp pāyñ o neş ’eyle fūrūzān olduğum günler
4. Ferāmūş olmıyor bir şāniye billāhi hātırdan
Ġam-ı hicriñle her sā‘ atde nālān olduğum günler
5. Döner mi ‘ aksine eyā yanup nār-ı tegāfülden
Ümīdiñ nigāhıñla ġazel-h’ān olduğum günler
6. N’olur dönse girü ey dil o hūn-riziñ cefāsıyla
Düşüp dest-i vefāda zār u giryān olduğum günler
7. Çıkar zānn itme hātırdan o şūh-ı fitne-engiziñ
Naḳıyye nār-ı hicranıyla biryān olduğum günler

13.

Gazel

1. (Sevgili) efendim! Sana çok tutkun olduğum; sürekli aşkının ateşiyle yandığım o günleri hatırlıyor musun?
2. Ey sevgili! Âşıklar topluluğunu (senin) zūlfünü arzuluyorken görüp de perişan olduğum günler aklına geliyor mu?

¹⁴⁶ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ﺯ” harfinden sonra bulunması gereken “ﺝ” harfi yazılmamıştır.

3. Ey zalim (sevgili)! Uyurken rüyada, uyanıkken hayalimde ayağımı öperek o neşeyle parladığım günler nereye gitti?
4. Allah için, ayrılık gamıyla sürekli inlediğim günler bir an bile olsa aklımdan çıkmıyor.
5. Ey (sevgili)! (Aşkımı) anlamazlıktan gelmenin ateşiyle yandığım ve yan bakışının ümidiyle gazeller okuduğum günler tersine döner mi?
6. Ey gönül! Ne olur o kan dökücünün (sevgilinin) eziyetiyle vefa eline düşüp ağlayıp inlediğim günler geri dönse?
7. Ey Nakıyye! O fitne çıkarıcı sevgilinin ayrılığının ateşiyle yandığım günlerin aklımdan çıkacağını zannetme.

14.

Ġazel¹⁴⁷

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Duş olup şimşir-i ebrünā cihān kurbān olur
Çeşm-i bīmārīñ gören üftādegān bī-cān olur
2. Bī-riyā bir veche mālīksin ki ey şems-i cihān
Şū‘le-i rūhsārına māh-ı felek hayrān olur
3. Kıymet-i la‘l-i lebiñ bulmağ için ‘uşşāk-ı zār
Nağd-i cān u dil virüp bī-şabr u bī-sāmān olur
4. Mālīk-i dūzāḡ mısın eyā nesin bildir baña
Āteş-i cevrinde zīrā biñ gönül sūzān olur
5. Şanma cānā şimdilik ‘aşkıñla eyler āh u vāh

¹⁴⁷ 3b. Bu gazel, 7b’de tekrarlanmıştır.

Zīrā hāk içre Naḳıyye ḥaṣre dek nālān olur

14.

Gazel

1. Senin kaşının kılıcına yakalanan, ona tutulan herkes şüphesiz ki onun kurbanı olur; senin hasta gibi baygın gözlerini gören düşkün âşıklar da elbet canlarından olur.
2. Ey dünyanın güneşi (olan sevgili)! (Öyle) parlak bir yüze sahiptin ki, yanağının alevine gökyüzündeki ay hayran olur.
3. İnleyen âşıklar, kırmızı dudağının değerini verebilmek için en kıymetli şeylerini verip sabırsız ve perişan hale geldiler.
4. Ey (sevgili)! Cehennem (hâkimi ve kapıcısı olan) Mâlik misin, yoksa nesin bana söyle? Çünkü eziyetlerinin ateşinde binlerce gönül yanar durur.
5. Ey sevgili! Zannetme ki, Naḳıyye şimdilik senin için ağlayıp inler. Bilakis, o toprak altında bile sonsuza kadar senin için inler durur.

15.

Gazel¹⁴⁸

Mefâ ‘îlün Mefâ ‘îlün Mefâ ‘îlün Mefâ ‘îlün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Hemîşe ‘âlemî sūzān iden nār-ı şerārımdır
Zemîni eyleyen ferkend sirişk-i ḥūn-niṣārımdır
2. Zebān-endāz ile şimdi olur mu hiç gönül mekdūr
Hedef olmak benim tîr-i ‘adūya eski kārımdır
3. Cefā-yı dehr ile baḥt-ı siyāha eylemem töhmet
Periṣān eyleyen ‘aqlım o zülf-i tār[u]mārımdır

¹⁴⁸ 7a

4. Şehid-i tîğ-i cevriñ olmadır maṭlûbum ‘ âlemde
Fedâ itmek der-i ‘ aşkıñda cânı iftiḥârımdır
5. Bırakmam dâmeniñ olsam ḥadeng-i zaḥm-ı aġyârdan
Dem-i mahşerde ‘ aşkıñ bâis¹⁴⁹-i ‘ izz [ü] vaḳârımdır
6. Bu ‘ âlemde dile besdir dise ol-şūḥ bir kere
Naḳıyye bî-kesim elân türâb da [...]

15.

Gazel

1. Dünyayı daima yakan benim ateşimin kıvılcımları olduğu gibi yeri sel (misali) aşındıran da etrafa kan saçan gözyaşlarımdır.
2. Düşman okuna hedef olmak benim eskiden beri alışık olduğum bir şeydir. Gönlüm, laf atanlardan dolayı şimdi hiç kederlenmez.
3. Dünyanın eziyetleri ile kara bahtımı suçlamam. Aklımı perişan eden o dağınık saçlarımdır.
4. (Ey sevgili)! Şu dünyadaki tek isteğim senin eziyetinin kılıcıyla şehit olmaktır. Aşkının kapısında canımı feda etmekle övünürüm.
5. Düşman yarısından kayın ağacı gibi bile olsam eteğini bırakmam. Mahşer günü, kıymet ve ağırbaşlılığımın sebebi senin aşkındır.
6. Ey Nakıyye! O güzel (sevgili), bir kere ‘şu zamana kadar kimsesizdim ve toprak da benim [...]’ dese bu dünyada gönle bu yeter.

16.

Gazel¹⁵⁰

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

¹⁴⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ث” harfinden önce bulunması gereken “ء” harfi yerine “ع” harfi yazılmıştır.

¹⁵⁰ 8a

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Doğmuş yine bir mäh-ı dirahşān küçücekdir
Tāb-āver-i ruhsāresi hūrşīd-i felekdir
2. Pervīn didi üftādelər ol dil-bere ammā
Bir bende-i reşk-āver-i iqlim-i melekdir
3. ‘Uşşāk-ı vefā-dārı idüp zülfüne beste
Ma‘ şūq cefā-kārları sūzān idecekdir
4. Dil-sūzı olup hāşıl-ı hūbān-ı cihāmñ
Hāl-i dil-i ‘uşşākı hemān öğretecekdir
5. Çek cevrini billāh Naqiyye eyle müdārā
Dād-ı dil-i ağıyārdan o meh alsa gerekdir

16.

Gazel

1. Yine küçücük parlayan bir ay doğmuş. Güç veren parlak yüzü gökyüzünün güneşidir.
2. Âşıkları o güzel (sevgiliye), ‘Ülker yıldızıdır’ dediler ancak (o sevgili), melekler ülkesinin kıskançlık uyandıran bir kuludur.
3. (O sevgili), alnından dökülen saçına vefalı âşıkları bağlayıp eziyet çekmeyi sevenleri yakacaktır.
4. Dünyanın güzellerinden meydana gelen şey gönlün yanmasıdır. (Bu yanma, insana) çabucak âşıkların gönül halini öğretir.
5. Ey Nakiyye! Allah için acını çek ama acını belli etme. O ay (yüzlü sevgili), ağıyarın gönlündeki adaletten almış gibidir.

17.

Gazel¹⁵¹

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Siḥ-i firḩatle yürek sızlanup her an ağlar
Sīne pür-yāre dil āvāre ciger ḩan ağlar
2. Olalı devr-i nigāhıñ seniñ ey çeşm-i elā
Çağlayān-veş heme ān dīde-i nālān ağlar
3. Güzerān eyleyen o ḩāmet-i dil-dār ile āh
Yād iderken meh ü ḩurşīd-i dirahşān ağlar
4. Ra‘ d ḩann eyleme āhım işidüp ehl-i semā
İdüp efgān-ıla gözyāşını bārān ağlar
5. Görse bu düzaḩ-ı firḩatde Naḩiyye ḩālim
Zerre¹⁵² riḩkat gelüben ḩalbine cānān ağlar

17.

Gazel

1. Ayrılık şişiyile (şişlenen) yürek, (acısından) her an ağlar. Göğüs yarayla dolu, gönül başıboş, ciğer kan ağlar.
2. Ey ela gözlü (sevgili), senin bakışının devri geldiğinden beri inleyen gözlerim çağlayan gibi sürekli ağlar.

¹⁵¹ 9b

¹⁵² Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “z” olması gereken harf “j” olarak yazılmıştır.

3. O gönül çekici bir boya, endama sahip olan sevgiliyle gezenler, ayı ve parlak güneşi anarken bile akıllarına o sevgili geldiği için ağlarlar.
4. Gökyüzünde duyduğun şeyi gök gürültüsü sanma; gök ehli, melekler benim çektiğim ahları duyup inleyerek yağmur gibi gözyaşı dökerler.
5. Ey Nakiyye! Sevgili, bu ayrılık cehennemindeki halimi görse kalbine merhamet zerresi gelerek (o bile) ağlar.

18.

Ġazel¹⁵³

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Ey gül-i bāğ-ı emel tā kim bu cānım tendedir
‘Āciziñ āzād qabūl itmez qapunda bendedir
2. Luḫfını ümīd idüp zūlmünden itmez ictināb
Yalñız cānā seniñ dil-ḫāḥıñı cūyendedir
3. Emriñ üzre itdi dil her ne qūşūr itdiyse līk
Cürmüne ey meh yine şubḥ [u] mesā şermendedir
4. Müddet-i ‘ömrümde ben bir şahşa mecbūr oldum
Gördüğüm günden berü billāh göñlüm sendedir
5. Maqşūdum sensiñ cihānda bī-riyā cānā bu dil
Ne taleb-kār-ı diger ne ğayrıya efgendedir
6. Tāb-ı cevriñ koymasa aşla vücūdumdan eşer

¹⁵³ 11b

Tâ kıyâmet nâr-ı ʿ aşkıñ sîne de tâbendedir

7. Bil Nakıyye bendeñi sâyeñde ey şâh-ı hüsün
Ne der-i diger tutar ne başka şâha bendedir

18.

Gazel

1. Ey ümit bahçesinin gülü! Canım vücudumda yaşadığı sürece bu aciz kulun senin kapında azat edilmeyi kabul etmeden kölen olarak kalacaktır.
2. Ey sevgili! (Bu kulun), ne senden iyilik bekler ne de eziyetlerinden kaçınır. Sadece senin gönlünün isteğinin ne olduğunu araştırır.
3. Ey ay (yüzlü sevgili)! Gönül ne hata yaptıysa sen istedin diye yaptı. Lakin yine de suçundan dolayı gece gündüz utanmaktadır.
4. Yaşadığım süresince ben bir kişiye bağlandım. Allah için, seni gördüğüm günden beri gönlüm sendedir.
5. Ey sevgili! Gerçekten dünyada tek isteğim sensin. Bu gönlüm, ne başkasını ister ne de onlara düşkünlüğü vardır.
6. (Ey sevgili)! Bana ettiğin eziyetlerin şiddeti, vücudumda eser bırakmadı, (yok etti). Kıyamete kadar senin aşkının ateşi göğsümde yanar durur.
7. Ey güzellik sultanı, sana kul olan Nakıyye senin gölgendedir; o ne başka bir kapıya gider ne de başka bir sultana kul olur bunu bil.

19.

Ġazel

Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Bir dil-bere mecbūr olalı hayli¹⁵⁴ zemandır
İzhâr idemem ʿ aşkıñı sînemde nihândır

¹⁵⁴ Kelime yazılırken “ح” harfinin noktası yazılmamıştır.

2. İtmekde raķībānım ile zevķini müzdād
‘Uşşāķına cevır itmede meşhūr-ı cihāndır
3. Gīsūsına dil bağlayalı ol-meh-i hūsnuñ
Miñnetle hemān kār-ı dilim āh u fiğāndır¹⁵⁵
4. Senden digeriñ dirse eger sevdi bu gönlüm
Zinhār Naķiyye şā‘ ire aldanma yalāndır

19.

Gazel

1. Bir gönül alan (sevgiliye) gönlümü bağlayalı uzun zaman oldu. Ona âşık olduğumu açıklayamam, bu gönlümde gizli bir sırdır.
2. (Sevgilinin, aşığın) rakipleriyle (gezip eğlenerek) neşesini çoğaltması ve âşıklarına eziyet etmesi tüm dünyada bilinen bir şeydir.
3. O ay gibi güzel (sevgilinin) uzun saçlarına gönlümü bağladığımdan beri gönlümün tek işi, ah edip inlemektir.
4. (Ey sevgili)! Eğer Nakiyye, ‘gönlüm senden başka birisini sevdi’ derse o bir şairdir ve her sözüne güvenilmez, ona sakın inanma.

20.

Gazel¹⁵⁶

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. ‘İbret alsun hāl-i dil-sūzumdan ‘ālem ser-te-ser
Yār serkeş dil pür-āteş tır-i ğam sinem deler

¹⁵⁵ Bu beyitten sonra bir beyitlik boşluk bırakılmıştır.

¹⁵⁶ 13a

2. Nār-ı ḥasret dağ-ı hicran ṭali‘ mde ser-nigūn
Yal[ı]ñız¹⁵⁷ ağıyār degildir çekdiren renc ü keder
3. Dūd-ı āhımdan felekler oldı ammā tīre-gūn
İtmiyor efgānım ol sengīn dile aşla eşer
4. Bir yanartağ gibi şanma sīne-i sūzānımı
Āteş-i ‘ aşkıım yanında kaldı dūzaḥ bir şerer
5. Ey Naḳıyye tırma aḥvālim benim şerḥ eyle sen
‘ İbret alsun ḥāl-i dil-sūzumdan ‘ ālem ser-te-ser

20.

Gazel

1. Baştanbaşa tüm insanlar, benim yürek yakıcı durumumu görüp de kendilerine ders çıkarırsınlar. Sevgili asi, gönül ateş içinde yanmakta, keder göğsümü delmektedir.
2. Bana acı ve üzüntü çektiren sadece ağıyar değil; ters dönmüş talihimde hasret ateşi, ayrılık yarası (var).
3. (Çektiğim) ahlardan gökyüzünün rengi karardı fakat benim ızdırapla haykırmam (sevgilinin) o taştan yapılmış kalbini hiçbir şekilde etkilemiyor.
4. Yakıcı göğsümü, içinden alevler püskürten bir yanardağ zannetme. Benim göğsümün içinde yanan aşk ateşimin yanında cehennem ateşi bir kıvılcım gibi hafif kalır.
5. Ey Nakıyye! Hiç durmadan içinde bulunduğum durumları açıkla da tüm insanlar baştanbaşa benim gönül yakıcı halimden ibret alsınlar.

¹⁵⁷ Kelimenin ilk harfi olan “ذ” nin altta olması gereken noktaları yanlış imlayla üstte yazılmıştır.

21.

Ġazel¹⁵⁸

Mef'ülü Mefā 'ilü Mefā 'ilü Fe 'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Yāriñ dil olur būs-ı feminden mütelezziz
Elbet olunur bu kereminden mütelezziz
2. Bir şāniye tekdīrini қаṭ' itmeye benden
Çün olmadayım ben siteminden mütelezziz
3. Mā 'il olarak hicrine āzārına yāriñ
Gönlüm oluyor cevr ü ğamından mütelezziz
4. Dünyāca ğamı zevķ iderim kendime ammā
Dil olmıyor ağyār eleminden mütelezziz
5. Mestem Naḳıyye ḥamr-i muḥabbet ile deyyār
Olmam felegiñ cām-ı Ceminden mütelezziz

21.

Gazel

1. Gönül, sevgilinin gonca gibi (küçük) dudağını öpünce bu iyiliğinden çok mutlu olur.
2. Bu kulun bir an için bile olsa senin adını tekrarlamayı kesmez. Çünkü senin eziyetin onun hoşuna gider.
3. Gönüm, sevgilinin alarına, ayrılığının acısına hevesli olarak onun eziyet ve kederinden zevk alıyor.

¹⁵⁸ 4a

4. Dünya kadar kederi kendime eğlence haline getiririm de gönül bir tek ağyarın verdiği üzüntüden hoşlanmıyor.
5. Ey Nakiyye! Tekkedeki aşk şarabıyla sarhoşum. Dünyanın şarap kadehiyle kendimden geçmem.

22.

Gazel¹⁵⁹

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Eylesem cennet-i Me‘vâda iķâmet sensiz
Geliyor her tarafı düzâh ey âfet sensiz
2. Firķatiñle mısr-ı ateş-gede-i miħnet olup
Eyledim çölde fiğân itmeği ‘âdet sensiz
3. Kıaşr-ı ‘âlî-i mısr-ı şev-bere seyr-gâhî degil
Olmıyor bağ-ı Behişt olsa leķâfet sensiz
4. Nîl olup didelerim yaşına nisbet ķatre
İtmede mezra‘ -ı hicranı ħasâret sensiz
5. Naķiyye bâde-i la‘l-i lebe seyr olmaz iken
İdiyor □ün-ı dile şimdi ķanâ‘ at sensiz

22.

Gazel

¹⁵⁹ 4b

1. Ey güzel (sevgili)! Sensiz Me'va Cenneti'nde de yaşasam bana her tarafı cehennem gibi geliyor.
2. Ayrılığınla şehir eziyet mabedine dönüştüğünden çölde ağlayıp inlemeyi adet haline getirdim.
3. Sensiz geceyi getiren şehrin yüce sarayının gezme yeri değil cennet bahçesi bile olsa yine de bana hoş gelmiyor.
4. Gözlerimin yaşıyla kıyaslanırsa Nil Nehri bir damla gibi kalır. Gözyaşlarım ayrılık tarlasını mahvetmektedir.
5. Ey Nakiyye! (Önceleri sevgilinin) kırmızı dudağının şarabına bakmazken şimdi gönül kanıyla yetiniyor.

23.

Gazel¹⁶⁰

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Seniñ ' aşkıñla ey âteş-zebān gönüm yanar âteş
Degil tenhā dil-i zārım ten ü cān-ı nīzār âteş
2. Hıyāl-i lebleriñ ' aksiyle çeşm-i hūn-feşānımda
Bağınca pīş ü pes âteş yemīn âteş yesār âteş
3. Firāk-ı vuşlatıñla nār-ı ' uluv hūzān olup dilden
Çıķup eflāke oldı āķterān bī-şümār âteş
4. Muħabbet bir yanar âteş cihānı eyliyor iħrāk¹⁶¹
Fiğān-ı ' andelībāndan bāğ âteş berg ü bār âteş

¹⁶⁰ 6b

¹⁶¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfi üzerine nokta konulmuştur.

5. Yanartağ şanma ‘ālemde cefā vü nār-ı miḥnetle
Dehān-ı āh-ı ‘āşıkdan hemīşe kūh-sār āteş
6. Nakıyye āteş-i ‘aşkıñla cānā terk-i cān itse
Ġam-ı aġyār ile bī-şübhe kabrinden çıkār āteş
7. Şeref-veş bir suhān-güyā seniñ haddiñ mi pey-revlik
Şaçar etrāfa şı‘rinden çün ol āteş-nişār āteş

23.

Gazel

1. Ey güzel söz söyleyen (sevgili)! Gönlüm senin aşkınla yanar. İnleyen gönlüm yalnız değil, bedenim ve ruhum da bu ateşten nasibini almıştır.
2. Dudaklarının hayalinin kan saçan gözlerime yansımasıyla (etrafa) bakınca ön, arka, sağ, sol, (her taraf) ateş içerisinde (gibi gözüküyordu).
3. (Senden) ayrılmamla oluşan yüce alev gönülden sıçrayarak göklere kadar çıktı ve yıldızlar sınırsız bir ateş (içinde kaldı).
4. Aşk ateşi bir yandığında ateşi tüm evreni yakar. Bülbüllerin inlemesi bağı da yükünü de yakar.
5. Dünyadaki eziyet ve sıkıntı ateşini yanardağdan çıkıyor zannetme. Aşğın ağzından çıkan ah, daima dağı ateş içinde bırakır.
6. Ey sevgili! Nakıyye senin aşkının ateşiyle ölse bile ağyarın gamı ile şüphesiz mezarından ateş çıkar.
7. (Ey Nakıyye)! Şeref gibi söz söyleyen birisinin izinden gitmek senin haddin değildir. O çok öfkelendiği için etrafa şiirinden ateş saçar.

24.

Gazel¹⁶²

Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. ' Aşka oldum āşinā hazz eyledim ammā ne hazz
Nārdan buldum şafā hazz eyledim ammā ne hazz
2. Luţf ider aġyāra cānā bendesin tefrīk için
Görmede cevre sezā hazz eyledim ammā ne hazz
3. Gülsitān-ı ħüsnü anñ şöyle hıfz itmiş-ki dil
Olmıyor yek ħarf cüdā hazz eyledim ammā ne hazz
4. Destini rü 'yāda bir şeb būs iderken ol gülünñ
Aldı dil bŷy-ı vefā hazz eyledim ammā ne hazz
5. Şordum ' ālemden Naġiyye bī-gāne ol-perī
Raĥm idermiş gālibā hazz eyledim ammā ne hazz

24.

Gazel

1. Aşkın (ne olduğunu) öğrendim ve ateşten gönlüme neşe doldu. Bundan dolayı büyük keyif aldım.
2. Sevgili, eziyete münasip gördüğü kölesini ayırmak için ağyara ihsanda bulunur ki, bu beni çok mutlu eder.
3. Gönül, o sevgilinin güzelliğinin gül bahçesini öyle ezberlemiş ki, tek harfîni bile unutmuyor. Bu da beni sevindiriyor.

¹⁶² 4a

4. Gönül, bir gece rüyada o gül (gibi sevgilinin) elini öperken karşılıklı vefa bulma ümidini hissetti ve bundan (tarifsiz bir şekilde) memnun oldu.
5. Ey Nakiyye! O umursamaz peri (gibi güzel sevgiliyi), herkese sordum da belki (bu kuluna) merhamet eder diye ümitlendim.

25.

Gazel¹⁶³

Mef'ülü Mefā 'ilü Mefā 'ilü Fe 'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Kılımış nigeñ şabrımı yağmā haberim yok
Ġamzeñ dañi itmiş beni şeydā haberim yok
2. Şimşîr-veş ebrularıñ ey şüh-ı dil-efrū[z]¹⁶⁴
Delmiş cigerim haylice hālā haberim¹⁶⁵ yok
3. Yandıqça¹⁶⁶ Semender gibi ben āteşe cānān
Tezyîf ider ağıyār ile güyā haberim yok
4. Fehm eylesesün hiç-kes aḥvālîmi dirken
Feryād ile toymuş heme dünyā haberim yok
5. Billāh Nakiyye yanmada ol şem' -i cemāle
Olmuş meger 'ālem baña hem-pā haberim yok

25.

Gazel

¹⁶³ 5b

¹⁶⁴ Kelime yazılırken imla hatası yapılarak “z” harfinin üzerine nokta konulmuş ve kelimenin sonunda bulunması gereken “z” harfi yazılmamıştır.

¹⁶⁵ Kelime yazılışında imla hatası yapılarak “ç” harfinin üzerindeki nokta yazılmamıştır.

¹⁶⁶ Kelime yazılırken “ç” harfinin noktaları yazılmamıştır.

1. (Ey sevgili)! Gözlerin sabrımı yağmalamış, süzgün yan bakışın da beni aşk yüzünden çılgın etmiş de ben fark etmemişim.
2. Ey gönül parlatan güzel (sevgili)! Kılıç gibi (keskin olan) kaşların öyle ciğerimi delmiş ki, dayanacak gücüm kalmadı.
3. Ben, Semender¹⁶⁷ gibi ateşte yandıkça sevgili ağıyar ile birlikte sanki ben hiçbir işe yaramıyormuşum gibi beni değersiz gösterir.
4. Ben içinde bulunduğum durumu anlatırken hiç kimse anlamasın. Tüm dünya ağlama, inleme ile dolmuş da benim haberim yokmuş.
5. Ey Nakıyye! Tüm dünya, o güzellik mumu (gibi olan sevgili) için meğer bana arkadaş olmuş da ben bilmiyormuşum.

26.

Ġazel¹⁶⁸

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Bir zemān biz de gönül dāhil-i gül-zār olduk
Hıyli hār-ı elem isticāde¹⁶⁹ pür-sitār olduk
2. Çaldurup bir gül-i hoş-būya nuḳūd-ı şabrı
Niçe dem bülbül-i gūyende gibi hār olduk
3. Halkı tā‘ ciz iderek nāle vü efgān-ıla hayf
Hemān ağıyāra degül yāre bile bār olduk
4. Oluban bā‘ iş-i dil-gir-i cefā-kārından
Yine nezdik-i vefā-cūda şerm-sār olduk

¹⁶⁷ Semender, ateşte yaşadığına inanılan bir masal hayvanıdır.

¹⁶⁸ 10a

¹⁶⁹ Kelime yazılırken imla hatası yapılarak “ت” harfinin noktaları “ي” harfi gibi aşağıya yazılmıştır.

5. Gitme yer kalmadı zîrâ şu' le-ver âhlara
Nâkıye râz-ı diliñ neyse hâber-dâr olduĝ

26.

Gazel

1. Bir süre biz de gül bahçesinin içerisindeki gönüllerden birisi olduk. Çokça elem dikeninden iyilik isteyip sonunda talihli olduk.
2. Tüm var olan dayanma gücümü, hoş kokulu bir güle çaldırıp uzun zaman söz söyleyen bülbül gibi diken(lerle arkadaş) olduk.
3. Ne yazık ki, halkı inleme ve sızlamayla rahatsız ederek sadece ağyarın değil sevgiliye bile yük olduk.
4. Cefa eden gönül tutucu (sevgili) sebebiyle yine vefa umarak mahcup olduk.
5. Ey Nakıyye! Etrafa aydınlık yayan ahlardan gizleneceğin bir yer kalmadı. Gönünde ne sır varsa hepsinden haberimiz oldu.

27.

Gazel¹⁷⁰

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Dil seniñ rüyunda hayrân oldu cânâ bilmediñ
Âteş-i aşkıñla cânım yandı hâlâ bilmediñ
2. Ferş-i râh itdim vücûdum kılmadıñ bir kez nigâh
Pây-mâl olmak idi dil-hâ~him ammâ bilmediñ
3. Cā-be-cā çeşmânıma sürmek için hâk-ı rehiñ

¹⁷⁰ 3a

Zümre-i aġyāra ul oldum dirīgā bilmediñ

4. Sīne-i per-rīše geçirince o tīr-i ebruvān
erha erha yaralar gōrdükde gūyā bilmediñ
5. Ben dahi hem-ün Naiyye ġamze-i hūn-h'ārına
Māye-i 'ōmrüm fedā itdim de hayfā bilmediñ

27.

Gazel

1. Ey sevgili! Gōnöl senin yüzüne bakıp kendinden geçti; senin akının ateiyle canım acıdı da sen hiçbirisini fark etmedin.
2. Bedenimi, ayaklarının altına halı ettim de bir kez bile bana bakmadın. Tek isteġim ayaġın altında olmaktı ama sen fark etmedin.
3. Yürüdüġün yolun topraġını zaman zaman gözlerime sürmek için aġyarlar topluluġuna kul oldum da yazık ki sen bilmedin.
4. Göġüs kanadının yarasına, (sevgili) ok gibi kalarını geçirince parça parça yaralar olutu da sen yine de bilmezlikten geldin.
5. Ben de aynı göġüs gibi kan dökücü yan bakıına ömrümü feda ettim de yazık ki anlamadın.

28.

Ġazel¹⁷¹

(...)¹⁷²

1. Bā' i ü zam-ı cāndır ġamzeñ
Çün tīr-i bī-emāndır ġamzeñ

¹⁷¹ 5a

¹⁷² Bu gazelin vezni tespit edilememitir.

2. Bīmār ider ammā benāt-ı dehri
Hem dermāna ŧitābāndır ğamzeñ
3. Cāy-ı dil genc-i çeŧmiñdir ey ŧūĥ
Ĥıfzına pās-bāndır ğamzeñ
4. Dilerse eyler biñ ħalbi sirħat
Serv-sār-ı ħāndır ğamzeñ
5. İder bu nūkteyī Naħıyye tefhīm
Bilinmez bir ı ilm-i nihāndır ğamzeñ

28.

Gazel

1. (Ey sevgili)! Yan bakıŧın, amansız bir ok (gibi) olduğu için can yarasına sebeptir.
2. Yan bakıŧın zamanın kızlarını hasta eder. Ama iyileŧtirmede de acele eder.
3. Ey güzel (sevgili)! Gönül yeri gözünün hazinesidir. Orada sakladıklarının bekçisi de yan bakıŧındır.
4. İsterse bin kalbi çalabilecek yan bakıŧların servilik madenidir.
5. Yan bakıŧın, gizli bir ilimdir. Bu sözü (ancak) Nakiyye anlar.

29.

Ġazel¹⁷³

Fā ıilātün Fā ıilātün Fā ıilātün Fā ıilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Dil-berā tā aŧdı serden mevc-i hicranıñ seniñ

¹⁷³ 5b

Yok mudur baħr-ı ğamında hiç pāyāniñ seniñ

2. Tā kıyāmet şād-mān olmuş revā aġyārına¹⁷⁴
Bī-teellüm olmada şāyān-ı iħsāniñ seniñ
3. Pertev-i ħūrşīd ü meh ben ħāke itmezken eşer
Yağdı bir anda derūnum rūy-ı raħşāniñ seniñ
4. Dilde lezzet var ıoyulmaz telĥ-i şahbā-yı ecel
Dün gice mā' nāda öpdüm pāy ü dāmāniñ seniñ
5. Az gelir yek-mūyīna billāh ey bī-kes nevāz
Günde biñ kerre Naķiyye olsa ħurbāniñ seniñ

29.

Gazel

1. Ey sevgili! Senin gam denizinde hiç uç bucak yok mudur? Ayrılık acının dalgası neredeyse başımı aştı.
2. Rakip senin sayende kıyamete kadar mutlu oldu, senin ihsanını gören kimse elemden kurtulur.
3. Benim gibi bir topraġa, ay ve güneşin parlaklığı tesir etmezken senin parlak yüzün içimi bir anda yaktı.
4. Dün gece rüyada senin ayağını, eteğini öptüm. Gönülde ecelin acı şarabının doyulmaz lezzeti var.
5. Ey kimsesizleri okşayan (sevgili)! Allah için, senin tek kılına Nakıyye günde bir kere can verse azdır.

¹⁷⁴ Kelime yazılırken imla hatası yapılarak “ؤ” harfinin noktası yazılmamıştır.

30.

Gazel¹⁷⁵

Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Tīr-veş deldi ciger-gāhım kemān ebrūlarıñ
Cānıma kaçd itmede ol bī-amān ebrūlarıñ
2. Kākül-i hamdır hamıñ virdi derūnā piç [ü] tāb
Şabr u sāmānım hebā eyler yamān ebrūlarıñ
3. Āsitānında dōken bir ben miyim hūn-i sirişk
Kıldı çār aqlımı cānā nā-tüvān ebrūlarıñ
4. Oldı tenfirin nigāh-ı ictinābından 'ayān
Çekmesün tefhīme zaḥmet tercümān ebrūlarıñ
5. Çün Naḳıyye bulmadım bir dem raḳībāndan refāh
Olduğu gündən berü dilde nihān ebrūlarıñ

30.

Gazel

1. (Ey sevgili)! Keman gibi olan kaşların, ciğerimi kılıç (misali) deldi. O merhametsiz kaşların canıma almak istemektedir.
2. O büklüm büklüm olan kahrkülünün eğriliği içime ızdırıp verdi. O korkulacak kaşların, dayanma gücümü ve servetimi yok etti.
3. Ey sevgili! Eşiğinde kanlı gözyaşı döken bir tek ben miyim? Senin o zayıf kaşların, aklımı çaresiz hale getirdi.

¹⁷⁵ 7a

4. Bana açıklamak için zahmet çekme, kaşların duygularını çok iyi anlatıyor. Bakışlarını kaçırmadan benden nefret ettirildiğin açıkça anlaşılıyor.
5. Ey Nakiyye! Bu sebeple (sevgilinin) kaşlarını gönlümde sakladığı günden beri bir an bile olsa rakiplerden rahat yüzü görmedim.

31.

Gazel¹⁷⁶

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Bilemem bâde-i Cem Kevşer-i Me‘vâ mı lebiñ
Yoħsa bīmâne-i dilden içilen mâ mı lebiñ
2. Bî-zebîn kûşe-i hicranımı pür-gû eyler
Dil-berâ kıand-i dil-i tûti-i güyâ mı lebiñ
3. Bûy-ı şevkınden olur murğ-ı seher nâtıka-sâz
‘Acabâ gül-‘ arak-ı gülşen-i dünyâ mı lebiñ
4. Kûşte-i ğamze-i cellâdını eyler ihyâ
Söyle bir çeşme-i i‘ câz-ı Mesîhâ mı lebiñ
5. Naqiye bendeñ eyle işte budur endişem
Bâğ-ı vuşlatda açan ğonca-i ra‘ nâ mı lebiñ

31.

Gazel

¹⁷⁶ 7b

1. Dudakların Cem'in şarabı mı, Me'vâ Cenneti'nin içindeki Kevser Havuzu mu yoksa gönül hastalığında (şifa niyetine) içilen su mu bilemiyorum.
2. Dudakların konuşmaksızın ayrılık acısının köşesini sürekli anlatır. Ey sevgili! Dudakların konuşan papağana verilen gönül şekeri mi?
3. Seher vaktinde kuşlar senin özleminin kokusunu alarak ötmeye başlarlar; acaba dudağın dünya gül bahçesinde açılmış bir gül müdür?
4. Dudakların yan bakışınla öldürdüğü âşıkları diriltiyor, acaba senin dudağın Hz. İsa'nın mucizevî çeşmesi midir?
5. Tek düşüncem şudur ki, Nakiyye'yi kulun yap. Dudağın kavuşma bahçesinde açan hoş görünüşlü gonca mı?

32.

*Gazel*¹⁷⁷

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Dil seniñ bir rütbe tutmuş-ki efendim dāmeniñ
Bilmiş ol tā-ḥaşre dek terk eylemez pīrāmeniñ
2. Mālik-i dūzaḥ mısın¹⁷⁸ eyā nesin ey sīne-i sūz
Bir şererle 'ākıbet yaqđın vücūdum ḥırmeniñ
3. Tīr-i müjgāniñdan eylerken viķāye cānımı
Gönlümi bir anda teşḥīr itdi çeşm-i pūr-feniñ
4. Māh-ı pūr-envāre teşbih idemem vechiñ-ki sen
Şems-i eflāk-ı melāḥatsin nezīriñ yok seniñ

¹⁷⁷ 13a

¹⁷⁸ "Duzah" kelimesindeki "ذ" harfi "ج" harfi ile bitişik yazılmıştır.

5. Rūṣenādır meclis-i aġyār vechinden velīk
Kimlere oldu naṣīb eyā o bezm-i rūṣeniñ
6. Bir daġı halk itmemiṣdir bu nezāketde Ḥudā
Berg-i gülden olsa billāh sezā pīrāheniñ
7. Ba‘ de-zīn ezāda serlik itme gel artuġ ḥayāl
Bend-i zencīr-i esāretdir Naḳıyye gerdeniñ

32.

Gazel

1. Ey (sevgili) efendim! Gönül, senin eteğinden öyle bir derece elde etmiş ki, haşre kadar asla bunu kaybetmek istemediğinden senin yanından senin yanından ayrılmaz.
2. Ey yürek yakan (sevgili)! Cehennemın bekçisi olan Mâlik misin? Değilsen nesin ki, sonunda bedenimin hepsini bir kıvılcımla yaktın, bitirdin?
3. Ben canımı senin kirpiğinin okundan korurken aldaticı gözlerin gönlümü bir anda ele geçirdi.
4. (Ey sevgili)! Senin yüzünü nurlu aya benzetemem çünkü senin yüzün feleklerin güneşi gibidir, eşi benzeri yoktur.
5. Ey (sevgili)! Ağyar meclisi, senin yüzünden (gelen parlaklıkla) parlamıştır lakin bu parlak meclise girme lûtfuna kimler sahip oldu?
6. Allah, bu incelikte, zarafette birisini bir daha yaratmamıştır. Giydiğin gömlek gül yaprağından bile olsa senin için uygundur.
7. Ey sevgili! Bundan sonra (aşığa) eziyet etmede başı çekmeyi bırak da artık gel. Nakıyye, boynuna senin esaret zincirinin bağının (bağlı olduğunu) hayal eder.

33.

Gazel¹⁷⁹

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Yağar ebnā-yı zemīni benim ednā şererim
Çıkdı eflāke kadar nāle-i sūziş-i eşerim
2. Aḥker-i sīneme reşk eyledi nār-ı dūzāḥ
Yine tekzīb ü tecāhülde dir ol sīm-berim
3. Ey perī sāye-i cevriñde seniñ rüz [u] leyāl
Tīr-i ağyāra hedef olmadır ancak hünerim
4. Gel[di]gi[n]den¹⁸⁰ berī bu vādiye hicran
Nāvek-endāz ile artmağda hemān derd-i serim
5. Pek ba‘ iddir Naḳiye Veysi‘ye olmağ pey-rev
Bī- edeb ḥāme şitāb eyledi ben bī-ḥaberim

33.

Gazel

1. Benim (ateşimin) en küçük kıvılcımları bile insanoğullarının yerini yakmaya yeter. Yüreğimin yanışının iniltisinin tesiri göklere kadar çıktı.
2. Cehennem ateşi, göğsümdeki ateşi kışkandı da yine de o göğsü gümüş (gibi olan sevgili), yalanlama ve bilmezlikten gelmektedir.
3. Ey peri (gibi güzel sevgili)! Tek marifetim gece gündüz senin eziyetinin yardımıyla ağyarın okuna hedef olmaktır.

¹⁷⁹ 6b

¹⁸⁰ Kelimenin asıl yazılışı “külliden” şeklindedir. Fakat beyitin anlamını düşünüldüğünde bu kelimenin eksik yazıldığı ve doğrusunun bu olması gerektiği düşünülmektedir.

4. Bu vadiye hicran geldiğinden beri başımdaki dert ok atan (sevgili) ile sürekli artmaktadır.
5. Ey Nakiyye! Veysi'nin ardı sıra giden olmak zordur. Edep bilmeyen bir kalem acele ederek yazdı. Benim bunda bir suçum yok.

34.

Ġazel¹⁸¹

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Ditredir nüh felegi açsam eger derd-i serim
Kevn ma' mūrı harāb itmege ebr-i cigerim
2. Nağd-i cān-ı resmin kabz itmek için ağıyārın
Bāb-ı luṭfuñ kolu bağlu kavliñ veriverim
3. Būlbūl-i dil-şüde ki ḥār olamaz hiç ağıyār
Şem-i gül-zār-ı ümīd güle hem-ān-dem öterim
4. Çilesin çekdim ise ben o kemān ebrūnuñ
Ḥāk rāhında şükür sāyesi oldu seyrim
5. Zūlf-i leylīsine bend oldu dilim çün mecnūn
Şaffetin fark-ı cibāl olsa n'ola şimdi yerim
6. Böyle nā-refte edāya Naḳıye itme şeb-tāb
Ḥazret-i Veysī'ye bir pey-rev olarak ben giderim

¹⁸¹ 10b

34.

Gazel

1. Eğer başımdaki derdi söylesem bu dert, dokuz göğü titretir. Ciğerimin bulutu, bayındır olan ne varsa harap eder.
2. Rakibin can nakdini almak, onu öldürmek istiyorum; ama ne çare ki senin lütfunun kapısı kapalı, izin versen de (onu öldürsem).
3. Gönlü gitmiş bülbüle ağyar asla diken olamaz. Ümidin gül bahçesinin mumu olan gül için hemen o anda öterim.
4. Ben o keman gibi kaşları (olan sevgilinin) çilesini çektiysem de bu yaptıklarım Allah yolunda ettiğim şükürlerin yardımıyla oldu.
5. Benim deli gönlüm o sevgilinin gece gibi karanlık saçlarına tutulduğundan beri, meskenimin dağ başları olmasına şaşılmaz.
6. Ey Nakiyye! Böyle kimsenin geçemediği yermiş gibi etrafa ışık saçma. Hazreti Veysi'ye uyarak bu yoldan rahatça giderim.

35.

Gazel¹⁸²

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Ayılmam bâde-i la' liñle mestim tâ-be-maḥşer ben
‘ Aceb mi faḥr idersem ḥalkā oldum luṭfa maḫhar ben
2. Bu şeb pāy-ı ḥayāliñ pister-i dilde iderken būs
Ḳıyās itdim-ki cānā leşker-i ‘ uşşāka server ben
3. Seniñ sāyeñde a' dā günde biñ kere nişān alsa
Taḥammül eylerem her tır-i cevre hem-çü mermer ben

¹⁸² 2b

4. Debistān-ı dil içre oldığım demden sebağ-ı h'ānīñ
Oğurdum muşhaf-ı ruhsārımı dil-dārım ezber ben
5. Naqiyye mihr-i aḥter-sūza itmem ilticā billāh
Der-i monlādan özge bāba olmam 'abd-i kemter ben

35.

Gazel

1. Lal (gibi kırmızı olan dudağının) şarabıyla (öyle) sarhoşum ki mahşere kadar ayılmam. (Sevgili tarafından) lûtfā layık görüldüğüm için insanlara karşı övünsem buna şaşılır mı?
2. Ey sevgili! Bu gece hayalinin ayağını gönül yatağında öperken beni diğer âşıklarla karşılaştırma çünkü ben âşıklar ordusunun başıyım.
3. Senin yüzünden düşmanlar bana günde bin kere nişan alıp vursa ben yine de mermer (gibi) kılıcın eziyetine katlanırım.
4. Gönül okuluna başladığımdan beri senin dersini okuyorum. Sevgilim, ben senin yüzünün sayfasında yazanları ezberden okurdum.
5. Ey Nakiyye! Allah için, yıldız yakan güneşe sığınmam. Âlim kapısından başka kapıya aciz bir kul olmam.

36.

Ġazel¹⁸³

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Neler çekdim neler ta'rif olunmaz vech-i mähımdan
Felekler tîre-gün olmağdadır te'sîr-i āhımdan

¹⁸³ 12a

2. Vücūdum âteş-i hicrandan bir âteş olmuş-kim
Nazar itsem yanar dūzaḥ benim nār-ı nigāhımdan
3. Şerār-ı kalb-i pür-sūzam çıkar ʿ arşa idersem āh
Raḳīb sūzān olursun ḳıl ḥazer dūd-ı siyāhımdan
4. Ne-deñlü nār-ı ğamla yandığım kim görse bī-şübhe
Hemān tefhīm ider yek lahzada ḥāl-i tebāhımdan
5. Naḳıyye tā-be-maḥşer gördiğim cevri bu ʿ âlemde
Bilür diḳḳat iden ḳabrimdeki berg-i giyāhımdan

36.

Gazel

1. Yüzü ay (gibi olan sevgilimden) neler çektiğimi anlatmaya kelimeler yetmez.
Gökler âhımın etkisiyle kararmaktadır.
2. Ayrılık ateşinden vücudum öyle bir ateş içinde kalmış ki, cehenneme şöyle bir
baksam benim bakışımın ateşinden o bile cayır cayır yanar.
3. Ey rakip! Eğer bir ah çekersem yanmış kalbimin kıvılcımları ta gökyüzüne
kadar çıkar sen de (bu kıvılcımlarla) yanarsın. Bu yüzden siyah dumanımdan
kendini koru.
4. Şüphesiz, gam ateşiyle ne kadar yandığımı kim görse perişan halimden hemen
anlar.
5. Ey Nakiyye! Maşere kadar bu dünyada gördüğüm eziyetleri, mezarımın
üzerinde biten bitkilerin yapraklarına dikkatlice bakan herkes kolayca anlar.

37.

Ġazel¹⁸⁴

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Almayınca dāmeniñ cānā yed-i aġyārdan
Ķurtuluş yok sine-i mecrūĥ-ı āh u zārdan
2. Şavlet-i berd-i şedīdden iñliyor zann eyleme
‘ Aks-i āhim gelmede şubĥ u mesā kuh-sārdan
3. Berf ile şāĥ-ı diraĥtān şöyle tezyīn oldı-kim
Farĥ olunmaz deşt ü şaĥrā ĥāşılı gül-zārdan
4. Örti çekmişdir zemīn şān beyāz tülde felek
Setr içün gül-zār-ı rüyīñ dīde-i her-ĥārdan
5. Ĥayli demdir turre-i dil-dārda tütmuşdur vaţan
Bir ĥaber gelmez şabā ĥāl-i dile nāĥārdan
6. Ben ĥurı çeşme kenārında ĥurı ĥūlyā¹⁸⁵ ile
Aġladıkça çeşmeler peydā olupdur yārdan
7. Kuhl¹⁸⁶-ı çeşmīdir Naĥiyye efĥārūñ ĥāk-i deriñ
Eyleme pīrīm cūdā ol feyz-i pūr-envārdan

¹⁸⁴ 13b

¹⁸⁵ Kelime yazılışında imla hatası yapılarak “ĥ” harfinden sonra bulunması gereken “ġ” harfi yazılmamıştır.

¹⁸⁶ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ĥ” harfinin üzerine nokta konulmuştur.

37.

Gazel

1. Ey sevgili! Eteğini, düşman elinden almadığım sürece yaralı kalbime ah çekip inlemekten başka kurtuluş yolu yoktur.
2. (Dağların), şiddetli soğğun saldırısından inlediğini sanma. Dağlardan gelen inlemeler, sadece gece gündüz çektiğim ahların yankılanıp geri dönmesinden meydana gelmektedir.
3. Ağaçların padişahı, kar ile öyle süslendi ki, sonuçta, çöl ve sahra ile gül bahçesi ayırt edilemez hale geldi.
4. Yüzün gül bahçesini, dikenden gizlemek için dünya, sanki yere beyaz tül den bir örtü çekmiş gibidir.
5. (Gönül), uzun zamandır gönül alan (sevgilinin) alnından dökülen saçların kıvrımını kendine vatan kabul etmiştir. Gönülün içinde bulunduğu duruma karşılık çaresiz kalan saba rüzgârından bir haber gelmez.
6. Ben kurumuş bir çeşme kenarında (sevgili ile ilgili) boş hayaller kurup ağlarken benim gözyaşlarımdan (adeta) çeşmeler oluşmaktadır.
7. Ey pirim! Çok fakir olan Nakıyye için kapının toprağı, gözüne sürdüğü ilaçtır. (Nakıyye kulunu), o nurlu bereketinden uzaklaştırma.

38.

Gazel¹⁸⁷

Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ilātün Fe 'ülün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..--

1. Yağar elbetde dili hasret-i cānāndır bu
Yıkmada burc-ı tenim güle hicrandır bu
2. Mu-şikāfān idüp turre-i cānāna nazar
Didim ol-anda hemān dām-ı dil ü cāndır bu

¹⁸⁷ 6a

3. O sitem-piše cefā tīrini şaplarsa ne ğam
Ey gönül şabr idegör ‘ādet-i hūbāndır bu
4. İdecekdir gün olup leşker-i aġyārı telef
‘Āşıkıñ itdiği āh-ı şerer-efşāndır bu
5. Naġiye hāk-i deriñ çeşmine çekmiş cānā
Öyle bī-çāre bi-şübhe ne ihsāndır bu

38.

Gazel

1. Bu sevgilinin hasretidir, elbette gönlü yakar. Bu gül (gibi olan sevgiliden) ayrılmanın acısıdır ki, bedenimin kalesini yıkar.
2. Sevgilinin alnından süzülen kıvrıcık saçlara bakıp iyice araştırdım ve hemen o anda ‘bu can ve gönül tuzağıdır’ dedim.
3. Ey gönül! O âşıklara eziyet etmeyi huy edinmiş (sevgili), cefa kılıcını saplarsa dert değil. Sabret, çünkü bu güzellerin âdetidir.
4. Âşığın ettiği bu kıvılcımlar saçan âh, bir gün gelecek düşman askerlerini yok edecektir.
5. Ey sevgili! Nakiyye, kapının toprağını gözüne sürmüştü. Bu, çaresiz âşığa şüphesiz çok büyük bir ihsandır.

39.

Ġazel¹⁸⁸

Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün Mefā ‘ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

¹⁸⁸ 2b

1. Şerār-ı âteş-i firķatle yandım ğurbet illerde
Sirişk-i ħūn-ālūde boyandım ğurbet illerde
2. Dem-a-dem cām-ı cevriñle olurken dil-berā sermest
Budur t̄ālī' le zehr-i hecre ķandım ğurbet illerde
3. Alup fikr ü ħayāle şubĥa dek zūlf-i giri[h]giriñ¹⁸⁹
Nice vadi-i miĥnetler dolandım ğurbet illerde
4. İdüp ser-dāde-i bālīn ĥasret-i derd-i didārīñ
İnan bī-şüphe cānımdan uşandım ğurbet illerde
5. Ğarībim ğam-ķārım hem-demim yok bī-kesim ammā
Naķıyye himmet-i pīre t̄ayandım ğurbet illerde

39.

Gazel

1. Gurbet illerde, ayrılık ateşinin kıvılcımlarıyla yanıp kanlı gözyaşlarına boyandım.
2. Ey sevgili! Gurbet illerde, eziyetinin kadehiyle sürekli sarhoşken bu talih kapısıyla ayrılık zehrini doya doya içtim.
3. Sabaha kadar dolaşık zūlfünü düşünerek uzak diyarlarda pek çok sıkıntı vadileri gezdim.
4. Yüzünün verdiği hasret derdiyle yastığın için baş verip, bana inan ki, yabancı yerlerde canımdan usandım.

¹⁸⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “آ” harfi yazılmamıştır.

5. Ey Nakiyye! Gurbet illerde, gam çeken, dostu olmayan, bir kimsesizim ama pirin yardımına başvurdum.

40.

Gazel¹⁹⁰

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Her ne cevriñ varsa kı1 bu cāna Allah 'aşkına
Degme tek t̄ir-i 'adū cānāna Allah 'aşkına
2. Ey felek nā-ḥaḳḳ yire ol māhı dil-ḡir eyleyüp
Eşkimi döndürme çün bārāna Allah 'aşkına
3. Murğ-ı gön̄lüm oldı cānā dām-ı zülfünle girift
Çü vaşlıñdan ḳoma bī-dānā Allah 'aşkına
4. Sāilim iḥsāna geldim ey ṣehin-ṣāh-ı vefā
Rište-ḥ'āhım yitür pāyāna Allah 'aşkına
5. Günde biñ kez gel Naḳiyye zārı öldür gam degil
Degme tek t̄ir-i 'adū cānāna Allah 'aşkına

40.

Gazel

¹⁹⁰ 3b

1. Allah aşkına ne eziyetin varsa bu kuluna yap, yeter ki, sevgiliye düşman oku değmesin.
2. Ey felek! Haksız yere o ay (yüzlü sevgiliyi) gücendirip gözyaşımı yağmura döndürme.
3. Ey sevgili! Gönül kuşum saçının tuzağına dolaştığı için Allah aşkına beni kavuşmandan habersiz bırakma.
4. Ey vefanın padişahlar padişahı! Ben dilenciyim, ihsanın için sana geldim. Senin yoluna koyuldum, Allah aşkına beni sonuca ulaştır.
5. Günde bin kez inleyen Nakiyye'yi gel, öldür, dert değil. Yalnız Allah aşkına sevgiliye düşman oku değmesin.

41.

Ġazel¹⁹¹

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Nīm seng-i sitem-pīşe ile dün gice billāh
Yek laḫzada kırdın gönül āyīnesin eyvāh
2. Bī-çāre vü maḫzūn birağup bezm-i elemde
Gİtdin buna rāzı mı olur Ḥazret-i Allāh
3. Gördükçe şitāb ile geçersin bu ḫuluñdan
Gūyā ki degilsin benim aḫvālime āgāh
4. Dininde şevāb-mı seniñ İslām'a eziyet
Çün cevri ile ḫaşd itmedesin cānıma her gāh

¹⁹¹ 8a

5. Çek t̄igini atlı it Naıye z̄arı eliñle
Hicrandan öldürmek ise malabıñ ey m̄ah

41.

Gazel

1. Vallahi d̄ün gece zulümle attığın yarım tala benim gönlümün aynasını bir anda kırıp parampara ettin.
2. Beni, üzüntü meclisinde aresiz ve kırgın bırakıp gitmene Allah razı olur mu?
3. Sanki bu kulunun iinde bulunduğu (kötü) durumdan haberin yokmu gibi yanından acele ile geip gidersin.
4. (Ey sevgili)! Senin inancında müslümana sıkıntı vermek sevap mı ki, türlü eziyetlere canıma her an kötülük etmekteisin.
5. Ey ay (yüzlü sevgili)! Eğer amacın ayrılığının acısıyla beni öldürmekse ek kılıcımı da inleyen Nakıyye’yi elinle öldür.

42.

azel¹⁹²

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. anma kim zevle oyalandım bu gice
Yād idüp emini gözyaına andım bu gice
2. Meger āhım ‘alevi¹⁹³ ‘ālemi tenv̄ir itmi
O meh-i alb̄i ulū‘ eyledi andım bu gice
3. Firat-i u‘ le-i r̄üyıñla semender gibi āh
Vadi-i āte-i asretle olandım¹⁹⁴ bu gice

¹⁹² 12b

¹⁹³ Kelime yazılırken imla hatası yapılarak ilk harf “‘” harfi yerine “ع” harfi ile yazılmıştır.

4. Baḥş-i ṭurrā-i ṭarrārın ile tā-be-seḥer
Pister-i nār-ı firāk içre uzandım bu gice
5. Naḳıye fikr-i leb-i la' liñ ile ey meh-rū
Lāl olup ḳaldı da ben ḥalḳdan utandım bu gice

42.

Gazel

1. (Ey sevgili!) Bu gece, keyifle zamanımı boşa geçirdim zannetme. (Tersine) bu gece, senin gözlerini anarak dolu dolu gözyaşları akıttım.
2. Bu gece ayın doğduğunu sanmıştım, ama tüm dünyayı aydınlatan meğer benim ahımın ateşiymiş.
3. Bu gece, yüzünün ateşinin ayrılığıyla ne yazık ki, ateşte yaşayan Semender gibi özlem ateşinin vadisinde dolaştım durdum.
4. Bu gece ta sabaha kadar, (gönülleri çalan) yankesici kıvrıcık saçlarının lülesi sebebiyle ayrılık ateşinin dōşeğinde uzandım.
5. Ey ay yüzlü (sevgili)! Bu gece, kırmızı dudağının düşüncesiyle Nakiyye'nin dili tutulup kaldı da insanlardan utandım.

43.

Ġazel¹⁹⁵

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ilün

Remel ... / ... / ... / ..-

1. Kuş-e ğamda niş̄inim seni sevdim seveli
Ḳapladı ' arş̄ı en̄inim seni sevdim seveli

¹⁹⁴ Kelimenin anlamca metne uyması açısından 'tolandım' şeklinde olmalıdır. Kelime yazılırken imla hatası yapılarak ortadaki "ü" harfi yazılmamıştır.

¹⁹⁵ 9a

2. Zāhiren rūy-ı cihān gerçi mekānım ammā
Ma‘ nide zīr-i zemīnim seni sevdim seveli
3. Cāh-ı cennetde ben ol-mertebe-efrāzım kim
Rütbe-i Qays’a qarīnim seni sevdim seveli
4. Mu-yı ebrū mı hilālīñ o ben endīşe mi
Fıkr-i ‘ālemden emīnim seni sevdim seveli
5. Deşt-i firqatde Naqiyye gibi ey zübde-i nas
Qapladı ‘arşı enīnim seni sevdim seveli

43.

Gazel

1. (Ey sevgili)! Seni sevdiğimden beri gam köşesinde oturuyorum ve inlemem yeryüzünü kapladı.
2. Görünüşte bulunduğum yer, yeryüzü olsa da gerçekte yerin altında yaşıyorum.
3. Seni sevdiğimden beri cennet makamında o kadar mertebe atladım ki, Mecnûn’un derecesine komşu oldum.
4. (Yüzündeki) kaşın hilal, benim de düşünce mi? Seni sevdiğimden beri insanların düşüncelerinden korkum yok.
5. Ey insanların en seçkini (olan sevgili)! Seni sevdiğimden beri ayrılık çölünde inlemem göğü kapladı.

44.

Gazel¹⁹⁶

¹⁹⁶ 11b

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Raḥm idüp zaḥm-ı derūnum ŧanma cānān bađladı
Luḥf içün ğayrılara ḥūn-ı ciđerle yađladı
2. Sīne-i mecrūḥa merhem dilerken yārdan
Dest-i cevr ile gelüp tekrar tekrar dağladı
3. Bī-devā ḳalmıŧ görünce yara-i ŧad dağımı
Dehr-i dūn içre olan cümle ḫabībān ađladı
4. Pister-i ğamda enīnim ğuŧ idüp bī-iḫtiyār
Cūy-ı eŧk-i dūŧmenim daḫi benim-çün ađladı
5. Bu Naḳıyye zārı maḫzūnü’l-fuād idüp hemān
Gitdi yār ađyār-ı bed-kārımla kārīn ŧađladı

44.

Gazel

1. Sevgilinin, merhamet edip gönlümün yarasını bağladığını sanma; baŧkalarına iyilik etmek için ciğer kanıyla yağladı.
2. Sevgiliden yaralı göğsü iyileŧtirecek bir ŧey isterken eziyet eli ile gelip kalbimi yeniden yaraladı.
3. Bu alçak, deđersiz dūnyadaki tüm doktorlar benim yüzlerce dermansız yarımı görüp ađladı.
4. Gam döŧeđindeki inlememi, istemeden duyan dūŧmanımın bile gözyaŧı pınarları benim için coŧup ağladı.
5. Sevgili, bu inleyen Nakıyye’nin gönlünü üzerek hemen arkasından kötü huylu ađyār ile giderek onu sevindirdi.

45.

Gazel¹⁹⁷

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fa‘lün

Remel -.- / -.- / -.- / --

1. Ey gönül hayrette kaldın yâr-ı gâriñ kalmadı
Güte-i hicrana taldın bir kenârîñ kalmadı
2. Miñnet-i gerdün seni bir mertebe lâl itdi kim
Âh u efgân itmege hiç iktidârîñ kalmadı
3. Gözümde dil-h’âhî üzre cümle yârân sū-be-sū
Sende ğamdan başqa ey ğam gūsârîñ kalmadı
4. Dâĝ-ı dildir gülşeniñ sermâdan itmez sîne hâzer
Farķı ‘ indinde hâzân ile bahârîñ kalmadı
5. Kâğiü’l-Hâcât’a tırma ‘ arz-ı hacet it gönül
Çün Naķiyye Hâķ’dan özge dest-i yârîñ kalmadı

45.

Gazel

1. Ey gönül! Sadık bir dostun olmadığından ne yapacağını bilemedin. Ayrılığı uçsuz bucaksız denizine daldın.
2. Dünyanın eziyeti, seni bir miktar dilsiz ettiği gibi ağlayıp inlemeye de hiç gücün kalmadı.

¹⁹⁷ 12a

3. Gönlümün istediği bütün dostlarım başka başka taraflardadır. Ey gam! Gamdan başka dert ortağın kalmadı.
4. Senin gül bahçen gönüldeki yaradır, göğsüm kıştan hiç korkmaz, çünkü artık onun için baharla sonbahar birdir.
5. Ey gönül! Beklemeden isteklerini Allah'a arz et. Çünkü Nakiyye, Allah'tan başka (sana yardım edecek) sevgili eli kalmadı.

MÜSTEZÂD¹⁹⁸

1.

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Mef'ülü Fe'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .—

--. / .--

1. Ey dil o cihân-süzâ gamıñ eyleme taqrır
Şâyed ide tekdır
Zann itme bu âh u sihriñ eyleye te'sır
Gel eyleme teşhır
2. Dil-h'âhdır elbet gice gündüz bu nizârıñ
Būs itmek 'izârıñ
Çeksen dahı katl itmege gamzeñ ile şimşır
İtmez yine tenfır
3. Nüş eyleyüben bâde-i hicranımı kândım
Âteşlere yandım
Olsam bö[y]le¹⁹⁹ bir kerre vişâliñ ile dil-sır
Ey şūḡ²⁰⁰-ı cihân-gır

¹⁹⁸ 15b

¹⁹⁹ Vezne uygun hale getirilmek için kelimenin ortasında bulunması gereken “ى” harfi yazılmamıştır.

4. Gel dest-i azā cānımı al eyle ināyet

Tā yār ide rāhet

ün itmede bī-dād-ı felek cev̄ ile dil-gīr

Ālem daı tazīr

5. Bed' itdigim andā Naıye ilm-i vefāya

Hem ders-i ŗenāya

ıldım o mehiñ āyet-i hūsnūñ dile tarīr

ün olmaya tefsīr

1.

Mūstezat

1. Ey gōnūl! O dūnyayı yakan (sevgiliye), eēer (seni bu yūzden) azarlayacaksa ektiēin gamı anlatma. Senin ektiēin ahlar ve yaptığın bŷyŷler onu etkiler zannedip iindekini aıklama.
2. (Ey sevgili)! Bu zayıf (aŗıēının), gece gŷndŷz tek isteēi yanaēını ŷpmektir. Sen, beni ŷldŷrmek iin yan bakıŗın ile kılı eksen de (bu davranıŗın) yine de gŷnlŷmŷ senden nefret ettiremez.
3. Ey dŷnyayı zapteden neŗeli (sevgili)! Ayrılık ŗarabımı itiēimden beri (onunla iim) doldu taŗtı. (Bu ayrılık acısıyla), ateŗler iinde yandım. Bir kere sana kavuŗmakla gŷnlŷm doysun.
4. Ey kaderin eli! Gel, benim canımı al da iyilik etmiŗ ol ki, sevgili bundan sonra rahat etsin. Zalim dŷnya, gŷnlŷ eziyet ile elinde tutmakta; insanlar da beni sulayıp azarlamaktalar.

²⁰⁰ Kelimenin yazılıŗında imla hatası yapılarak “” harfinin noktası yazılmamıŗtır.

5. Ey Nakiyye! Vefa ilmini ve (sevgiliyi) övme derslerini (öğrenmeye) başladığımda (ilk olarak), o ay (gibi yüzü olan sevgilinin) güzelliğinin âyetini (olduğu gibi) gönle yazdım. Çünkü (o güzelliğin) açıklanması imkânsızdır.

MESNEVÎ

1.

Manzûme²⁰¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Remel . . . - / . . . - / . . . -

1. Bi-‘aded eyleyelim şükr-i Hudâ
Ki odur hayy ü ‘alîm ü dānâ
2. Ol Hudāvend-i kadîm ü kâdir
Yoğ-iken kıldı cihānı zâhir
3. ‘İlmi izhâr ider emr-i ezeli
İtdi dāniş ile afâkı celi
4. İdemem haqqı ile ‘ilmi beyân
‘İlm ile oldı münevver bu cihân
5. İtmege ‘ilmi cihāna ta‘rif
Eyledi h̄‘ace-i ‘âlem teşrif

²⁰¹ Nakiyye Hanım’ın Malumat Dergisi’nin “Hanımlara Mahsus” 13 numaralı sayısının 24. Sayfasında yayımlanan Sultan II. Abdülhamit Han için yazmış olduğu mesnevîsidir.

6. Mîhr-i ʿālemle münevver her yer
Parladı şems-i dirahşân-ı hüner
7. Her ʿilim menbaʿı peygamberdir
Her kemâlâta ʿilim rehberdir
8. ʿİlim insanı ser-efrâz eyler
ʿİlim insanı sühân-sâz eyler
9. İşte bundan ötüri şâh-ı cihân
Kıldı tadrîs-i benât-ı fermân
10. Sāye-i maʿdelet-i Rabbü'l-Mecîd
Şâh-ı Cem kevkebe-i Sultân Hamîd
11. Gelmedi devr ideli şems ü kamer
Böyle bir şâh-ı maʿârif-perver
12. Tahta şevketle cülûs eyleyeli
Hep teraqqî-i maʿârif emeli
13. Aña mebni nice aşâr-ı cedîd
İtdi icâd o şehin-şâh-ı ferîd

14. Nice mekteb yapılup ‘ahdinde
Oldı herkes hüner-i cüyende
15. Kıldı mektebler şāh-ı zemān
Mazhar-ı ‘ātıfet-i bī-pāyān
16. Şimdi taḥşīl olunan ‘ilm ü hüner
Oldı ser-menzil-i feyze rehber
17. Ey ḥānımlar bilerek kıymetini
Bu kadar²⁰² ni‘ met-i bī-minnetini
18. Siz de taḥşīle şitāb eyleyiñiz
Biñ teşekkür ile ezberleyiñiz
19. Eyleyiñ ‘ömr-i şehinşāha du‘ ā
Naḳıyye-i ‘āciz ile şubḥ u mesā
20. İdelim Ḥaḳḳ’a müdām ‘arz-ı niyāz
Ola sulṭānımızıñ ‘ömri dırāz
21. İderim Pādişāha böyle du‘ ā

²⁰² Kelimenin yazılışında baskı hatası yapılarak “ğ” harfi “ğ” harfi olarak yazılmış ve “bu” ile “kadar” kelime bitştirilmiştir. Bu haliyle “yokdur” şeklinde okunmaktadır.

Şevket ü şân ile biñlerce yaşâ

1.

Manzume

1. Allah'a sayısız şükredelim ki O, diri ve her şeyi bilendir.
2. O, tüm âlemi yoktan var eden kudret sahibi ve kendisinden önce kimse bulunmayan bir Padişah'tır.
3. Tanrı emrinin (sebebini, ancak) O'nun ilmi açıklayabilir. Bilgi ile gökleri yüce kıldı.
4. Bu kâinat, ilim ile yaratıldı. Bu ilmi, yeterince iyi anlatamam.
5. (Allah'ın) bilgisini insanlara açıklamak için Hz. Muhammet (dünyaya) gelerek (burayı) şereflendirdi.
6. Her yer âlemin güneşi ile nurlandı; hüner ve kabiliyetin parlak güneşi parıldadı.
7. Her bilginin kaynağı Hz. Muhammet'tedir. Her olgunluğa (ulaşmaya) rehber olan ilimdir.
8. İlim, insanın başını yükseltir ve (güzel) söz söyleyen birisi haline getirir.
9. Bundan dolayı, dünyanın padişahı (Abdülhamit Han), kızların eğitilmesi fermânını verdi.
10. Allah'ın adaletinin gölgesi olan, Cem'in debdebesine sahip Sultan Hamid!
11. Güneş ve ay dönmeye başladığından beri eğitimi koruyup gözeten böyle bir padişah (yeryüzüne) gelmedi.
12. (Abdülhamit Han), heybetli bir şekilde tahta çıktı. Her zaman eğitimin ilerlemesini istedi.
13. O eşi benzeri olmayan padişahlar padişahı, yeni şeyler yaptı. Onun adına birçok yeni eser meydana getirildi.
14. Onun zamanında birçok okullar yapılıp (burada) herkes ilimle uğraşır oldu.
15. Sonsuz iyilik sahibi, devrin padişahı (Abdülhamit Han) okullar açtı.
16. Buralarda öğrenilen ilim ve marifet ilim durağına rehber oldu.
17. Ey hanımlar! (Padişahımızın) bu kadar karşılıksız iyiliklerinin değerini bilerek;

18. Siz de eğitim almakta acele ediniz ve çok teşekkür ederek yeni bilgiler öğreniniz.
19. Padişahın ömrünün (uzun olması için) aciz Nakiyye ile beraber gece gündüz dua ediniz.
20. Allah'a sürekli yakaralım ki, padişahımızın ömrü uzun olsun.
21. Padişahın iyi bir isimle anılarak heybetli bir şekilde uzun yıllar yaşaması için dua edin.

2.

Su 'âl-Cevab²⁰³

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Fe 'ülün

Hezec .--- / .--- / .--

1. Düşüp hasretle bir şeb ıztıraba
Hayâl-i yâri aldım cām-ı h̄'āba
2. Didim luḫf et n'olur bu ḫāk-sāre
Didi olsun donuñ pāre pāre
3. Didim ḫavs-i ḫazādır ebruvānıñ
Didi eyle taḫammül varsa cānıñ
4. Didim 'aşḫıñ derüne işlemiştir
Didi çok sīneyi āteşlemiştir²⁰⁴
5. Didim būs eylesem bir kez dehenden
Didi hiç umma bu iḫsānı benden

²⁰³ 16b

²⁰⁴ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ت” harfinin noktaları yazılmamıştır.

6. Didim t̄ir-i nigāhıñ deldi cānım
Didi atlan da yo bir ān emānım
7. Didim ldirecek ben zārı vaset
Didi lseñ hele biñ cāna minnet
8. Didim gemem ıınca cān bedenden
Didi billāh uandım ayrı senden

Velehu

9. Didim ayārı bir ān ıl ferāmū
Didi ‘ uala olmaz baım hū
10. Didim cānā Naiyye zāra ram it
Didi arumda o sylenme var git

2.

Sual- Cevap

1. Bir gece, (sevgiliye) hasret ekerken (yle bir) acıya dūtım ki, sevgilinin hayalini uyku kadehine doldurdum.
2. (Sevgiliye), “bu perian haldeki (aına) lutfet” dedim. (O da bana), “stn baın para para olmu bir halde dolaıp dur” dedi.
3. “Kaların, kaderin yayıdır” dedim. “Eer yrein varsa buna dayan” dedi.
4. “Senin akın, iime iledi” dedim. “Akım, ok fazla kalbi atee vermitir” dedi.
5. “Bir kez dudaından psem” dedim. Bu iyilii benden asla bekleme” dedi.
6. “Bakıının oku, yreimi deldi” dedim. “(Bundan) bir an iin bile kurtulu yoktur, dayanmaya alı” dedi.

7. “Bu inleyen aşığı korku öldürecek” dedim. “Keşke ölsen, ölmen bin kişiye iyiliktir” dedi.
8. “Canım, bedenimden çıksa bile senden vazgeçmem” dedim. “Allah için senden bıktım” dedi.
9. “Ağyarı bir an için unut” dedim. “Aklım, âşıkları düşünerek eğlenemez” dedi.
10. “Ey sevgili! İnleyen Nakiyye’ye merhamet et” dedim. “Karşımda çok konuşma, yoluna git” dedi.

MUSAMMATLAR

MURABBA‘LAR

1.

Destür²⁰⁵

Mef‘ülü Mefā‘ilün

Hezec - - . / . - . -

1. Qār itdi dile miḥnet
Yā Ḥazret-i Mevlānā
Yağmış cigerim ḥasret
Yā Ḥazret-i Mevlānā
2. Billāh iderim senden
Dāim bunı istirhām
Pāyāna ire firqet
Yā Ḥazret-i Mevlānā
3. Ol dīde-i bīmāra
Haqq’dan dileyüp çāre

²⁰⁵ 1b

Ta' cîl eyle vir şihhet
Yâ Hâzret-i Mevlânâ

4. Hem ol meh-i rahşânî²⁰⁶
Bâ şihhat u şevk-efşân
Sen görmege vir ruşset²⁰⁷
Yâ Hâzret-i Mevlânâ
5. Hûn-âbe-i eşkimden
Sürh oldu zemîn-i hâk
Bân eyle idüp himmet
Yâ Hâzret-i Mevlânâ
6. Zaḥm-ı dil-i sencîdem
Gïtdikçe olur müzdâd
Vir çekmege hem kudret
Yâ Hâzret-i Mevlânâ
7. Qalb-i Nakiye zârı
İtmekde felek vîrân
Ta' mîrine kıl ğayret
Yâ Hâzret-i Mevlânâ

1.

Destur

²⁰⁶ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ç” harfinin noktası yazılmamıştır.

²⁰⁷ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ç” harfinin noktası yazılmamıştır.

1. Ey Hz. Mevlana! Gam, gönle tesir etti; hasret yüreğimi yaktı.
2. Ey Hz. Mevlana! Ayrılık sona ersin. Allah için sana daima bunun için yakarırım.
3. Ey Hz. Mevlana! O hasta göze, Allah'tan şifa dileyip sağlığına kavuşmasını çabuklaştır.
4. Ey Hz. Mevlana! O parlak ay (gibi) sağlık ve neşe dağıtan (sevgiliyi) görmem için izin ver.
5. Ey Hz. Mevlana! Gözyaşımın kanlı suyundan toprak kırmızı oldu. Bana yardım edip beni ulu eyle.
6. Ey Hz. Mevlana! Gönül yarasının miktarı gittikçe artar. Bu acıları çekmek güç ver.
7. Ey Hz. Mevlana! Felek, Nakiyye'nin gönül bahçesini harap ediyor. Sen de düzeltmeye çalış.

2.

Ninni²⁰⁸

Müfte'ilün Fā'ilün

Münserih -.- / -.-

1. Ey güher-i t̄ac-dār
Vey der-i 'ālī nizār
Zātūnı Rabbü'l-'ibād
Dāim ide ber-murād
2. Ol mül-i cām-ı emān
Midḥata şāyān hemān
Dir gören ehl-i dilān

Mısra^ç -i ber-ceste-zād

3. Sāña kerīmem kerem
Dāye-i ʿizz ü niʿem
Senden ümīdim bu dem
Olmayasın bed-nihād
4. Şiʿr ile ey dil-fezā
Rāğīb'a ol reh-nümā
Fıtnat ü Leylā'yı tā
İtmeye hiç kimse yād
5. Hem idüben sū-be-sū
ʿİlm ü hüner cüst [ü] cū
Güşiş eyle yaz oқū
Oldur ʿirfān-ı güşād
6. Mihr-i şafāda bu şām
Yāt uyu ey bedr-i tām
Şīr ü şekerden müdām
Kesb ide gör zevқ-i şād
7. Kıl Naқиye bī-қarār
Bendeligiñ āşikār
Ol mehiñ emr-i zikār
Eyleye ʿömrüñ ziyād

2.

Ninni

1. Ey cevher taçlı (çocuk)! Allah, yüce kapısının zayıf bir kulu (olan seni) daima isteğine ulaştırırsın.
2. Övgüye layık, korkusuzluk kadehinin şarabını gören gönül ehli kimseler hemen 'yüksek manalı bir mısradan doğmuş' derler.
3. Ey kızım! Yücelik ve nimetler dadısı, sana cömert davranmış. Bundan sonra senden tek beklentim, kötü huylu olmamandır.
4. Ey gönül arttıran (çocuk)! Fıtnat ve Leyla'yı kimse (okuyup) hatırlamıyor. Rağıp'a şiirde yol gösterici ol.
5. Hem her tarafta ilim ve hüner arayarak oku yaz hem de (etrafına) kültür yay.
6. Ey ayın on dördü (gibi olan çocuk)! Bu gece, rahatlık güneşinde yat uyu. Süt ve şekerden her zaman mutluluk keyfini al.
7. Ey kararsız Nakıyye! Kulluğunu (kesin bir şekilde) belli et. O ay (yüzlü) sevgilinin yaptıklarını hatırlayarak ömrün uzasın.

MUHAMMESLER

1.

Terci²⁰⁹

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Āh kim hiç olmadım dil-şād elinden gönlümüñ
Rūz [u] şeb olmağdayım nā-şād elinden gönlümüñ
Oldı tenden murğ-ı cān eb'ād elinden gönlümüñ
'Aql u tedbīr ü taħammül yād elinden gönlümüñ
Dād elinden gönlümüñ feryād elinden gönlümüñ
2. Duş idüp bir māha ol dīde-i hūn-bārımı

²⁰⁹ 17a

Çıldı ifşâ ‘ âleme mektûm olan esrârımı
Perde-i tenfîrde maḥfûz²¹⁰ idüp dil-dârımı
Yağdı eyvâh düzaḥ-ı ḥasretde cism-i zârımı
[Dād elinden gönlümüñ feryād elinden gönlümüñ]

3. ‘ Azm idüp bir şeb derûn-ı sînemizden nâ-gehân
O²¹¹ gitdi olan oldı der-gâhında yâriñ pās-bân
Āsitâniñda görünce nâlemi ol bî-emân
Seng-i teşni‘ ile recm itdirdi aḡyāra hemân
[Dād elinden gönlümüñ feryād elinden gönlümüñ]

Velehu

4. Bir teraḥḥum itmeyüp eyvâh âh u vâhıma
Çekdi tîr-i ḡamzeyi işletdi tā cân-gâhıma
Beytü’l-âḡzân içreyim ḥasret idelden mâhıma
Böyle feryād eylerim şubḡ u mesâ Allâh’ıma
[Dād elinden gönlümüñ feryād elinden gönlümüñ]
5. Gönlümüñ itdikleriñ billâh düşmân itmedi
Ḥayli ḡam ḡuş eyleyüp pend-i ‘ uḡûla gitmedi
Dehr-i dün içre beni bir demi vār incitmedi
Çün Naḡıyye bî-sebeb ‘ ıyş ü neşâḡım bitmedi
Dād elinden gönlümüñ feryād elinden gönlümüñ

1.

Terci

²¹⁰ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ط” harfinin noktası yazılmamıştır.

²¹¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “و” harfi yazılmamıştır.

1. Gönlüm tarafından hiç mutlu edilmediğim için ah çekerim. Onun yüzünden gece gündüz mutsuz olmuştum; can kuşum vücudumdan uçtu gitti; akıl, öngörü, dayanma gücü (artık geçmişte kalmış, ancak) hatırlanan şeylerdir. Gönlüme iyilik de zulüm de senin elinden gelir.
2. Bir ay (yüzlü sevgiliye) rastladığımdan beri, akan o kanlı gözyaşlarım tüm dünyaya gizli olan sırlarımı açıkladı. Nefret ettirme perdesiyle yüzümü gizleyip yazık ki, hasret cehenneminde inleyen bedenimi yaktı. Gönlüme yardım da ceza da senden gelir.
3. Bir gece, göğsümüzdeki kalbimizin hevesine uyup sevgilinin dergâhına gidince aniden olan oldu ve sevgilinin dergâhındaki o acımasız bekçi, inlememi (sevgilinin) eşliğinde duyar duymaz beni, ayıplama taşlarıyla ağyara taşlattırdı. Gönlüme yardım da ceza da senden gelir.
4. (O acımasız sevgili), yazık ki, bir kere bile ağlayıp inlememe merhamet etmedi. Yan bakışının okunu çaktı ve tam kalbime sapladı. O ay (yüzlü sevgilime) özlem çektiğimden beri hüznün evi içerisinde (yaşamaktayım). Allah'ıma gece gündüz gönlüme iyiliği de kötülüğü de (sevgilinin) elinden nasip et diye yalvarırım.
5. Ey Nakıyye! Gönlümün bana ettiklerini Allah için, düşman bile etmedi. Akıllı (kimselerin) nasihatına uymayıp epeyce keder dinledi. Sebepsiz içki ve neşem bitmediği için alçak dünyanın beni incitmediği tek zaman (bu kendimden geçmiş halimdir). Gönlüme iyilikler de eziyetler de senin elinden gelsin.

2.

Tercî^{c212}

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Yine bir bezm-i cefâ-pîşeye dūcâr oldum
Nūş idüp bâde-i pūr-sūzını bî-^câr oldum

²¹² 18a

Çün n'ola pervâne-sıfat nâra sezâ-vâr oldum
O mehiñ dîde-i ser-mestine de hâr oldum
Şabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum

2. Ne zemân görse bu bî-çâreyi ol cebhesi mâh
Döndirir rûyını eger âh idüp eyvâh eyvâh
Olsa kıaddim gibi endûh-ı dırâzım kûtâh
Eylemezdim bu kıadar pister-i ğam üzre ben âh
[Şabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum]

3. Dîdeden ol gül-i ter olduğı anda pinhân
Görinür rûy-ı zemîn çeşmime sân hâr-sitân
İdemem 'atf-ı nigâh olsa dağı bâğ-ı cinân
Olmada hasret ile kâr-ı dilim âh u efgân
[Şabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum]

4. O leb-i kıanda olup tûñi-yi dil-h'âh-şikâr
Lâne-i ğamda sirişkiñ ağıdup itmede zâr
Görüben hâlini şefkatle fiğân itdi hezâr
Yine rahm eylemez aşlâ o şeh-i mülk-i veķâr
[Şabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum]

Velevu

5. Hep raķibânâ idüp luţfını cânân müzdâd
İder 'uşşâķ-ı vefâ-dârını hicran ile yâd
Nâķiye ben de bu âlâm ile oldum nâ-şâd
Ey felek bâri sen Allah için eyle imdâd
[Şabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum]

2.

Terci

1. Yine eziyet etmeyi huy edinmişlerin (bulunduğu) bir meclise uğradım. Pervane gibi ateşe düşmeye hevesli olduğumdan çok yakıcı olan şarabı içip kendimden geçtim. O ay (yüzlü sevgilinin) sarhoş (gibi süzgün bakan) gözlerine (batan) diken oldum. Dayanması da düzelmesi de güç bir derde düştüm.
2. O ay yüzlü (sevgili), ne zaman bu çaresiz (aşığı) âh çekip ağlayıp inlerken görürse hemen yüzünü (başka tarafa) çevirir. Upuzun olan acılarım boyum gibi kısa olsa gam yatağı üzerinde bu kadar âh edip inlemezdim.
3. O taze gül (gibi güzel sevgili), gözümden gizlendiği an; gözlerime yeryüzü sanki dikenlik gibi görünüyor. Cennette de yaşıyor olsam bakışına meyl edemem. Gönlümün işi senin özleminle ağlayıp inlemektir.
4. Gönül dileğini avlayan papağan o şekerli dudaktadır ki, inleyen (âşık), gam yuvasında gözyaşını dökmektedir. Bülbül, (onun bu) halini görünce ona acıyarak feryat etti. Yine de o ağırbaşlılık ülkesinin padişahı merhamet etmez.
5. Ey Nakıyye! Sevgili, iyiliklerini hep rakiplere gösterip sadık âşıklarımı ayrılık acısında bırakır. Ben de işte bu elemeler ile üzuldüm. Ey felek! Hiç olmazsa bari sen Allah için bana yardım et.

MÜSEDESLELER

1.

Terci²¹³

Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün Mefâ 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Cihân peymâne-i vuşlatla dâim mest ü şâd olsun
Dil-i miñnet-zedem²¹⁴ yâ Rabb ğam-ı 'aşk içre yâd olsun

²¹³ 17b

²¹⁴ “-zede” kelimesinin yazımında imla hatası yapılmıştır. “miñnet” kelimesiyle bitişik yazılması gerekirken ayrı yazılmış ve “z” harfinden sonra yazılması gereken “s” harfi yazılmamıştır.

O şūhuñ bāb-ı cevriñde serim seng-i nihād olsun
Felekden gördigim endūh riyādandır²¹⁵ ziyād olsun
Yıkanlar hātır²¹⁶-ı vīrānemi yā Rabb şād olsun
Benim çün nā-murād olsun diyenler ber-murād olsun²¹⁷

2. O mihr-engīz iderse vuşlañ mübeddel²¹⁸ ağıyāre
Metā^c-ı cevri de baḥş²¹⁹ eylesün ben ^cāşık-ı zāre
Çü bābında gönül şāyestedir billāh āzāre
Şikest olmam dilim şimşīr-i nefret kılsa biñ pāre
[Yıkanlar hātır-ı vīrānemi yā Rabb şād olsun
Benim çün nā-murād olsun diyenler ber-murād olsun]

3. Ezelden şöyle medhūşumki leb-rīz-i muḥabbetle
Ḥumār-ālūd-ı ğam olmam felek bir dem küdüretle
O rütbe tıfl-ı dil perverdedir ki nān-ı miḥnetle
Zebūn olmaz bu ^cālem kec nigāh itse ḥusumetle²²⁰
[Yıkanlar hātır-ı vīrānemi yā Rabb şād olsun
Benim çün nā-murād olsun diyenler ber-murād olsun]

4. Ḥavāle eylesem bī-şekk bu āhım nīzesin cānā
Olur şad pāre pūlād-ı felek bir demde ser-tā-pā
Velīkin der-niyām itdim bī-ḥaḫḫın Şems ü Mevlānā
Naḫiyye şimdi evrādım olup bu maṭla^c-ı ra^c nā
[Yıkanlar hātır-ı vīrānemi yā Rabb şād olsun]

²¹⁵ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ر” harfinin noktası yazılmamıştır.

²¹⁶ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfinin noktası yazılmamıştır.

²¹⁷ Bu beyit aslında Nailî’ye aittir.

²¹⁸ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “د” harfi iki kere yazılmıştır.

²¹⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfinin noktası yazılmamıştır.

²²⁰ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ت” harfinin noktaları yazılmamıştır.

Benim çün nā-murād olsun diyenler ber-murād olsun]

1.

Terci

1. Ey Allah'ım! Dünya, (sevgiliye) kavuşma kadehiyle daima sarhoş ve neşeli olsun; gama batmış gönlüm, aşk derdi içinde hatırlansın; o şen (sevgilinin) eziyetinin kapısında başımın yaratılışı taştan olsun; felekten bana gelen gam hep riya sebebiyledir, daha da fazlalaşsın; harap olmuş gönlümü yıkanlar mutlu olsun; benim için 'isteğine ulaşmasın' diyenler dileklerine kavuşsunlar.
2. O sevgi kaynağı (sevgili), ağyara kavuşma (sevinci) verirse benim gibi inleyen âşığına da eziyet malını hediye etsin. Çünkü gönül, (sevgilinin) kapısında kötü muameleye layıktır. Gönlüm, öfke kılıcıyla bin parçaya ayrılrsa bundan şikâyetçi olmam. Harap olmuş gönlümü yıkanlar mutlu olsun; benim için 'isteğine ulaşmasın' diyenler dileklerine kavuşsunlar.
3. Ey felek! Ezelde, aşk ile öyle dolup taşarak kendimden geçmişim ki, bir anlık kaygıyla gam yüzünden şaşkın hale gelmem. Gönül çocuğu, o derece sıkıntı ekmeğiyle beslenerek büyütülmüştür ki, bu dünya düşmanlıkla eğri baksa korkuya kapılmaz.
4. Ey sevgili! Bu çektiğim âhımın mızrağını göndersem bir anda feleğin çeliği, baştanbaşa yüz parça olur. Fakat Şems ve Mevlana'nın hakkı için kınına soktum. Ey Nakiyye! Şimdi bu hoş beyit, sürekli okunması gereken sözümüdür.

2.

Terci^{c221}

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. 'Azm idüp bāğ-ı dile ol gül ögünsün yürüsün

²²¹ 17b

Gāh aġyāra geh ʿ uşşāka görünsün yürüsün
Bir yañā zümre-i şeydāsı bulunsun yürüsün
Rüyımın hem-ķademiñ²²² üzre sürünsün yürüsün²²³
O gül-endām bir al şāla bürünsün yürüsün
Uc1 göñlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün²²⁴

2. Tīr-i müjgān ile şad pāre derūn-ı cān-gāh
Şabır mı ķaldı perākende nigāhiñ eyvāh
İştikā itme degil zaħm-ı dilimde billāh²²⁵
Sürūr-ı ġonce olup gülşen-i ʿ aşķda her gāh
[O gül-endām bir al şāla bürünsün yürüsün
Uc1 göñlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün]

3. Eyleyelden bu elem dīdeye cānā vaħşet
Pāy-dār olmadı göñlümde feraħ bir sāʿ at
Ger ķıyās eyler ise kizb-i sözüm ol āfet
İtmege ravza-i hicranımı bir ān diķķat
[O gül-endām bir al şāla bürünsün yürüsün
Uc1 göñlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün]

4. Naķıye eşk-i teri çeşmine muʿ tād itsün
Ĥāhiş-i cevriñ ile nevħalar icād itsün
Beste-ĥān-ı ʿ āşıkı bir kūşede feryād itsün
Bülbülān naġme-i efġānını müzdād itsün
[O gül-endām bir al şāla bürünsün yürüsün]

²²² “hem” ve “kadem” kelimelerinin bitişik yazılması gerekirken ayrı yazılmışlardır.

²²³ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ş” harfinin noktaları yazılmamıştır.

²²⁴ Bu beyit aslen Enderunlu Vâsıf’a aittir. Bkz., *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Haz. Raħşan Gürel, İstanbul, Kitabevi, t.y., s.690.

²²⁵ Kelime yazılırken imla hatası yapılarak “ş” harfinin noktası yazılmamıştır.

Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün]

2.

Terci

1. O gül (gibi sevgili), gönül bahçesine (girmeye) niyetlenip övünerek; bazen ağyara bazen âşıklara görünerek; bir yanında âşıklar topluluğu olduğu halde; yüzümün ayak arkadaşı (olan sevgili, yüzümün) üzerinde salınarak yürüsün. O gül endamlı (sevgili), ardınca sürüklenen gönlüm gibi ucu yerlerde sürünen kırmızı bir şala sarılarak yürüsün.
2. Eyvah! Kirpiğinin kılıcıyla can evimdeki gönlüm, yüz parça oldu. Üzüntülü bakışından bende dayanma gücü kalmadı. Gönlümün yaralarından Allah için yemin ederim ki, şikâyet etmiyorum. Bu yaralar, her an aşkın gül bahçesinde (açan) sevinç goncalarıdır.
3. Ey sevgili! Bu üzüntü, göze korku saldığından beridir; gönlümde sevinçli bir saat hâkim olmamıştır. Eğer o güzel (sevgili), sözümün yalan olduğunu düşünürse bir an benim ayrılık bahçeme gelip al bir şala bürünüp yürüsün, gönlüm de onun ucu gibi ardı sıra yürüsün.
4. Nakiyye'nin gözleri sürekli yaşarmaya alışsın; o senin eziyetinin isteği ile ağlayıp inlesin; onun inleyen aşığı bir köşede inlesin; bülbüller ızdıraplı nağmelerini arttırsın.

3.

Terci^{c226}

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

²²⁶ 18a-18b

1. Ey hezār-ı gülşen dünyā ne seniñdir ne benim
Bāğ-ı cānān dil-i efzā ne seniñdir ne benim
Böyle bir bezm-i feraḥ-zā ne seniñdir ne benim
Hele ol ğonce-i ra‘ nā ne seniñdir ne benim
Yāre aldanma raḳībā ne seniñdir ne benim
Öyle hercāyi dil-ārā ne senindir ne benim

2. Server-i ehl-i kerem hem o mürüvvet āşār
Ḳılsa ḥāl-i dil-i ğam-ḥ̄ārīñ eger istifsār
Yā gelüp itme emān rāz-ı derūnuñ izḥār
Ġazab-ālūde olur rāzīñ idersen iḳrār
[Yāre aldanma raḳībā ne seniñdir ne benim
Öyle hercāyi dil-ārā ne senindir ne benim]

Velehu

3. Gösterirse kime der-pīş-i nevāziş-i cānān
Der mi āmādedir ihsān-ı firāvānī hemān
Rast-gū ḡann idüben ḳalbiñi rabt²²⁷ itme amān
Pīş-i gönlüñ girü döndürme olur ḥayli yamān
[Yāre aldanma raḳībā ne seniñdir ne benim
Öyle hercāyi dil-ārā ne senindir ne benim]

4. Bezl ider ‘āleme naḳdīne-i luṭfuñ aḳdem
Görüben sen de bu ihsānı ḳıyās itme kerem
Pendimi ğuşe-i ḥātırda nihān it her-dem
Soñra göñlüm gibi billāh olursuñ sersem

²²⁷ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak kelimenin başında bulunması gereken “ر” harfi yazılmamıştır.

[Yāre aldanma raķībā ne seniñdir ne benim
Öyle hercāyi dil-ārā ne senindir ne benim]

5. O felek-meşrebī aġyāra vefā-dār şanma
Raħm u elťāf-ı firībāniña gel aldanma
Gāh ĩmā-yı vişāl itse de aşla ķanma
Sen de beyhūde Naķiyye gibi nāra yanma
[Yāre aldanma raķībā ne seniñdir ne benim
Öyle hercāyi dil-ārā ne senindir ne benim]

3.

Terci

1. Ey gül bahçesinin bülbulü! Gönül artıran sevgilinin bahçesi, böyle bir huzur meydana getiren meclis ve özellikle o hoş gonca (gibi olan sevgili), senin de benim de değildir. Ey rakip! Sevgiliye inanma; o gönül süsleyen kararsız (sevgili), ne senin ne de benim elime geçmez.
2. Cömertlik konusunda önde gidenlerin sevinci ve iyilikseverlik eserleri, gam yiyerek (beslenen) gönlünün durumunu sorsa sakın içindeki sırlarını gelip açıklama ki, sırlarını (saklamayıp) ortaya dökersen (etrafına) kızgınlık yayılır. Ey rakip! Sevgiliye inanma; o gönül süsleyen kararsız (sevgili), ne senin ne de benimdir.
3. Sevgilinin ilgi gösterdiği kişi, hemen ondan birçok iyilik, ihsan mı göreceğini sanır? Sakın sen onun dürüst olduğunu sanıp da kalbini ona bağlama, gönlünü ona çevirme yoksa halin yaman olur. Ey rakip! Sevgiliye inanma; o gönül süsleyen kararsız (sevgili), ne senin ne de benim elime geçmez.
4. (Sevgili), ilk önce diğer insanlara kıymetli iyiliğini bol bol verir. (Sakın) sen de bu bağışı görüp kendin için de bu cömertliğin olacağını zannetme. Bu nasihatimi her an aklının bir köşesinde sakla. (Eğer sözümü dinlemezsen) gönlüm gibi kendini kaybedersin. Ey rakip! Sevgiliye inanma; o gönül süsleyen kararsız (sevgili), ne senin ne de benim elime geçmez.

5. O felek meşrepli (sözünde durmaz sevgiliyi), ağıyara vefalı sanma; aldatıcı merhamet ve iyiliklere inanma; bazen dolaylı bir şekilde kavuşma ümidi verse de (bu oyunlara) aldanma; sen de Nakiyye gibi boş yere ateşte yanma. Ey rakip! Sevgiliye inanma; o gönül süsleyen kararsız (sevgili), ne senin ne de benim elime geçmez.

TAHMİSLER

1.

Tahmīs²²⁸

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün Mefā 'ilün

Hezec .--- / .--- / .--- / .---

1. Felek kaçır-ı cünün içre yerim şāhānedir şimdi
Miyāne-i bī-şu' ūrda şöhretim bir dānedir şimdi²²⁹
Çü her şeb h'āb-gāhım kūşe-i mey-ḥānedir şimdi
Şarāb-ı ye's-ile dil sākīyā mestānedir şimdi
İkī çeşmim ṭolu bezm-i ḡama peymānedir şimdi

Velehu

2. Ferrā āteşiyle dil-berā yanar tüter gönlüm
Bütün şubḥ u mesā eṭrāfa şaçmağda şerer gönlüm
Nice demdir ki zīrā dūzaḥ-ı ḥasret çeker gönlüm
Çerağ-ı 'aşka elbet cān atar şeb-tā-seḥer gönlüm
Ezelden yanmağa pervānedir pervānedir şimdi

3. İlāhī sīnemi cem' iyyet-i 'aşkıñla pür-sūr it

²²⁸18b

²²⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

Bu hicri vaşla tebdīl eyleyüp nāgāh mesrūr it
Dü-çeşmim şū^ç le-i dīdār ile bir kerre pür-nūr it
Nazar-gāh²³⁰-ı hayāl-i yārdır yā Rabbi ma^ç mūr it
Sitem sengiyle kaçır-ı hātırım vīrānedir şimdi

4. Cefā-kārım nic’oldı tā ezelki pür-vefālıklar
Virirdi gönlüme şad şevkle hayret-fezālıklar
O dem der-gāhıña hep ^ç arz iderdik cān-fezālıklar
Nedir bu bī-vefālık kıamı eski āşinālıklar
Benimle ^ç aql u fikrim āh-kim bī-gānedir şimdi

5. Esīr-i tavk-ı zülfün olalıdır bend-i hicranım
Bu bār-ı hasreti yok çekmege²³¹ tākāt kerem-kānım
Gice hem-çün Naqiyye şubha dek bīdar u nālānım
Cünün-ı miḥnet ü cevri-i felek el virdi sulṭānım
Bağılmaz saçma söylerse Şeref dīvānedir şimdi

1.

Tahmis

1. Ey felek! Her gece uyuduğum yer meyhane köşesi olduğu için şimdi delilik köşkü içinde bulunan yerim harika, akılsızlık meyhanesindeki şöhretim benzersizdir. Ey saki! Şimdi gönül üzüntü şarabıyla sarhoş, iki gözüm gam meclisinde dolu şarap kadehidir.
2. Ey gönül alan (sevgili)! Gönlüm, körükçü ateşiyle durmadan yanar tüter; gece gündüz hep etrafa kıvılcım saçır. Uzun zamandır gönlüm, hasret

²³⁰ Kelimenin yazılışında yanlışlık yapılarak “Nazar-gāh” kelimesinin son harfi olan “o” harfi yazılmamıştır.

²³¹ Kelimenin yazılışında yanlışlık yapılarak “چ” harfinin noktaları yazılmamıştır.

cehenneminde (acı) çeker. Gönlüm, elbette gecedен sabaha kadar aşk mumuna canını verir. Ezelden beri (aşk ateşinde) pervane gibi yanmaya istekliken şimdi ise (kendini ateşe atan) pervanedir.

3. Ey Allah'ım! Göğsümü, aşkının birliğiyle düğün yerine döndür. Bu ayrılığı birdenbire kavuşmaya döndürüp (gönlümü) sevindir. (Hiç olmazsa) bir kere, iki gözümü, yüzünün aleviyle nurlandır. Ey Allah'ım! Sevgilinin hayaline bakılan yer olan gönül köşkü, şimdi sitem taşıyla virane haline gelmiştir, onu yeniden güzel bir yer haline getir.
4. Ben cefa çekerken ta ezeldeki bağlılıklar nereye gitti? Gönlümde yüzlerce neşeyle şaşkınlık uyandırırđı. O zaman dergâhına gönle ferahlık veren şeyler sunardık. Bu vefasızlığın sebebi nedir, eskiden olan tanışlıklar nerede? Benimle olan akıl ve düşüncem bile ne yazık ki artık bana yabancılar.
5. Ey cömertlik eden (sevgilim)! Ayrılık bağım, zülfünün tasmaşının esiri olduğundan beridir, bu özlem yükünü çekmeye gücüm kalmadı. Nakiyye gibi gecedен sabaha kadar uykusuzum ve inliyorum. Gam deliliğı ve feleğın eziyeti, bana ulaştı. Şeref, şimdi saçma sözler söylerse (bu sıkıntı ve eziyetlerdendir), kusuruna bakılamaz.

2.

Tahmîs²³²

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Müctes .-.- / ..-- / .-.- / ..-

1. Hevâ-yı nefse uyup da sekr itmesek ne olur
Virüp şarâb-ı murâdıñ sihr-itmesek ne olur
Vücûdı âteş-i ğamda eritmesek ne olur
O şûha sevdigimiz zâhir itmesek ne olur
Gönül giderse de biz bâri gitmesek ne olur

²³² 19a

2. Firāk demleriñ aġyāra sen dırāz itseñ
Bu vechle dil-i bīzārı ser-firāz itseñ
N’olur bu ‘āşıķa bāb-ı vefāyı bāz itseñ
Ben āh eylemesem sen de nāzı āz itseñ
Raķībe rāz-ı nihānı belirtmesek ne olur
3. Göñülde sūz-ı firāķı iderse de cevelān
Ne çāre itmeli nār-ı taħassūri pinhān
Taħammül eyleme hicre²³³ degilse de āsān
O şūħ ‘azm-i gülistān ider deyüp de hemān
O yirde biz de çemen ġibi bitmesek ne olur
4. Naķiyye şems-i Ĥudā’dan ‘acep olān pertev
Görür mi toġsa da ger bir meh-i cihān pertev
Dimiş bu pendi bize pīr-i nüktedān Pertev
Firāķa dāir olan şoħbeti hemān Pertev
Şaġırlıġa urup aşlā işitmesek ne olur

2.

Tahmis

1. Nefsin arzularına uyarak sarhoş olup istek şarabıyla büyülemesek; gam ateşiyile vücudu eritmeyip o şen (sevgiliye), onu sevdiğimizi belli etmesek; gönül (o sevgiliye) bağlansa da hiç olmazsa biz müptelası olmasak ne (iyi) olur.
2. (Ey sevgili)! Ne olur, aġyarla ayrılık zamanlarınızı arttırsan da bu sayede bezgin gönlü onurlandırsan; bu aşıġa vefa kapısını tekrar açsan; sen az nazlansan ben de sürekli inlemesem; aġyara gizli sırrımızı açıklamazsak?

²³³ Kelimenin yazılışında yanlışlık yapılarak “ج” harfinin noktaları yazılmamıştır.

3. Gönülde ayrılığın yakıcılığı dolaşırsa (bu) hasret ateşine nasıl çare bulmalı? Ayrılık acısına kolay olmasa da dayanmaya çalış. O neşeli (sevgili), ‘gül bahçesini ister’ diyerek hemen biz de o yerde çimen gibi bitmesek olmaz mı?
4. Ey Nakiyye! Şaşılacak olan Huda’nın güneşinden ortaya çıkan aydınlıktır. Cihanın ayı eğer doğacak olsa da ışık görünür mü? Bu öğüdü bize nüktedanların piri Pertev demiş ama ayrılığa dair olan şeyleri duymazdan gelsek ne çıkar?

3.

Tahmīs²³⁴

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Yine dil hānesi ma‘ mūr olur in-şā’allah
Luṭf-ı dil-dār ile pür-sūr olur in-şā’allah
Reşkden ağyār daḥi mükedder olur in-şā’allah
Bezm-i a‘ dādan o meh dūr olur in-şā’allah
Bize raḥm itmege mecbūr olur in-şā’allah
2. Yokdur ‘ indinde seniñ kıymeti çün nām-ı diliñ
Bu şeb olmada tekşir yine ālām-ı diliñ
Mestidir ‘ aşık-ı ğam-ḥār dem-i gül-fām-ı diliñ
Göz bilir derse ‘ adū Kisrā için cām-ı diliñ
Şiše-i dīdesi meksūr olur in-şā’allah
3. Bilürem gerçi huzūrunda suçum ḥaddi aşār
Kerem ey pādişeh-i memleket-i ḥüsn ü vaḳār
Gelmiyor ḳorḳu derüne bu ümmidle ey yār

²³⁴ 19a

Sende bu meşreb-i üftāde-nevāzī-kim vār
Dil-i bī-çāre de mesrūr olur in-şā'allah

4. Dilde ger olmasa ümmīd-i teraḥḥum zīrā
Olacaktır bu nedāmetle vücūdum ifnā
Bilürem müsteḥaḳ-ı şetm ü 'azābız ammā
Cürmümüz cürm-i felekden de büyükse cānā
Dāmen-i 'afv ile mestūr olur in-şā'allah

Velehu

5. İdeliden-berü dil bāb-ı muḥabbetle ḳarār²³⁵
Nice ḫālīñ diyü bir dem ne arar ne şorār
Yā Nakiyye bu ye'isle şaḳın olma bīzār
Kişver-i 'aşḳda kem-nām gezer Pertev-i zār
Seniñ 'aşḳıñ ile meşhūr olur in-şā'allah

3.

Tahmis

1. Allah nasip ederse, gönül evi yine neşelenir. Gönül alan (sevgilinin) yardımıyla yine şenlik yerine döner. Bunu gören ağyar bile kıskançlıktan kederlenir. O ay (yüzlü sevgili), düşmanların meclisinden uzak kalmak ve bize merhamet etmek zorunda kalır.
2. (Ey sevgili)! Gönül adının, senin nazarında kıymeti olmadığı için bu gece gönlün elemeleri yine çoğalmaktadır. Gamla beslenen âşık, gönlün gül renkli zamanının sarhoşudur. Düşman hükümdar, gönül kadehini göz olarak biliyorsa göz şişesi umarım kırılır.

²³⁵ 19b

3. Ey ağırbaşlılık ve güzellik ülkesinin padişahı (olan sevgili)! Yanında suçlarımın gereğinden fazla olduğunu biliyorum, beni bağışla. Ey sevgili! Bu ümitle kalbime korku tesir etmiyor. Sende âşıklara iltifat edici bir tabiat var ki, Allah nasip ederse çaresiz gönül de mutlu olur.
4. Ey sevgili! Eğer gönülde merhamet beklentisi olmazsa bunun sonucu olarak (bu içimdeki) pişmanlıkla vücudum yok olacaktır. Suçumuz feleğin suçundan daha çok olduğundan azarlama ve kötü muameleye layık olduğumu biliyorum ama umarım affedilirim.
5. Gönül, aşk kapısına köle olduğundan beridir (sevgili), halin nasıl diyerek bir kez bile aramaz. Ey Nakiiyye! Bu üzüntüyle sakın (sevgiliye) küsme. İnleyen Pertev, aşk ülkesinde adı sanı bilinmez bir halde gezerken senin aşkınla ünlenir.

4.

Tahmīs²³⁶

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Bālā ter olursa ne ‘aceb devlet-i aġyār
Çün ‘ind-i dil-ārāda girān-kıymet-i aġyār
Şāyān bize amma heme ān midḥat-i aġyār
Lāl eyledi ḥayretle dili miḥnet-i aġyār
Bir gün beni öldürse gerek ġayret-i aġyār
2. Hiç kılmayup ‘uṣṣāk-ı vefā-dīdeye rıḳḳet
İtmekdesin aġyār-ı firībānıña ṣefḳet
Lāyık mıdır ol kelb ile tecdīd-i muḥabbet
Bir kerre düşün sen de a bī-rahm u mürüvvet
Hiç bir midir ‘uṣṣāk ile māhiyyet-i aġyār

²³⁶ 19b

Velehu

3. Şâyeste mi her bār o gīsū-yı mu‘ atter
Dest-i raķī[b]ān da ola işmām-ı mükerrer
Bu âteş-i ğam yāktı gönül mülküni yek-ser
Yā Rabb o cefā-pīşe ile tā dem-i maşşer
Bulmaz mı nihāyet ‘ acerbā ülfet-i aġyār
4. Cānā ideli şu‘ le-i rüyîñ beni sūzān
Bir kez yañılıp eylemediñ luţufla şādān
Yağmağda binā-yı dili eyvāh bu hicran
Ben eyler iken rāhına cān u seri ķurbān
Her dem yine artmağda niçün hürmet-i aġyār
5. Billāh Naķiyye-i bī-kese ‘ ıydiyye o āfet
Başş itdi bu şeb cāme-i ihsānıñı kāt ķet
Bu bābda gönül kimselere bulma ķabāhet
Her ‘ aşık rencide-i hātır²³⁷ ider elbet
Şabr eyle Şeref sen de budur ‘ ādet-i aġyār

4.

Tahmis

1. Aġyarın bahtının daha yüksek olmasına şaşılır mı? Ne de olsa gönül süsleyen (sevgilinin) nazarında aġyarın değeri daha fazladır. Aġyara yapılan övgüler (aslında) hep bize yakışır ama aġyarın eziyeti, gönlü şaşkınlıktan dilsiz etti. Böyle giderse bir gün aġyarın yaptıkları beni öldürecek.
2. Ey merhametsiz ve cimri (sevgili)! Aşıkların sadık gözlerine hiç bakmayıp aldatıcı aġyarına merhamet etmekteisin. O köpek (huylu aġyar), aşk tazelemeye

²³⁷Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “خ” harfinin noktası yazılmamıştır.

layık mıdır? Bir kereliğine düşün, hiç ağyarın iç yüzü ile âşıkların ki aynı olur mu?

3. Ey Allah'ım! (Sevgilinin) o güzel kokulu saçı, ağyarın eline alıp her an tekrar tekrar koklamaları uygun mu? Bu gam ateşi, gönül ülkesini baştanbaşa yaktı. Cefa etmeyi huy edinmiş (sevgili) ile acaba ağyarın görüşmesi!
4. Ey sevgili! Yüzünün ateşi, beni yaktığından beri bir kere yanılıp da iyilik ederek beni mutlu etmedin. Bu ayrılık acısı ne yazık ki, gönül evini yakmaktadır. Ben yoluna canımı ve başımı kurban ederken her an niçin ağyara gösterilen saygı çoğalmaktadır?
5. Allah için yemin ederim ki, o çok güzel (sevgili), kimsesiz Nakiyye'ye bayram hediyesi gibidir. Bu gece iyilik kadehini fazla fazla bağışladı. Her âşığın elbette gönlü incinmiştir. Gönül, bu meselede kimseye suç bulma. Ey Şeref! Sen de buna dayan. Çünkü (kalp kımak) ağyarın değişmeyecek huyudur.

5.

Tahmīs²³⁸

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Bilmemişdim zülf ü hālîñ görmeden sevdâ nedir
Dādımdan cām-ı lebiñ cān bahş iden şahbâ nedir
Gönlümi gam-h'ār iden bahtım mıdır eyâ nedir
‘Āşıkâ bu cevri pey-der-pey bu istignâ nedir
Kaşdıñ öldürmek mi ihyâ mı ‘aceb cānâ nedir
2. Bir vaqt ağyâr-ı kelb-rûya ri‘âyet eyledin
Gönlümi ol-vechle dâr-ı meşakkat eyledin
‘Āşık-ı cān-süz-ı bî-dilden de vahşet eyledin
‘Ākıbet mülk-i derūnum vaqf-ı hasret eyledin

²³⁸ 20a

Niyetiñ şimden-girü ey şüh-ı müsteşnâ nedir

3. Dil-berâ zerre²³⁹ sürürem²⁴⁰ da vaşl ümmîdidir
Künc-i ğamda aydılan mâtem de vaşl ümmîdidir
Âh u zârım hâşılı her dem de vaşl ümmîdidir
Sensiz ârâm itdigim ‘ âlem de vaşl ümmîdidir
Olmasa dîdâr zevk-i cennet-i a‘ lâ nedir

4. İtmişim bir rütbe kim cevriñle cânâ ülfeti
Hem-celîs ü ğam-güsârımdır râķibiñ miñneti
Zevk-i fırkatden diliñ temyîze yokdur kudreti
Birdir ‘ indimde mey-i nâb ile âbiñ kıymeti
Neş’ e yok göñlümde bilmem sāğar u şahbâ nedir

Velehu

5. Şöyle mañv itmiş-ki cevriñ ey cefâ-cü tãketim
Şıķlet-i bâr-ı raķibi çekmege yok kudretim
Bu elemle gün-be-gün artmaķda billâh hayretim²⁴¹
Beñzemez Ferhâd u Qays’a hâlet ü keyfiyyetim
Var benim başımda yâ Rabb özge bir sevdâ nedir
6. Maķşadıñ vuşlatsa ey dil olma aşla bî-ñuzûr
Bir gün elbetde ider mañlûb u dil-h’âhiñ zuhûr
Zaħm-h’âr-ı hâr-ı hicr iseñ de dâim ol şekûr
Müstaķim ol itme âdâb-ı muħabbetde kuşûr
Her każâyâ vir rızâ aġyâr ile ğavgâ nedir

²³⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ذ” olması gereken harf “ز” olarak yazılmıştır.

²⁴⁰ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “س” harfinden sonra “و” harfi yazılmıştır.

²⁴¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfine nokta yazılmıştır.

7. Feth idelden ‘aşıka der-gāhımı sultān-ı ‘aşk
Āsitānında benim pervāne-veş sūzān-ı ‘aşk
Ger olam dirseñ gönül çün nāil-i ihsān-ı ‘aşk
Tālib-i derd olma der²⁴² ehl-i dile fermān-ı ‘aşk
Yā ser-i kıyında yāriñ bunca vāveylā nedir
8. Cüst [u] cū itseñ dilā şahın-ı cihānı ser-te-ser
Dehr içinde görmemiş yokdur bu gerdūndan keder
Neşter-i hicran ile dāim dek-i cānım keser
İncidir dervīş-i dil-rīşin felek zannım meger
Bilmiyor yā Hū erenler ğayret-i mollā nedir
9. Rāh-ı ‘aşk içre Naqiyye sen misin dil-hūn müdām
Ehl-i ‘aşka itmiyor zālīm felek hiç ihtirām²⁴³
İtmedin çün sen o ğaddārdan da aḫz-ı intikām
Olmadın ‘ıyd ile nev-rūz ile mesrūr u bekām
Bilmedim gitdi Şeref maḫlūbımı ḫālā nedir

5.

Tahmis

1. Ey sevgili! Senin zūlfünü ve (yüzündeki) beni görmeden önce aşkın ne olduğunu bilmiyordum. Dudağının kadehinin ihsanından can bağıslayan şarap nedir? Gönlümü gam yiyici haline getiren talihim mi, yoksa nedir? Âşığa bu nazlanmayla azar azar yapılan eziyetin (sebebi) nedir? Niyetin beni öldürmek mi yoksa diriltmek midir?

²⁴² Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak kelimenin ortasında yazılması gereken “ى” harfi yazılmamıştır.

²⁴³ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfine nokta yazılmıştır.

2. Ey kimseye benzemeyen Şen Őakrak (sevgili)! Bir zaman, köpek suratlı ağyara uydun da gönlümü, sıklıntılı hale getirdin. Can yakan, kalpsiz aŐıktan da korkuttun. Sonunda gönül ülkemi  zlem içinde bıraktın. Bundan sonra bana daha neler yapacaksın?
3. Ey gönlü alıp götüren (sevgili)! Zerre kadar sevincim (varsa hep sana) kavuşma ümidinden gelmektedir. Gam köşesinde söylenen ağıtlar; her an ağlayıp inlemelerimin sebebi; sen olmadan dünyada yaŐayabilmem sana kavuŐacađım ümidinden gelmektedir. Yüzün olmasa en yüksek cennet bile bana keyif vermez.
4. Ey sevgili! Senin eziyetinle öyle bir rütbe elde etmiŐim ki, ağyaran sıklıntısı, seninle birlikte oturmamdan ve üzüntüyü dağıtmamdandır. Gönlün, zevki ayrılıktan ayırt etmeye gücü yoktur. Benim nazarımda sarhoşluk veren içki ile suyun değeri aynıdır. Şarap ve kadehin ne olduğunu bilmediğimden gönlümde neşe yoktur.
5. Ey eziyet eden (sevgili)! Senin ettiğin cefalar, gücümü öyle yok etmiş ki, ağyaran sıklıntı yükünü çekecek kuvvetim yok. Bu üzüntüyle ne yapacağımı bilememem günden güne artmaktadır. Benim içinde bulunduğum durum, Ferhat ve Mecnun'unkine benzemez. Ey Allah'ım! Benim başımda kimseninkine benzemeyen başka bir aşk var.
6. Ey gönül! Amacın (sevgiliye) kavuŐmaksız huzursuz olma. Bir gün elbette bu isteğin gerçekleşir. Ayrılık dikeniyile yaralı isen de her zaman Ő kredici ol. AŞk edebinde hata yapma, dosdoğru ol. Başına gelen herŐeye razı ol, ağyar ile kavga etme.
7. AŞk sultanı, aşığa derg hının (kapısını) a tığından beri kapısının eşiğinde pervane gibi aşk (ateşinde) yanan benim. Gönül, eğer aşk nimetlerine sahip olayım dersen aşk ferm nı, gönül ehline 'sıklıntıya istekli olma' der. Senin (bu nasihatın aksine) sevgilinin sokağının başında haykırman da neyin nesi?
8. Ey gönül! Yeryüzünü baştanbaşa araŐtırsak hiçbir devirde bu felekten dolayı  z lmemiŐ tek bir insan bile bulamayız. Ayrılık neŐteriyile sürekli canımı iyice yakar. Ey Allah'ım! G nl  yaralı derviŐi felek incitir. Zannedersen, erenler molların çabasının ne (kadar etkili) olduğunu bilmiyorlar.

9. Ey Nakiyye! Aşk yolu içinde sürekli içi kan ağlayan sen misin? Zalim felek, aşk ehline hiç saygı göstermiyor. Sen o zalimden intikamını da almadığın için bayram ve yıl dönümü ile neşeli ve amacına ulaşmış olmadın. Ey Şeref! Senin ne istediğini hâlâ anlayamadım.

6.

Tahmīs²⁴⁴

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Bend-i zülfün²⁴⁵ rişte-i hasret içre pūyān oldu gel²⁴⁶
Hāk-ı gam hūn-ābe-i çeşmiyle mercān oldu gel
Āteş-i hicriñ dehānından nūmāyān oldu gel
Mübtelā-yı firqatiñ şāyān-ı ihsān oldu gel
Çāre-sāzım haste²⁴⁷-i dil muhtāc-ı dermān oldu gel
2. Ān-be-ān olmağdadır ey mihr-i eflāk-ı vaqār
Devlet-i vaşlında ağıyār-ı bed-aḥter kām-kār
Çekmeden bār-ı firāqıñ ben de oldum bī-medār
Kara bahtım eyledi encüm-şümār-ı intizār
Sensiz mihr-i cihān mānend-i zindān oldu gel
3. ‘Andelībin oldığımdan nāle-gūş-ı gülşeniñ
İtmedin pāy tecāhülde ber-āver gerdeniñ
Āteşim nerm eylemez ammā bu kalb-i āheniñ
Şanma eski mā-cerā şimdi firāqıñla seniñ

²⁴⁴ 20b

²⁴⁵ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ج” harfinin noktası yazılmamıştır.

²⁴⁶ Bu dize vezne uymamaktadır.

²⁴⁷ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfinin noktası yazılmamıştır.

Eşk-i çeşmimden benim tecdîd-i tûfân oldu gel

4. Hâyli müddetdir olup gül-zâr-ı cânândan cüdâ
Lâne-gâh-ı murğ-ı dildir sünbül-sitân-ı cefâ
Bilmezem kimlerle hem-zânûdur ol derd-i vefâ
Hâk-i pâyiñden selâm olsun getir bād-ı şabâ
Nice demlerdir gönül mehcûr-ı cânâ[n] oldu gel

Velehu

5. Dûn-ı Naqiyye zârı gördüm hâli dîger-gündur
Şanki zencîriñ şikest itmiş keder-i Mecnûn'dur
Eşk-i çeşmi gūyiyâ bî-çâreniñ Ceyhûn'dur
Hâsidân memnûn gönül maḥzûn ciger pür-ḥûndur
Bu Şeref biñ derd içinde ḫaldı ḫayrân oldu gel

6.

Tahmis

1. (Ey sevgili)! Zülfünün bağı, hasret ipliği içine karıştı. Gam toprağı, kanlı gözyaşıyla (kırmızı) mercan taşına döndü. Ayrılığının ateşi, ağzından ortaya çıktı. Ayrılığın düşkünü, iyiliklere yaraşır oldu. Çare bulan (sevgilim), hasta gönlün ilaca ihtiyacı var. Gel de (iyileştir).
2. Ey ağırbaşlı göklerin güneşi! Sana kavuşmanın saadetiyle kötü talihli olan ağıyar, gittikçe isteğine ulaşmaktadır. Ayrılığının yükünü çekmeden yardımcısı olmayan bir köle haline geldim. Kötü talihim, yıldızların sayısı kadar intizar etti. Ey cihanın güneşi! Sensiz (her yer) zindan gibi karanlık oldu. Gel de (etrafi aydınlat).
3. Gül bahçesinin inlemeleri dinleyen bülbülü olduğumu bilmediğinden gam meyveli ağacının (mahsullerinden) bana pay vermedin. Belki (içimdeki)

ateşim, (sevgilinin) bu demirden kalbini yumuşatmaz ama eskiden olmuş Nuh Tufanı'nı senin ayrılığınla gözümde akan yaşlar yeniden meydana getirir.

4. Uzun zamandır sevgilinin gül bahçesinden uzak kalan gönül kuşunun, cefanın sümbül bahçesi yuvası olmuştur. O bağıllık sıkıntısı (olan sevgili), kimlerle yanyana oturup konuşmaktadır bilmiyorum. Ey saba rüzgârı! (sevgilinin) ayağının toprağından hiç olmazsa selam getir. (Ey sevgili)! Gönül, nice zamandır candan uzaklaştı. Gel de (onun halini gör).
5. İnleyen, (aşk derdine) düşmüş Nakiyye'yi gördüm ki, hali çok bozulmuştu. Sanki zincirini kırmış Mecnûn'un gamına (sahiptir). O çaresizin gözyaşı, Ceyhun Nehri gibidir. (Onu) kiskanalar memnun, gönül hüznü, ciğer kan doludur. Ey Şeref! Bin tane sıkıntı içinde kalıp kendinden geçti. (Ne olursun) gel.

ŞARKILAR

1.

Şarkı Terci'-i Güne²⁴⁸

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. 'Āşıkā bir nigeh 'ātifetiñ yoğ mu seniñ
Rağm u şefkatle gözüm ünsiyetiñ yoğ mu seniñ
Dili ihyāya 'aceb bir niyetiñ yoğ mu seniñ
Acımağ mı yüregiñ merğametiñ yoğ mu seniñ
2. Evvelā bāb-ı vefādan beni merdūd itdiñ
Şāniyen her ne ğamiñ var ise mevcūd itdiñ
Bir sühānla der-i ümmīdimi mesdūd itdiñ
[Acımağ mı yüregiñ merğametiñ yoğ mu seniñ]

²⁴⁸ 25a

3. Senden ümmîd idemem ğayri kerem dünyâda
Bâri şun cām-ı lebiñ nūş ideyim rū 'yâda
Dil ü cān kâdir biliyor nār-ı ğam hulyâda²⁴⁹
[Acımaz mı yüregiñ merhametiñ yok mu seniñ]
4. Yetişür tîğ-i nigehle beni öldür ey māh
Çaķıma cānım bu kadar âteş-i hicrana günāh
Fikr-i bî-sūd ile gönlüm nice bir eyleye āh
[Acımaz mı yüregiñ merhametiñ yok mu seniñ]
5. Naķıyye deşt-i cünün içre olalıdan pūyān
Aman 'afv eyle huzūrunda idüpdür hezeyān
Anıñ aħvāline hayretde cemī' -i insān
[Acımaz mı yüregiñ merhametiñ yok mu seniñ]

1.

Terci Şeklinde Yazılmış Şarkı

1. Ey gözüm (kadar yakın olan) sevgilim! Senin aşığa bir bakışlık (bile olsa) iyilik yapacak merhamete etme alışkanlığın yok mu? Acaba gönlü yeniden canlandırmaya niyetin var mı? Senin kalbin (bu aşığa) acımaz mı, (yoksa hiç) merhametin yok mu?
2. (Ey sevgili)! Önce bağlılık kapından beni kovdun sonra ne kadar kederin varsa (benim için) hazırladın. Bir sözle ümit kapısını kapattın. Senin merhametin yok mu, yüregin nasıl acımaz?
3. Dünyada senden başka bir cömertlik bekleyemem. Hiç olmazsa dudağının kadehini ver de rüyada da olsa onu içeyim. Gam ateşi, rüyada gönül ve canın kıymetini biliyor da senin yüreğinde benim için hiç acıman yok mu?

²⁴⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfinden sonra yazılması gereken “و” harfi ve “خ” harfinin noktası yazılmamıştır.

4. Ey ay (yüzlü sevgili)! Bakışının kılıcı beni öldürmeye yeter. Canıma bu kadar öfkelenme, bu kadar ayrılık ateşine günah. Gönlüm, faydasız fikirlerle âhımı nasıl eşit tutar. Merhametin yok mu, buna üzülmez misin?
5. (Ey sevgili)! Nakiyye, delilik çölünde kendini kaptırıp gezdiğinden beri, senin yanında inlemesini affet. Onun bu haline tüm insanlar şaşırırmaktadırlar. Bir tek senin mi ona karşı hiç acıman yok?

2.

Şarkı Berāy-ı Hāzret-i ʿĀli²⁵⁰

Fā ʿilātün Fā ʿilātün Fā ʿilātün Fā ʿilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Ey hüdā-vend ʿ atā-baḥş-ı cemīʿ -i bī-kesān
Būs-ı payıñla dil-i nā-kāmım oldı kām-rān
Ḥaşre dek dūr itmesün sāyin serimden müstʿ ān
Būs-ı pāyıñla dil-i nā-kāmım oldı kām-rān
2. Nā-gehān tār-ı miḥen içre gezerken serseri
Oldı tābende serim üzre saʿ ādet aḥteri
Ser-fürü itmem cihān hūrşidine şimden-geri
[Būs-ı pāyıñla dil-i nā-kāmım oldı kām-rān]
3. Ḥ ʿābda bu luḫfi ger Ḥātem göreydi bī-riyā
Āsitānıñda neşātıñdan iderdı cān fedā
Ben bu iḫsānıñ ne mümkün eylemem şükrün edā
[Būs-ı pāyıñla dil-i nā-kāmım oldı kām-rān]
4. Zīr-i pāyında olunca ol veliyy-i niʿ metiñ

²⁵⁰ 25b

Çün Naqiyye tâ ebed görmem vücūdun miḥnetiñ
Haḫḫ füzün itsün hemân ‘ömr ü sürür-ı devletiñ
[Būs-ı pâyıñla dil-i nâ-kāmım oldı kām-rân]

2.

Ali Hazretleri için Yazılan Şarkı

1. Ey kimsesizlerin hepsine iyilikler veren efendim! Ayağını öpmekle mutsuz gönlüm neşelendi. Yardım edici olan Allah, haşre kadar gölgeni başımdan eksik etmesin. Ayağını öperek mutsuz gönlüm şenlendi.
2. Eziyetler karanlığı içinde başıboş gezerken ansızın başımın üzerinde bir talih yıldızı parladı. Ayağını öperek öyle mutlu olmuşum ki, dünyanın güneşine bundan sonra baş eğmem.
3. Doğrusu Hâtem, rüyasında bu iyiliği görseydi eşiğinde canını feda ederdi. Maksadına erişememiş gönlüm, ayağını öpmekle sonunda dileğine kavuştu. Ben (ne yaparsam yapayım) bu verdiği nimetin şükrünü hakkıyla yerine getiremem.
4. Ey Nakiyye! O nimetler bağışlayanın ayağının altında olduğum için ta sonsuza kadar vücudun sıkıntılarını (gözüm) görmez. Talihin sevincini ve ömrünü Allah arttırsın. Ayağını öpmekle nasipsiz gönlüm amacına ulaştı.

3.

Şarkı Berây-ı Harem-i ‘Âli²⁵¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Var mıdır hiç böyle cāy-ı pür-şafâ
Gülşen-i dilden feraḫ-zâ bî-riyâ
Medḫini vird-i zebân itsem sezâ
Gel buyur zevḫ it efendim cā-be-cā

²⁵¹ 25b

Kaşr-ı ihşâniyye ğayet dil-güşâ

2. Bula zâtıñla bütün bî-çâre-gân
Bûs-ı pâyıñdan hayât-i câvidân
Şevk-i rüyıñla hezâr itsün fiğân
[Gel buyur zevk it efendim cā-be-cā
Kaşr-ı ihşâniyye ğayet dil-güşâ]
3. Şükr-i teşrîfiñle cûlar çağlasun
Bûs idüp pâyıñ çemen-zâr ağlasun
Reşkle lâle derûnuñ dağlasun
[Gel buyur zevk it efendim cā-be-cā
Kaşr-ı ihşâniyye ğayet dil-güşâ]
4. Çün Naqiyye ey meh-i burc-ı kerem
Kullarıñ sâyeñde zevk itsün bu dem
Görmeyüp hiç dehr-i dûn içre elem
[Gel buyur zevk it efendim cā-be-cā
Kaşr-ı ihşâniyye ğayet dil-güşâ]

3.

Hazret-i Ali'nin Haremi İçin Yazılan Şarkı

1. (Gerçekte) hiç böyle eğlenceyle dolu, gönlün gül bahçesinden daha ferahlık veren bir yer var mıdır? Övgüsünü dilim sürekli tekrarlasa yeridir. Ey efendim! Buyur, gel de keyiflen. Bu nimetler köşkû, gönle yeterince ferahlık verir.
2. Ey (sevgili) efendim! Bütün çaresizler, senin ayağını öpmekle ebedi hayatı bulurlar. Yüzünü (görmenin) coşkunluğuyla bülbül feryat etsin. Buyur gel. Bu kalbe ferahlık veren iyilikler köşkünde yer yer eğlenelim.

3. Ey efendim! Gelişinin şükrüyle sular coşkun bir şekilde akmaya başlasın. Çimenlik, ayağını öpüp (sevincinden dolayı) ağlasın; lale, kıskançlıktan içini dağlasın. Bu gönülde ferahlık veren iyilikler köşküne zaman zaman gel de neşelenelim.
4. Ey cömetlik burcunun ayı (olan sevgili)! Nakiyye kulun alçak dünya içinde hiç üzüntü görmeyip senin sayende şu an eğlensin. Ey efendim! Buyur, gel de bu gönüldeki neşeyi arttıran ihsanlar köşkünde sevinelim.

4.

Şarkı²⁵²

Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Ben ne ünsiyet ne ülfet isterim meşreb bu yā
Dāimā cānānı rāḥat isterim meşreb bu yā
Fıkr-i tenfīrinde 'uzlet isterim meşreb bu yā
Dāimā cānānı rāḥat isterim meşreb bu yā
2. Kılısa gerdūn dehre billāh şehen-şāh istemem
'Arz-ı dīdār itse biñ hūrşīd biñ māh istemem
Menzilimde қаşr-ı şādī olsa her gāh istemem
[Dāimā cānānı rāḥat isterim meşreb bu yā]
3. Yağsa cānānım sere kūyīnda biñ seng-i cefā
Tīr-i ağıyāra hedef olmaḡ 'ināyetdir bañā
Çekmege bāri raḡībi itmeme amā iştikā
[Dāimā cānānı rāḥat isterim meşreb bu yā]

²⁵² 26a

4. Dil diler rü'yet o yâri cā-be-cā her dem degil
Rūz [u] şeb nūr cemāli görme de elzem degil
Çün Naḳıyye bāb-ı Me'vādan sürülsem ğam degil
[Dāimā cānānı rāḫat isterim meşreb bu yā]

4.

Şarkı

1. Benim yaratılışım böyle olduğu için (sevgiliden) ne arkadaşlık ne de dostluk beklerim. (Sadece) sevgilinin daima rahat etmesini dilerim. Nefret ettirilme düşüncesinde kendi köşeme çekilip düşünmek isterim. Sürekli sevgilinin keyifli olmasını arzularım.
2. Yemin ederim ki, döneke dünya, beni padişahlar padişahı yapsa; bin tane güneş, bin tane ay, yüzünü gösterse; konağım, her an sevinç köşkü olsa istemem. Sadece sevgili rahat etsin bana yeter.
3. (Ey sevgilim)! Mahallende bin tane eziyet taşı başıma yağsa ağyar okuna hedef olmak bana iyiliktir. Ağyarın (eziyetlerini) çekmekten şikâyet etmem ama hiç olmazsa sevgilinin rahat ettiğini görmek isterim.
4. Gönül, o sevgiliyi her zaman değil arada sırada görmeyi ister. Gece gündüz nur yüzlü (sevgiliyi) görmek de çok lüzumlu değil. Yaratılışımın gereği sevgiliyi rahatta göreyim isterim. Yoksa Nakıyye, Me'va Cenneti'nin kapısından kovulsam hiç üzülmem.

5.

Şarkı²⁵³

Müstef'ilün Müstef'ilün

Recez --- / ---

1. Rāz-ı derūnum dāimā
Ben söylerim ben diñlerim
Gūş itmez²⁵⁴ ol çeşm-i elā

²⁵³ 26a

Ben söylerim ben diñlerim

2. Tīr-i tecāhülle her zemān
Şad çāk ider albim hemān
Çekdiklerim dilden nihān
[Ben söylerim ben diñlerim]
3. Olmuş dil ü cān ü beden
Maħbūse-i cāh-ı zean
Olmam rehā bu kimseden
[Ben söylerim ben diñlerim]
4. ‘ Āgyārīñ artup rağbeti
Kat‘ itdi benden ülfeti
Tenhada bunca miħneti
[Ben söylerim ben diñlerim]
5. Bī-iħtiyār ey onca-leb
İtdim mey-i la‘ liñ taleb
Hem-ün Naiyye rūz [u] şeb
[Ben söylerim ben diñlerim]

5.

Şarkı

1. Kalbimin sırlarını daima kendi kendime anlatırım. O ela gözlü (sevgili), beni dinlemez, konuşur dururum.

²⁵⁴ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “” harfinin noktası yazılmamıştır.

2. Bilmemezlikten gelme kılıcıyla her zaman kalbime neredeyse yüz yarık açar. Çektiğim acılar gönülden gizlidir. Benden başka kimse derdimi bilmez.
3. Can, gönül ve vücudum (sevgilinin) çene çukuruna hapsolmuş. Bu kişiden kurtulamam. Ben söylerim ben dinlerim.
4. (Sevgili), ağyara gösterdiği ilgiyi arttırdı, benimle olan arkadaşlığını kesti. Bana ettiği bunca eziyetten ancak kimsenin olmadığı yerde kendi kendime şikâyet eder dururum.
5. Ey gonca gibi dudakları (olan sevgili)! Elimde olmadan kırmızı dudaklarının şarabından içmeyi arzu ederim. Onun gibi Nakiyye de gece gündüz kendi söyler ve sadece kendisi dinler.

6.

Şarkı²⁵⁵

Fâ‘ilātün Fâ‘ilātün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.-

1. Sen beni redd it diler eyle kabûl
Hâşre dek gönlüm seniñdir bilmiş ol
Bâb-ı ihsânıñdayım itme melûl
Hâşre dek gönlüm seniñdir bilmiş ol
2. Söyleyim diñler iseñ ey mâh-rû
Saña esrâr-ı derûnum rû-be-rû
Çâre yok kırtulmağa şimden-gerû
[Hâşre dek gönlüm seniñdir bilmiş ol]
3. Şu‘ le-yi ruhsâra kaçdın cânımı
Çarha peyvest eyledin efgânımı

²⁵⁵ 26b

‘ Āķıbet yağmaladın sāmānımı

[Haşre dek gönlüm seniñdir bilmiş ol]

4. H’āb u rāhatdan berīyim n’eyleyim

Dāim efkār gele gönlüm egleyim

Ṭođrısıñ işte efendim söyleyim

[Haşre dek gönlüm seniñdir bilmiş ol]

5. Şevķle burc-ı muħabbetden şehā

Oldıđıñ dem ķalb-i zāra reh-nümā

Bir esiriñdir Naķiyye bī-riyā

[Haşre dek gönlüm seniñdir bilmiş ol]

6.

Şarkı

1. (Ey sevgili)! Sen beni istersen reddet, istersen kabul et. (Yine de) gönlümün haşre dek senin olduğunu bil. Bağışlar dağıttığın kapına geldim, beni mahzun etme. Her zaman gönlüm senindir unutma.
2. Ey ay yüzlü (sevgili)! Eğer dinlersen sana sırlarımı yüzyüze anlatayım. Gönlümün bundan sonra kurtuluş çaresi yok, haşre kadar senin ellerindedir.
3. Canımı, yanağının alevine attın. İnleyişimi, feleğe ulaştırdın. Neyim var, neyim yoksa sonunda yağmaladın. Haşre kadar gönlüm senindir, bilmiş ol.
4. Uykulu halden ve rahatlıktan uzağım. Gönlümü oyalamak için sürekli gamlı olmalıyım. Doğrusunu söylemek gerekirse haşre kadar gönlüm senindir bilmiş ol.
5. Ey padişah! Aşk kalesinden coşkunlukla inleyen kalbe, yol arkadaşı olduğun zaman ikiyüzlü davranmaksızın Nakiyye, gönlü haşre kadar senin olan esirindir.

7.

Şarkı²⁵⁶

Mef'ülü Mefā 'ilü Mefā 'ilü Fe 'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Elbetde gönül guşşadan azād olacaqdır
Şabr eyleyelim gün ola dil şād olacaqdır
Ġamdan yıkılan kalb evi abād olacaqdır
Şabr eyleyelim gün ola dil şād olacaqdır
2. Qalmaz bu cihān böyle küdüretde dem-ā-dem
Miḥnet de geçer ğam da gider şād olur ādem
Perd olsa gerek zevķ ü meserretle bu 'ālem
[Şabr eyleyelim gün ola dil şād olacaqdır]
3. Feryād iken ebnā-yı zemāniñ heme kārı
Ḥandān olarak qalmayacaķ nāle ü zārı
Yalnız duyarız biz o zemān āh-ı hezārı
[Şabr eyleyelim gün ola dil şād olacaqdır]

7.

Şarkı

1. Gönül, elbette gamdan kurtulacaktır. Sabredersek gün gelecek gönül mutlu olacak; üzüntüden yıkılan kalp evi yeniden eskisi gibi mamur olacak; gün gelecek (bu söylediklerimin) hepsi gerçekleşecektir.
2. Bu dünya, her vakit böyle kaygıyla kalmaz. Sıkıntı da geçer, gam da gider. Yine insan mutlu olur. Bu dünya zevk ve neşeyle Ülker Yıldızı olsa yaraşır. Dayanalım, gönül bir gün mutlu olacaktır.

²⁵⁶ 26b

3. Aşağılık devrin tüm eline geçen (acı çeken âşıkların) feryatları iken bu ağlayıp inlemelerle mutlu olamayacaktır. Biz sadece o zaman bülbülün âhını duyarız. Sabredersek bir gün gönlümüz mutlu olacaktır.

8.

Şarkı²⁵⁷

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Olamaz bir kimse hem-ḥālīñ seniñ
Yoğdur eşeklikde emşālīñ seniñ
Geçmede la‘net ile sālīñ seniñ
Yoğdur eşeklikde emşālīñ seniñ
2. Benzemez eṭvār-ı ḥālīñ ‘āleme
Gelmemiş mişliñ vücūd-ı ādeme
Kendüne ādemlik isnād eyleme
[Yoğdur eşeklikde emşālīñ seniñ]
3. Nāmını yād eylemez amma beşer
Reşk ider efkārına gāvān ü ḥar
Sözleriñ ḥayvānları ḥayrān ider
[Yoğdur eşeklikde emşālīñ seniñ]
4. Anırırken sen o şavt ile hemān
Hep gelür şevḳe gürūh-i merkebān
Vursalar şāyān saña bir āl palān

²⁵⁷ 27a

[Yoğdur eşeklikde emŐaliñ seniñ]

8.

Şarkı

1. Hiç kimse seninle aynı durumda olamaz. EŐeklikte senin benzerin yoktur. Beddua ederek ömrün geçmektedir. Bu boş işlerde senin gibi kimse bulunmaz.
2. Hal ve hareketlerin dünyadaki kimseye benzemez. Senin bir örneğın daha insan vücuduna gelmemiŐtir. Kendine ‘ben adamım’ deme. EŐeklikte bir örneğın daha yoktur.
3. İnsanlar, adını anmazlar. Fakat eşek ve öküzler fikirlerini kıskanırlar. Sözlerin ancak hayvanları őaŐkına çevirir. EŐeklikte senin kadar iyisi görölmemiŐtir.
4. Sen o sesle anırırken eşekler topluluğı hemen coşkunlukla sana kırmızı bir semer vursalar, senden daha iyi bir eşek bulamazlar.

9.

Őarkı²⁵⁸

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Dil-ğãhiñ idi ey meh-i ğaddār ezeliinden
Őurtarma beni cevı²⁵⁹ ile dünyā emeliinden
Göñlüñ de ğalāŐ oldu Şu ğayd-ı elemiinden
Yığdın yine dil ğānesini tā temeliinden
2. Bilmez misin eyā dil-i bī-tābıma n’itdin
Luť eylemege nezd-i rağībānıma ğitdin
Ağyāra nevāziŐ²⁶⁰ beni vağf-ı sitem itdin

²⁵⁸ 27a

²⁵⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak kelimenin sonunda bulunması gereken “ğ” harfi yazılmamıştır.

²⁶⁰ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ğ” harfinin noktası yazılmamıştır.

[Yıktdın yine dil hānesini tā temelinden]

3. Hicran ile kılsın kuluna dūzāhı mesken
Billāh geçer şanma gönül cevr ile senden
Gördükçe bu aşk ateşi ifrātını benden
[Yıktdın yine dil hānesini tā temelinden]

4. Çeksün Nakıyye fahr iderek cevr ü cefānı
Lāyık mı ki ağıyar göre ol māh-liqānı
Açdın hele sāir kuluna bāb-ı vefānı
[Yıktdın yine dil hānesini tā temelinden]

9.

Şarkı

1. Ey acımasız ay (yüzlü sevgili)! Ezelden beri gönlünün isteği, bana eziyet ederek dünya arzularından kurtarmaktı. Gönül evini yine temelinden yıktın. Sonunda gönlün de bu gam bağından kurtuldu.
2. Ey (sevgili)! Mecalî kalmamış gönlüme ne yaptığını bilmiyor musun? Rakiplerimin yanlarına onlara iyilikte bulunmaya gittin. Ağyâra iltifât ederken beni eziyet içinde bıraktın. Böylece gönlümü tamir olmayacak şekilde çok fazla kırdın.
3. Ayrılık acısıyla kuluna, cehennemi yaşayacağı yer haline getirsin. Yemin ederim ki, gönlüm eziyetin ile senden vazgeçmez. Bu aşk ateşinde aşırıya kaçtığımı gördüğün için gönül evini ta temelinden yıktın.
4. Nakıyye, övünerek eziyet ve derdini çeksün sonra o ay yüzünü ağyar görsün, hiç olacak şey mi? Başka kuluna bağlılık kapını açtın. Böylece gönül evimi ta temelinden yıkarak virane ettin.

10.

Şarkı²⁶¹

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Saña meyl ideli ey meh-i ğaddār
Gām-ı hicranıñla ser-hoşum her-bār
Şayılmaz gönülde ne yâreler vār
Bu bir degil iki degil üç degil
Seniñ için baña yanmağ güç degil
2. apuña gelmişken dil yana yana
Bilmedin adrini atdıñ yabāna
İtdiğñ cefālar gelmez beyāna
Bu bir degil iki degil dört degil
Bu ezālar çekilecek derd degil
3. Gördiğñ yerlerde ulundan açdıñ
Āteş-i hicranı başıma şaçdıñ
Vefā perdesini ağıyara açdıñ
Bu bir degil iki degil beş degil
Ağıyār ile ülfet itmek iş degil
4. Bu gönül olalı sen şehiñ ulı
Baña bildirmedin şağ ile şolı
‘ Aceb muhitiñ bu mıdır²⁶² yolu

²⁶¹ 27b

²⁶² Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “” harfine nokta yazılmıştır.

Velehu

Bu bir degil sekiz degil on degil
Ağyāra meyl eyle dimeñ yol degil

5. Āteş-i ‘aşk ile yandırdın beni
Şarāb-ı miñnete kandırdın beni
Billāh cāndan uşandırdın beni
Bu bir degil elli degil yüz degil
Bu tekrīrler kabūl olur söz degil

10.

Şarkı

1. Ey acımasız ay (yüzlü sevgili)! Sana tutulduğumdan beri her an ayrılığının gamıyla sarhoşum. Gönülde sayılamayacak kadar çok yaralar var. Bu, bir iki kere olan bir şey değil zaten bana da senin için yanmak zor gelmiyor.
2. Gönül, yanayana kapına gelmişken onun kıymetini bilmeyerek kendinden uzaklaştırdın. Senin gönle ettiğin eziyetleri anlatmak mümkün değil. Yaptığın bir defalık bir şey değil hep aynısını yapıyorsun. Bu eziyetlerin çekilecek tarafı yok.
3. (Sana âşık olan) bu kulunu, nerede görsen kaçtın. Ayrılık ateşi ile onu yaktın. Bağlılık perdesini açıp ağyara vefa gösterdin. Ağyar ile defalarca ettiğin arkadaşlık hiç doğru bir iş değil.
4. Bu gönül, senin gibi bir padişahın kulu olduğundan beri bana sağımı solumu göstermedin. Acaba senin bulunduğu yerin yolu burası mıdır? Bunu sen hep yapıyorsun fakat senin ‘ağyara yönel, onu takip et’ demen hiç hoş değil.
5. Beni aşk ateşiyle yaktın; dert şarabıyla kandırdın; en sonunda canımdan da usandırdın. Bunu kaç kere yaptığını bile hatırlamıyorum ama bu tekrarlamaların da kabullenilecek (beğenilecek) sözler değil.

11.

Şarkı²⁶³

Müstef'ilün Müstef'ilün

Recez --- / ---

1. Sāyeñde ey şāh-ı cefā
Her cevre oldum āşinā
Zūlmūñ nedir eyā bañā
Bilmem felek n'etdim sañā
İtdin beni cāndan cūdā
2. Ağyārı mesrūr eyledin
Bu zārı mekdūr eyledin
Cāndan da mehcūr eyledin
[Bilmem felek n'etdim sañā
İtdin beni cāndan cūdā]
3. Billāh ey ğaddār felek
Āh eylerim hiç itme şek
Cevriñde çekmişken emek
[Bilmem felek n'etdim sañā
İtdin beni cāndan cūdā]
4. Yağdın derūnum firķate
Göñlüm düşürdün ḥasrete
Atdın diyār-ı ğurbete
[Bilmem felek n'etdim sañā
İtdin beni cāndan cūdā]

²⁶³ 28a

5. Senden felek bil bî-gümân
Ağlar Nakıyye her zemân
Yandım eliñden ben emân
[Bilmem felek n’etdim sañâ
İtdin beni cāndan cüdâ]

11.

Şarkı

1. Ey cefanın padişahı (olan sevgili)! Senin yüzünden her türlü sıkıntıyla tanıştım. Senin bana ettiğin bu zulümlerin sebebi nedir? Felek, sana ne yaptım ki, beni canımdan bezdirdin?
2. (Ey sevgili)! Ağyarı sevindirdin. Bu aşığı üzdün hatta canından da uzaklaştırdın. Felek, ben sana neler yaptım ki, bana bunca eziyet ettin?
3. Ey acımasız felek! Sana ne kötülük ettim ki, beni bu kadar üzdün. Bana inan ki, ah ederim. Çünkü senin bu eziyetlerini hiç hak etmemiştim.
4. İçimi ayrılık ile yangın yerine çevirdin. Gönlümü hasret içinde bıraktın. Sana ne yaptysam, hem canımdan uzaklaştırdın hem gurbet ellere attın.
5. Ey felek! Şüphesiz Nakıyye, her zaman senin yüzünden ağlar durur. Senin yüzünden yanıyorum, biri bana yardım etsin. Felek, sana ne yaptım da beni kendimden uzaklaştırdın.

12.

Şarkı²⁶⁴

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Dilimiñ şevk ü şetâret ile ħandānlığı²⁶⁵ var

²⁶⁴ 28a

²⁶⁵ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ğ” harfinin noktası yazılmamıştır.

Gönlümün bezm-i felekde yine şādānlığı var
Sāye-i pīr-i ḥarābātda sūḥān-dānlığı var
Gönlümün bezm-i felekde yine şādānlığı var

2. Baḥtımın āb-ı teraḥḥümle silindi ḳarası
Sīnemiñ merhem-i şefḳatle onuldu yarası
Pek muvāfiḳ felegiñ şimdi benimle arası
[Gönlümün bezm-i felekde yine şādānlığı var]
3. Oṭururken kūşede derd-i dehirle mekdūr
Şundı cām-ı emeli destime sāḳi-i sūrūr
Ba‘ de-zīn cev̄ ü cefā dīdeden olsun mehcūr
[Gönlümün bezm-i felekde yine şādānlığı var]
4. Bir zemān olmuşken ye’siyle düşkün ḥālet
Yeñiden cāme-i iḥsān olundu ḥil‘ et
Ḥased eyler baña aḳrān u ‘ adīlim elbet
[Gönlümün bezm-i felekde yine şādānlığı var]
5. Künc-i ḡamda dil-mürdeyle olurken ifnā
Naḳıyye zārı dem-i luṭfla ḳıldın iḥyā
Şād ide bencileyin zāt-ı fevāidin Mevlā
[Gönlümün bezm-i felekde yine şādānlığı var]

12.

Şarkı

1. Gönlümün neşe ve coşkunlukla bir sevinmesi, felek meclisinde her zaman ki gibi mutluluğu pirin harabelerinin gölgesinde bir güzel söz söylemesi var ki, bu sayede gönlüm felek meclisinde yine mutludur.
2. Merhamet suyuyla talihimdeki şanssızlıklar silindi. Şefkat ilacıyla göğsümün yarası iyileşti. Şu kaderin artık benimle arası çok iyidir. Gönlümde büyük bir sevinç var.
3. Dünyanın sıkıntılarıyla kederlenmiş bir şekilde bir köşede otururken neşeli saki, dostuma arzu kadehini sundu. Hemen arkasından gözlerinin sıkıntısından uzaklaştı. Gönlüm, feleğin meclisinde yine mutluluğa kavuştu.
4. Bir zamanlar üzüntüyle kötü bir haldeyken tekrar iyilikler elbisesi kaftan gibi üzerime giydirildi. Benim eşim dostum elbette gönlümün felek meclisindeki coşkun sevincini kıskanırlar.
5. İnleyen Nakiyye, gam köşesinde ölmüş kalbiyle yok olurken iyiliğinle yeniden canlandırdın. Allah, benim gibi faydalı bir kişiyi mutlu etsin. Böylece gönlüm felek meclisinde yine neşeyle dolsun.

13.

Şarkı²⁶⁶

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Böyle bilsün bāy ü ednā ey vefā-zādem beni
On sekiz biñ 'āleme itmem fedā cānā seni
Kılsalar şad pāre şimşir-i melāmetle teni
On sekiz biñ 'āleme itmem fedā cānā seni
2. Sen ben ol gör kendini bir kez ne burcuñ māhısın
Taht-gāh-ı sīnede mülk-i mürüvvet şāhısın
Hāşılı bezm-i emelde cümleñ dil-h'āhısın
[On sekiz biñ 'āleme itmem fedā cānā seni]

²⁶⁶ 28b

3. Aḥz-ı cān itmekde cismim b̄y-ı ḥālīñden seniñ
Künc-i ğam r̄şen olur fikr-i cemālīñden seniñ
Neş'e-dār olmaḡdadır göñlüm ḥayālīñden seniñ
[On sekiz biñ 'āleme itmem fedā cānā seni]

4. R̄z [u] şeb itdim Naḡiyye ile cihānı cüst-cū
Zīr-i eflākde nazīriñ yok seniñ ey māh-rū
Bendeñe Ḳārūn gibi d̄nyā virilse sū-be-sū
[On sekiz biñ 'āleme itmem fedā cānā seni]

13.

Şarkı

1. Ey vefadan doğmuş sevgilim! Beni zengin ve kendine çok yakın olarak bil. Kınama kılıcıyla bedenimi yüz parça etseler yine de on sekiz bin âleme senin değişmem.
2. Ey sevgili! Sen benim yerime geç de bir kere hangi yıldızı (aydınlatan) ay olduğunu olduğunu gör. Göğüs tahtında, iyilik ülkesinin padişahısın. Kısacası ümit meclisinde herkesin gönlünün tek istediği kişi sensin. Bana ne teklif ederlerse etsinler seni hiçbir şeye değişmem.
3. (Ey sevgili)! Bedenim senin (yüzündeki) benin kokusundan hayat bulmaktadır. Gam köşesi, güzel yüzünün düşüncesiyle aydınlanır. Gönlüm, seni hayal etmekten bile neşelenmektedir. Seni başka şeylerle asla unutamam.
4. Ey ay yüzlü (olan sevgili)! Nakiyye ile birlikte gece gündüz tüm dünyayı aradım durdum. Göğün altındaki hiçbir yerde senin eşini benzerini bulamadım. Kuluna Kârın gibi dünyanın her tarafından toprak verilse tüm bu nimetlere rağmen yine de senden vazgeçmem.

14.

Şarkı²⁶⁷

Fā ‘ilātün Fā ‘ilātün Fā ‘ilātün Fâ ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Sāye-veş gönlüm iderken pāyına düşmek taleb
Buldı cānım bir gice būs-ı ayağınla tareb
N’eyleyim düşdüm cüdā bīdār olup ey gonca-leb
Ebr-i hicrandır bu miḥnetle mekānım rüz [u] şeb
2. Murğ-ı dil ber-dār olaldan ṭurre-i dil-bestine
İctināb eyler hemīn ‘ uşşāk gam-peyvestine
Girdi çün ol āfitāb agyār-ı zālīm destine
[Ebr-i hicrandır bu miḥnetle mekānım rüz [u] şeb]
3. Eyleyüp ol meh-liķā bir vefā içre ku‘ūd
Aḥter-i ‘ uşşākdan eṭrāfa çekmişdir cünūd²⁶⁸
Ġayrı feryād bilākis eylemez te ‘sīr sūd
[Ebr-i hicrandır bu miḥnetle mekānım rüz [u] şeb]
4. İster ol āfet hemīşe dil-i perīşān oldığın
Gülşen-i ümmīdimi yād-ı elemle şoldığın
Pürsiş eylersin Naḳıyye ḥāl-i zārım n’oldığın
[Ebr-i hicrandır bu miḥnetle mekānım rüz [u] şeb]

14.

Şarkı

²⁶⁷ 28b

²⁶⁸ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ج” harfinin noktası yazılmamıştır.

1. Ey gonca dudaklı (sevgili)! Gönlüm, gölge gibi ayağına düşmeyi isterken canım, bir gece ayağını öperek sevindi. (Sonra) uyanıp senden ayrı düştüm. Şimdi ne yapayım? Gece gündüz sıkıntıyla yaşadığım yer ayrılık bulutudur.
2. Gönül kuşu, gönülleri bağlayan (sevgilinin) perçemine asılı kaldığından beri, âşıklar bile gamla dolu olmamdan dolayı benden kaçınırlar. O güzel (sevgili), ağyarın eline düştüğü için (hissettiğim) bu acıyla bulunduğum yer gece gündüz fark etmeksizin iyileşmez bir acı bulutudur.
3. O ay yüzlü (sevgili), bir vefa (duygusu) içinde oturup âşıkların yıldızından etrafa askerler dikmiştir. Artık ağlayıp inleme (eskiden olduğu gibi) bir kazanç sağlamaz. Tam aksine bu ağlayışlarım sonucu sürekli ayrılık acısının bulutunda kalırım.
4. O başa bela (olan güzel sevgili), âşığın daima acınacak bir gönlünün olmasını; ümidinin gül bahçesinin kederli şeyleri hatırlayarak solmasını ister. Ey Nakıyye! İnleyen halimin nasıl olduğunu sorarsan, bu kederle sürekli yaşadığım yer ayrılık eleminin bulutudur.

15.

Şarkı²⁶⁹

Mef'ülü Mefā'lı Mefā'lı Fe'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Ben mu' terifim cürmüme ey mäh-ı cihân-tâb
 ' Afv eyle kuşûrum beni kııl şād u feraḥ-yâb
 Bu nâr-ı hicâb içre gönül olmada bî-tâb
 ' Afv eyle kuşûrum beni kııl şād u feraḥ-yâb
2. Bir kez nigehiñle saña kul olmağa billâh
 Bî-haber oluben eyledi cür'et dil-i güm-râh
 Señ bakma bu gam-h'âreniñ ' isyâ[n]ına her gâh
 [' Afv eyle kuşûrum beni kııl şād u feraḥ-yâb]

²⁶⁹ 29a

3. Şeydâsı olunca ben o hürşîd-likânîñ
Nûş eyledi cânım sitemiñ bezm-i cihânîñ
Oldum çün esâsı bu kader-i renc ü ezânîñ
[‘ Afv eyle kuşûrum beni kıl şād u feraḥ-yāb]

4. Bî-çâre gönül eyleyüp aḥvâlini teşhîr
İtmekde hemân rûz [u] şeb ey meh seni dil-gîr
Raḥm it Naḳıye zâra amân eyleme tenfîr
[‘ Afv eyle kuşûrum beni kıl şād u feraḥ-yāb]

15.

Şarkı

1. Ey dünyayı aydınlatan ay (yüzlü sevgili)! Suçumu itiraf ediyorum. Beni bağışla, mutlu ve huzurlu bir hale getir. Bu utanma ateşi içinde gönül, güçsüz kaldı. Beni affederek gönlüme neşe ve sevinç ver.
2. (Ey sevgili)! Senin bir kez bakışından (cesaret alarak) yolunu şaşımış gönül, Allah için yemin ederim ki, cahilliğinden dolayı sana kul olmaya kalkıştı. Sen de bu keder yurdunun âsisinin yaptığı hatayı bağışla; mutlu ve huzurlu hale getir.
3. Ben, o güneş yüzlü (sevgilinin) aşığı olunca canım, dünya meclisinin eziyetinin (şarabını) içti. Bu eziyet ve cefa kaderinin sebebi ben olduğum için suçumu affet; beni huzura ve neşeye kavuştur.
4. Ey ay (yüzlü sevgili)! Çaresiz gönül, halini açıklayıp gece gündüz senin kalbine sıkıntı vermektedir. İnleyen Nakiyye’ye merhamet et; sakın ondan nefret ettirme. Hatamı bağışla. Beni affetmenin huzuru ve sevinciyle mutlu et.

16.

Şarkı²⁷⁰

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-

1. Tîġ-i ‘aşķ açdı dile şad yāre
Yeridir başlasam āh u zāre
‘Arż[-ı] ħāl eyleyemem dil-dāre
Yandı billāh dil-i zārım nāre
2. Düş olup mehe bu dīdelerim
Turre-i zülfe tolaşdırdı serim
Tīr-i ebrūları deldi cigerim
[Yandı billāh dil zārım nāre]
3. Söylesem derdim olup bī-tāķat
Çeşm-i mestinde görölmez şefķat
Ketm ü izhār ide müşkül ħālat
[Yandı billāh dil zārım nāre]
4. Kime fāş eyleyim esrārımı ben
Yār bī-merĥamet aġyār düşmen
Naķıyye bāri teselli virsen
[Yandı billāh dil zārım nāre]

16.

Şarkı

²⁷⁰ 29a

1. Aşk kılıcı gönle yüz yara açtı. Ağlayıp inlemenin tam zamanıdır. Gönül tutan (sevgiliye) içinde bulunduğum sıkıntılı durumu anlatamam. Allah için yemin ederim ki, inleyen gönlüm ateşte yanmıştır.
2. Bu gözlerim, o ay (yüzlü sevgilinin aşkına) düşüp başımı, zülfünün kıvrımlarına dolaştırdı. Kaşlarının oku ciğerimi deldi. Yemin ederim ki, inleyen gönlüm ateşler içinde kaldı.
3. Güçsüz kalıp (eziyetlerine dayanamayarak) sıkıntımı anlatsam, (sevgilinin) o sarhoş (gibi süzgün bakan) gözlerinde acıma belirtisi gözükmmez. (Bu nedenle) sırrımı söyleyip söylememe arasında kaldım. İnleyen gönlümün yeminine inan ki, ateşler içinde alev alev yanıyor.
4. Sırlarımı ben kime anlatayım? Sevgili acımasız, ağyar düşmandır. Nakıyye, hiç olmazsa sen (gönlümü) teselli etsen. İnleyen gönlüm, Allah için ateşte yandı.

17.

Şarkı-i Teşrîfiyye Râziye Hânım²⁷¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

1. Gerçi teşrîfîñle memnûn oldum amma bî-riyâ
Yâr ile gelseñ eger göñlüm olurdu rüşenâ
İdemezdim tâ şabaḥ-ül’ḥaşre dek şükrüñ edâ
Yâr ile gelseñ eger göñlüm olurdu rüşenâ
2. Ger o meh-pâre ile kılsın tenezzül ḥâneme
Cânımı ḳurbân iderdim muḳaddem cânâneme
Sen de vermişdin feraḥ amma o dem kâşâneme
[Yâr ile gelseñ eger göñlüm olurdu rüşenâ]
3. Çün ḳadem-i rence ile bu nâ-çarı mesrûr eyledin

²⁷¹ 29b

Hānemi nūr-ı cemāliñ ile pür-nūr eyledin
Gerçi bu virāneyi luṭfuñla ma‘ mūr eyledin
[Yār ile gelseñ eger göñlüm olurdu rüşenā]

4. Künc-i maḥzūnumda ol mihr ile olsaydñ ‘ ayān
Nūra müstağrağ olurdu beyt-i ḳalbim bī-gümān
Tālīñiz şimdi Naḳiyye zārı itdiñ şād-mān
[Yār ile gelseñ eger göñlüm olurdu rüşenā]

17.

Raziye Hanımefendi'nin Gelişi İçin Yazılmış Şarkı

1. Aslında senin gelmene de memnun oldum fakat doğruyu söylemek gerekirse sevgili ile birlikte gelseydin gönlüm neşeden parıldardı. (O zaman) sana ne kadar şükretsem yine de hakkını ödeyemezdim.
2. Eğer o ay parçası (gibi olan sevgili), evime gelme yüceliğini gösterse kendimi, değerli sevgilime kurban ederdim. Sen de evime o zaman huzur vermiştin ancak yanında sevgili ile gelseydin gönlüm daha fazla sevinirdi.
3. Bu çaresizi eziyet ayaklarıyla sevindirdin. Evimi güzel yüzünün nuruyla nurlandırdın. Bu harap evi bayındır hale getirdinse de sevgili ile gelseydin gönlüm daha güzel bir hale gelirdi.
4. Hüznümün köşesinde o güneş (yüzlü sevgili) ile ortaya çıksaydın gönül evim şüphesiz nurla dolup taşardı. Sevgili ile gelseniz gönlüm aydınlanırdı. Sonradan da gelseniz şimdi inleyen Nakıyye'yi mutlu ettiniz.

18.

Şarkı²⁷²

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

1. Dest-i ‘ aşğ içre görüp bendesin ol çeşm-i füsün

²⁷² 29b

ıldı Şimşir-i nige hle çekerim lahzada hn
Yine bzrın o sc at göricek zr u zebn
Bağdı bir Őniye riđđatle ki oldum mecnn

2. Mey-i hasretle gönül zevđ-i fen bulmuŐ iken
Ddeler hn-ı firağıyla anuñ tolmuş iken
Seng-i hicran ile dil beyti harb olmuş iken
[Bağdı bir Őniye riđđatle ki oldum mecnn]
3. Zülf-i zencirine ol beni p[y] -bend itdi
Soñra ağyra nevziŐler²⁷³ ile incitdi
Bunca h eyledigim Şimdi o meh derk itdi
[Bağdı bir Őniye riđđatle ki oldum mecnn]
4. teŐ-i c aŐđ ile söz-ı efgem olunca dil  ten
Gördi ol meh yine ifrt-ı muğabbet benden
Diyp eyvh ki Nađiyye baña hayrnsın sen
[Bağdı bir Őniye riđđatle ki oldum mecnn]

18.

Şarkı

1. O büyüleyici bakışları (olan sevgili), kölesi (olan aŐıđını) aÇ eli içine düşmüş görüp (ciğerini), bakışının kılıcıyla bir anda kan içinde bıraktı. Yine küskün (Őıđını) o an inlerken görecektir. Bir an için bana öyle dikkatle baktı ki, (kendimden geçerek) Őık oldum.

²⁷³ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “” harfine nokta yazılıŐtır.

2. Hasret şarabıyla gönül, yokluk neşesini tatmış; gözler onun ayrılığının kanıyla dolmuş; hicran taşı ile gönül evi yıkılmışken bir an için öyle bir (yardım edecekmişçesine) dikkatle baktı ki, kendimden geçmişim.
3. O ay (yüzlü sevgili), saçının zincir (gibi olan kıvrımlarını) benim ayağıma bağladı. Sonra ağyara iltifatlar ederek kalbimi incitti. Onun uğruna bu kadar çok ağlayıp inlediğimi yeni anlayabildi ve bana öyle bir acımayla baktı ki, kendimden geçtim.
4. O ay (yüzlü sevgili), aşk ateşi ile feryadın yakıcılığı, gönül ve bedeni yakınca aşkın coşkunu (ancak) benden gördü. ‘Yazık ki Nakiyye bana âşıksın’ diyerek bir an öyle (ümitsiz) baktı ki, âşık olup çıktım.

19.

Şarkı-i Tanzir²⁷⁴

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

1. Kūh-sār-ı muḥabbetde o yār zevkine ṭaldı
Şehbāz-ı nigāhıñ yine dil şaydına şaldı
Murğ-ı dilime dāne-i elṭāfi olup az
Çünkü keremi n’eyleyim ağyāra çoğaldı
2. Gül rüyımı andıkça çü bülbül dil-i nālān
Gül-zār-ı vefā içre ider ṭurmayup efgān
İtsem daḫi göñlüm kuşuna bend-i firāvān
Ṭutmaz sözümi lāne-i dilden ögüd aldı
3. Dām eyleyüben zülfünü cānānım ezelden
Güncişk gibi bu cānımı şayd itdi tiz elden
Ārām-ı şu‘ūr ḫalmadı ol yāri sevelden

²⁷⁴ 30a

Sermāye-i şabrım gidüben elde ne kaldı

4. Bir dem n'olur 'uşşâkımn̄ ey nūr-ı sīm̄in-ten
Vir bâri cilâ çeşmine gerd-i kâdemiñden
Kıl şems-i cemâliñle şeb-i târını rüşen
Zîrâ Naqiyye derd-i cefâ içre buñaldı

19.

Benzetme Olarak Yazılan Şarkı

1. O sevgili, aşkın doruklarında keyif çatıyor. Bakışının alıcı kuşunu da yine gönül avına saldı. Gönül kuşuma, iyilik taneleri az gelir. Çünkü ağyara daha çok verilen ihsanı ben istemem.
2. Bülbülün inleyen gönlü, bağlılığın gül bahçesinde gül yüzünü hatırladıkça inler ve sürekli feryat eder. Gönül kuşunu çok fazla bağlasam da gönül yuvasından öğüt aldığından benim lafımı dinlemez.
3. Sevgilim, ezelden beri zülfünü (âşıkları için) tuzak yapmaktadır. Serçe gibi bu canımı çabucak avladı. O sevgiliye âşık olduğumdan beri bilincimden eser kalmadı. Dayanma gücümün hepsi gitti; elimde hiçbir şey kalmadı.
4. Ey gümüş tenli nurlu (sevgili)! Ne olur bir an âşıklarının gözüne ayağının tozundan parlaklık ver. Yüzünün güzelliğinin güneşiyle karanlık geceyi aydınlat. Çünkü Nakiyye, sefa derdinden usandı.

20.

Şarkı-i Tanzîr²⁷⁵

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Remel ..-- / ..-- / ..-

1. Setr idüp şu'le-i hüsnüñ benden
Eyledin bezm-i raķîbi rüşen
Şabr-ı dil oldı hebâ firķatden

²⁷⁵ 30a

Kime dād eyleyim eyā senden

2. Şem‘i iḥsānıñı sūzān itdin
Ḳalb-i aġyārı dirahşān itdin
Beni bu ġamla perişān itdin
[Kime dād eyleyim eyā senden]
3. Țutmayup sem‘ ḳabūl bir sōzime
Eyledin ‘ālemi sūzen gözime
Düşmeni güldireceksin yüzime
[Kime dād eyleyim eyā senden]
4. Tā ki şefḳatle raḳībe baḳdın
Boynuña ṭavḳ-ı meveddet ṭaḳdın
Naḳıyye zārı firāḳa yaḳdın
[Kime dād eyleyim eyā senden]

20.

Benzetme Olarak Yazılan Şarkı

1. Ey (sevgili)! Güzelliğinin alevini benden gizleyip aġyar meclisini aydınlattın. Gönlün dayanma gücü ayrılığından yok oldu. Seni kime şikâyet edeyim?
2. Ey (sevgili)! İyilik mumunu yakıp aġyar gönlünü aydınlattın. Beni de bu gamla mahvettin. Senin (gibi bir zalimden) nasıl adalet isteyeyim?
3. Ey (sevgili)! Bir sözümü bile onaylayıp kulak vermedin. İnsanları gözüme iğne gibi batırdın. Beni düşmana alay konusu yaptın. Senden kime yakınayım?
4. Ey (sevgili)! Aġyara merhametle yaklaştın, onun boynuna aşk gerdanlığını taktın. İnleyen Nakiyye’yi de ayrılık ateşiyle yaktın. Senin gibi bir zalimden kime sığınayım?

21.

Şarkı-i Cemîle Sultan Hazretlerine²⁷⁶

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Remel -.- / -.- / -.-

1. Ey şeh-i bahş-i çeşm-i âfitâb
Câm-ı ihsânîñla oldum neş'e-yâb
Vâr iken dilde humâr-ı bî-ħisâb
Câm-ı ihsânîñla oldum neş'e-yâb
2. Ni' met-i elġâfına yoġ kîl u ħâl
Tâ ezel dâd-ı Īlâhîdir bu ħâl
Luġfuña billâh mişâl olmaġ muġâl
[Câm-ı ihsânîñla oldum neş'e-yâb]
3. Pertev-i mâh fûrûġ-ı aġterân
Şübhesiz vechiñden olmuşdur 'ayân
Şeb-çerâġ-ı bezm-i 'işmetsin hemân
[Câm-ı ihsânîñla oldum neş'e-yâb]
4. Yüz sürelden pâyiña dünyâya heb
İftihâr eyler Naġiyye rûz u şeb
Ola raġşân dâim ol mihr-i âdem
[Câm-ı ihsânîñla oldum neş'e-yâb]

21.

Cemile Sultan Hazretleri İçin Yazılmış Şarkı

²⁷⁶ 30b

1. Ey güneşin gözünün bahsettiği padişah! İhsan kadehinle neşelendim. Gönülde sayılamayacak kadar sarhoşluk varken iyilikle dolu kadehinle biraz daha keyiflendim.
2. (Ey sevgili)! İhsanlarına diyecek laf yok. Bu durum sana ta ezelde Allah'ın verdiği bir özelliktir. Yardımseverlikte sana benzemek zordur. İhsanlarıyla dolu kadehinden içerek neşelendim.
3. Ayın ziyası, yıldızların ışığı, şüphesiz senin yüzünden gelen parlaklıktan meydana gelmektedir. Masumiyet meclisinin gece parlayan yakutusun. Seni görür görmez (bana lutfettiğin) bağış şarabıyla mest oldum.
4. (Ey sevgili)! Nakiyye, ayağına yüz sürdüğünden beri dünyada gece gündüz sürekli övünür. O insanların güneşi (olan sevgili), umarım daima parıldar. İhsan kadehinle sevinçli hale geldim.

22.

Şarkı-i Büyük Hânımefendi²⁷⁷

Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilün

Remel -.- / -.- / -.-

1. Şorma hiç leyl ü nehârımdan benim
Encümen tâ' cîz zârımdan benim
Yandı²⁷⁸ ' âlem derd-i nârımdan benim
Fehm iden yok hâl-i zârımdan benim
2. İtmeyüp bir kerre dil-düzum niğâh
Kıldı ' ömrüm bād-ı miñnetle tebâh
Şubha dek pervâne-veş yanmada âh
[Fehm iden yok hâl-i zârımdan benim]
3. İdemem bir ferde esrârım beyân

²⁷⁷ 30b

²⁷⁸ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ذ” harfi “س” olarak yazılmıştır.

Derd-i hicrâ kaldı gönlümde nihân
Hem-zebânım gam-güsârımdır figân
[Fehm iden yok hâl-i zârımdan benim]

4. N'eyleyim ben dâ'im hayretdeyim
Âteş²⁷⁹-i cânân ile firqatdeyim
Âh Nakıyye böyle bir hâletdeyim
[Fehm iden yok hâl-i zârımdan benim]

22.

Büyük Hanımefendi İçin Yazılan Şarkı

1. Benim gecemi gündüzümü bana hiç sorma. Ağlayıp inlememden halk rahatsız olmakta; tüm insanlar benim (ayrılık) ateşimin derdi ile yanmaktadırlar. Feryatlarımdan benim durumumu anlayan yok.
2. Gönül delen (sevgilim), bir kere bile olsa bana bakmayıp hayatımı acı rüzgârıyla harap etti. Yazık ki, pervane gibi sabaha kadar yanmaktayım da halimi anlayan yok.
3. Hiç kimseye sırrımı açıklayamam. Gönlümde devasız bir dert gizli kaldı. Feryat, benimle aynı dili konuşan, teselli veren dostumdur. (Ondan başka da) inleyen halimi anlayabilecek kimse yoktur.
4. Ne yapayım, (elimden ne gelir)? Sürekli olarak şaşkınlık içerisindeyim. Sevgilinin ateşinden ayrı düşmüşüm. Nakıyye, ne yazık ki, işte böyle bir durumdayım. Benim bu durumumu anlayıp (elimden tutan) yoktur.

23.

Şarkı-i Küçük Hanımefendi²⁸⁰

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

²⁷⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “3” harfinin noktaları yazılmamıştır.

²⁸⁰ 31a

1. Ola her şubḥ u mesā ḥāṭır²⁸¹-ı ḳalbiñ mesrūr
Dü-cihān içre Ḥudā itmeye zātıñ mekdūr
Her ṭarafdan bu elem-dīde olurken mehcūr
Beyt-ül'aḫzānımı teşrīf ile ḳıldın pür-sūr
2. 'Azm idince der-i virāne efendim bi-z-zāt
Buldı bir mürde-i ğam nūr-ı ḳudumuñla ḫayāt
Oldı bī-şek bu ziyāretde şevābıñ iki ḳāt
[Beyt-ül'aḫzānımı teşrīf ile ḳıldın pür-sūr]
3. Künc-i hicranda göñül eyler iken nāle vü zā
Eyledin 'ācize ne bend-nüvāz ne nigāh
Seni dil-şād ü feraḫ-nāk ide dāim Allāh
[Beyt-ül'aḫzānımı teşrīf ile ḳıldın pür-sūr]
4. Naḳıyye her ne ḳadar şādiyyetiñ ḳılsa 'ayān
Böyle luṭfuñ idemez şükriñi bir ḫāme beyān
Pek ḫarāb itmiş idi ḫāne-i ḳalbim hicran
[Beyt-ül'aḫzānımı teşrīf ile ḳıldın pür-sūr]

23.

Küçük Hanımefendi İçin Yazılan Şarkı

1. (Ey sevgili)! Kalbinin durumu gece gündüz neşeli olsun. İki dünyada da Allah seni kederli etmesin. Izdırap çeken gözlerim her taraftan terk edilmişken sen hüznler evimi gelişinle sevince boğdun.
2. Ey (sevgili) efendim! Benim perişan evime bizzat gelmeye karar verince gamdan ölmüş olan (aşığın) senin nurundan ve evime ayak basışından yeniden

²⁸¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfinden sonra yazılması gereken “ی” harfi ve “ع” harfinin noktası yazılmamıştır.

hayat buldu. Şüphesiz bu harap eve gelişinle iki kat fazla sevap kazandın. Hüzün evimi gelişinle aydınlattın.

3. Gönül, ayrılık acısının köşesine çekilmiş inlerken bu aciz kuluna, ne bir güzel söz söyledin ne de (yüzüne) baktın. Allah, seni her zaman neşeli ve huzurlu etsin. Hüzün dolu evimi gelişinle neşelendirdin.
4. Nakiyye, memnuniyetini ne kadar açıklasa da böyle bir iyiliğin karşılığında gösterilmesi gereken teşekkürü, (aciz) bir kalem tam olarak ifade edemez. Ayrılık acısı, kalp evimi çok fazla yıkıp dökmüştü. Bu harabeye benzeyen evimi gelişinle eski güzel günlerine döndürdün.

24.

Şarkı-i Kudümiyye-i Berây-ı Tevhîde Hânımefendi²⁸²

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.-

1. Ey meh-i evc-i derûn-ı ‘âşık-ân
Oldı rûşen nûr-ı vechiñden cihân
Âh iderken nâr-ı hasretten zemân
Oldı rûşen nûr-ı vechiñden cihân
2. Hâyli demdir ey şeh-i taht-ı vefâ
Firqat-i rûyiñla eylerdim bükâ
Gerd-i pâyiñ ‘aynıma verdi cilâ
[Oldı rûşen nûr-ı vechiñden cihân]
3. Râh-ı zulmet²⁸³ içre eylerken mürûr
İtdi bir hürşîd-i melek-ârâ zuhûr
Gitdi istikbâle şevkînden şu‘ûr

²⁸² 31a

²⁸³ Kelime yazılırken imla hatası yapılmış ve “ط” harfinden sonra gelmesi gereken “ل” harfi yazılmamıştır.

[Oldı rüşen nūr-ı vechiñden cihān]

4. Gördüğüm ān çeşm-i cānımla seni
Bismil-i teşrīfiñ ile bende beni
Çün rehā kıldın şeb-i ğamdan beni
[Oldı rüşen nūr-ı vechiñden cihān]

5. Rū-nümādır müzde ol meh-i ʔal^c atiñ
Şāde tebdīl it Naḳiyye miḥnetiñ
Şükrini ifāya yoḳdur ḳudretiñ
[Oldı rüşen nūr-ı vechiñden cihān]

24.

Tevhide Hanımefendi'nin Gelişi İçin Yazılan Şarkı

1. Ey âşıkların gönüllerindeki yüce ay (gibi yüzü olan sevgili)! Tüm dünya senin yüzünün parıltısından aydınlandı. Zamanın (insanları), senin hasretinin ateşinden inlerken cihan, yüzünün ışığıyla onlara onlara yaşama ümidi verdi.
2. Ey vefa tahtının padişahı (olan sevgili)! Uzun zamandır yüzünü görememekten ağlıyorum. Ayağının tozu, gözüme şifa verdi. Yüzünün nurundan dünya aydınlandı.
3. Karanlık bir yoldan geçerken melek (gibi güzel sevgiliyi) süsleyen güneş doğdu. Işığında aklım başımdan gitti. Dünya, yüzünün parıltısından aydınlandı.
4. Can gözümle seni gördüğüm zaman, gelişin için kesilen kurbanla beni kendine köle ettin. Yüzünün ışığıyla her tarafı gündüz ederek beni gam gecesinden kurtardın.
5. Ey Nakıyye! O güzellik ayı (gibi olan sevgili), yüzgörümlüğü (karşılığında) yüzünü gösterir. Onun yüzünün nuruyla dünya aydınlandı. Üzüntünü mutlulukla değiştir. Onun yaptığı iyiliğin şükrünü tam olarak etmeye gücün yetmez.

Şarkı²⁸⁴

Mefā 'ilün Mefā 'ilün Fe 'ülün

Hezec .--- / .--- / .--

1. Amān ey āfitāb-ı burc-ı ümmīd
Uyan şubḥ oldı ıoğdı bār-ī ḥürşīd
Ṭulū' ndan hicāb altında Nāhīd
Uyan şubḥ oldı ıoğsun bāri ḥürşīd
2. Unutdı ḥ'ābı çeşm ḥasretiñle
Diger-gün oldı ḥālim firḫetiñle
Münevver kııl cihānı ṭal' etiñle
[Uyan şubḥ oldı ıoğsun bāri ḥürşīd]
3. Bağup tā şubḥa dek mihr-i cemāle
Nihānī vuşlatıñ ol-dem ḥayāle
Teraḥḫum it bu ḥāl-i bī-mecāle
[Uyan şubḥ oldı ıoğsun bāri ḥürşīd]
4. Olup bezm-i rağı[b]ān içre bī-ḥ'āb
Revā mı çeşmiñ itmek böyle bī-tāb
Ġamdan ebr içinde ıaldı meh-tāb
[Uyan şubḥ oldı ıoğsun bāri ḥürşīd]
5. Bu şeb yüz gösterüp evc-i keremden
Rehā-yāb it dili tār-ı sitemden

²⁸⁴ 31b

Naḳıyye zāri da urtar²⁸⁵ bu amdan
[Uyan Őubh oldu osun bāri hūrŐid]

25.

Şarkı

1. Ey ümit burcunun üneŐi (olan sevgili)! Uyan, sabah oldu. Sonunda üneŐ dodu. Senin domandan dolayı Venüs gezegeni utanarak (gizlendi). Uyan da hi olmazsa dünya aydınlansın.
2. Gözlerim senin hasretinle uykuyu unuttu. Ayrılıınla halim kötüleŐti. Artık dünyayı üzelliinle aydınlat. Uyan artık, sabah oldu. Hi olmazsa (karanlık) dünya aydınlansın.
3. Ta sabaha kadar üzellik üneŐi (gibi olan sevgiliye) bakınca onunla gizli bir kavuşma hayalimde canlanıyor. Ne kadar aresiz bir halde olduumu anla. Uyan artık da hi olmazsa uzaktan da olsa seni oreyim.
4. Rakipler meclisinde uykusuz kalıp gözünü böyle halsiz bırakman doru bir davranıŐ deil. Ay ıŐıı, kederden bulut iinde kaldı. Uyan (etrafına bak), sabah oldu. En azından gözlerin biraz üneŐ ıŐıı örsün.
5. Bu gece, (sendeki) cömertliin yüceliinden yüzünü östererek önlü, eziyet karanlıından kurtar. Bu amdan inleyen Naḳıyye’yi kurtar. Sabah oldu, artık bu sıkıntılar son bulsun.

26.

Őarkı²⁸⁶

Fā ‘ilātün Fā ‘ilātün Fā ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.-

1. GeŐt idüp ez-cān u dil her yerī
Görmedim billāh miŐliñ ey perī
Bī-riyā sensin sūhān-ver servī

²⁸⁵ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “” harfi “” olarak yazılmıştır.

²⁸⁶ 31b

Görmedim billāh mişliñ ey perī

2. Ger niyāzım eylemezsen de kabūl
Şuretā itmezsin ‘ uşşāķıñ melūl
Hāl²⁸⁷-i müşgīniñ ider dünyāyı kıl
[Görmedim billāh mişliñ ey perī]
3. Çün idüp teşhīr göñlüm nā-gehān
Eyledin cāh-ı tegāfūlde nihān
Kılmadın bir kez cihānda kām-rān
[Görmedim billāh mişliñ ey perī]
4. Gördigim an vechin ey āteş-sühen
Muhterik oldı heme cān u beden
Sīnemī sensin būr-āteş itdiren
[Görmedim billāh mişliñ ey perī]
5. Bezm-i vaşlıñ hep raķībdir dāhili
Bāri olsam ben de cevrin nāilī
Bāy ü ednā oldı hüsñüñ māilī
[Görmedim billāh mişliñ ey perī]

26.

Şarkı

1. Ey peri (gibi güzel sevgili)! Dünyadaki her yeri gezdim de senin gibisini görmedim. Servi gibi doğru sözlü (ancak) sensin. Senin benzerini görmedim.

²⁸⁷ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ح” harfinin noktası yazılmamıştır.

2. Ey peri (gibi güzel sevgili)! Gerçekte sana yakarışımı kabul etmezsen de görünüşte âşıkларını üzmezsin. (Yüzündeki) siyah benin, dünyadaki herkesi kendine köle eder. Ben senin bir eşini daha görmedim.
3. Ey peri (gibi güzel sevgili)! (Askerlerini) gaflette gizlediğin için gönlümü aniden ele geçirdin. Şu dünyada bir kere bile beni mutlu etmedin.
4. Ey kalp kıracak şekilde konuşan (sevgili)! Yüzünü gördüğüm anda tüm ruhum ve vücudum ateşten tutuşup yandı. Göğsümü kızıl bir ateşe attın. Senin gibi bir peri (yüzlü güzel hayatımda) görmedim.
5. Ey peri (gibi güzel sevgili)! Rakip, her zaman sana kavuşma meclisinin içerisinde. Ben de hiç olmazsa eziyetine kavuşsam. Zengin fakir herkes senin güzelliğine düşkündür.

27.

Şarkı²⁸⁸

Mef'ûlü Fâ 'ilâtü Mefâ 'ilü Fâ 'ilün

Muzâri ' --. / -.-. / .--. / -.-

1. Nüş-ı mey-i hasrete ben kıandım ağlarım
 Āteş-i firqatle felek yandım ağlarım
 Rûz-ı vişâli pây-dâr şandım ağlarım
 Āteş-i firqatle felek yandım ağlarım
2. Meclis-i 'uşşâka bu şeb gitdim ağladım
 Hâlim hayâl-i yâre 'ayân itdim ağladım
 Āhımla cānānı-da incitdim ağladım²⁸⁹
 [Āteş-i firqatle felek yandım ağlarım]
3. Şubh u mesâ kerem idüp illerle ülfeti
 Boynuma bend eyledi zencir-i miñneti

²⁸⁸ 32a

²⁸⁹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ع” harfinin noktası yazılmamıştır.

Yokmuş meger ol mehcûrun ‘uşşâka rikketi
[Âteş-i firqatle felek yandım ağlarım]

4. O şüh-ı vefâ-dâr uyup ağıyâr-ı zâlime
Bir kez terahhüm itmedi dâğ-ı melâlime
Görüp Nakıyye ağladı billâh bu hâlime
[Âteş-i firqatle felek yandım ağlarım]

27.

Şarkı

1. Ey felek! Hasret şarabını kana kana içtim, ayrılık ateşiyle yandım. Kavuşma gününü sonsuza kadar sürecek sandım (ama sonunda yine) ayrılık ateşiyle yandım. Bu yüzden ağlar dururum.
2. Ey felek! Bu gece âşıklar meclisine gittim, (yapmamam gerektiği halde) durumumu sevgilinin hayaline açıkladım. Bu ağlayıp sızlanışımınla sevgiliyi de üzdüm. Sevgilinin ayrılığının ateşiyle yandım. Tüm bunlara ağladım durdum.
3. Ey felek! Gece gündüz yabancılarla konuşup onlara cömert davranırken benim boynuma eziyet zincirini bağladı. Meğer o bizden uzaklaşmış (sevgilinin), âşıklarına birazcık bile dikkati yokmuş. (Bunu fark edip) ayrılık ateşiyle yanarak ağladım.
4. O vefalı güzel (sevgili), acımasız ağıyarın sözünü dinleyip bir kere bile hüzün yarama merhamet etmedi. Allah için yemin ederim ki, Nakıyye bu halimi görüp ağladı. Ey felek! Ayrılık ateşiyle yandım, bu nedenle ağlarım.

28.

Şarkı²⁹⁰

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün

Remel -.- / -.-

1. Turre-i perçin-i yâre

²⁹⁰ 32a

Bestedir dil vār mı çāre
Beñzemez hālīm hezāre
Pervāne-veş yandım nāre

2. Hāyfā ki ol çeşm-i elā
Kılmaḡ nazar benden yañā
Bu sūz-ı miḡnetle şehā
[Pervāne-veş yandım nāre]

3. Oldı cümle āşināsı
Nāil-i bezm ü vefāsı
Gönlüme maḡza²⁹¹ cefāsı
[Pervāne-veş yandım nāre]

4. Kim-ki mey-i ‘aşkıñ çaḡar
Zencir-i cünūni taḡar
Ol an dil-i cānıñ yaḡar
[Pervāne-veş yandım nāre]

28.

Şarkı

1. Gönül, sevgilinin saçının kıvrımına bağılıdır. Bu derde bir çözüm var mı? Durumum bülbüle benzemez. Ben pervane gibi ateşte yanmaktayım.
2. Ey padişah! O ela gözlü (sevgili), yazık ki, bana hiç bakmaz. Bu yüzden gamın yakıcılığıyla pervane gibi ateşte yandım.
3. (Sevgiliyi) tanıyan herkes, meclisine girdi ve vefasını kazandı. Benim gönlümdeyse sadece eziyeti var. Pervane misali ateşte yandım.

²⁹¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “ض” harfinin noktası yazılmamıştır.

4. (Sevgilinin) aşkının şarabını, kim içerse delilik zincirini (boynuna) takar. O zaman gönlünü yakar. Ben de öyle pervane gibi kendimi ateşe attım.

29.

Şarkı²⁹²

Fā'ilātün Fâ'ilün

Remel -.- / -.-

1. Rūz [u] leyāl ey felek
Ol māha geçmez dilek
Bir şerer-i āhımdan
Tutuşur ins ü melek
2. O şeh ağıyarı buldı
Bize bī-gāne oldı
Dest-i cefā-yı cānān
Berk-i ümmīdim yoldı
3. Efendim bī-ķararsıñ
Hemān göñlüm ķararsıñ
Hezār pāre eyleme
Belā-keşdir ararsıñ

29.

Şarkı

1. Ey felek! O ay (yüzlü sevgili), ne gece ne gündüz hiçbir isteği yerine getirmez. Çektiğim âhın bir kıvılcımıyla cinler ve melekler bile yanar.
2. O (gönül) sultanı (olan sevgili), ağıyarı buldu, bizi tanımaz oldu. Sevgilinin cefa eli, ümit (çiçeğimin) yapraklarını yoldu.

²⁹² 32a

3. (Sevgili) efendim! (Âşğını sevip sevmeme konusunda) kararsızsın. Gönlüm ise (seni sevmek konusunda) kararlıdır. Gönlümü bin parça etme, senin eziyetlerine ancak o katlanır. (Elinden kaçırsan) sonra bulmak için çok ararsın.

BEYİTLER

1.

Diger²⁹³

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fâ'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Yārin cihāndan gördiği cevr ü cefā 'abeş

Seng-i raķibe oldığı dāim revā 'abeş

1.

Diğer

Sevgilinin, dünyadan gördüğü eziyet ve acı boşunadır. Sürekli taş kalpli ağyara yakışması saçmadır.

2.

Beyit²⁹⁴

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

Tiğ-i ğam ile dilde hezār pārelerim var

Her pārede hicran ile şad yārelerim var

²⁹³ 42a

²⁹⁴ 41b

2.

Beyit

Gam kılıcıyla gönül bin parçaya ayrılmış. Her parçada ayrılık acısı ile yüzlerce yaralarım var.

3.

Diger

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Rūz [u] şeb elemde cānā dil hayālinden hayāl
Ben cüdā oldum faḡaḡ gönlüm cüdā olmaḡ muḡāl

3.

Diger

Ey sevgili! Gönül, senin hayalinden gece gündüz üzüntü içinde kaldı. Ben senden ayrı kaldım ama gönlümün ayrı kalması olamayacak bir şeydir.

4.

Beyit²⁹⁵

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Zerre²⁹⁶ ḡudret yoḡ-ki cānā eyleyim ifhām-ı ḡāl
Püşt ü ber-divār-ı ḡayret ḡaldım āyine mişāl

4.

Beyit

²⁹⁵ 42a

²⁹⁶ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “z” olması gereken harf “j” olarak yazılmıştır.

Ey sevgili! Azıcık bile olsa halimi anlatacak kuvvetim yok. Ayna gibi şaşkınlık içinde kaldım.

5.

Beyit²⁹⁷

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Remel ..-- / ..-- / ..-- / ..-

Yār cevr itmede ‘uṣṣāķına oldu yek-nām

Ey gönül biz de cefā-keşlere şānī olalım

5.

Beyit

Sevgili, âşıklarına eziyet etmede tektir. Ey gönül! Biz de cefa çekenlerle birlikte olalım.

6.

Beyit²⁹⁸

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Āteş-i ‘aşķıñla maḥv oldu benim

‘Aķlımı yağmaladın zālīm benim

6.

Beyit

Ey zalim (sevgili)! Senin aşkının ateşiyle vücudum tükendi. Aklımı da sen başımdan aldın.

²⁹⁷ 41b

²⁹⁸ 41b

7.

Diger²⁹⁹

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fa‘lün

Remel -.- / -.- / -.- / --

Ey şeh-i mülk-i vefā ey meh-i burc-ı ihsān

‘Iyddir bāşın için bendeni eyle kurbān

7.

Diger

Ey vefa ülkesinin padişahı ve iyilik burcunun ayı (olan sevgiili)! Bugün bayram. Sen de başının sadakası olarak bu köleni kurban et.

8.

Bu Dahi³⁰⁰

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fa‘lün

Remel -.- / -.- / -.- / --

Şavm-ı hicriñ komadı zerre³⁰¹ liyâkat bende

Bâri pâyın öpeyim ‘ıyd ideyim sâyende

8.

Bu dahi

(Ey sevgili)! Ayrılığının orucu bende azıcık bile olsa kuvvet bırakmadı. Hiç olmazsa ayağımı öperek senin sayende bayram edeyim.

9.

Diger³⁰²

²⁹⁹ 42a

³⁰⁰ 42a

³⁰¹ Kelimenin yazılışında imla hatası yapılarak “z” olması gereken harf “j” olarak yazılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fâ‘ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Eşk-i dīde oldı māni‘ yāri tenhā görmege

Terk-i hicranı ricāya pāyına yüz sürmege

9.

Diğer

Sevgiliyi yalnız görmeme gözyaşı engel oldu. Ayağına yüz sürebilmek için ayrılığı bırakmanı rica ediyorum.

10.

Diğer³⁰³

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

Hezec -- / .-- / .-- / .--

Nīm-şun‘ sitem-pīşe ile dün gece ey mäh

Yek lahzada kırdın gönül āyinesin eyväh

10.

Diğer

Ey ay (yüzlü sevgili)! Dün gece zulümle yaptığım yarım işle yazık ki, gönül aynasını bir anda kırıp paramparça ettin.

11.

Beyit³⁰⁴

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Virme fırsat yā Īlāhī sen benim al cānımı

³⁰² 42a

³⁰³ 42a

³⁰⁴ 42a

Ta' n-ı ağıyardan rehā-yāb eyle tā cānānımı

11.

Beyit

Ey Allah'ım! Benim canımı al da yeter ki, sevgilimi ağıyarın ayıplamasından kurtar.

12.

Beyit³⁰⁵

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Hezec --. / .--. / .--. / .--

Senden digeriñ dirsem eger sevdi bu gönlüm

Aldanma ki şâ'ir sözi v'allahi yalandır

12.

Beyit

(Ey sevgili)! Eğer sana 'bu gönlüm senden başkasını sevdi' dersem yemin ederim ki, bu söze inanma. Şairlerin sözü yalan olur.

13.

Diger³⁰⁶

Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Olsa her müy-ı tenim cānā zebān-ı pür-sühan

Gördigim luḫfuñ bu şeb şükründe taḫşir eylerim

³⁰⁵ 41b

³⁰⁶ 42a

13.

Diğer

Ey sevgili! Vücudumdaki her kılın, sürekli konuşan dilleri olsa da bu gece senden gördüğüm iyilikler için teşekkür etmeye kalksam yine de tam olarak karşılığını veremem.

14.

Bu Daği³⁰⁷

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel -.- / -.- / -.- / -.-

Bendesin müstağrağ-ı ihsân idince ol-perî

Günde biñ kerre fedâ-yı cân idersem var yerî

14.

Bu Dahi

O peri (gibi güzel sevgili), kölesini iyiliklere boğunca benim de günde bin kere (onun için) canımı vermem uygun olur.

15.

Bu Daği³⁰⁸

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Hezec -- / .-- / .-- / .--

Taşvîr-i ruh-ı dil-ber-i hûn-ğ'âr gibi sen de

Ey şâh-ı hayâl taht-geh-i dilde karar it

15.

Bu Dahi

³⁰⁷ 42a

³⁰⁸ 42a

Ey hayallerin padişahı! Kan dökücü gönül alan (sevgilinin) yüzünün resmi gibi sen de gönül tahtına otur.

SONUÇ

“19.Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakıyye Hanım’ın Dîvânı’nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi” adlı bu çalışmamızla ulaştığımız bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz:

Hatice Nakıyye Hanım, 19. yüzyılda yaşamış kadın dîvân şairlerinden biridir. Babası Müneccimbaşı Osman Sâ’ib Efendi, annesi Şerîfe Hanım’dır. 19. yüzyılın önemli kadın şairlerinden Şeref Hanım’ın yeğenidir.

Erken yaşlarda anne, baba ve teyzesini kaybettikten sonra eğitimine kendisi yön vermiştir. Dârü’-muallimât’tan mezun olmuş ve Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Salahüddin Efendi’den Mesnevî dersleri almış, Farsça öğrenmiştir. Dârü’-muallimât’ta tarih ve Farsça dersleri vermiştir.

Nakıyye Hanım’ın yayımlanmış tek eseri olan “Lûgât-ı Farisîyye” dolayısıyla II. Abdülhamit tarafından “İftihâr” madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

Hatice Nakıyye Hanım Dîvânı’nın metni, Hatice Nakıyye Hanım’ın kendi el yazısıyla yazmış olduğu tek nüshaya dayanılarak hazırlanmıştır. Bu *Dîvân*’ının eksik olduğunu tahmin etmekteyiz; çünkü Hatice Nakıyye Hanım’ın hayatıyla ilgili bilgi veren çeşitli kaynaklarda ona ait olduğu söylenen şiirler *Dîvân*’ında tespit edilememiştir. Malumât Gazetesi’nin 13 numaralı “Hanımlara Mahsus” özel sayısında yer alan şiiri de *Dîvân*’a eklenmiştir. Bunun neticesi olarak iki kasîde, dört kıt’a, kırk beş gazel, bir müstezat, iki mesnevî, iki murabba, iki muhammes, üç müseddes, altı tahmis, yirmi dokuz şarkı, on beş beyit bir araya getirilerek düzenlenmiştir.

Hatice Nakıyye Hanım, diğer şairlerce de çokça kullanılan vezin kalıplarını tercih etmiştir. En çok remel bahrinin “Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” kalıbını kullanmıştır. Şiirlerinde zengin kafiyelerin yanı sıra yarım kafiye de kullanmıştır. Şiirlerindeki redifler ek, sözcük veya söz öbeği, ek ile birlikte sözcük veya öbeği şeklindedir. Şiirleri redif açısından zengindir.

Hatice Nakıyye Hanım, Mevlevî tarikatına bağlı mutasavvıf bir kadın şairimizdir. Mutasavvıf kişiliği, üslûbunu etkilemiştir. Şiirlerinde içe dönük, tasavvufî kavramların etkisinde kalmış, Mevlevîliğe, Mevlânâ’ya ve Osman Salahüddin Efendi’ye son derece bağlı bir kişilik sergilemektedir. Aynı zamanda

yaşadığı dönemin renklerini az da şiirlerine yansıtmıştır. II. Abdülhamit'in kız çocuklarının eğitimi için yaptığı çalışmalardan övgüyle bahsetmiş, ziyaretine gelen kimseler adına şiirler yazmıştır.

Hatice Nakıyye Hanım'ın şiirlerinde devrinde hâkim olan didaktik üslûp pek görülmez. Daha çok hayatta yalnız kalmış bir kadın ruhunun ince ve kırılğan edâsı ve sosyal hayat içerisinde durmadan yol kat eden bir hanımın devinimleri hissedilir.

Dârü'l-muallimât'ta Farsça öğretmenliği yapmasından anlaşılacağı üzere iyi derecede Farsça bildiğinden şiirlerinde Farsça kelimeleri de sıkça kullanmıştır.

Hatice Nakıyye Hanım, yaşadığı dönemde dîvân şiirinin son temsilcilerindendir. Sahip olduğu kültür ve aldığı eğitimle erkek egemen bir toplumda kendine yer edinebilmiştir. Önemli kimselerle görüşmüş, meslek sahibi, mutasavvıf ve aynı zamanda bir dîvân oluşturacak kadar Türkçe ve Farsça şiirler yazmış bir kadın şair olarak üzerinde durulması ve şiirlerinin incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz bir kadın dîvân şairidir.

Çalışmamızda Hatice Nakıyye Hanım'ın yaşadığı dönemin gerek tarihî gerekse edebiyat tarihi açısından önemi, dîvân edebiyatının sona doğru nasıl yaklaştığı ve tasavvufun şairlerin edebî üslûbuna etkisi araştırılmıştır. Bunun yanı sıra Hatice Nakıyye Hanım'ın kullandığı kelimelerin indeksi çıkarılarak şairin kelimelere yüklediği anlamlar çerçevesinde ruh dünyasının ve dünya görüşünün tespitine çalışılmıştır. Şiirler günümüz Türkçesi ile nesre çevrilerek metni daha iyi anlama ve anlatabilme çabası içine girilmiştir.

Hatice Nakıyye Hanım ile ilgili bu çalışmamızın Hatice Nakıyye Hanım'ın yaşadığı tarihî dönem ve sosyal çevre içerisindeki yerinin belirlenmesine ve şiirlerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağını ümid ederiz.

KAYNAKÇA

- Altındal, Meral: “Kalem Güzelleri”, **Osmanlı’da Kadın**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1994, s.130-135.
- Aydın, Mehmet: **Edebiyatımızda Kadın Şair ve Yazarlar Sözlüğü**, İstanbul, Alesta Yayınları, 2001.
- Aydın, Mehmet: **Ne Yazıyor Bu Kadınlar**, Ankara, İlke Kitabevi, 1995.
- Aydüz, Salim: “Müneccimbaşı”, **İ.A.**, İstanbul, T.D.V., 2006, C:XXXII, s.2-4.
- Banarlı, Nihat Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C:II, M.E.B. Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.
- Bayçın, Nazmi: “Yurt Tetkikleri: Manisa’da Bir Kadın Şair: Bayan Tevhide ve Eserleri”, **Gediz Dergisi**, C:III, nr. 35 (1 Mart 1940).
- Bayrı, M. Halit: “Âşık Tevhide”, **Türk Dili**, C:III, nr.32, (1 Mayıs 1954).
- Begzâde, Ahmed Muhtâr Hacı: **Şair Hanımlarımız**, İstanbul, Matbaâ-i Safâ ve Enver, 1311.
- Bursalı Mehmet Tahir: **Osmanlı Müellifleri**, C:III, İstanbul, Matbaâ-i Âmire, 1333.
- Çavuşoğlu, Dr. Mehmed: **Necâti Bey Dîvânı’nın Tahlili**, İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, 1971.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Haz.:Aydın Sami Güneyçal, 16.bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1999.
- Doğan, Muhammet Nur: **Eski Şiirin Bahçesinde**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2002.

Elif Efendi, **Tenşîtü'l-Muhibbîn**, İstanbul, 1342.

Ergin, Osman: **Türk Maarif Tarihi**, C:I-II, İstanbul, Eser Matbaası, 1977.

Enginün, İnci: **Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2006.

Gibb, E.J.Wilkinson: **Osmanlı Şiir Tarihi**, Çev. Ali Çavuşoğlu, C:III-V, Ankara, Akçağ Yayınları:293, 1999.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal: **Son Asır Türk Şairleri**, Haz.:Hidayet Özcan, C:III, A.K.M.B. Yayınları:242, Ankara 2000.

İpşirli, Mehmet – Beydilli, Kemal: “Islahat”, **İ.A.**, C:XIX, İstanbul, T.D.V., 1999, s.170-185.

İsen, Mustafa – Canım, Rıdvan: **Hamamîzade İhsan**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları:1062 Kaynak Eserler Dizisi: 30, 1989.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, C:II, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1966.

Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, 2. bs., C:V, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1976.

Karpat, Kemal: **Osmanlı Modernleşmesi**, y.y., İmge Kitabevi Yayınları, 2002.

Kavrayış, C. Nergiz: “Türk Kadınının Sosyal ve Siyasal Gelişimi”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Kızıltan, Mübeccel: “Dîvân Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şâirler”, **Sombahar**, Ocak-Nisan, Nr. 21-22, 1994.

- Korkmaz, Ramazan: “Yenileşmenin Tarihî, Sosyo- Kültürel ve Estetik Temelleri”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C:III, K.T.B. Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi:403, İstanbul, 2007, s.17-42.
- Kuran, Ercümen: “Reşit Paşa”, **İ.A.**, C: IX, 2. bs., İstanbul, M.E.B. Yayınları, 1970, s.702-704.
- Lewis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kırıatlı, 4.bs., Ankara, T.T.K. Yayınları, 1991.
- Leylâ Hanım: **Dîvânı**, [Hazırlayan:] Mehmet Arslan: **Leylâ Hanım Dîvânı**, İstanbul, Kitabevi, 2003.
- Mardin, Yusuf: **Şair Şeref Hanım**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Büyükleri:1718, 1994.
- Mehmed Süreyyâ: **Sicill-i Osmânî**, İstanbul 1311.
- Mehmed Zihnî: **Meşâhirü'n-Nisâ**, İstanbul, 1295
- “Nakiye Hadice Hanım”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C:VI, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1986, s.504-505.
- Olgunsu, A. Hamit: “Tanzimat ve Amillerine Umumî Bir Bakış”, **Tanzimat**, C:I, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3273, İstanbul, 1999, s.1-12.
- Okay, Orhan: “Edebiyatımızda Batılılaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1990, s.44-53.
- Okay, Orhan: “Osmanlı Devleti'nin Yenileşme Döneminde Türk Edebiyatı”, **Genel Türk Tarihi**, C:VIII, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.79-100.

- Okay, M.Orhan: “Tanzimatçılar:Yenileşmenin Öncüleri (1860-1869)”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C:III, 2.bs., İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi:403, 2007, s.61-72.
- Özgül, M. Kayahan: “Osmanlı'nın son Encümen-i Şuara'sı”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C: III, 2.bs., İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi:403, 2007, s. 83-95.
- Özön, Mustafa Nihat: **Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Maarif Vekâleti, 1941.
- Parlatır, İsmail: “Giriş”, **Türk Edebiyatı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s.12-17.
- Parlatır, İsmail: “Nakiye Hanım, Hatıce”, **Türk Ansiklopedisi**, C:XXV, Ankara, Millî Eğitim Basımevi, 1977, s.87.
- Pekolcay, Neclâ: **İslâmî Türk Edebiyatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994.
- Sevük, İsmail Habib: **Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Maarif Vekâleti, 1954.
- Sofuoğlu, Ebubekir: **Osmanlı Devletinde Islahatlar ve I. Meşrutiyet**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2004.
- Şeref Hanım: **Dîvân**, [Hazırlayan:] Mehmet Arslan: **Şeref Hanım Dîvânı**, İstanbul, Kitabevi, 2002.
- Tamsöz, Bedihan: **Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi**, Ankara, Ayyıldız Yayınları, 1994.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi: **19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 4.bs., İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1976.

Tevhîde Hanım: **Dîvân**, [Hazırlayanlar:] Gürol Pehlivan, Bülent Bayram, Mehmed Veysî Dörtbulak: **Osmanlı Taşrasında Kadın, Şair, Mevlevî Olmak: Tevhîde Hanım ve Dîvânı**, Manisa, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, 2006.

Tuman, Mehmet Nâil: **Tuhfe-i Nâilî**, Ankara, 2001.

Tuncer, Hüseyin: **Arayışlar Devri Türk Edebiyatı**, İzmir, Akademi Kitabevi, 1992.

Uraz, Murat: **Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz**, İstanbul, Tefeyyüz Kitabevi, 1941.

Ünver, İsmail: “XIX. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı”, **Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri**, C:VIII, İstanbul, Ötüken-Söğüt Yayınları, 1988, s.100-104.

İNDEKS

İncelme Kısımında Geçen Özel Adlar İndeksi:

- Abdülhamit Han (II), 8, 37, 42, 65
- Abdülhak Hâmit, 24, 25
- Abdülkâdir Geylânî, 31
- Abdülmecit Han, 8, 17
- Abdürrahim Besim, 5, 6, 31
- Âdile Sultan, 26
- Adliye, 35
- Agâh Efendi, 24
- Ahmed Kemalüddin Perrî, 33
- Ahmed Muhtâr Hacı Begzâde, 5, 6, 7, 35
- Ahmet (III), 18
- Ahmet Cevdet Paşa, 23
- Âkif Paşa, 21, 23
- Ali Fuad Bey, 7
- Ali Paşa (Sadrazam), 7, 8, 31, 60
- Ali Rıza Paşa, 33
- Allah, 45, 46, 47, 48, 54, 63, 64, 65, 67, 82, 90
- Ankara Millî Kütüphane, 30
- Arapça, 33, 39
- Arayışlar Devri Türk edebiyatı, 23
- Âşir Efendizâde Mehmed Hafid Efendi, 30
- Âtîf Bey, 34
- Atiye Hanım, 8, 37
- Avrupa, 17, 19, 20
- Avrupa Ahvâline Dâir Risâle*, 23
- Avrupaî Türk edebiyatı, 23
- Avrupa Risâlesi*, 23
- Avrupalı devletler, 17, 18
- Avrupalılaşmak 19
- Avrupa Medeniyeti, 19
- Ayvalık, 7
- Batı, 18, 24
- Batılı, 19, 20
- Batılılaşma, 17, 19, 24
- Batı Tesirinde Türk edebiyatı, 23
- Behişt Bahçesi, 48
- Bekir Paşa (Mirlivâ), 34

Bektâşî tarikâtı, 38
Berberbaşızâde Mehmed Fuad Bey, 34
Beşiktaş, 34
Beşiktaş Mevlevihanesi, 35
Bursalı Mehmet Tahir, 5, 6, 8, 35
Bülent Bayram, 37
Cavid Hanım, 35
Cem, 59, 61, 87
Cemile Hanım, 61
Cemîle Sultan, 42
Cerîde-i Havâdis, 24
Ceyhun Nehri, 101
Cumhuriyet Dönemi, 37
Çakmak Hüseyin Efendi, 37
Çınaraltı Mezarlığı, 9, 31
Dahiliye Nezareti Müsteşarı, 34
Dârü'l-muallimât, 7, 8
Dârü't-ta'limât, 8, 39
Davutpaşa, 9
Dersaadet, 35
Destan, 38
Dîvân, 10, 15, 16, 17, 25, 28, 30, 32, 34, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45
Dîvânçe, 6, 15, 35
Dîvânçe-i Eş'ar, 7
Edirnekapı Mezarlığı, 40
Encümen-i Şuarâ, 21, 23
Enderunlu Fâzıl, 21
Enderunlu Vâsıf, 11, 15, 21, 32
Eski Türk şiiri, 20, 32
Eşref Paşa, 22
Ethem Pertev Paşa, 21, 33
Fahreddin Çelebi, 37
Farsça, 7, 8, 9, 11, 16, 25, 26, 33
Fatih, 40
Fatma Âliye Hanım, 26, 28, 29
Ferhat, 61
Fenelon, 24
Fitnat Hanım, 15, 26, 60
Fransa, 18
Fransız, 19
Fransız İhtilâli, 20
Fuzûlî, 33

Galata Mevlevihanesi, 29
Gülhane Meydanı, 17
Gelibolu, 31
Genç Sancağı Tahrirat Müdürlüğü, 39
Gülşen-i Aşk, 21
Gürol Pehlivan, 37
Habîbe Hanım, 35, 36
Hacı Feyzi Efendi, 39
Halep Ceza Reisi, 40
Hâlet Bey, 22
Hâlid Efendi, 28
Halit Bayrı, 38
Halvetî tarikatı, 38
Hamamîzâde İhsan, 7, 9, 11, 15, 39
Hasîbe, 6, 31
Hâtem-i Tay, 51, 59, 60, 90
Hatîce Hanım, 28
Hatice Sadiye, 37
Hatt-ı Hümayûn, 17
Hekimoğlu Ali Paşa, 8
Hersek, 35
Hersekli Ali Paşa, 35
Hersekli Ârif Hikmet, 22, 35, 36
Hırka-i Şerif, 8
Hicr ü Visâl, 7
Hidiv İsmail Paşa, 8
Hû, 45
Hüsameddin Çelebi, 38
Hüseyin Fahri Efendi, 35
Hüsn ü Aşk, 21
İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, 5, 6, 9, 11, 15, 16, 28, 29, 33, 34, 35, 36
İbrahim Müteferrika, 18
İlâhî, 45
İsa (Hz.), 47, 65, 88, 118
İslâm, 48
İstanbul, 17, 21, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 40
İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, 20
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 16, 32
İzmirli Sinanzâde Ahmed Efendi, 37
Kâdirî, 40

Kâdirî tarikatı, 31, 38
Kalcızâde Agâh Bey, 39
Kalcızâde Ahmet Bey, 39
Kâmûs, 22
Kâmûsü'l-Muhît, 22
Kanunî Sultan Süleyman, 17
Karacaahmet, 33
Karlofça Antlaşması, 17
Kârun, 61, 63
Kasapzâde Naime Hanım, 39
Kastamonu, 40
Kavâ'id-i Osmaniyye, 23
Kays, 61
Keçecizâde İzzet Molla, 21, 28
Kerbelâ Mutasarrıfı, 33
Kevser, 34
Kevser Hanım, 34, 35
Kevser Havuzu, 87
Kıbrısizâde Hakkı, 29
Kızıltoprak, 39
Kıztaşı, 40
Koca Rağıp Paşa, 15, 60
Koniçeli Kâzım Paşa, 22
Konya, 35
Konyalı, 28
Konya Defterdârı, 35
Kur'an, 6, 39, 64, 75, 83
Lâle Devri, 18, 19
Leskofçalı Gâlib, 22
Leyla Hanım, 15, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 60
Leyla Saz Hanım, 26
Limoncuzâde Fehim Efendi, 37
Lûgat-ı Fârisîyye, 8, 15
Maârif Nazırlığı, 7, 35
Ma□bûd, 45
Mahallileşme Cereyanı, 21
Mahmut Han (II), 19
Mâhşâh Hanım, 39, 40
Mâide Hanım, 26
Mâide Hasibe Hanım, 34, 35
Mâlik, 46, 79
Malûmât Gazetesi, 16

Manastır, 33
Manastırlı Hoca Nâîlî, 22
Manisa, 37
Ma'rûzât, 23
Mecelle, 23
Mecid Efendi, 7
Mecnûn, 61
Medine-i Münevvere, 6, 30, 31
Mehmed Derviş Paşa (Sadrazam), 31
Mehmd Mehdî Efendi, 35
Mehmed Nebîl Bey, 30, 31
Mehmed Nebîl Bey (Hâfız), 6, 7, 8, 11, 31, 32
Mehmed Süreyyâ, 28
Mehmed Zihni, 32
Mehmet Arslan, 28
Mehmet Çavuşoğlu, 41, 45
Mehmet Hamit Efendi, 40
Mehmet Nâîl Tuman, 33
Mehmet Reşad Han (V), 8
Mehmet Yazıcı, 39
Mesnevî, 7, 10, 26
Meşrutiyet (II), 23
Me'vâ Cenneti, 11, 48, 49, 73, 79, 87
Mevlâ, 45
Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî, 10, 26, 27, 28, 31, 38, 42, 47
Mevlevî, 10, 15, 26, 27, 29, 33, 34, 35, 38, 41
Mevlevî tarikatı, 7, 10, 26, 27, 31, 33, 38, 40, 42
Mısır, 6, 8, 30, 31
Mihri Hatun, 26
Mirâc, 65, 121
Molla Celâl, 38
Moralı Rüstem Ağa, 33
Moralızâde Hâmid Efendi, 28
Muhammed (Hz.), 10, 38, 46, 47, 48, 54, 63, 64, 65
Muharrem, 8
Muhâverât-ı Hikemiyye, 23
Murat Uraz, 11, 36
Mustafa Reşit Paşa, 17
Mustafa Sami Efendi, 21
Muvakkizâde Pertev, 15, 42, 60

Mü'min Şah yahut Zafer, 40
Münif Paşa, 23
Münire Hanım, 26, 33, 34
Müşir Abdülhalim Paşa, 8
Müşir İsmet Paşa, 34
Müştak Efendi, 33
Mütercim Âsım, 22
Nâbi, 21
Nâil Tuman, 5
Nâilî, 15
Nâili Paşa, 31
Nâhid, 119
Nakşî tarikatı, 38, 40
Nâmdârân-ı Zenân-ı İslâmiyân, 28
Namık Kemal, 16, 22, 23, 24
Nazif Efendi (Şeyh), 35
Nazmi Bayçın, 37
Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlili, 41, 45
Nedim, 12, 21, 24, 32
Nefî, 13, 21
Nigar Hanım, 26
Nizâm-ı Cedît, 19
Numan Fikri Efendi, 35
Nüzhet Hanım, 26
Osmanlı, 37
Osmanlı Devleti, 10, 17, 19, 20, 26
Osmanlı devlet adamları, 18
Osmanlı Müellifleri, 5, 8, 35
Osman Sâib Efendi, 6, 7, 8, 145
Osman Salahüddin Dede Efendi, 7, 10, 31, 33, 41, 47
Osman Şems, 22
Ömer Lütfi Bey, 33
Paris, 18
Patrona Halil İsyanı, 18
Prenses Zeynep, 8
Rabb, 45
Raziye Hanım, 42, 60
Recâizâde Celâl Bey, 22
Recâizâde Mahmut Ekrem, 24, 25
Reform, 20
Reşad Bey, 34, 35
Revak Sultan Türbesi Mezarlığı, 37

- Rifâî tarikatı, 38
- Rönesans, 20
- Sadık Rıfat Paşa, 23, 24
- Safâyîzâde, 35
- Said Mehmed Efendi, 18
- Sait Efendi (Muallim), 39
- Sami Paşazâde Sezâî, 24, 25
- Sanayi Devrimi, 20
- Sefâretnâme*, 18
- Selim (III), 19
- Selma Hanım, 8
- Servet Hanım, 8
- Servet-i Fünûn edebiyatı, 24
- Seyyid Rufâî, 31
- Sıdkı Hanım, 26
- Sırrı Hanım, 26
- Sicill-i Osmânî*, 28
- Sofu Efendi, 39
- Son Asır Türk edebiyatı, 23
- Son Asır Türk Şairleri*, 5, 11, 29
- Sultan Veled, 38
- Sünbülüyye tarikatı, 38
- Şâbân (Veli), 10, 47
- Şâbânî, 40
- Şair Hanımlarımız*, 5, 7, 16, 35
- Şatırzâde Ahmet Bey, 39
- Şems-i Tebrizî, 38, 48
- Şeref Hanım, 5, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 21, 29, 30, 31, 32, 33, 42, 60
- Şerîfe Sâmiye Hanım, 6, 31
- Şerîfe Nakiye Hanım, 6, 30
- Şevval, 9
- Şeyh Gâlib, 11, 21, 32
- Şeyhü'l-İslâm □ Âşir Efendi, 6, 30
- Şinâsi, 22, 23, 24
- Tâhire Hanım, 37
- Takvîm-i Vekâyi*, 19, 24
- Tanzimat, 24, 25
- Tanzimat Devri, 23
- Tanzimat edebiyatı, 20, 21, 22, 23, 25
- Tanzimat Fermânı*, 16, 19
- Târîh-i Cevdet*, 23
- Tasvîr-i Efkâr*, 24

Telemak, 23, 24
Tercümân-ı Ahvâl, 24
Tercüme-i Manzûme, 24
Tevhîde Hanım, 37, 38, 39, 42
Tevhide Hanımefendi, 61
Tezâkir, 23
Tophâne-i Adliye, 6
Topkapı Mezarlığı, 36
Topkapı Sarayı, 17
Trabzon, 39
Türkçe, 9, 11
Türk edebiyatı, 20, 24
Türk Teceddüd edebiyatı, 23
Tuhfe-i Nâilî, 5, 33
Uşşâkî tarikatı, 38
Uzunsokak Mahallesi, 39
Ülker Yıldızı, 83
Üsküdarlı Hakkı, 22
Vilâyet Kâtibi, 39
Veysî, 60
Veysi Dörtbulak, 37
Viyana Bozgunu, 17
Yahya Efendi Tekkesi, 34
Yakacık, 31
Yazıcızâde Ahmed-i Bîcân, 31
Yeniçeri, 18
Yeniçeri Ocağı, 19
Yenikapı Mevlevihanesi, 7, 8, 9, 10, 31, 33
Yeni Osmanlılar, 33
Yenişehirli Avnî, 22
Yeni Türk edebiyatı, 23
Yirmisekiz Çelebi Mehmet, 18
Yusuf Kâmil Paşa, 23, 24
Zabıta Meclisi, 34
Zavallı Çocuk, 16, 24
Zeynep Hatun, 26
Ziya Paşa, 21, 23
Zübeyde Fitnat, 26
Zühdî Bey, 15, 42
Zühtü Efendi, 39

Transkripsiyonlu Metinde Geçen Özel Adlar İndeksi:

Abdülhamit Han (II), 211	İslâm, 200
Allah, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 155, 156, 166, 169, 172, 185, 189, 192, 193, 199, 200, 201, 206, 211, 214, 216, 218, 220, 221, 222, 224, 226, 231, 233, 234, 235, 237, 240, 246, 262, 266, 268, 275, 277, 278, 284, 292	Kâdiü'l-Hâcât, 205
Behişt, 176	Kârûn, 263
Beyt-ül'ahzân, 219	Kays, 203, 238
Cem, 175, 187, 188, 209, 211	Kisrâ, 233
Ceyhun Nehri, 154, 242, 243	Kevser Havuzu, 187, 188
Ferhat, 238, 240	Koca Rağıp Paşa, 217, 218
Fırat Nehri, 254	Leylâ Hanım, 217, 218
Fıtnat Hanım, 217, 218	Mâbûd, 146
Hakk, 214, 246	Mâlik, 166, 167, 188
Hâtem, 143, 144, 245, 246	Mecnûn, 203, 242, 243
Hû, 239	Mesîha, 187
Hudâ, 145, 189, 208, 232, 277	Me'vâ Cenneti, 176, 177, 187, 188, 249
Hudâvend, 145, 208	Mevlâ, 144, 261
İlâhî, 229	Mevlânâ Celâlledin-i Rûmî, 146, 147, 214, 215, 216
İsa (Hz.),	Muvakkitzâde Pertev, 232, 233, 234, 235
	Nâhîd, 280
	Nil Nehri, 154, 176, 177

Osman Sâib Efendi, 142

Osman Salahüddin Dede Efendi, 145,
146

Rabb, 155, 222, 223, 230, 236, 238

Rabbü'l-İbâd, 216

Rabbü'l-Mecîd, 209

Resû'l-allah, 148

Şeref Hanım, 178, 230, 236, 239, 242

Veysi, 191, 192